

Overvallen in Nederland

Overvallen in Nederland

Een fenomeenanalyse en evaluatie van de aanpak

Ben Rovers
Monique Bruinsma
Menno Jacobs
Mireille Jans
Hans Moors
Mirjam Siesling
Cyrille Fijnaut

met medewerking van:

Lenke Balogh
Carin Esman
Susanne Nieuwdorp

Boom Juridische uitgevers

Den Haag

2010

Omslagontwerp: Primo!Studio, Delft
Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag

© 2010 B. Rovers, M. Bruinsma, M. Jacobs, M. Jans, H. Moors, M. Siesling & C. Fijnaut / Boom Juridische uitgevers

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978-90-8974-378-7

NUR 741

www.bju.nl

Inhoud

Algemene inleiding	11
Deel I Overvalcriminaliteit 2000-2009: analyse van het fenomeen en van het landelijk beleid	19
Ia Fenomeenanalyse overvalcriminaliteit 2000-2009	21
1 Inleiding, probleemstelling en opzet van de fenomeenanalyse	23
2 Verantwoording van werkwijze	25
2.1 Definitie en operationalisering van overvallen	25
2.2 Gebruikte bronnen en methoden	27
2.3 Enkele metingen toegelicht	31
Geweldsniveau: gebruik van geweld tegen slachtoffers	31
3 Overvallen – de belangrijkste ontwikkelingen	35
3.1 Inleiding	35
3.2 Omvang en ontwikkeling van overvallen in Nederland	35
3.3 Ontwikkelingen in regionale spreiding, objecttype en buit	37
3.4 Ontwikkelingen in werkwijzen van daders	45
3.5 Enkele ontwikkelingen nader beschouwd	60
3.6 Samenvatting en conclusie	65
4 Daders en verdachten – de belangrijkste ontwikkelingen	69
4.1 Inleiding	69
4.2 Ontwikkelingen in demografische kenmerken van daders en verdachten	70
4.3 Ontwikkelingen in criminele carrièrekenmerken van verdachten	77
4.4 De daders van overvallen nader beschouwd	85
4.5 Samenvatting en conclusie	88

5	Opsporing, vervolging en berechting van overvallers – de belangrijkste ontwikkelingen	93
5.1	Inleiding	93
5.2	Opgehelderde overvallen en aangehouden verdachten door de politie	94
5.3	Instroom van zaken bij het Openbaar Ministerie en vervolgingsbeslissingen door de officier van justitie	98
5.4	Beslissingen van rechters	101
5.5	Overvalzaken in de strafrechtketen	107
5.6	Samenvatting en conclusie	118
6	Conclusies	121
Ib	Analyse landelijk beleid 2000-2009	127
7	Inleiding	129
8	Landelijk politiebeleid	131
8.1	De Raad van Hoofdcommissarissen	131
8.2	Het Landelijk Overleg Overvallen Coördinatie	132
8.3	Bovenregionale Recherche	134
8.4	Overige landelijke politie-initiatieven	135
9	Beleid vanuit de landelijke overheid	137
9.1	Medio jaren negentig: Eerste Taskforce Overvallen	137
9.2	Vanaf 2000: algemeen veiligheidsbeleid en ministeriële Overvallenbrief	138
10	Publiekprivate samenwerking	141
10.1	Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing	141
10.2	Actieplan Overvalcriminaliteit	145
11	Taskforce Overvallen	147
12	Justitieel vervolgingsbeleid	149
13	Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid	151
14	Gemeenten	153

15	Bedrijfsleven	155
15.1	Horeca	155
15.2	Banken	156
15.3	Detailhandel algemeen	157
15.4	Supermarkten	157
15.5	Juweliers	158
16	Woningovervallen	161
17	Conclusies	163
17.1	Politie	163
17.2	Beleid vanuit de landelijke overheid	164
17.3	Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid	164
17.4	Gemeenten	165
17.5	Brancheorganisaties	165
17.6	Opvallendheden	165
Deel II	Casusbeschrijvingen van kansrijke praktijken	167
1	Inleiding	169
2	Effectiviteit van de praktijken, een methodiek	171
2.1	Praktijken	171
2.2	Efficiëntie	172
2.3	Effectiviteit	173
2.4	Beleids theoretische uitgangspunten	174
3	Casusbeschrijvingen van de regio's	175
3.1	Keuze van de regio's	175
3.2	Analyseschema	176
4	Flevoland	179
4.1	Inleiding	179
4.2	Preventie	180
	4.2.1 Ondernemers	180
	4.2.2 Politie	180
	4.2.3 Gemeenten	181
4.3	Opsporing	182
	4.3.1 Plan van aanpak overvalcriminaliteit Almere	182
	4.3.2 Scenariomodel	185

4.4	Overvallenteam	186
4.5	Rol van het Openbaar Ministerie	187
4.6	Vervolging	188
4.7	Nazorg en recidivepreventie	189
4.8	Gesignaleerde knelpunten	189
	4.8.1 Politie	189
	4.8.2 Bedrijfsleven	190
	4.8.3 Openbaar Ministerie	190
4.9	Conclusie	191
5	Utrecht	193
5.1	Inleiding	193
5.2	Preventie	194
	5.2.1 Keurmerk Veilig Ondernemen	194
	5.2.2 Drivergroep	195
	5.2.3 Rol van gemeenten	196
	5.2.4 Informatiedeling	196
	5.2.5 Verbeterpunten op preventiegebied	197
5.3	Opsporing / heterdaadkracht	198
	5.3.1 De overvalcoördinator als spil in de opsporing	198
	5.3.2 Heterdaadkracht	199
	5.3.3 Aangiftebereidheid	199
	5.3.4 Bovenregionale recherche	200
5.4	Vervolging	200
5.5	Nazorg en recidivepreventie	202
5.6	Conclusie	203
6	Groningen	205
6.1	Inleiding	205
6.2	Preventie	207
	6.2.1 Specifieke maatregelen gericht op overvalpreventie	207
	6.2.2 Algemene maatregelen gericht op criminaliteitspreventie	209
6.3	Heterdaadkracht en opsporing	211
	6.3.1 Heterdaadkracht	211
	6.3.2 Opsporing	211
6.4	Vervolging	216
6.5	Nazorg en recidivepreventie	216
6.6	Beschouwing van de effectiviteit	217
6.7	Conclusie	218

7	Midden en West Brabant	221
7.1	Inleiding	221
7.2	Preventie	221
7.3	Opsporing / heterdaad	223
7.4	Vervolging	224
7.5	Nazorg en recidivepreventie	225
7.6	Effectiviteit van de maatregelen	225
7.7	Conclusie	226
8	Rotterdam-Rijnmond	227
8.1	Inleiding	227
8.2	Preventie	227
8.3	Opsporing / heterdaadkracht	230
8.4	Vervolging	231
8.5	Nazorg en recidivepreventie	232
8.6	Effectiviteit van de maatregelen	233
8.7	Conclusie	233
9	Conclusie casusbeschrijvingen	235
9.1	Inleiding	235
9.2	Prevalentie van overvallen en ophelderingspercentages	235
9.3	Vier belangrijke kwesties	237
	9.3.1 De opschalingsreflex	237
	9.3.2 De districtelijke en regionale oriëntatie	239
	9.3.3 Het verantwoordelijkheidsvacuüm inzake preventie	240
	9.3.4 De persoonsgerichte aanpak	241
9.4	Geen ‘silver bullets’	242
	Algemeen besluit	243
1	Een belangrijk voorbehoud	243
2	De voornaamste bevindingen met betrekking tot overvallen en overvallers	244
	2.1 Het risico en de realiteit van een number’s game	244
	2.2 Het beeld van de overvallen	244
	2.3 Het beeld van de overvallers	246
	2.4 De strafrechtelijke reactie in beeld	247
3	De voornaamste bevindingen met betrekking tot het landelijk en regionaal beleid	249
	3.1 Een beeld van het landelijke beleid	249
	3.2 Een beeld van het regionale beleid	251

4	Een samenstel van aanbevelingen	256
4.1	De uitgangspunten voor een herziening van het landelijke beleid	256
4.1.1	Meer ambitie en meer strategie: de sleutelrol van de opsporing	256
4.1.2	Van een overvallenprobleem naar een probleem van gewelddadige vermogenscriminaliteit	258
4.1.3	De noodzakelijke versterking van de sturende rol van de centrale overheid	258
4.1.4	Naar minder wederzijdse vrijblijvendheid in de relatie overheid-bedrijfsleven	260
4.1.5	Voor meer steun zorgen voor de slachtoffers van gewelddadige vermogenscriminaliteit	260
4.2	De uitgangspunten voor een samenhangend en doeltreffend regionaal beleid	261
4.2.1	Naar een strakkere regie en uitvoering van de geïntegreerde aanpak in de regio's	261
4.2.2	Een hoogwaardige en permanente gerichte organisatie van de opsporing is de sleutel	262
4.2.3	De permanente teams en de algemene operationele organisatie van de korpsen	263
4.2.4	De complementaire inschakeling van bestuur en bedrijfsleven	264
4.2.5	De strategische rol van de veiligheidshuizen	265
4.2.6	De inperking van 'gewone' woningovervallen	265
5	Slotbeschouwing	266
Bijlage 1	Tabellen	269
Bijlage 2	Geraadpleegde bronnen en literatuur	308
Bijlage 3	Lijst van respondenten	315
Bijlage 4	Samenstelling begeleidingscommissie	321

Algemene inleiding

Op 15 oktober 1965 werd de ABN-AMRO bank in Tilburg overvallen. Die gebeurtenis staat te boek als de eerste grote bankoverval in Nederland. Historisch is dat niet juist: al veel eerder in de twintigste eeuw vonden in Nederland bankovervallen of overvallen op kassiers en geldhandelaren plaats. Zonder enige twijfel is de geschiedenis van het fenomeen al eeuwen eerder traceerbaar. Toch markeert die ‘eerste grote bankoverval’ in Tilburg een ontzuierende omslag, niet alleen in het denken over de beveiliging van financiële instellingen, maar ook in de erkenning van overvallen als een crimineel fenomeen dat grote maatschappelijke en persoonlijke schade kan veroorzaken.

De impact was enorm. Voor het eerst werd een overval breed uitgemeten in de pers en op televisie. Het was groot nieuws dat veel mensen bereikte. Bovendien ging het om een groter buit dan ooit tevoren: 900.000 gulden. En er werd met stenguns geschoten. De beelden op oude journaals en de verslaggeving in de kranten toonden in 1965 vooral de verbazing dat zo iets kon in Nederland. Uiteindelijk werden de overvallers: een Franse bende die zich in witte Citroëns verplaatste en min of meer toevallig in Tilburg belandde, door de Belgische politie opgepakt. Maar Nederland was intussen een onschuld armer.

Eind jaren zestig viel in Amsterdam de eerste dode bij een overval. In die jaren nam het aantal bankovervallen snel toe. Dat geldt trouwens ook voor het aantal financiële instellingen en hun filialen: Nederland werd in ras tempo welvarender, er was veel contant geld in omloop en nieuwbouwwijken schoten als paddenstoelen uit de grond. Minister van Justitie Van Agt mopperde begin jaren zeventig op het dikwijls niet al te stevige beveiligingsbeleid van de banken. Het tegengaan van bankovervallen was in zijn optiek zeker ook hun verantwoordelijkheid, al was het natuurlijk aan de politie om de boeven te vangen.

De volgende decennia fluctueerde het aantal overvallen dat in Nederland werd gepleegd. Sinds medio jaren negentig is dat goed in beeld. Periodes van toename wisselen af met periodes van afname. Vanaf 2007 is weer sprake van een toename. Een scherpe toename: tot het hoogste niveau ooit. Die groei betreft trouwens vooral ernstige vormen van overvalcriminaliteit, zoals uit onderhavige studie blijkt. En net als in 1965 houden overvallen de gemoederen danig bezig.

Dat is ook niet verwonderlijk. Er zou beargumenteerd kunnen worden dat de prevalentie van overvallen in Nederland beperkt is in vergelijking met die van andere ernstige delicten. Inderdaad is het aantal overvallen relatief klein. Maar dat maakt overvalcriminaliteit niet een minder ernstig probleem. Integendeel, de ernst van het probleem en het belang van een adequate preventie en repressie ervan liggen vooral

besloten in de ontwrichtende werking die overvallen daadwerkelijk hebben, zowel op de directe slachtoffers en hun directe sociale of professionele omgeving, als op de (ervaren) leefbaarheid van de maatschappij. De impact van het misdrijf is groot.

Dit inzicht, tegen de achtergrond van de plotselinge toename van overvalcriminaliteit in 2007 en het persistent hoge niveau in de daaropvolgende jaren, vormt de aanleiding van deze studie. Precies 44 jaar na de 'eerste grote bankoverval' in Tilburg, op 15 oktober 2009, stelde minister van Justitie Hirsch Ballin de Taskforce Overvallen in. De trendbreuk, zowel in kwantitatieve (meer overvallen) als in kwalitatieve zin (ernstiger vormen van overvalcriminaliteit), baart zorgen, in het bijzonder het gebruik van geweld en het forse aantal woningovervallen dat de laatste jaren is gepleegd.

De Taskforce Overvallen heeft daarom de taak gekregen om de minister van Justitie te adviseren over verbetering van het beleid en de aanpak. Volgens de recente Landelijke analyse overvallen 2009 (KLPD-Dienst IPOL 2009) is 'enkel voortzetting van het huidige beleid niet de juiste manier (...) om overvalcriminaliteit beter aan te pakken.' De Taskforce Overvallen heeft in het kader van zijn opdracht te kennen gegeven scherper inzicht te willen krijgen in: (i) de ontwikkelingen van de overvalcriminaliteit gedurende het afgelopen decennium; (ii) het vigerende beleid van de afgelopen 10 jaar; en (iii) op welke manier in de actuele praktijk de aanpak van overvallen door publieke en private partijen aantoonbaar succesvol vormgegeven wordt. Prof. dr. dr. h. c. Cyrille Fijnaut (Universiteit van Tilburg) is vervolgens aangezocht om een dergelijk onderzoek ten uitvoer te brengen. Fijnaut heeft hiertoe samenwerking gezocht met onderzoekers van IVA Beleidsonderzoek en Advies (een sociaalwetenschappelijk onderzoeksinstituut verbonden aan de Universiteit van Tilburg) en van BTVO (een onderzoeksbureau gespecialiseerd in toegepast veiligheidskundig onderzoek). Dit samenwerkingsverband – dat overigens al in diverse andere onderzoeken succesvol opereerde – heeft vanaf 1 februari tot en met medio juli 2010 het onderzoek uitgevoerd. Onderhavige studie legt verslag van dit onderzoek.

Probleemstelling en onderzoeksvragen

Het doel van deze studie is verbetervoorstellen te formuleren voor de aanpak van de overvalcriminaliteit in Nederland. De opdrachtgever van het onderzoek: de Taskforce Overvallen, acht die verbeteringen noodzakelijk, omdat de indruk bestaat dat overvalcriminaliteit in Nederland niet alleen toeneemt, maar ook ernstiger en vooral gewelddadiger vormen aanneemt. De probleemstelling van het onderzoek is dan ook als volgt geformuleerd:

Hoe heeft de overvalcriminaliteit in Nederland zich de afgelopen 10 jaar ontwikkeld naar omvang en aard? Welke factoren kunnen deze ontwikkeling verklaren? Hoe heeft het landelijke beleid zich gedurende diezelfde periode ontwikkeld? Welke zijn de knelpunten en successen van de aanpak die de relevante publieke en private partijen in praktijk brengen om overvalcriminaliteit tegen te gaan en te bestrijden? Welke verbeteringen in de aanpak van overvalcriminaliteit – op landelijk, regionaal en/of lokaal niveau – zijn nodig om adequaat te anticiperen en reageren op de actuele ontwikkelingen in de omvang en aard van overvalcriminaliteit, zodat het aantal overvallen – conform de opdracht die de Taskforce Overvallen heeft meegekregen – substantieel kan worden teruggebracht?

De probleemstelling valt uiteen in drie onderdelen. De onderzoeksvragen hebben we hierna per onderdeel geclusterd.

Fenomeenanalyse overvallen 2000-2009

1. Hoe heeft het fenomeen overvalcriminaliteit zich in de afgelopen 10 jaar in Nederland ontwikkeld en welke samenhangen bestaan er tussen deze ontwikkelingen?
 - a. Beschrijving van fenomenen
 - i. Welke ontwikkelingen vertonen de kenmerken van de overvallen?
 - ii. Welke ontwikkelingen doen zich voor in de kenmerken van de daders die deze overvallen plegen?
 - iii. Welke ontwikkelingen heeft het beleid met betrekking tot overvalcriminaliteit (repressief en preventief) doorgemaakt?
 - b. Beschrijving van samenhang tussen deze fenomenen
 - i. Zijn overvalrends gerelateerd aan veranderingen in de daderpopulatie? Zo ja, op welke wijze en zijn er verschillen tussen regio's?
 - ii. Zijn overvalrends gerelateerd aan strategische beleidsontwikkelingen? Zo ja, op welke wijze en zijn er verschillen tussen regio's?
 - iii. Zijn achtergrondkenmerken van overvallers gerelateerd aan de wijze waarop er repressief op hen wordt gereageerd? Zo ja, op welke wijze en zijn er verschillen tussen regio's?
 - c. Ten aanzien van de voorgaande vragen: wat is de status van de beschikbare kennis, welke aanvullende kennis is nodig om leemten in de kennis over overvalcriminaliteit nader in te vullen?

Landelijk beleid 2000-2009

2. Hoe heeft het landelijk beleid zich in de afgelopen 10 jaar in Nederland ontwikkeld?
 - a. Beschrijving van het beleid (preventief en repressief)
 - i. Wat is de aard van het beleid van de politie?
 - ii. Wat is de aard van het ministerieel beleid?
 - iii. Wat is de rol van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid als schakel tussen beleid en praktijk?
 - iv. Wat is de aard van het beleid van gemeenten?
 - v. Wat is de aard van het beleid van private partijen en bedrijfsleven?
 - b. Is er sprake van opvallende 'witte vlekken' in het landelijke beleid, gericht op preventie en/of repressie van overvalcriminaliteit?

De actuele aanpak van overvalcriminaliteit

3. Wat zijn potentieel succesvolle manieren om overvalcriminaliteit terug te dringen? Onder welke voorwaarden werkt een succesvolle aanpak?
 - a. Welke veelbelovende ontwikkelingen in de aanpak van overvalcriminaliteit worden in de praktijk gesignaleerd en welke onderbouwingen worden voor hun potentieel succes gegeven?
 - b. Dragen deze aanpakken aantoonbaar of althans met enige mate van plausibiliteit bij aan het terugdringen van overvalcriminaliteit?
 - c. Welke ongewenste neveneffecten van de aanpak van overvalcriminaliteit worden in de praktijk gesignaleerd? Zijn deze ook aangetoond en zo ja, welke mogelijkheden zijn er om deze effecten tegen te gaan?
 - d. Wat zijn belangrijke praktijkvoorwaarden die de effectiviteit van de ingezette aanpak beïnvloeden? Welke knelpunten doen zich hierbij voor en welke best practices zijn er op dit vlak?
 - e. Ten aanzien van de voorgaande vragen: wat is de status van de beschikbare kennis, welke aanvullende kennis is nodig?

Elk van deze drie onderdelen van het onderzoek besluit met een beknopt overzicht van de voornaamste bevindingen en met conclusies. In het 'algemeen besluit' van deze studie worden de bevindingen in samenhang gebracht, ten einde verbetervoorstellen te formuleren voor de actuele aanpak van overvallen in Nederland.

Uitvoering van het onderzoek

Het onderzoek is in een korte doorlooptijd uitgevoerd. Daarom is gekozen voor een transparante en concrete opzet ervan in twee fasen. De eerste fase liep van 1 februari tot medio april 2010, de tweede fase van medio april tot medio juli 2010.

De eerste fase van het onderzoek beoogde antwoord te geven op de eerste onderzoeksvraag en een voorlopig antwoord op de tweede onderzoeksvraag. Hiertoe is een aantal activiteiten verricht. Op basis van individuele en groepsinterviews met experts is de bestaande kennis over fenomeen- en beleidsontwikkelingen geïnventariseerd. Voorts is literatuuronderzoek (in samenwerking met Intervict (Universiteit van Tilburg) en de Politieacademie) en een internetscan uitgevoerd om relevante (inter)nationale literatuur en documentatie met betrekking tot overvalcriminaliteit, slachtofferschap van overvallen, beleid en aanpak betreffende overvalcriminaliteit in kaart te brengen. Daarnaast zijn aanvullende analyses gemaakt op bestaande en beschikbare kwantitatieve databestanden van politie en justitie (ten behoeve van de fenomeenanalyse). Verder is een inventarisatie gemaakt (op basis van bevraging van respondenten in alle Nederlandse politiekorpsen en documentstudie) van ‘kansrijke praktijken’ in de aanpak van overvalcriminaliteit.¹ Op deze inventarisatie is, ten slotte, een verdiepingsslag uitgevoerd, door (op basis van bevraging van respondenten op locatie in 3 politiekorpsen² en documentstudie) te inventariseren welke concrete omstandigheden in de praktijk een rol van betekenis spelen bij de aanpak van overvallen. Ter afronding van de eerste fase van het onderzoek is een tussenrapportage geschreven, die inhoudelijk is besproken met de begeleidingscommissie en vervolgens is aangeboden aan de Taskforce Overvallen. Deze tussenrapportage gaf antwoord op onderzoeksvraag 1 en een voorlopig antwoord op onderzoeksvraag 2. De tweede fase van het onderzoek beoogde antwoord te geven op onderzoeksvraag 3 door middel van een verdiepende analyse, gebaseerd op onderzoek op locatie, van zowel de ‘kansrijke praktijken’ voor het tegengaan en bestrijden van overvalcriminaliteit, als de voorwaarden waaronder die adequaat ten uitvoer kunnen worden gelegd. De bedoeling was om deze exercitie in zes regio’s te doen en daar de politiekorpsen, het Openbaar Ministerie en hun publieke en private samenwerkingspartners te betrekken. Het betrof de regio’s Midden en West Brabant, Rotterdam-Rijnmond, Utrecht, Amsterdam-Amstelland, Groningen en Flevoland. Deze selectie van zes regio’s was gebaseerd op de inventarisatie die in de eerste onderzoeksfase was gemaakt en biedt adequaat inzicht in de (meest voorkomende) typen van tijdelijke opschaling en/of duurzame extra aandacht voor overvalcriminaliteit buiten de reguliere praktijken. Bovendien houdt deze selectie rekening met de (uiteenlopende) omvang en geografische spreiding van de regio’s en de politiekorpsen. Deze selectie werd op 27 april 2010 door de Taskforce Overvallen vastgesteld. Lopende de tweede onderzoeksfase en de voorbereiding van de casus heeft de politie Amsterdam-Amstelland aangegeven geen medewerking te verlenen aan het onderzoek op locatie. Om die reden zijn in de tweede onderzoeksfase uiteindelijk vijf

1 Van het politiekorps Drenthe is geen informatie verkregen.

2 Het betreft de politiekorpsen Midden en West Brabant, Rotterdam-Rijnmond en Utrecht. De keuze voor deze drie regio’s in deze onderzoeksfase is gebaseerd op de (potentieel) unieke en van elkaar afwijkende praktijken binnen deze regio’s.

casus bestudeerd. Hoewel de omvang van de overvalproblematiek in Amsterdam en omstreken lijkt af te wijken van de rest van Nederland, zoals uit de fenomeenanalyse naar voren komt, zijn er geen redenen om aan te nemen dat de kansrijke aanpakken, zoals gepraktiseerd in de regio Amsterdam-Amstelland, fundamenteel afwijken van het beeld dat in deze studie wordt geschetst. De vijf beschreven casus bieden naar ons idee een betrouwbaar antwoord op onderzoeksvraag 3.

De resultaten en bevindingen uit beide onderzoeksfases zijn ten slotte samengebracht en uitgewerkt tot een concept eindrapport. Dat is besproken met de begeleidingscommissie en ter vaststelling op 31 augustus aangeboden aan de Taskforce Overvallen.

Leeswijzer

Deze studie biedt een ‘state of the art’ analyse van de ontwikkeling van het fenomeen overvallen sinds 2000, een overzicht van de beleidskaders voor de preventie en repressie van overvalcriminaliteit sinds 2000. Daarnaast bevat het boek een verdiepende analyse van ‘kansrijke praktijken’ die op het ogenblik in de praktijk worden toegepast om overvallen tegen te gaan en te bestrijden. Hierbij is gebruikgemaakt van relevante en actuele wetenschappelijke literatuur, evenals van gepubliceerde en niet-gepubliceerde, interne documenten betreffende de aanpak van overvallen door publieke en private partijen. Daarnaast is veel informatie verworven uit interviews met experts die op landelijk en/of regionaal niveau een actieve bijdrage leveren aan de preventie en repressie van overvalcriminaliteit. Alle informatie is verwerkt conform de gangbare normen bij de uitvoering van beleidswetenschappelijk onderzoek.

Onderhavige studie bestaat uit twee delen. Deel I omvat de analyse van de ontwikkeling van het fenomeen overvallen en de landelijke beleidsmaatregelen die zijn gericht op preventie en/of repressie gedurende de afgelopen tien jaar. Dit deel biedt inzicht in hoe de problematiek van overvallen en de beleidsmatige reactie daarop zich het afgelopen decennium heeft ontwikkeld. Deel II van het boek bevat de beschrijving van de vijf casus. Elke casus laat zien hoe men tegen overvalproblematiek aankijkt, welke maatregelen men neemt om overvalcriminaliteit terug te dringen, onder welke voorwaarden die maatregelen succesvol (b)lijken, en welke resultaten met die maatregelen geboekt worden in termen van output en outcome. Per regio is in beeld gebracht wat de rol is van de algemene sturing (de driehoek, speciale stuurgroepen, het regionaal platform criminaliteitsbeheersing) en wat de rollen zijn van de diverse andere publieke en private partijen. Het boek eindigt met een algemeen besluit dat de bevindingen samenvat en aanbevelingen formuleert om de aanpak van overvalcriminaliteit in Nederland te verbeteren.

Voorts bevat het boek een aantal bijlagen. Bijlage 1 bestaat uit het tabellenboek waarop de fenomeenanalyse is gebaseerd. Bijlage 2 geeft de geraadpleegde bronnen en literatuur weer. Bijlage 3 biedt een overzicht van de respondenten die tijdens het

onderzoek zijn geraadpleegd. De samenstelling van de commissie die de uitvoering van het onderzoek heeft begeleid, is weergegeven in bijlage 4.

Deel I

Overvalcriminaliteit

2000-2009: analyse van
het fenomeen en van het
landelijk beleid

Ia

Fenomeenanalyse
overvalcriminaliteit
2000-2009

Dr. Ben Rovers

1 Inleiding, probleemstelling en opzet van de fenomeenanalyse

Deze studie beoogt verbetervoorstellen te formuleren voor de aanpak van de overvalcriminaliteit in Nederland. Een eerste stap in deze richting behelst een analyse van de problematiek, een zogenoemde fenomeenanalyse. In dit onderdeel worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

1. Hoe heeft het fenomeen overvalcriminaliteit en de repressieve reactie hierop zich in de afgelopen 10 jaar in Nederland ontwikkeld en welke samenhangen bestaan er tussen deze ontwikkelingen?
 - A. Beschrijving van fenomenen:
 - Welke ontwikkelingen doen zich voor in de kenmerken van de gepleegde overvallen?
 - Welke ontwikkelingen doen zich voor in de kenmerken van de daders die deze overvallen plegen?
 - Welke ontwikkelingen doen zich voor in de opsporing, vervolging en berechting van overvallers?
 - B. Beschrijving van samenhang tussen fenomenen
 - Welke daders plegen welke overvallen en welke ontwikkelingen zijn hierin zichtbaar?
 - Bij welke overvallen is sprake van vervolging van verdachten en welke ontwikkelingen zien we hierin?
 - C. Ten aanzien van de voorgaande vragen: wat is de status van de beschikbare kennis, welke aanvullende kennis is nodig om leemten in de kennis over overvalcriminaliteit nader in te vullen?

Bij de beantwoording van deze vragen is ernaar gestreefd zo veel mogelijk in te gaan op kwesties die volgens betrokkenen in het veld actueel en belangwekkend zijn. Daarnaast is voortgebouwd op de IPOL-rapportage over overvalcriminaliteit (IPOL 2009). Ten opzichte van die rapportage zijn enkele verdiepingsslagen gemaakt. Zo wordt de overvalcriminaliteit over een langere periode beschreven. Daarnaast zijn meer databronnen geraadpleegd en zijn de data op een diepgaander niveau geanalyseerd. Ten slotte zijn de uitkomsten van de analyses geïntegreerd met kennis uit andere onderzoeken naar overvalcriminaliteit.

De opzet van deze rapportage is verder als volgt. In hoofdstuk 2 wordt de gehanteerde werkwijze verantwoord. Hier wordt ingegaan op de gebruikte definities, bronnen en metingen. In hoofdstuk 3 worden de belangrijkste ontwikkelingen met betrekking tot

overvallen beschreven. Hetzelfde gebeurt achtereenvolgens voor de ontwikkelingen met betrekking tot daders en verdachten (hoofdstuk 4), en opsporing, vervolging en berechting van overvallers (hoofdstuk. 5). De belangrijkste bevindingen worden besproken in hoofdstuk 6. Bij deze rapportage is een tabellenboek opgenomen dat als referentiemateriaal dient (bijlage 1).

2 Verantwoording van werkwijze

2.1 Definitie en operationalisering van overvallen

Een overval is een maatschappelijke en geen juridische classificatie van een misdrijf. Juridisch gezien is een overval een vorm van diefstal met geweld (WSr art. 312) of afpersing (WSr art. 317). In het eerste geval neemt de dader zelf het geld of de goederen weg, in het tweede geval dwingt de dader het slachtoffer tot afgifte.

Overvallen kenmerken zich door een element van verrassing: de slachtoffers worden onverhoeds met daders geconfronteerd die hen overrompelen met geweld of dreiging daartoe. Dit element maakt dat het delict vaak ernstige en langdurige gevolgen heeft voor de slachtoffers.

De politie hanteert sinds jaar en dag de volgende maatschappelijke classificatie van een overval: *Het met geweld of onder bedreiging van geweld, wegnemen of afpersen van enig goed, gepleegd tegen personen die zich in een afgeschermd ruimte bevinden of op een gepland/ georganiseerd (waarde) transport, of een poging daartoe.*

Van der Zee et al. (1999) noemen drie voorwaarden om diefstal met geweld c.q. afpersing als overval te classificeren:

- er moet sprake zijn van het wegnemen of afpersen van geld, enig goed of een poging daartoe;
- er moet sprake zijn van gebruik van geweld of dreiging met geweld;
- er moet sprake zijn van een afgeschermd ruimte.

Deze drie voorwaarden bakenen overvallen af van andere vormen van vermogenscriminaliteit waarbij geweld wordt gebruikt, zoals straatroof (geen afgeschermd ruimte) of inbraken die uitlopen op geweldpleging bij ontdekking (dit is diefstal *gevolgd* door geweld).

Op de derde voorwaarde, afgeschermd ruimte, wordt een uitzondering gemaakt voor geplande of georganiseerde waardetransporten. Het gaat hierbij om het vervoeren van geld of andere waardevolle goederen op straat in verband met de uitoefening van een beroep. Diefstal met geweld tegen en afpersing van professionele geldlopers, pizza-koeriers of ondernemers die hun dagopbrengst gaan afstorten, worden derhalve ook overvallen genoemd.

De conceptualisering van een overval zoals hiervoor beschreven is complex. Voormalig landelijk overvalcoördinator Reijenga schrijft deze afbakening in de definitie (vooral naar 'afgeschermd ruimte' en 'op een gepland/georganiseerd geld- of waarde-transport') toe aan de behoefte van de politie om zicht te krijgen op daders die het

voorzien hebben op slachtoffers met een hoger risico. Ook zit er een idee achter dat overvallers meer bovenregionaal actief zijn terwijl het bij straatrovers meer om lokale daders gaat die ook meer willekeurig hun slachtoffers kiezen (Landelijke overvalcoördinator 2008, Reijenga 2009, Fagg et al. 2003).

De afbakening van het verschijnsel ‘overval’ naar timing en doel van geweld (vooraf of tijdens, min of meer gepland versus achteraf naar aanleiding van ontdekking) en naar ‘afgeschermd ruimte’ kan lastig zijn. Als we de definitie zuiver volgen, heet een afpersing van een slachtoffer bij een PIN-automaat een straatroof wanneer deze PIN-automaat zich op straat bevindt. Dit delict heet echter een overval wanneer de PIN-automaat zich in een gebouw bevindt. Ander voorbeeld: het onderscheid tussen bijvoorbeeld een afpersing van een marktkoopman versus een afpersing van een caissière (tijdens de uitvoering van hun werk). In het tweede geval is sprake van een overval, in het eerste geval formeel niet. Immers, er is geen sprake van een afgeschermd ruimte noch van een waardetransport. Fenomenologisch is het onderscheid tussen deze gebeurtenissen echter klein.

Ook in het buitenland zien we discussies over de afbakening van het begrip ‘roof’. Bennett en Brookman (2010) beschrijven verschillende vormen van roof (*robbery*) zoals ‘mugging, bag-snatching, carjacking, armed robbery, robbery with violence and pick pocketing’. Deze begrippen verwijzen naar verschillende dimensies van het delict zoals de locatie waar het plaatsvindt (publieke plaats, op straat, in een bedrijf), wie de eigenaar van de gestolen goederen is (een particulier of een bedrijf), of er geweld wordt gebruikt of alleen gedreigd en of het slachtoffer zich al of niet in een vervoermiddel bevindt.

Voor het beschrijven van ontwikkelingen en trends op het vlak van overvalcriminaliteit zijn we afhankelijk van de wijze waarop dit fenomeen geoperationaliseerd en geregistreerd wordt in de diverse systemen. De politie hanteert voornoemde definitie bij de landelijke registratie van overvallen in het speciaal daartoe opgezette Landelijk Overvallen- en Ramkraken Systeem (LORS). Dit systeem wordt gevuld vanuit de politieregio’s. Verdachten die worden aangehouden in verband met een overval worden (doorgaans) geregistreerd in de regionale Herkenningsdienstsysteem (HKS) van de politie. In dit systeem wordt een zogenoemde feit-modus-operandi-code (FMO-code) gebruikt om aan te geven of het om een overval gaat. Of deze toekenning altijd de LORS-definitie volgt, is onzeker. Met andere woorden, het is onduidelijk of een incident dat in LORS als overval is benoemd ook als zodanig geregistreerd staat in HKS. Het niet toekennen van de voornoemde FMO-code maakt dat een overval in HKS geregistreerd staat als ‘reguliere’ diefstal met geweld of afpersing. Het Openbaar Ministerie vervolgt op wetsartikelen, maar kent aan zaken wel een maatschappelijke classificatie toe, gebaseerd op het strafbare feit met de hoogste strafdreiging. Binnen dit systeem van maatschappelijke classificaties kent men ook diverse overvaltypen. Het is niet duidelijk welke criteria het Openbaar Ministerie hanteert om aan een zaak de classificatie ‘overval’ toe te kennen. Parketsecretarissen die de zaak beoordelen, nemen

niet altijd de classificatie van de politie over. Hoe dit proces precies werkt en welke afwegingen hierbij zoal aan de orde zijn, is niet bekend.

Gelet op de complexiteit van het begrip 'overval' kunnen we er niet zonder meer van uitgaan dat hetzelfde incident in alle registraties op dezelfde manier zal worden aangeduid. In een recente evaluatie van het Kernteam Overvallen in Amsterdam wordt bijvoorbeeld melding gemaakt van het feit dat circa 5 tot 10% van de feiten die in het bedrijfsprocessensysteem Xpol werden aangeduid als overval feitelijk niet binnen de definitie viel (Driessen 2009). Omgekeerd is het mogelijk dat feiten die overvallen zouden moeten heten onder andere benamingen in de registratie zijn ondergebracht. Dit fenomeen kunnen we ook in andere registraties aantreffen.

2.2 Gebruikte bronnen en methoden

Om tot een zo volledig mogelijk beeld te komen van de overvalontwikkelingen in de voorbije jaren is gebruikgemaakt van zeer uiteenlopende bronnen van kwantitatieve en kwalitatieve aard. Samengevat gaat het om:

- 1 registraties van overvallen, verdachten en vervolging van verdachten (LORS, HKS, COMPAS);
- 2 bestaande schriftelijke bronnen (studies, analyses, beleidsstukken e.d.);
- 3 interviews met sleutelpersonen.

Ad 1) Registraties

Overvallen (LORS)

Voor het in kaart brengen van de gegevens betreffende overvallen is gebruikgemaakt van het Landelijk Overvallen- en Ramkraken Systeem (LORS) van het KLPD. Dit systeem is vanaf 1993 operationeel voor het registreren van gegevens betreffende overvallen (vanaf 2005 ook voor ramkraken), en personen die van deze feiten worden verdacht. Er gelden afspraken met de politieregio's om hiervoor gegevens aan te leveren. Aangezien LORS de enige bron is die landelijk voorziet in gedetailleerde gegevens met betrekking tot overvallen, ligt het voor de hand hiervan gebruik te maken. Het systeem bevat gedetailleerde gegevens van elke overval en indien een verdachte is aangehouden, worden hiervan de personalia opgenomen. Het voordeel van het gebruik van LORS voor analysedoeleinden is dat het een landelijk systeem is dat al geruime tijd bestaat, waarbij sprake is van gestandaardiseerde en gecontroleerde invoer van gegevens.

Het nadeel van dit systeem is dat het een *secundaire* registratie betreft, die gevoed moet worden vanuit de politieregio's. Hierover zijn weliswaar afspraken gemaakt, maar er zijn aanwijzingen dat de vulling van LORS vanuit de verschillende korpsen, zeker in het verleden, maar wellicht ook nu nog, niet altijd volledig is (geweest). In het voornoemde evaluatierapport van het Kernteam Overvallen in Amsterdam wordt

bijvoorbeeld gesteld dat de aantallen in LORS niet overeenkomen met de aantallen waarmee lokaal wordt gerekend. Men stelt tevens dat er procedures zijn ontwikkeld om ervoor te zorgen dat LORS beter gevuld zal worden. Ander voorbeeld: de cijfers over overvallen die we van de politieregio Brabant-Noord ontvingen, laten tot en met 2006 veel hogere aantallen zien dan we in LORS aantreffen. Kennelijk werd LORS tot dat jaar niet adequaat gevuld. Dat zich in andere regio's vergelijkbare situaties en processen voordoen, kunnen we zeker niet uitsluiten. We moeten dan ook rekening houden met onnauwkeurigheden in de beschrijving van het niveau en de ontwikkeling van de overvalcriminaliteit, zowel op landelijk als op lokaal/regionaal niveau. De reikwijdte van deze studie is onvoldoende om deze dynamiek in detail te onderzoeken. Een ander nadeel van het secundaire karakter van LORS is dat het *up to date* houden van de gegevens problematisch kan zijn. Er kan in een regio een verdachte worden aangehouden voor een overval wiens naam vervolgens in LORS terecht komt (dit wordt aan het KLPD doorgegeven door de lokale overvalcoördinator op basis van informatie van de recherche), maar na enige tijd blijkt deze persoon ten onrechte verdacht te zijn. Het is de vraag of deze correctie te allen tijde zal worden opgemerkt dan wel doorgegeven aan het KLPD. Omgekeerd geldt hetzelfde voor overvallen waar aanvankelijk geen verdachte voor is aangehouden, maar in een later stadium wel. Voor veranderingen in gegevens op andere vlakken geldt hetzelfde verhaal. Om de vulling van LORS correct en op peil te houden zijn een geoliede samenwerking en goede afspraken tussen verschillende partijen nodig. Dit zal in de ene regio soepeler verlopen dan in de andere. Dit kan vertekeningen in de gegevens opleveren. Als in een regio de procedures worden verbeterd, heeft dit weer effect op de gesignaleerde ontwikkelingen. Voormalig overvalcoördinator Reijenga denkt dat deze procedures gemiddeld genomen het meest gesmeerd verlopen in regio's waar men bovengemiddeld met overvalcriminaliteit te maken heeft. Daar heeft men het meeste belang bij een goede informatiepositie. *Selectie van gegevens*: alle geregistreerde overvalincidenten (en de eventueel daaraan gekoppelde gegevens over waargenomen daders en aangehouden verdachten) in de periode 1-1-2000 tot en met 31-12-2009.

Verdachten (HKS)

Voor het in kaart brengen van de gegevens betreffende verdachten van overvallen is gebruikgemaakt van meer Herkenningsdienstsystemen (HKS) van de politie. Dit is een landelijk dekkend systeem dat sinds 1986 door de politie gebruikt wordt om gegevens over verdachten te registreren. Omdat de verschillende politieregio's het systeem beheren, is feitelijk sprake van Herkenningsdienst: voor elke politieregio en de Koninklijke Marechaussee (KMar) één. Tegen een verdachte kunnen één of meer processen-verbaal van aanhouding zijn opgemaakt. Een proces-verbaal, ook wel antecedent genoemd, kan bestaan uit één of meer misdrijven (delicten). Zo kan een persoon van bijvoorbeeld een (of meerdere) winkeldiefstal(len) en vernieling verdacht zijn. Opgenomen worden personen die minimaal 12 jaar zijn en tegen wie als ver-

dachte van een misdrijf proces-verbaal is opgemaakt. Het HKS bevat informatie over bijvoorbeeld een delict waarvan een persoon wordt verdacht, het tijdstip waarop het gepleegd werd, de modus operandi, maar ook persoonskenmerken van de verdachte als geboortedatum, geslacht, nationaliteit en aanwezigheid van verslavingsproblematiek. Het HKS is het enige bestand dat op het niveau van de politie gegevens bevat over alle geregistreerde antecedenten van verdachten in Nederland.

Om gegevens aan het HKS te onttrekken heeft de IT-organisatie van het KLPD de DEX-module (Data-extractie) ontwikkeld. De DEX-module is verder uitgebouwd en verbeterd. Het is daarmee mogelijk geworden om geautomatiseerd een landelijk HKS-bestand te maken. Zo kunnen verdachten die in meerdere politieregio's geregistreerd staan, worden geïdentificeerd en tot één unieke verdachte herleid. Een speciaal daarvoor in het leven geroepen beheersinstantie bewaakt de toegang tot dit bestand (beschrijving ontleend aan Kalidien & Eggen 2009).

Selectie van gegevens: alle verdachten die in de periode 1-1-2000 tot en met 31-12-2008 (gegevens over 2009 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het onderzoek) verdacht werden van één of meer overvallen. Een strafbaar feit is een overval wanneer in het proces-verbaal de feit-modus-operandi-(FMO)-code A18 is aangevinkt ('overval').

Vervolg en berechting (COMPAS)

Het Communicatiesysteem *Openbaar Ministerie* Parket Administratie (COMPAS) bevat gegevens over ingeschreven zaken bij het Openbaar Ministerie, evenals de afdoening van zaken door Openbaar Ministerie en rechter in eerste aanleg. Het systeem bevat gegevens over het verloop en de afloop van elke strafzaak, inclusief (zeer beperkte) gegevens over de betrokken verdachten/daders. Het systeem wordt door elk parket gebruikt. Om landelijke gegevens te kunnen analyseren, wordt gebruikgemaakt van een data-extractiemodule (Rapsody) die de gegevens aan de verschillende systemen onttrekt. Omdat COMPAS een bedrijfsprocessensysteem is, is het een levend bestand. Een extractie is daarom altijd een momentopname. Dit geldt uiteraard vooral voor de zaken die nog niet afgerond zijn.

Het systeem bevat gegevens over strafzaken. Een strafzaak kan bestaan uit één of meer strafbare feiten tegen één of meer verdachten. De selectie van zaken is gebaseerd op 312/317-zaken waaraan de maatschappelijke classificatie 'overval' is gekoppeld. De maatschappelijke classificatie is doorgaans gebaseerd op het strafbare feit waartegen de grootste strafdreiging bestaat. Hiervoor is al aangegeven dat het onduidelijk is in hoeverre deze selectie delicten zal uitsluiten die in het proces-verbaal van de politie als overval worden aangeduid. Hiervoor moeten we inzicht hebben in de wijze waarop de labeling bij het Openbaar Ministerie precies tot stand komt. Zonder nadere dossieranalyse is het niet mogelijk deze zaken adequaat te isoleren. Het is, met andere woorden, mogelijk dat er strafzaken zijn waarbij vervolgd wordt op WvS art. 312 en/of WvS art. 317 en die betrekking hebben op delicten die in het proces-verbaal van de politie

worden aangeduid als overval, maar bij het Openbaar Ministerie geboekt worden als (bijvoorbeeld) diefstal uit woning, inbraak in bedrijf of overige diefstal.

Selectie van gegevens: Alle ingeschreven strafzaken in de periode 1-1-2000 t/m 31-12-2009 waarin WSr art. 312/317 aan de orde zijn. Selectie op maatschappelijke classificatie 'overval'. (Het systeem onderscheidt enkele soorten.)

Ad 2) Bestaande schriftelijke bronnen (studies, analyses, beleidsstukken e.d.)

Er is een uitvoerige zoektocht verricht naar bestaande schriftelijke bronnen betreffende overvalcriminaliteit in Nederland. Hiervoor zijn in eerste instantie de beschikbare wetenschappelijke studies met name vanaf 2000 geraadpleegd. Daarnaast is via een rondgang langs alle regionale overvalcoördinatoren van de politie een overzicht verkregen van analyses die bij de politie beschikbaar zijn over dit fenomeen. Een vergelijkbare rondgang, maar op iets bescheidener schaal, is gemaakt langs private partijen (vooral branche- en koepelorganisaties). Ook dit heeft nog enkele bruikbare bronnen opgeleverd. Ook is gebruikgemaakt van beschikbare landelijke analyses van de politie over overvalcriminaliteit, middencriminaliteit en dergelijke. Hiervoor zijn de voortgangsverslagen en diverse analyses van de landelijke overvalcoördinator van de politie benut evenals verschillende monitoren en rapportages van de dienst IPOL van het KLPD. Ook is gebruikgemaakt van relevante kennis die aanwezig is in beleidsstukken van de politie of andere organisaties.

Ad 3) Interviews met sleutelpersonen

Aanvullend op het cijfermateriaal en de beschikbare schriftelijke bronnen is geprobeerd zoveel mogelijk gebruik te maken van 'tacit knowledge' die aanwezig is bij ervarings- en materiedeskundigen in het veld. Zo hebben groepsgesprekken plaatsgevonden met overvaldeskundigen bij het KLPD, de regionale overvalcoördinatoren en de expertgroep overvalcriminaliteit van de politie. De regionale overvalcoördinatoren van de politie hebben op verzoek van de onderzoekers ook nog een vragenlijst ingevuld waarin onder meer gevraagd werd naar lokale/regionale overvalontwikkelingen. Ook is een reeks telefonische gesprekken gevoerd met sleutelfiguren uit het bedrijfsleven, doorgaans functionarissen van branche- en koepelorganisaties die belast zijn met criminaliteitsbestrijding of -preventie. Aan hen is onder meer de vraag voorgelegd welke ontwikkelingen zij signaleren in hun sector of branche. Ten slotte zijn mondelinge interviews afgenomen met de huidige en voormalige landelijk overvalcoördinator van de politie.

Samen geven deze bronnen naar onze mening een goed overzicht van de kennis die op dit moment in Nederland voorhanden is op het gebied van overvalcriminaliteit.

2.3 Enkele metingen toegelicht

In het onderzoek wordt hier en daar gebruikgemaakt van metingen van verschijnselen die om een nadere toelichting vragen. In dit hoofdstuk lichten we enkele van deze metingen toe. Ze hebben betrekking op gegevens uit LORS.

Wapenniveau: gebruik van wapens bij een overval

In LORS wordt voor elke overval aangegeven, op grond van getuigenverklaringen of anderszins, welke type wapens en hulpmiddelen bij de overval zijn gebruikt. Dit gebeurt via de registratie van modus-operandi-kenmerken. Lastig hierbij is dat beide categorieën (wapens en hulpmiddelen) niet onderscheiden worden in het systeem. Uit de modus-operandi-codes kan niet worden afgeleid of een breekijzer is gebruikt om een vitrine in te slaan of om de winkelmedewerker te bedreigen (of allebei). Daarom wordt hier ervan uitgegaan dat alle genoemde zaken als wapen kunnen worden gebruikt. De waargenomen wapens zijn in vier hiërarchisch geordende categorieën ondergebracht. Aldus is voor elke overval aangegeven welke de ‘zwaarste categorie’ van de waargenomen wapens is (van zwaar naar lichter: 1-6). Deze hiërarchie kent de volgende categorieën:

Wapenniveau	Toekenning op basis van waargenomen wapens (vermeld in MO-categorieën van LORS)
1. Grote vuurwapens	Automatisch wapen, bazooka, explosieven, handgranaat, riotgun, geweer, hagelgeweer, luchtdrukgeweer
2. Overige (hand) vuurwapens	Gaswapen, luchtdrukpistool, pistool, revolver, vuistvuurwapen, schietwapen
3. Slag-/steekwapens	Bijl, hakbijl, knuppel, mes, ploertendoder, ijzeren staaf, breekijzer, wapenstok
4. Overige (kleine slag-/steek)wapens	Bedwelmende stof, bijtende vloeistof, schokapparaat, kruisboog, spuitbus, verborgen wapen, beitel, hamer, priem, schaar, schroevendraaier, steen, stuk hout, injectienaald, steekvoorwerp
5. Onbekend wapen	Wel wapen gesignaleerd, maar onduidelijk wat het is (bijvoorbeeld in de rug geprikt met iets)
6. Geen wapen gesignaleerd	Veelal zaken waarbij overvallers d.m.v. geweld hun buit verkrijgen

Geweldsniveau: gebruik van geweld tegen slachtoffers

In LORS wordt op een gedetailleerd niveau geregistreerd of en zo ja, welke geweldshandelingen daders hebben toegepast. Dit gebeurt via de registratie van modus-operandi-kenmerken. De geweldshandelingen zijn in twee, hiërarchisch geordende, categorieën ondergebracht. Als sprake is van fysiek geweld wordt het slachtoffer aangeraakt, wordt er fysiek geweld toegepast of wordt deze van zijn vrijheid beroofd. Bij verbaal of overig geweld is geen sprake van fysiek contact tussen dader en slachtoffer

noch van vrijheidsberoving. Bij een deel van de overvallen kan het geweldgebruik niet uit de modus-operandi-kenmerken worden afgeleid. We kunnen er niet van uitgaan dat in deze zaken geen geweld is gebruikt. Vaak gaat het om overvallen waarbij de betreffende regio onvoldoende gegevens heeft aangereikt aan het KLPD om de betreffende MO-categorieën in te kunnen vullen.

De meting ziet er als volgt uit:

Geweldsniveau	Toekenning op basis van waargenomen geweldshandelingen (vermeld in MO-categorieën van LORS)
1. Fysiek geweld	Kidnapoverval/gijzeling, opsluiten, bedwelmen, brandmerken, drogeren, fysiek geweld, knevelen, misbruiken/handastastelijk (seksueel), schoppen, schieten, slaan, steken/snijden, stoppen voorwerp in de mond, stoppen wapen in de mond, toedienen stroomstoot, vastpakken slachtoffer, afplakken/blinddoeken slachtoffer, binnendringen met geweld, plaatsen wapen tegen lichaam, plaatsen wapen op de slaap/nek/hoofd
2. Verbaal/overig geweld	Bedreigen derde, dreigen met brandmerken, dreigen met drogeren, dreigen met explosief, dreigen met wapen, dreigen schriftelijk, dreigen verbaal, doorladen wapen, overhalen trekker wapen (zonder schot)
3. Onbekend of geweld is toegepast	Geen modus-operandi-kenmerken die op geweldsgebruik duiden, wel soms geweld aangetroffen in tekstuele beschrijving van overval

Indicaties van voorbereiding, gebruik van hulpmiddelen en de tijd nemen tijdens een overval

Diverse bronnen maken melding van het feit dat impulsieve overvallen en/of *hit&run* overvallen toenemen. Het is niet mogelijk deze overvallen in de registratie van LORS te isoleren. De hier genoemde indicaties van voorbereidingshandelingen, het gebruik van hulpmiddelen en de tijd nemen tijdens het plegen van een overval indiceren in ieder geval een omgekeerd fenomeen: overvallen die NIET impulsief, NIET zonder voorbereiding en NIET snel (erin en eruit) worden gepleegd. Overvallen zijn aldus geordend naar de aan- of afwezigheid van deze indicaties. Het betreft hier een grove indeling. Hieronder worden de modus-operandi-categorieën vermeld op basis waarvan deze toekenning heeft plaatsgevonden.

Terzijde zij opgemerkt dat er aanwijzingen zijn dat de gegevens in LORS in de afgelopen periode (de 10 onderzochte jaren) op enkele onderdelen minder volledig zijn geworden. Dit geldt vooral voor de vulling van de modus-operandi-kenmerken van de overvallen. In 2009 was bijvoorbeeld van meer dan 8% van de geregistreerde overvallen niet bekend welk type (dreiging met) geweld door de daders was toegepast. Dit was in 2000 net iets meer dan 1%. Aangezien (dreigen met) geweldgebruik een essentieel onderdeel van een overval is, betekent het ontbreken van deze informatie van steeds meer overvallen een omissie. Volgens een medewerker van het KLPD hangt

deze ontwikkeling samen met het feit dat de regio's in een aantal gevallen beknoptere informatie over de overvallen aanleveren.

**Vorbereiding, gebruik
hulpmiddelen en tijd
nemen voor overval**

Toekenning op basis van MO-categorieën vermeld in LORS

- 1. Indicaties aanwezig** Afplakken/blinddoeken slachtoffers, afwachten tijdvertraging, afwachten opening/sluiting, bedwelmen, brandstichten, drogeren, exploderen, zich laten insluiten, knevelen, openingsoverval, opsluiten, rammen pui/deur, saboteren alarm/beveiliging, saboteren camera, saboteren vergrendeling/slot, saboteren voertuigen slachtoffers, saboteren/barricaderen vluchtweg, sluitingsoverval, verzamelen aanwezigen, fouilleren, inbreken/insluipen/inklimmen, rammen/blokken voertuig, tellen van daders/slachtoffers, vragen naar/richten op kluis/waardekoffer
- 2. Indicaties afwezig** Indien géén van voornoemde MO-categorieën geregistreerd zijn
-

3 Overvallen – de belangrijkste ontwikkelingen

3.1 Inleiding

De ontwikkelingen in overvalcriminaliteit worden in dit hoofdstuk op een aantal kenmerken besproken, zoals de omvang van het fenomeen, de regionale spreiding, de objecten waarop de overvallen betrekking hebben, de buit, en de werkwijzen van daders (aantal betrokken daders, gebruik van wapens en geweld en dergelijke). Gegevens over perioden, tijden en tijdstippen waarop overvallen worden gepleegd, zijn in deze analyse buiten beschouwing gelaten. Enerzijds omdat een dergelijke analyse al uitvoerig is verricht in de IPOL-rapportage over overvallen (IPOL 2009, landelijke analyse overvallen), anderzijds omdat deze informatie vooral operationele bruikbaarheid heeft en op die grond alleen zinvol gepresenteerd kan worden indien wordt ingezoomd op specifieke fenomenen en plaatsen. De onderhavige analyse heeft daarvoor een te globaal strategisch karakter. Koppen en Jansen (1999) hebben laten zien dat de bekende dag-, week- en seizoenspieken van overvallen eenvoudig verklaard kunnen worden uit de (verhoogde) beschikbaarheid van doelwitten en de (verlaagde) aanwezigheid van toezicht (bijvoorbeeld doordat er 's winters meer duisternis is).

Bij de beschrijving van ontwikkelingen ligt de focus op de afgelopen tien jaar (2000-2009). Waar mogelijk zullen we deze ontwikkelingen ook beschouwen tegen de achtergrond van ontwikkelingen die zich vóór 2000 voordeden. In de samenvatting aan het einde van dit hoofdstuk zullen de belangrijkste ontwikkelingen langs drie dimensies worden geordend: langetermijnveranderingen (veranderingen die over 10 jaar – of langer – zichtbaar zijn), kortetermijnveranderingen (veranderingen die zichtbaar zijn vanaf 2007, het jaar waarin de overvallen weer toenamen) en ook wordt aangegeven welke kenmerken van overvallen in deze periode min of meer stabiel zijn gebleven.

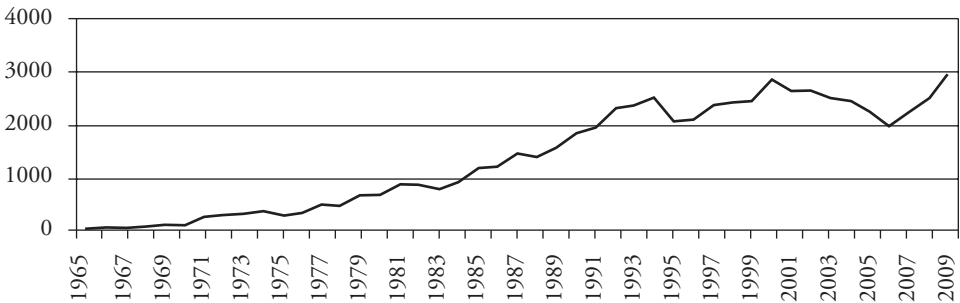
De analyse is voor een groot deel gebaseerd op gegevens uit LORS, waar mogelijk aangevuld met andere bronnen zoals hiervoor toegelicht. Om excessieve cijferexercities in de tekst te vermijden is een tabellenboek als bijlage toegevoegd. Hierin zijn de rechte tellingen vermeld van alle 'variabelen' die in dit hoofdstuk worden beschreven.

3.2 Omvang en ontwikkeling van overvallen in Nederland

Op basis van de studie van Van der Zee et al. (1999) en de recente cijfers uit LORS (vanaf 2000) zijn we in staat de langetermijnontwikkeling van het aantal overvallen in

Nederland in beeld te brengen. Dit is mogelijk omdat vanaf 1965 enige vorm van centrale registratie van overvallen heeft bestaan. Bij de interpretatie van deze cijfers is het van belang in het achterhoofd te houden dat de getoonde ontwikkeling afhankelijk is van de wijze waarop overvallen in de loop van de tijd zijn geregistreerd. Hierin zijn nog wel eens fluctuaties opgetreden (Van der Zee et al. 1999). Overigens vertonen deze fluctuaties vaak wel enige samenhang met ontwikkelingen in het fenomeen dat geregistreerd wordt. De trend is weergegeven in figuur 1.

Figuur 1 Aantal overvallen in Nederland 1965-2009

We zien in deze figuur dat het aantal overvallen tussen midden jaren zeventig en midden jaren negentig (1994) vrij constant is toegenomen. Deze ontwikkeling loopt parallel aan de ontwikkeling van de geregistreerde criminaliteit in deze periode. Aan de constante toename van het delict is midden jaren negentig een einde gekomen. Vanaf dat moment tot en met 2009 zien we dat het aantal overvallen zich binnen de bandbreedte van 2000 tot 3000 overvallen per jaar beweegt, waarbij twee zaken in het bijzonder opvallen: de relatief sterke schommelingen die zich in dit tijdvak voordoen, met periodes van sterk toenemende en sterk afnemende overvalcriminaliteit en de recente, zeer scherpe toename vanaf 2007 die in 2009 heeft geleid tot een nieuw record in het aantal overvallen in Nederland. Van der Zee et al. (1999) merken op dat ook al in de jaren tachtig het aantal overvallen van jaar op jaar sterk kon fluctueren. De toename van overvallen in de tweede helft van de jaren negentig en de afname in de daaropvolgende jaren tot aan 2006 loopt overigens ook parallel met de ontwikkeling van de straatroven in deze periode (Kalidien & Eggen 2009).

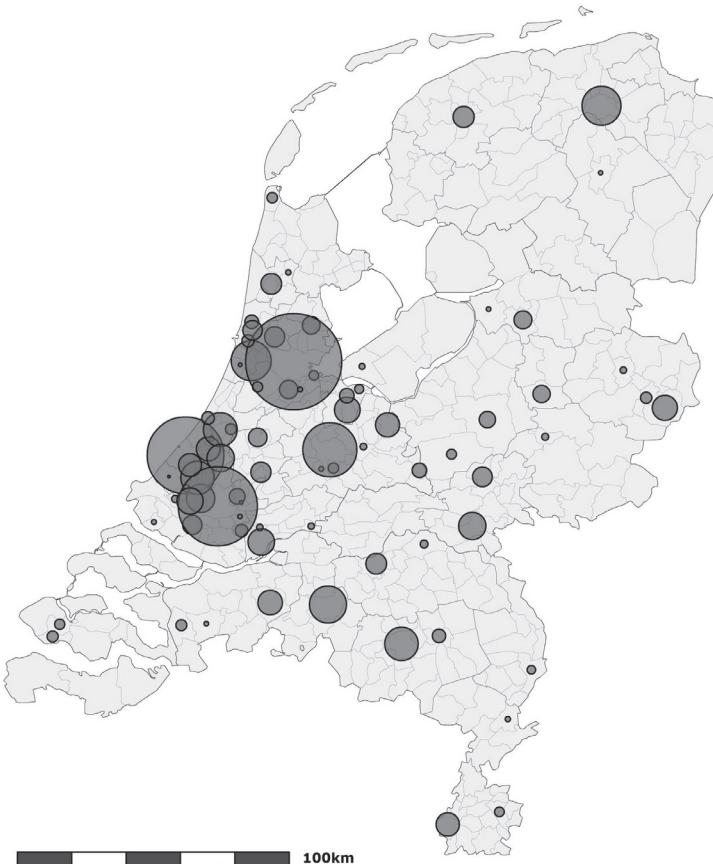
Uit de meest recente nieuwsbrief van de landelijke overvalcoördinator (d.d. 22 juli 2010) blijkt dat het aantal overvallen over de eerste zes maanden van 2010 met 6% is gedaald ten opzichte van 2009. Het verloop is zo grillig dat uitspraken over de rest van het jaar ongewis zijn. Niettemin kan worden gesteld dat een daling van 6% over het eerste halfjaar van 2010 een hoopgevend signaal is voor een trendbreuk met de opgaande lijn van de afgelopen jaren.

3.3 Ontwikkelingen in regionale spreiding, objecttype en buit

Regionale spreiding van overvallen is zeer stabiel, fenomeen is landelijk hetzelfde

Overvallen concentreren zich in een beperkt aantal gebieden. Als we naar de absolute aantallen overvallen per politieregio kijken, zien we dat een beperkt aantal regio's bovengemiddeld scoort op overvallen. De regio's Amsterdam-Amstelland en Rotterdam-Rijnmond nemen gemiddeld over de jaren 2000 tot en met 2009 ca. 37% van de overvallen voor hun rekening (20% resp. 17%), op afstand gevolgd door de regio's Haaglanden (7%), Brabant Midden-West (7%), Utrecht (6%), Limburg-Zuid (4%) en Brabant Zuid-Oost (4%). De overige regio's scoren allemaal (royaal) beneden het rekenkundig gemiddelde van 4% (100% gedeeld door 25 politieregio's). Overvallen zijn geografisch gezien sterk gerelateerd aan de mate van stedelijkheid van gebieden. In figuur 2 zien we de mate van verstedelijking van gebieden in Nederland. De meest verstedelijkte gebieden kennen grosso modo ook de meeste overvallen.

Figuur 2 Zeer sterk stedelijke gebieden in Nederland (bron: CBS)

De regionale spreiding van overvallen is zeer stabiel. Als we bijvoorbeeld de rangorde van regio's (naar aantal overvallen) in 2009 correleren met die van 10 jaar daarvoor (in 2000) zien we nauwelijks verschillen ($r=.97!$). Met andere woorden, regio's die in 2009 relatief veel overvallen hebben, hadden dit 10 jaar daarvoor ook al (en omgekeerd). Als we verder teruggaan in de tijd, naar de jaren tachtig en negentig, zien we een zeer vergelijkbaar beeld (Van der Zee et al. 1999, Van den Eshof & Van der Heijden 1990). Het lijkt er wel op dat overvallen steeds meer een grootstedelijk fenomeen worden. Voornoemde Van den Eshof en Van der Heijden (1990) rapporteerden dat in de jaren tachtig het aandeel overvallen in de drie grootste steden meer dan een derde bedroeg. De laatste tien jaar vond in deze steden 44% van alle overvallen plaats (voornamelijk in Amsterdam en Rotterdam).

Terug naar nu: de regio Flevoland, en in het bijzonder de sterk groeiende stad Almere, wijkt enigszins af van dit beeld van stabiliteit: in deze regio is het aantal overvallen in de afgelopen 10 jaar ook het sterkst toegenomen (ondanks de afname in 2009). Deze ontwikkeling ligt overigens in lijn met de groeiende verstedelijking van dit gebied (met name Almere; zie ook Moors et al. 2009).

Als we het aantal overvallen per regio relateren aan het aantal inwoners in die gebieden, wijkt het beeld van de geografische concentratie op enkele onderdelen af van het beeld dat we zien op basis van de absolute aantallen. Amsterdam, Rotterdam en Haaglanden blijven de lijst 'aanvoeren', maar de Randstadregio Utrecht doet het, rekening houdend met inwoneraantal, iets gunstiger (rangpositie 7, samen met Brabant Zuid-Oost en Kennemerland; in absolute aantallen is Utrecht de 5e regio qua overvallen). Het beeld van Limburg-Zuid en vooral Flevoland is, rekening houdend met het inwonertal, juist minder gunstig. Limburg-Zuid is dan de 4e regio qua aantal overvallen (de 6e regio als we naar het absoluut aantal overvallen kijken), Flevoland is de 6e regio op basis van relatieve cijfers en de 16e regio qua absolute aantallen (op basis van het tienjaarsgemiddelde).

In diverse bronnen wordt melding gemaakt van sterke stijgingen van overvallen die zich recentelijk buiten de traditionele overvalgebieden of de Randstad hebben voorgedaan. Als we bijvoorbeeld kijken naar de meest recente ontwikkelingen (na 2006/2007), dan kunnen we vooral in politieregio's die relatief laag scoren op overvallen soms spectaculaire toenames in het aantal overvallen waarnemen. Zo zien we in Brabant Zuid-Oost een verdubbeling van het aantal overvallen na 2006 (van 68 naar 140), in Drenthe zien we een verdubbeling in één jaar tijd (van 14 naar 29 in 2009), Gelderland Midden laat meer dan een verdubbeling van het aantal overvallen in twee jaar zien (van 45 in 2007 naar 102 in 2009). Hollands Midden idem (van 38 naar 86 de laatste 2 jaar). Noord en Oost Gelderland idem (van 29 naar 69 in 2 jaar). Gooi- en Vechtstreek idem (van 15 naar 31 in 2008). Deze lijst is niet volledig, maar bedoeld ter indicatie.

Interessant is de vraag hoe we deze cijfers kunnen interpreteren. In eerste instantie mag worden opgemerkt dat de recente toename van overvalcriminaliteit, dat wil zeggen na 2007, een landelijk fenomeen is en zich dus niet beperkt tot de regio's die

gekenmerkt worden door een hoog niveau van overvallen. Sterker nog, we zien de grootste toenames juist in regio's die gekenmerkt worden door een relatief laag niveau van overvallen. Ook dit is overigens geen nieuw fenomeen: het werd bijvoorbeeld in 1997 ook al geconstateerd: toen nam het aantal overvallen sterk toe ten opzichte van het jaar ervoor en waren het de regio's met relatief weinig overvalcriminaliteit die de sterkste stijgingen lieten zien. Als we inzoomen op deze regio's zien we dat ze anno 2009 echter nog steeds tot de regio's behoren met een relatief laag niveau van overvalcriminaliteit. Niet veel veranderd dus. Als we teruggrijpen op de hiervoor gepresenteerde bevindingen, kunnen we stellen dat de regionale spreiding van overvallen in Nederland eigenlijk nauwelijks verandert, niet op de korte termijn en niet op de lange termijn.

Dan blijft de vraag hoe de sterkere toenames die recent buiten de traditionele overvalgebieden zijn waargenomen zich laten verklaren? Binnen politiekringen is een populaire verklaring dat er verplaatsing optreedt en daders dus overvallen gaan plegen in 'verderop' gelegen gebieden (vooral als gevolg van toegenomen opsporingsdruk in de regio's met veel overvalcriminaliteit). Jammers (1995) bestrijdt deze hypothese op grond van de bevinding dat het overgrote deel van de bekende overvallers het delict in de eigen (stedelijke) omgeving pleegt. Wij kunnen hieraan toevoegen de observatie dat een deel van deze verplaatsing ook binnen regio's zou kunnen optreden en dan onzichtbaar zou blijven. Jammers veronderstelt dat eerder sprake zal zijn van de opkomst van nieuwe daderpopulaties in de buitengebieden, dus in de regio's met weinig overvalcriminaliteit. Een derde hypothese die wij hieraan toe willen voegen, is dat de sterkere toename in kleine regio's ook veroorzaakt kan worden door de wet van de kleine getallen: hoe groter de aantallen hoe kleiner doorgaans de fluctuaties die optreden wanneer men trends beziet. Bij kleine getallen bestaat een grotere kans dat toevalsfluctuaties tot grote verschillen in aantallen leiden (naar boven en naar beneden). Tegenover de 'kleine' regio's met een sterke toename in overvalcriminaliteit kunnen we met gemak ook een aantal andere 'kleine' regio's plaatsen waar de afgelopen jaren bijvoorbeeld weinig veranderd is in het aantal overvallen, zoals Friesland, Groningen, Kennemerland, Limburg-Zuid, Twente en Zaanstreek-Waterland. Deze hypothese stelt dat de sterke toenames in kleine regio's niet te veel of niet alleen inhoudelijk geïnterpreteerd moeten worden. De beschikbare data stellen ons in staat deze hypothesen aan een nader onderzoek te onderwerpen. Verderop in deze rapportage zal daarom dieper op het vraagstuk van mobiliteit van daders en verplaatsing worden ingegaan.

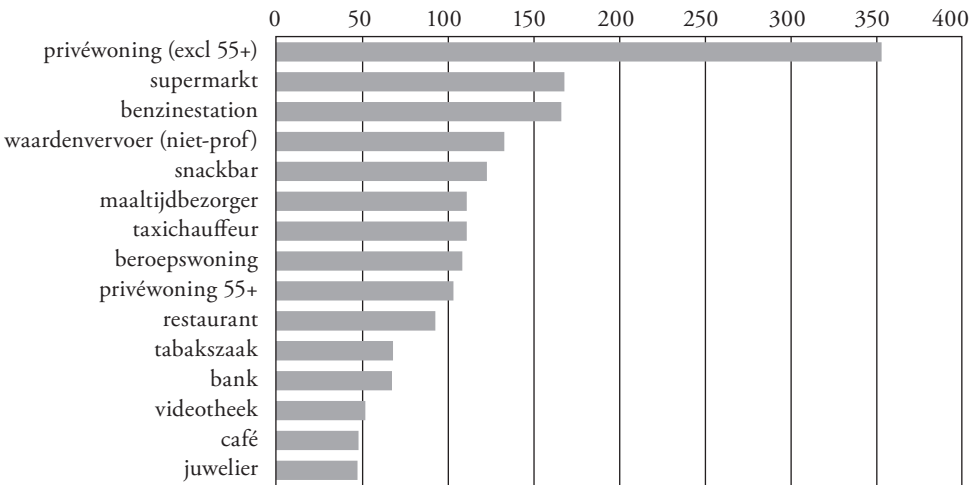
Los van de vraag waar de overvalcriminaliteit zich meer of minder voordoet, is het ook mogelijk te kijken naar eventuele verschillen in de aard van de overvalcriminaliteit tussen deze gebieden. Door de kleine(re) aantallen overvallen die in een groot aantal regio's aan de orde zijn, is het echter niet heel zinvol om deze met elkaar te vergelijken, omdat dit te veel op toevalligheden gebaseerde verschillen laat zien. Het kan wel interessant zijn om vast te stellen of in de zeven regio's met een bovengemiddeld niveau

van overvalcriminaliteit een ander soort overvalcriminaliteit aan de orde is dan in de regio's die veel minder met dit probleem kampen. Als we deze vergelijking maken, zien we hooguit marginale verschillen. Op hoofdlijnen wijkt de overvalcriminaliteit in deze twee clusters van gebieden niet wezenlijk af. Hierbij is bijvoorbeeld gekeken naar de objecten die overvallen worden, het geweldgebruik, de buitomvang et cetera. De aard van de overvalcriminaliteit kent in Nederland daarom geen geografische dimensie. We komen grosso modo overal in het land dezelfde soort overvalcriminaliteit tegen.

Overvallen op woningen blijven toenemen, andere objecten afnemend populair of fluctuerend

Overvallen worden gepleegd op een veelheid aan objecten. Circa vier op de tien overvallen vindt plaats in de detailhandel, een kwart van de overvallen heeft betrekking op particulieren, ca. 14% in de horeca en in 12% van de gevallen is transport het doelwit. De overige 10-12% van de overvallen vindt plaats in uiteenlopende bedrijven en instellingen. In figuur 3 worden de 15 meest voorkomende overvalobjecten gepresenteerd. Het betreft hier meer specifiek afgebakende objecten (detailobjecten). Bij het lezen van deze figuur moeten we ons bedenken dat de overvallen op detailhandel zeer uiteenlopende soorten winkels betreffen. Alleen de winkeltypen die het meest overvallen worden, zijn in dit overzicht opgenomen. De cijfers zijn gebaseerd op het gemiddelde van de afgelopen 10 jaar.

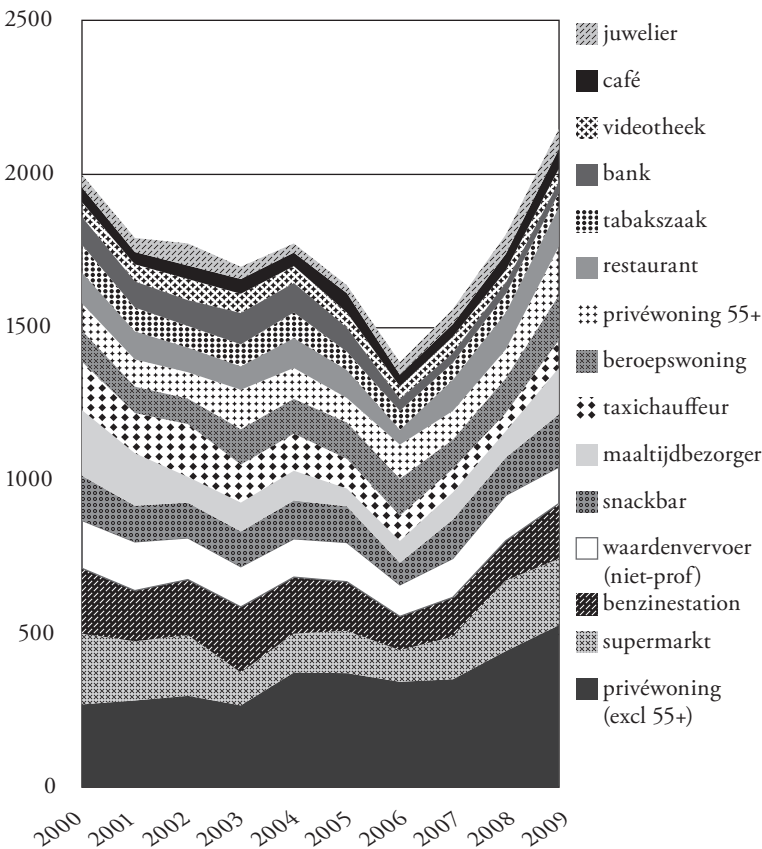
**Figuur 3 Top-15 van meest voorkomende overvalobjecten (detail)
(gemiddeld aantal per jaar)**

We zien in deze figuur dat in de periode 2000-2009 gemiddeld 350 overvallen per jaar op privéwoningen plaatsvonden. Supermarkten en benzinstations volgen op enige

afstand. Deze werden gemiddeld 165 keer per jaar overvallen. Daarna volgen enkele objecten die gemiddeld zo'n 100 tot 150 keer per jaar werden overvallen. Het waardevervoer betreft hier overigens geen professioneel waardevervoer, maar bijvoorbeeld ondernemers die onderweg beroofd worden van hun dagomzet of kassageld, maar ook anderen die beroepsmatig onderweg zijn. Overvalobjecten als tabakszaken, juweliërs en banken sluiten de rij. Deze worden gemiddeld circa 50 keer per jaar overvallen. In figuur 4 is weergegeven hoe het aantal overvallen op deze objecten zich in de afgelopen 10 jaar ontwikkeld heeft. Hieruit kunnen we enkele grote lijnen destilleren.

Figuur 4 Ontwikkeling van meest voorkomende overvalobjecten (detail)
(aantal per jaar)

- In de *eerste* plaats is een langetermijntrend zichtbaar in de toename van het aantal overvallen op woningen. Deze namen tussen 2000 en 2010 met bijna 80% toe. De overvallen op privéwoningen (niet zijnde woningen van 55+ers of woningen die op enigerlei wijze gerelateerd zijn aan de uitoefening van een beroep) nemen

het sterkst toe. Deze zijn in 10 jaar tijd bijna verdubbeld. Deze trend is overigens al sinds het begin van de jaren negentig zichtbaar (Van der Zee et al. 1999, Keus 1999).

- In de *tweede* plaats zien we een aantal objecten dat in de afgelopen 10 jaar absoluut en vooral relatief gezien minder populair is geworden. Het gaat hierbij om overvallen op particuliere waardetransporten (licht gedaald), taxichauffeurs (gedaald), tabakszaken (gedaald), banken (sterk gedaald) en videotheken (stabiel/licht gedaald). Meer in het algemeen is sprake van een lichte afname op langere termijn van overvallen op detailhandel. De relatieve afname van overvallen op detailhandel bedraagt 7%. In 2000 had 41% van de overvallen betrekking op detailhandel, in 2009 was dit gedaald tot 34%.
- In de *derde* plaats zien we een aantal objecten waarop het aantal overvallen tot 2006 afnam, maar waar sprake is van een toename sinds 2007. Het gaat om overvallen op supermarkten, benzinestations, snackbars, maaltijdbezorgers, restaurants, cafés en juweliers (en waarschijnlijk ook nog op een reeks andere objecten die hier niet vermeld zijn, omdat het aantal overvallen op die objecten geringer is).

Over de risicogevoeligheid van verschillende objecten is weinig bekend

Over de risicogevoeligheid van verschillende objecten is in Nederland niet veel bekend. De hier genoemde aantallen zijn absoluut en niet gerelateerd aan het aantal potentiële objecten dat overvallen kan worden. In de jaren negentig is in Nederland nog wel onderzoek gedaan naar de kans dat bepaalde objecten overvallen worden. Dit onderzoek liet zien dat in 1997 benzinestations, geldinstellingen, videotheken, supermarkten en tabakszaken de grootste kans liepen om overvallen te worden. De kansen op jaarbasis bedroegen achtereenvolgens: 4%, 3.1%, 3.1%, 2.4% en 2.3%. Bij snackbars, juweliers en hotels lag de kans ook boven de 1%. Bij alle andere onderzochte objecten bedroeg de kans minder dan 1%. Overigens liet dit onderzoek ook zien dat deze kansen per jaar nogal fluctueren (Van Erpecum 1999).

De risicogevoeligheid voor overvallen wordt uiteraard door meer factoren beïnvloed dan het type object. Buitenlands onderzoek naar overvallen op commerciële objecten laat zien dat onder andere kenmerken van de omgeving (in het bijzonder de nabijheid of aanwezigheid van risicogroepen voor het plegen van overvallen) en beveiligingsmaatregelen samenhangen met het overvalrisico (Hendricks et al. 1999, Casteel & Peek-Asa 2000).

Verplaatsing naar minder beveiligde objecten?

De voorgaande beschrijving roept de vraag op of er mogelijk sprake is van een verschuiving van overvallen naar minder beveiligde objecten. Door veel betrokkenen in het veld wordt dit als een gegeven beschouwd. Verplaatsing is echter een complex fenomeen. Daders die hun werkgebied verleggen naar objecten die minder beveiligd zijn, maar ook veranderingen in modus operandi kunnen duiden op verplaatsing in reactie

op beveiligingsmaatregelen. Ook kunnen er nieuwe daders op ‘de markt’ komen die het delict gaan plegen dat eerder door anderen werd gepleegd. Een lang verhaal kort: om verplaatsing te kunnen duiden is een grondige analyse nodig waarin deze en andere mogelijkheden onderzocht worden. In het beschikbare onderzoeksmateriaal zijn we dergelijke analyses niet tegengekomen.

De gegevens uit LORS bieden onvoldoende aanknopingspunten om hierover betrouwbare uitspraken te doen, omdat het beveiligingsniveau van bedrijven geen variabele in de gegevens is. Het is niet mogelijk uitspraken over verplaatsing enkel te baseren op sectoren die slachtoffer worden van overvallen. We zien dat het aantal overvallen op banken zeer sterk is afgenomen en dit wordt doorgaans toegeschreven aan de sterk toegenomen beveiligingsmaatregelen in deze sector en ook aan de afname van cash geld dat voorhanden is. Bij juweliers zien we in de afgelopen tien jaar ook een sterke toename in beveiligingsmaatregelen. Toch is in deze sector sinds 2007 weer een toename van overvallen waar te nemen. Onduidelijk is echter of deze hernieuwde toename van overvallen op juweliers vooral betrekking heeft op bedrijven die slecht beveiligd zijn. Als we kijken naar de ontwikkeling van objecten waarop overvallen worden gepleegd, is het beeld op zijn minst diffuus te noemen. Zo is bijvoorbeeld het aantal overvallen op mensen die ‘beroepsmatig onderweg’ zijn (maaltijdbezorgers, taxichauffeurs, ondernemers met dagomzet e.d.) afgenomen, terwijl overvallen op benzinestations, juweliers en andere doorgaans beter beveiligde objecten na een aanvankelijke afname weer zijn toegenomen. Dit diffuse beeld zal te maken hebben met het feit dat er zeer uiteenlopende soorten daders actief zijn, die zich door verschillende motieven laten leiden en ook verschillende voorkeuren en werkwijzen hebben. Beveiligingsniveau zal niet bij alle overvallers dezelfde rol spelen in de objectkeus.

Dat betere beveiliging op microniveau de kans op een overval (of het slagen van een overval) verkleint, is evident. Echter, de effecten van microbeveiliging op macroontwikkelingen zoals de objectkeus van overvallers is moeilijker vast te stellen. Het voorbeeld van de banken is evident, maar er zijn tegelijkertijd ook aanwijzingen dat toenemende beveiliging kan leiden tot veranderingen in de modus operandi van daders (vooral toename van geweld). Verantwoorde uitspraken zijn zonder nader onderzoek niet mogelijk.

Buit neemt af vanaf 2002 en weer toe vanaf 2007

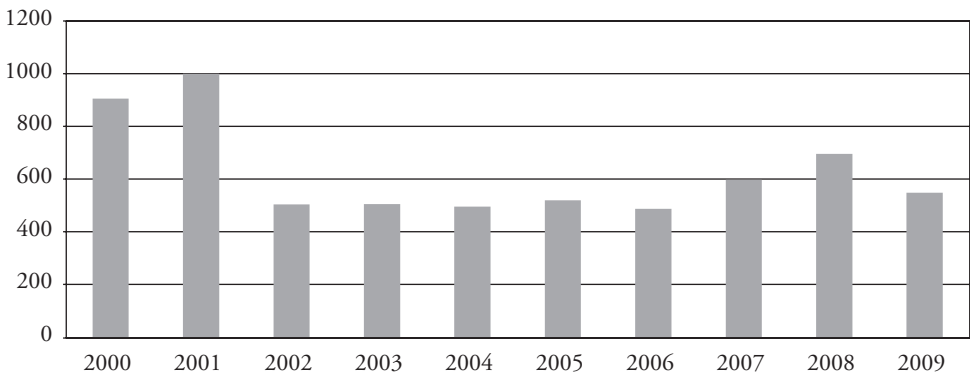
Gemiddeld één op de vijf overvallen leidt niet tot een buit. Het betreft hier de pogingen tot overval. Dit aandeel is in de afgelopen 10 jaar niet of nauwelijks gewijzigd. Ook verder terug in de tijd ligt het aantal overvallen dat niet tot een buit leidt rond deze 20% (Van der Zee et al. 1999).

Bij de overgrote meerderheid van overvallen waarbij wel buit wordt gemaakt, bestaat deze geheel of ten minste gedeeltelijk uit geld. Wel zien we hierin een lichte daling: in 2000 werd bij bijna negen van de tien overvallen (ook) geld buitgemaakt. Tien jaar la-

ter was dit licht gedaald tot bijna 85%. Dit hangt samen met de toename van woningovervallen. Bij dat soort overvallen wordt minder vaak geld buitgemaakt.

De gemiddelde waarde van de buit kan van jaar tot jaar nogal fluctueren. Deze verschillen worden deels veroorzaakt door uitschieters (overvallen met een uitzonderlijke buit). In figuur 5 is daarom de mediane opbrengst per overval voor de periode 2000-2009 in beeld gebracht. De mediane waarde is de waarde waaronder en waarboven de helft van de aangetroffen buitwaarden zich bevindt. Deze maat is minder gevoelig voor uitschieters en geeft aldus een betrouwbaarder beeld van hoe de waarde van de buit per overval zich heeft ontwikkeld. We moeten ons bedenken dat als gevolg van uitschieters in buitwaarden de mediane buitwaarde beduidend beneden het niveau van de gemiddelde buitwaarde ligt. In de afgelopen 10 jaar bedroeg de mediane buit gemiddeld ruim 600 euro, terwijl de gemiddelde buit circa 15.500 euro bedroeg.

Figuur 5 Waarde van buit bij overvallen (mediane opbrengst per overval in €)

We zien in deze figuur dat de mediane buit in de eerste twee onderzochte jaren beduidend hoger lag dan in de daaropvolgende jaren. In 2000 en 2001 bedroeg deze 900 á 1000 euro en in de daaropvolgende jaren tot en met 2006 circa 500 euro. Vanaf 2007 zien we weer een toename. Als we inzoomen op deze ontwikkeling zien we een grote trendbreuk in 2002 en een kleinere (in omgekeerde richting) in 2007: van 2001 op 2002 nam het aantal overvallen met een kleine buit (tot 250 euro) fors toe van 18 naar 30%. Dit percentage liep in de jaren tot en met 2006 verder op tot 34% om in 2007 en 2008 weer af te nemen. Het omgekeerde beeld zien we bij overvallen met een grote buit (meer dan 10.000 euro). Deze namen sterk af van circa 15% in 2000 en 2001 naar 9% in 2002. Daarna blijven ze percentageel op een vergelijkbaar niveau. Maar ook bij deze overvallen zien we weer dynamiek in 2007 en 2008. Waar in deze jaren het aantal overvallen met een kleine buit in absolute termen afneemt, is sprake van een forse toename van overvallen met een grote buit. In 2009 zien we weer een lichte verandering in omgekeerde richting. Kortom, de overvallen in met name 2007

en 2008 (en in mindere mate 2009) wijken qua waarde van buit af van de overvallen in de voorgaande jaren. Het gaat gemiddeld om grotere zaken, vooral in 2007 en 2008. Van der Zee et al. (1999) rapporteren over de waarde van de buit van overvallen in de jaren tachtig en negentig. Helaas gaat het hierbij alleen om totalen zodat het moeilijk is om een vergelijking te maken, omdat totalen en gemiddelden zich lastiger laten vergelijken door het voorkomen van uitschieters. Niettemin indiceren deze cijfers dat de gemiddelde waarde van de buit van een overval in de jaren tachtig beduidend hoger lag dan het niveau in de jaren negentig. Of de gemiddelde waarde van de buit in het eerste decennium van deze eeuw verder is afgenomen, is niet helemaal duidelijk. De cijfers over de laatste 10 jaar laten in ieder geval zien dat het hier niet om een eendimensionale ontwikkeling gaat. In het algemeen kan echter worden gesteld dat de opbrengst van een overval in de meerderheid van de gevallen niet heel groot is. In 2009 bijvoorbeeld, bedroeg de waarde van de buit in bijna twee derde van de gevallen minder dan 1000 euro.

3.4 Ontwikkelingen in werkwijzen van daders

Bij sommigen bestaat een gedateerd en vertekend beeld van gewapende overvallen en de personen die deze delicten plegen. In dit beeld worden de overval en de overvaller gekenmerkt door professionaliteit en ook een zekere glamour. De beeldvorming wordt verder bepaald door de meest spectaculaire voorbeelden uit de geschiedenis, zoals de grote treinroof in Engeland in 1963. Hobbs (2010) wijst erop dat het fenomeen overval in de voorbije vijftig jaar in belangrijke mate is veranderd. Hij omschrijft deze verandering als volgt: waar gewapende overvallen voorheen veelal gezien konden worden als een vorm van georganiseerde of professionele criminaliteit, is de laatste 20 à 25 jaar sprake van de opkomst van overvallen die juist worden gekenmerkt door een gebrek aan organisatie en professionaliteit. Hobbs' observatie gaat zeker ook voor Nederland op. Het delict overval is anno 2010 een totaal ander fenomeen dan pakweg dertig, veertig jaar geleden.

Het is belangrijk deze kwalitatieve verandering in het oog te houden bij het beschouwen van de werkwijzen van hedendaagse overvallers. We gaan in op verschillende aspecten hiervan, zoals de geografische mobiliteit van overvallers, de groepssamenstelling bij het plegen van overvallen, het geweldgebruik, de mate van voorbereiding en de snelheid waarmee overvallen worden gepleegd en de doelwitselectie.

Mobiliteit van overvallers neemt niet toe, wel verschillen tussen daders

De politieregio's waar veel verdachten van overvallen wonen, zijn doorgaans ook de regio's waar veel overvallen plaatsvinden. De correlaties op jaarbasis variëren in de afgelopen jaren van .76 (uitschieter naar beneden) tot .97. met een gemiddelde van .9. Met andere woorden, vanuit de regionale spreiding van overvallen zijn we bijna perfect in staat te voorspellen in welke regio's de meeste verdachten wonen en omgekeerd.

Met uitzondering van 2008 zien we dat deze ruimtelijke correlatie de laatste jaren (tot en met 2007, over 2009 zijn nog geen gegevens bekend) alleen maar sterker is geworden. Overigens zijn er wel enkele regio's waar het beeld afwijkt. In de regio Rotterdam bijvoorbeeld, vindt 17% van de landelijke overvalcriminaliteit plaats. Echter, slechts 11% van de aangehouden verdachten komt uit deze regio. In Amsterdam en in mindere mate ook Midden en West Brabant zien we een vergelijkbaar beeld: het aandeel overvallen in het landelijk totaal ligt in deze regio's substantieel hoger dan het aandeel verdachten dat uit de regio afkomstig is. Bij twee andere regio's zien we een omgekeerd beeld: in Utrecht en Noord-Holland-Noord ligt het aandeel overvallen in het landelijk totaal lager dan het aandeel verdachten dat uit deze regio's afkomstig is. Om Utrecht als voorbeeld te nemen: 6% van de landelijke overvalcriminaliteit vindt hier plaats, maar 9% van alle aangehouden verdachten komt hiervandaan. Deze getallen kunnen enerzijds duiden op verschillen in opsporingsactiviteit (als we ervan uitgaan dat de meeste overvalcriminaliteit een lokaal/regionaal karakter heeft), maar anderzijds geven deze cijfers ook een grove indicatie dat de eerstgenoemde regio's bovengemiddeld te maken hebben met overvallers uit andere regio's, terwijl Utrecht en Noord-Holland-Noord bovengemiddeld te maken hebben met overvallers die in andere regio's actief zijn (dat zou bijvoorbeeld Amsterdam kunnen zijn).

In het algemeen geeft de sterke ruimtelijke correlatie een aanwijzing dat veel overvalcriminaliteit een lokaal/regionaal karakter heeft. De trend in de correlatie wijst erop dat dit gegeven niet afneemt, eerder licht toeneemt. Om hierover meer te kunnen zeggen, moeten we de gegevens op individueel niveau bestuderen.

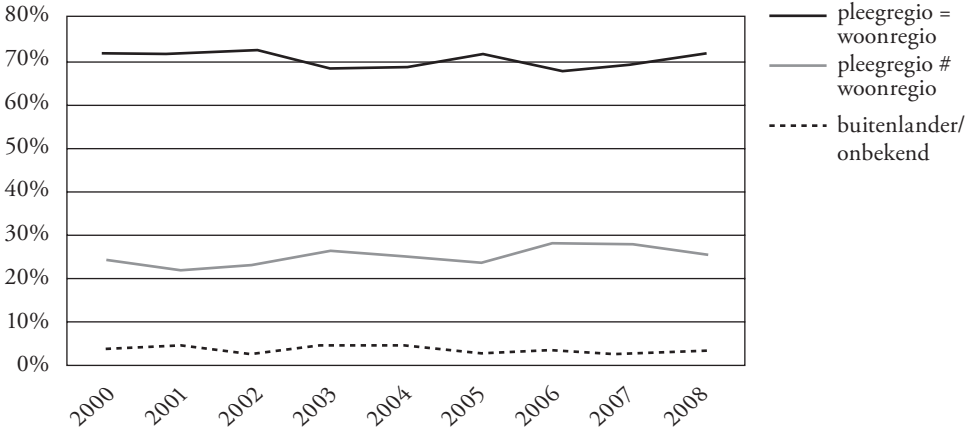
Voor de verdachten van overvallen is in de afgelopen 9 jaren (2000-2008) voor elk van de door hen gepleegde overvallen (voor zover bekend) nagegaan of deze plaatsvond in de politieregio waar men op dat moment woonde dan wel in een andere regio. De buitenlanders of personen van wie de woonplaats anderszins niet bekend was, zijn in een aparte categorie ondergebracht. Met nadruk wordt hier vermeld dat als uitgangspunt het woonadres is genomen zoals dat bekend was op het moment dat de overval werd gepleegd. Dit geeft de meest zuivere meting (in ieder geval veel zuiverder dan door-gaans gangbaar is in dit soort onderzoek).³ Met andere woorden, als een verdachte in de afgelopen jaren meermalen een overval heeft gepleegd, is voor elke nieuwe overval nagegaan wat op dat moment de woonplaats van de verdachte was. In figuur 6 zijn de resultaten van deze analyse weergegeven.

We zien in deze figuur dat gemiddeld ruim 70% van de overvallen in de eigen regio werd gepleegd, ruim 25% was bovenregionaal. De overige paar procenten betrof overvallen gepleegd door buitenlanders of personen van wie anderszins geen woonplaats is

3 Woonplaatsbepaling vormt bij onderzoek naar grote groepen delinquenten altijd een zwak punt, omdat deze groep niet bekendstaat om haar honkvastheid. De woonplaats zoals aangegeven blijft daarom altijd een benadering van de werkelijkheid.

geregistreerd. We zien verder dat dit gegeven heel constant is in de tijd. Dit geeft een sterke aanwijzing dat de mobiliteit van de bekende overvallers in de afgelopen jaren niet is toegenomen.

Figuur 6 Mobiliteit van overvallers (3 cat.) (% per jaar)

Als we verder inzoomen op dit fenomeen zien we dat de mobiliteit van daders tussen regio's sterk kan verschillen. Zo is 85% van de opgehelderde overvallen in de regio's Limburg-Zuid en Flevoland gepleegd door inwoners uit deze regio's, terwijl dit in Hollands Midden, Zaanstreek-Waterland en Zuid-Holland Zuid beduidend minder is. Daar is slechts 52 tot 56% van de opgehelderde overvallen gepleegd door inwoners uit de regio. Niet geheel toevallig alle drie regio's in de Randstad die grenzen aan regio's met grote steden en veel risicogroepen. Omgekeerd is het ook mogelijk om te kijken naar de woonplaatsen van verdachten van overvallen en te kijken waar ze hun overvallen plegen. Dan zien we bijvoorbeeld dat overvallers in Twente, Limburg-Noord en -Zuid relatief het vaakst in hun eigen regio blijven (respectievelijk 94, 92 en 90% van de overvallen is in de eigen regio gepleegd). Omgekeerd zijn verdachten uit de regio's Zaanstreek-Waterland, en Brabant Zuid-Oost en -Noord het minst actief in hun eigen regio. Slechts 58 resp. 62 en 64% van de door hen gepleegde overvallen is in de eigen regio gepleegd.

De leeftijd van overvallers vertoont ook een verband met mobiliteit. Minderjarigen plegen in 86% van de gevallen de overvallen in de eigen regio. Dit percentage neemt af tot circa 70% bij verdachten die 21 jaar of ouder zijn. Bij oudere verdachten neemt ook het aandeel buitenlanders toe dat wordt aangehouden, waardoor we hier in ieder geval meer mobiliteit zien.

Surinaamse en Antilliaanse overvallers blijken reislustiger dan overvallers met andere culturele achtergronden, 33 tot 35% van deze verdachten pleegt de overval buiten de

eigen regio (het gemiddelde is 25%). Eerstegeneratie-immigranten blijken mobieler dan tweedegeneratie-immigranten.

Ook de criminele carrière van verdachten vertoont samenhang met de mobiliteit van overvallers. Hoe vaker verdachten voorafgaand aan een overval zijn aangehouden in verband met strafbare feiten des te groter de kans dat zij de overval buiten de eigen regio plegen. Voor hen met veel eerdere antecedenten voor diefstal met geweld is dit verband nog iets sterker. Echter voor alle groepen geldt dat de ruime meerderheid van de overvallen in de eigen regio wordt gepleegd.

Mobiliteit van daders is een feit. Er wordt veel verhuisd, woon- en verblijfplaatsen veranderen dus nogal eens (Bernasco 2008, Dedert et al. 2009). Toch zijn er wel patronen in te herkennen die dit fenomeen enige voorspelbaarheid geven. De locaties van overvallen zijn in heel veel gevallen geografisch gerelateerd aan wat Dedert et al. (2009) de 'ankerpunten' noemen: de woonbuurt, de woning van familie/vrienden, of andere plaatsen waar men regelmatig verblijft. Volgens de routine-activiteitenbenadering plegen mensen hun delicten vooral op plaatsen waar ze anderszins routinematig verblijven (Cohen & Felson 1978). Bernasco (2008) vond bijvoorbeeld dat daders (ook overvallers) bovengemiddeld vaak 'teruggaan' naar hun eigen woonbuurt om daar delicten te plegen.⁴

Dit vertaalt zich in de veelvuldig gevonden *distance-decay* functie: het aantal delicten dat iemand pleegt, neemt af met de afstand tot het huis of de woonplaats van de dader. Dit geldt ook voor overvallen (Van Koppen & Jansen 1998). Deze auteurs rapporteren dat de helft van de commerciële overvallen die zij onderzochten (op basis van rechtszaken in 1992), plaatsvond binnen 3,5 kilometer van het woonadres van de overvaller. Van den Eshof en Van der Heijden (1990) rapporteren dat 35% van de overvallen die zij onderzochten (in de jaren tachtig), plaatsvond in de eigen woonplaats, 60% vond plaats in een straal van maximaal 25 kilometer. Ook hier overigens geen indicaties dat de mobiliteit van overvallers toeneemt, integendeel.

Mobiliteit van daders is doorgaans sterk gerelateerd aan hun geografische mobiliteit in het algemeen. Dedert et al. (2009) vonden dat een kwart van de Rotterdamse overvallers zeer mobiel was, zij 'pendelden' tussen verschillende adressen (binnen de regio, dat wel). Hiervoor zagen we al dat Surinaamse en Antilliaanse verdachten mobieler blijken (d.w.z. vaker bovenregionaal opereren) dan andere dadergroepen. Vanuit het perspectief van de overvaller zal het overgrote deel daarom een 'lokaal' karakter hebben, dat wil zeggen de overvallen vinden plaats in de routineomgeving van (een van) de betrokkene(n). Als deze routineomgeving bovenregionaal is, levert dit dus bovenregionale overvalcriminaliteit op. Dat maakt deze criminaliteit niet automatisch professioneler of grootschaliger. Een deel van de 25% bovenregionale criminaliteit moeten we waarschijnlijk tot deze categorie rekenen. Omgekeerd kunnen we er niet

4 De definitie van 'overvallers' is bij Bernasco nogal ruim, hij verstaat daar alle art. WvSr 312/317-zaken onder.

vanuit gaan dat ‘professionele’ overvallers (zij die een grote buit maken) automatisch ver gaan reizen, die kunnen heel wel binnen hun eigen regio actief zijn. Het deel van de overvallers dat op een professioneel niveau bovenregionaal of landelijk of misschien wel internationaal opereert, zal niet heel groot zijn. En ook voor hen zal gelden dat er vaak enigerlei ruimtelijke relatie zal bestaan tussen de locatie van het te overvallen object en de ‘geografische routineruimte’ van één of meer van de daders. In deze groep bevinden zich overigens ook de buitenlanders die in Nederland overvallen plegen zoals de ‘mobiele bendes’ uit Oost-Europa die het in het verleden vooral op juwelierszaken voorzien hadden. Echter bij deze groepen blijkt vaak ook sprake te zijn van lokale ‘ankerpunten’ in Nederland of daders die hier tijdelijk verblijven (Boerman 2008).

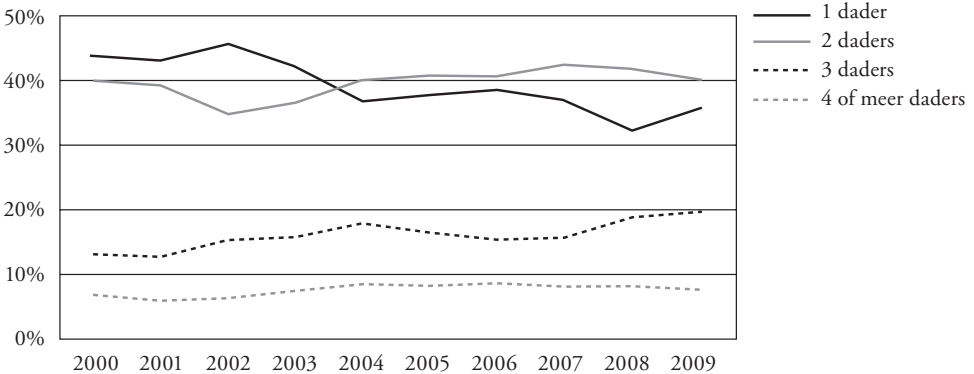
In het algemeen wordt het begrip bovenregionale overvalcriminaliteit routinematig geassocieerd met grootschalige of professionele overvallen waarbij veel wordt buitgemaakt. Dit is echter helemaal niet een wet van Meden en Perzen. De voorgaande beschouwing laat zien dat dit fenomeen meer aspecten kent. Bovendien, de regio’s variëren sterk in omvang en uitwisseling van sociaal verkeer. Met name in de Randstad zien we veel verkeer tussen relatief kleine regio’s, omdat in een klein gebied veel mensen wonen die gemakkelijk heen en weer bewegen tussen de diverse stedelijke centra. De regio Midden en West Brabant bijvoorbeeld is ten minste drie tot vier keer zo groot als de regio Amsterdam-Amstelland en kent slechts twee stedelijke centra. Kortom, we moeten voorzichtig zijn met het gelijk stellen van bovenregionale overvalcriminaliteit aan grootschalige overvallen.

Tegelijkertijd laat het beschikbare onderzoek zien dat er wel verbanden bestaan tussen de professionaliteit van de uitgevoerde overvallen (op commerciële objecten) en de afstand die overvallers hebben afgelegd naar het doelwit. Dit kan onder andere worden afgeleid uit de objecten die overvallen worden: voor overvallen op geldinstellingen wordt bijvoorbeeld verder gereisd dan voor overvallen op benzinstations (Van den Eshof & Van der Heijden 1990, Etman et al. 1998). Naast het soort doelwitten zijn ook de modus-operandi-kenmerken van de uitgevoerde overvallen en de kenmerken van overvallers gerelateerd aan de afstand die wordt afgelegd naar de overval. Grosso modo laten deze verbanden zien dat overvallen die ‘verder van huis’ zijn uitgevoerd, vaker een professioneel karakter hebben. Dat wil zeggen, er wordt gemiddeld meer buit gemaakt, er worden zwaardere wapens gebruikt, er vindt meer voorbereiding plaats, soms wordt ook meer geweld gebruikt, et cetera. Meer ervaring met het plegen van overvallen leidt overigens niet tot het afleggen van grotere afstanden (Van Koppen & Jansen 1998, Laukkanen & Santtila 2006). De keus van overvallers om op een bepaalde locatie een overval te plegen wordt in de praktijk door veel factoren beïnvloed (Bernasco & Block 2009).

Samenplegen: de groepen worden iets groter

Op basis van getuigenverklaringen is het mogelijk een schatting te maken van het aantal daders dat zichtbaar betrokken is bij een overval. Uiteraard moeten we hierbij rekening houden met mogelijke onderrapportage doordat niet alle betrokkenen worden waargenomen. In figuur 7 zijn de overvallen in de periode 2000 - 2009 geordend naar het aantal waargenomen daders.

Figuur 7 Aantal waargenomen daders per overval (% per jaar)

We zien in deze figuur dat het overgrote deel van de overvallen door één of twee personen wordt gepleegd. In 2000 was dit 82%, tien jaar later 75%. We zien daarnaast dat het aantal overvallen waarbij slechts één dader is gesignaleerd in de afgelopen 10 jaar licht is afgenomen. Overvallen waarbij 2 of meer daders zijn gesignaleerd, zijn daarentegen toegenomen. Omdat in de figuur percentages zijn gepresenteerd, is moeilijker te zien dat het absoluut aantal overvallen gepleegd door met name 3 of meer overvallers in de voorbije jaren sterk is gestegen. Waar het absoluut aantal overvallen gepleegd door 1 dader in 10 jaar tijd afnam met 16% (van 1208 naar 1014 overvallen) zien we bij deze overvallen (met 3 of meer daders) een toename in absoluut aantal van 47% (van 500 naar 736 overvallen). Ook het aantal overvallen gepleegd door 2 personen nam in deze periode toe, maar met minder grote cijfers (6%). Kortom, overvallen worden steeds vaker in grotere groepen gepleegd. Deze trend hangt samen met de toename van woningovervallen die meer dan gemiddeld door (grotere) groepen worden gepleegd.

Als we overigens terugkijken in de tijd en deze gegevens vergelijken met de gegevens van Van den Eshof en Van der Heijden (1990), moeten we constateren dat de toename van grote groepen samenplegers een kortetermijntrend van met name de afgelopen jaren is; de gemiddelde omvang van een groep overvallers wijkt in 2009 namelijk nauwelijks af van die in de jaren tachtig.

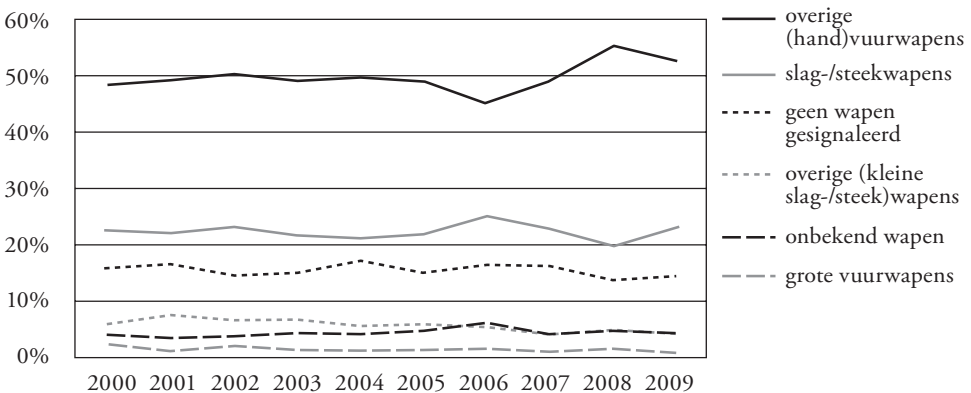
Alarid et al. (2009) wijzen op het belang van de groep(s)dynamiek voor de wijze waarop het delict wordt voorbereid en uitgevoerd. Ze stellen dat het groepsaspect een onderbelicht aspect is in het bestuderen van de dynamiek van roofdelicten. Volgens deze auteurs zijn er belangrijke verschillen tussen soloplegers en groepsplegers. Ze laten onder andere zien dat de aanwezigheid van anderen de beslissing om een roof te plegen beïnvloedt, maar ook de wijze van planning en het gevoel van controle dat de betrokkenen tijdens het delict ervaren (Alarid et al. 2009). Eerder toonden ook McCluskey & Wardle (1999) al aan dat de wijze waarop overvallen worden voorbereid en uitgevoerd beter begrepen kan worden door te kijken naar de groepsdynamiek.

Toename geweld blijkt vooral uit toegenomen aantal gewonden en doden

Een ander belangrijk aspect van de werkwijze van daders betreft de wapens die men gebruikt, het geweld dat men pleegt tijdens de overval en de slachtoffers die daarbij vallen. Omdat al deze zaken verwijzen naar geweldgebruik worden ze hier samen besproken.

Op basis van de wapenregistratie in LORS is een hiërarchische indeling gemaakt van wapens in 1) grote vuurwapens, 2) overige (hand)vuurwapens, 3) slag- en steekwapens 4) overige (kleine slag/steek) wapens, 5) onbekende wapens en 6) het ontbreken van wapens. In paragraaf 2.3 is deze werkwijze toegelicht. Uiteraard kent een dergelijke indeling altijd enige willekeur. Niettemin kan het een handig hulpmiddel zijn om te zien welke ontwikkelingen zich voordoen in het ‘niveau’ van de gebruikte wapens bij overvallen, met andere woorden de vraag kan worden beantwoord of de gebruikte wapens ‘zwaarder’ of ‘lichter’ worden. Op basis van deze indeling is vervolgens nagegaan wat het zwaarste wapen is dat bij een overval werd waargenomen. In figuur 8 zijn de overvallen in de periode 2000 - 2009 geordend naar het zwaarste wapen dat tijdens de overval werd gesignaleerd.

Figuur 8 Zwaarste wapen gebruikt bij overval (% per jaar)

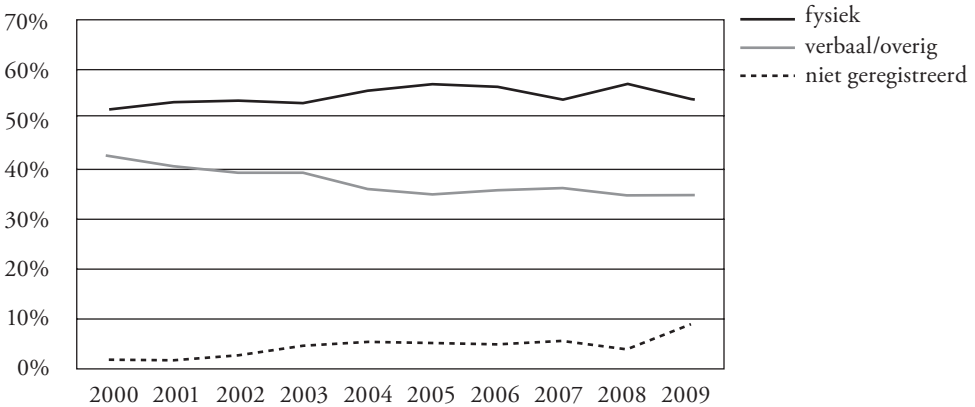
We zien dat bij de helft van de overvallen ten minste één (hand)vuurwapen wordt gebruikt. In een substantieel deel van de overvallen (1 op de 4/5) is een slag- of steekwapen het zwaarste wapen. Eveneens bij een substantieel deel van de overvallen (ca. 15%) is geen wapen gebruikt. (We zien dit relatief vaak bij overvallen op straat, dit zijn overvallen op maaltijdbezorgers, taxichauffeurs en op particuliere waarde-transporten. Ook bij overvallen op ouderen in hun woning worden vaak geen wapens waargenomen. In een gering aantal gevallen is sprake van kleine slag- en steekwapens, onbekende wapens of grote vuurwapens.

We zien in deze figuur ook een lichte afname van het gebruik van (hand)vuurwapens tot en met 2006 en een relatieve toename vanaf 2007. Wanneer we de absolute aantallen hierbij in beschouwing nemen, kunnen we zien dat in 2007 een belangrijke verandering is opgetreden in het gebruik van (hand)vuurwapens bij overvallen. Tussen 2000 en 2006 nam het totaal aantal overvallen af met 32%. Het aantal overvallen waarbij vuurwapens werden gebruikt, nam in deze periode iets sterker af (met 37%). Tussen 2006 en 2010 nam het totaal aantal overvallen toe met 52%. Het aantal overvallen gepleegd met vuurwapens nam echter toe met 77%. We kunnen daarom concluderen dat het vooral overvallen zijn met vuurwapens die na 2006 bovengemiddeld zijn toegenomen. Aangezien de periode 2000-2006 een omgekeerde beweging laat zien (minder vuurwapengebruik), mag worden geconstateerd dat hier sprake is van een trendbreuk.

Op basis van modus-operandi-kenmerken kan worden vastgesteld of en zo ja, welk type geweld daders gebruiken. Deze typen zijn samengevoegd in twee grove categorieën: fysiek geweld en verbaal geweld (dreiging). Fysiek geweld kan variëren van iemand een pistool op het hoofd zetten tot en met schoppen en slaan, maar ook knevelen van slachtoffers, et cetera. Dreiging gebeurt doorgaans verbaal, maar kan ook symbolisch (door handelingen) tot uitdrukking worden gebracht, bijvoorbeeld door een wapen door te laden (maar niet te schieten). De toekenning van deze categorieën is hiërarchisch: fysiek geweld telt zwaarder dan verbaal geweld. Aldus is het mogelijk op een grove wijze iets te kunnen zeggen over de ontwikkelingen in het geweldgebruik bij overvallen. Zie paragraaf 2.3 voor een verdere toelichting.

In figuur 9 zijn de overvallen in de periode 2000-2009 geordend naar het zwaarste geweld dat is toegepast.

Figuur 9 Geweldgebruik bij overval (% per jaar)

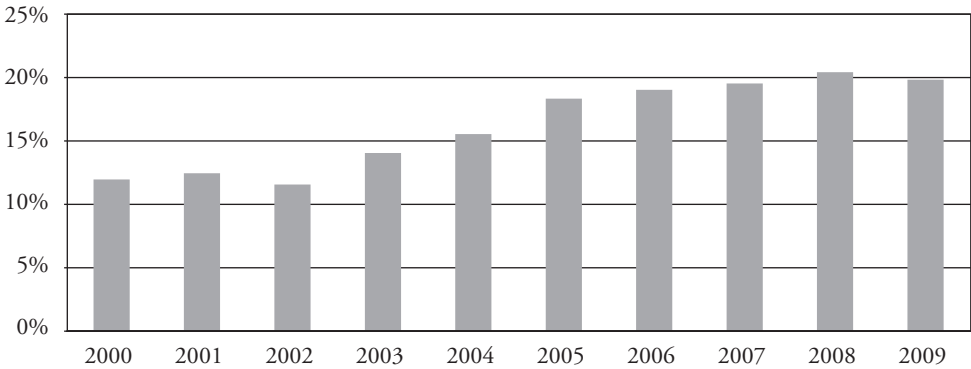

We zien in deze figuur dat bij bijna alle overvallen enige vorm van geweld aan de orde is (in veel gevallen dus aanvullend op de dreiging die uitgaat van het gebruikte wapen). In de meerderheid van de gevallen (ca. 55%) gaat het om enige vorm van fysiek geweld. In een eveneens substantieel aantal gevallen (ca. 35-45%) beperkt het geweld zich tot verbale of symbolische bedreiging van slachtoffers. Het aandeel overvallen waarbij fysiek geweld aan de orde is, is al jaren stabiel. Het aandeel overvallen waarbij alleen bedreigd wordt, neemt vanaf 2000 licht af (van 44 naar 36%). Het is niet helemaal duidelijk hoe dit moet worden geduid, omdat we tegelijkertijd een toename zien van overvallen waarbij geen geweld is geregistreerd. Deze laatste ontwikkeling kan twee dingen betekenen: 1) het gaat hier vooral om lichte overvallen met weinig of geen geweldgebruik, die om die reden ook slechter worden geregistreerd. In dat geval heft deze ontwikkeling de daling van overvallen met verbaal geweld op en zien we dus geen belangwekkende veranderingen in geweldgebruik. 2) De tweede optie is dat de verzameling van overvallen waarbij geen geweldgebruik is geregistreerd gewoon slecht geregistreerd zijn en dus niet alleen bestaat uit lichte overvallen. In dat geval zal de interpretatie anders moeten zijn. Een nadere analyse van de data brengt ons ook niet verder. Het gaat enerzijds om zaken waarin waarschijnlijk geen geweld is toegepast, omdat het bij een poging is gebleven, et cetera. Anderzijds komen we ook overvallen tegen waarbij fysiek geweld is gebruikt tegen slachtoffers.

Mogelijk biedt de registratie van gewonden en doden die vallen bij overvallen meer zicht op het geweldgebruik. Het gaat hierbij vooral om overvallen waarbij gewonden vallen, het aantal doden ligt uiteraard veel lager. Het is niet helemaal duidelijk wanneer een slachtoffer als gewond wordt geregistreerd. Hiervoor lijken geen afspraken te bestaan, behalve dat LORS-medewerkers die de gegevens invoeren dit overnemen uit de gegevens die ze vanuit de regio aangeleverd krijgen.

In figuur 10 zien we dat het percentage overvallen waarbij gewonden (of doden) vielen vanaf 2003 tot en met 2008 is toegenomen van 12 naar 20,5%. Wanneer we de absolute aantallen overvallen (waarbij gewonden vallen) op jaarbasis bekijken, zien we dat hier sprake is van een langetermijntrend.

Figuur 10 Overvallen waarbij gewonden of doden vallen (% per jaar)

Is het geweldgebruik bij overvallen in de afgelopen jaren toegenomen? We zien hiervoor uiteenlopende indicaties. Over een langere periode is sprake van een relatieve en absolute toename van gewonden en doden onder de slachtoffers. Echter, het gebruik van vuurwapens nam een aantal jaren achtereenvolgens af om na 2006 weer toe te nemen. Als we kijken naar het geweldgebruik zoals dit naar voren komt uit de modus-operandi-kenmerken, zien we in de afgelopen jaren niet heel veel veranderen, maar bij dit laatste gegeven moet worden aangetekend dat de gegevens beperkingen kennen.

Deels kunnen de uiteenlopende trends worden verklaard uit het feit dat het hier om verschillende fenomenen gaat. Zo is bijvoorbeeld wapengebruik niet sterk gerelateerd aan de kans dat er gewonden vallen. De kans op gewonden is het kleinst bij overvallen waarbij gebruik wordt gemaakt van (hand)vuurwapens of slag- en steekwapens (ca. 14-15% van deze overvallen leidt tot gewonden of doden). Bij overvallen met een 'onbekend wapen' ligt dit percentage bijvoorbeeld op 26%. Ook bij overvallen waarbij geen wapen wordt gebruikt of bij overvallen met grote vuurwapens is de kans op slachtoffers iets groter (ca. 20%). Kortom, niveau van wapengebruik en de kans op slachtofferschap vertonen een soort omgekeerd evenredige relatie: het gebruik van (hand)vuurwapens of slag- en steekwapens verkleint de kans op gewonden.⁵ Kans op slachtofferschap en gebruik van fysiek geweld hangen uiteraard sterk met elkaar

⁵ Uiteraard moet hierbij een uitzondering worden gemaakt voor overvallen waarbij gebruik wordt gemaakt van grote vuurwapens. In aantal zijn dit er echter weinig.

samen. Wapenniveau en geweldgebruik weer niet. De kans dat er bij een overval fysiek geweld wordt gebruikt, is 56%. Deze kans varieert niet heel sterk bij het gebruik van verschillende wapens. Wel zien we dat de kans op fysiek geweld groter is als er geen wapen wordt gebruikt of als het om een onbekend wapen gaat. Dit ligt uiteraard voor de hand, omdat de dreiging dan ergens anders vandaan moet komen. In deze gevallen is de kans op fysiek geweld substantieel hoger (resp. 73 en 69%).

Kortom, de conclusie kan luiden dat de toename van geweld bij overvallen vooral kan worden afgeleid uit de toename van gewonden (en doden) die vallen bij deze overvallen. Deels is deze ontwikkeling congruent aan de jarenlange afname van het 'wapenniveau'. Dit gaat immers samen met een grotere kans op gewonden. Toch zien we vanaf 2007 een sterke toename van het gebruik van (hand)vuurwapens én van het aantal gewonden! Het geweldgebruik dat daders toepassen tegen slachtoffers (zoals knevelen, slaan, schoppen, vuurwapen op het hoofd zetten, et cetera) laat weinig verandering zien, maar dit geweldgebruik leidt wel vaker tot gewonden. In het algemeen kunnen we dus stellen dat sprake is van een toename van geweld bij overvallen. Vergeleken met oudere gegevens over overvallen, kunnen we vaststellen dat het hier een langetermijntrend betreft die al in de jaren tachtig is ingezet (Van den Eshof & Van der Heijden 1990, Keus 1999).

Toename van hit&run overvallen blijkt niet uit LORS-gegevens

Een van de meest gehoorde ontwikkelingen met betrekking tot overvalcriminaliteit is dat zogenoemde *hit&run* overvallen toenemen. Deze ontwikkeling wordt breed gesignaleerd (door respondenten bij de politie en in het bedrijfsleven). Het is echter de vraag of mensen hierbij in alle gevallen over hetzelfde fenomeen spreken, want in de waarnemingen worden verschillende kenmerken genoemd. Zo wordt verwezen naar de *snelheid* waarmee het delict wordt uitgevoerd ('erin en eruit'), de *geringe mate van voorbereiding*, de *impulsiviteit* (of spontaniteit) waarmee het delict wordt gepleegd en het feit dat het hierbij vooral om *jeugdige daders of beginners* gaat. Feitelijk worden hier dus nogal verschillende fenomenen beschreven die volgens sommigen met elkaar samenhangen (bijvoorbeeld 'snelle overvallen worden vooral door beginners gepleegd'). Jammers en De Lang (1997) omschrijven een *hit&run* overval als volgt:

'De daders rennen schreeuwend en met machtsvertoon (bijvoorbeeld zwaaiend met een mes of vuurwapen) het bedrijf of de geldinstelling binnen en gaan onmiddellijk naar de kassa of kluis. Personeel en eventueel aanwezige klanten worden bedreigd of geïntimideerd en de daders maken zich meester van de inhoud van de kassa of de kluis. Zo snel als ze binnenkwamen, zo snel verdwijnen ze ook weer.'

In deze definitie ligt de focus dus op de snelheid waarmee het delict wordt gepleegd, wat gelet op de term (hit & run: toeslaan en wegwezen) ook voor de hand ligt.

Het LORS-systeem biedt weinig houvast om iets over deze trend van *hit&run* overvallen te zeggen. Hiervoor is al aangegeven dat we op basis van de beschikbare modusoperandi-kenmerken in staat zijn om overvallen te isoleren waarbij ten minste sprake is van 1) voorbereidingshandelingen, 2) het gebruik van (bijzondere) hulpmiddelen en 3) indicaties dat de overvallers de tijd nemen tijdens de overval. Deze overvallen kunnen we als tegengesteld beschouwen aan *hit&run*: immers er is WEL sprake van *voorbereiding*, er wordt gebruikgemaakt van *hulpmiddelen* (die vaak om voorbereiding vragen) en er zijn indicaties dat de overvallers *enige tijd nemen* voor de overval. Circa 30 tot 40% van de overvallen in LORS voldoet in enigerlei mate aan dit criterium. Dit betekent dat we de andere 60 tot 70% *hit&run* overvallen zouden kunnen noemen.

Een alternatieve indicatie voor *hit&run* overvallen kan worden gevonden in het object waarop de overval zich richt. Bij overvallen in de detailhandel kan een onderscheid worden gemaakt tussen kassagerichte en kluisgerichte overvallen. De eerste categorie is volgens deskundigen van IPOL doorgaans van het type *hit&run*, de tweede categorie vergt vaak (meer) voorbereiding, hulpmiddelen, en de uitvoering kost ook meer tijd. Cijfers uit LORS laten zien dat in de periode 2000-2009 61% van de overvallen op detailhandel kassagericht waren, 21% was kluisgericht, 7% was zowel kassa- als kluisgericht en van de overige 11% was het niet bekend.⁶ Deze gegevens sluiten nauw aan bij de cijfers die we hiervoor presenteerden op basis van onze eigen operationalisering (en die betrekking hebben op alle overvallen, dus ook buiten de detailhandel). Ze bevestigen dat circa twee derde van de overvallen een *hit&run* karakter heeft.

Van *hit&run* overvallen wordt gezegd dat het vaker om alleendaders of duo's gaat, dat deze overvallen relatief vaak mislukken, dat de buit doorgaans laag is en dat ze vaak betrekking hebben op objecten die zich gemakkelijk 'on impulse' laten overvallen. Wanneer we de door ons aangemaakte variabele correleren met allerhande andere kenmerken van overvallen, bevestigt dit andermaal dat deze variabele een goede indicatie geeft van *hit&run*-overvallen. Zo zien we dat de overvallen die wij aanduiden als *hit&run* relatief vaak voorkomen bij benzinestations en tabakszaken, bij overvallen gepleegd door alleendaders, bij overvallen waarbij de dader gebruikmaakt van een fiets of scooter, bij overvallen met alleen verbaal geweld, bij overvallen waar geen wapens of slag- en steekwapens worden gebruikt en bij overvallen met een lage buit (tot 250 euro). Daarentegen zien we dat *hit&run* overvallen veel minder vaak voorkomen bij overvallen op woningen, bij overvallen gepleegd door 3 of meer daders, bij overvallen met fysiek geweld of bij daders die gebruikmaken van grote vuurwapens. De security-manager van de VNPI (de Vereniging Nederlandse Petroleum Industrie), merkt op dat *hit&run* overvallen op benzinestations al heel lang bestaan. Hij veronderstelt dat daders weten dat er weinig te halen is (door allerhande voorzorgsmaatregelen), maar

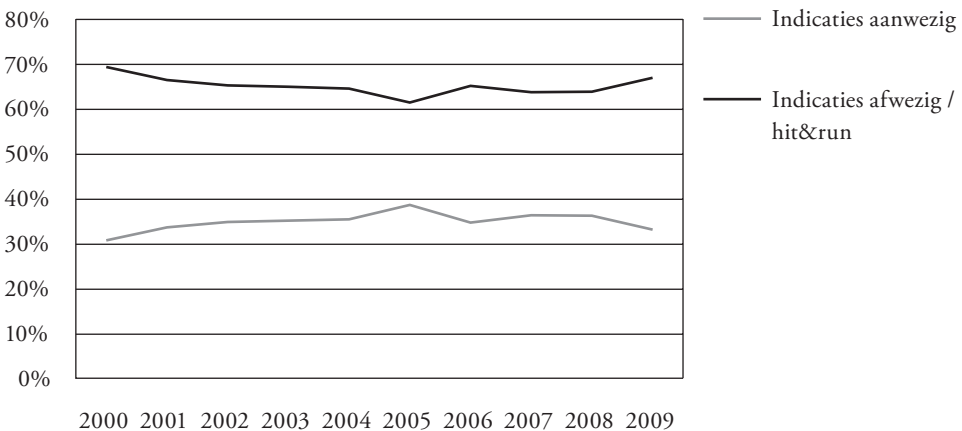
6 Met dank aan Peter Schoevaars van het KLPD/IPOL voor het aanleveren van het idee en de gegevens voor deze analyse.

dat ze vooral snel wat (bescheiden) contanten willen scoren. De cijfers uit LORS bevestigen dat overvallen op benzinstations tot de categorie overvallen behoren waar al sinds jaar en dag relatief weinig wordt buitgemaakt.

In figuur 11 is de verhouding tussen overvallen met en zonder voorbereiding/hulpmiddelen et cetera afgezet in de tijd. We kunnen zo beoordelen of er veranderingen in de tijd zijn optreden. De *hit&run* overvallen zijn tussen 2000 en 2005 licht afgenomen, daarna zien we ze weer licht toenemen. Het gaat om kleine verschuivingen. Dit beeld wordt bevestigd door de data over kassagerichte en kluisgerichte overvallen in de detailhandel: we zien in de verhouding tussen beide soorten overvallen in de afgelopen 10 jaar geen belangwekkende veranderingen optreden. De conclusie mag dan ook luiden dat het aandeel *hit&run* overvallen in de afgelopen 10 jaar niet substantieel veranderd is.

Deze conclusie staat haaks op de indruk die bij velen in het veld bestaat. Daar leeft vooral het idee dat *hit&run* overvallen sterk zijn toegenomen. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen liggen in het feit dat een groot deel van de overvallen *hit&run* overvallen zijn. De dominant vertegenwoordigde *hit&run* overvallen kunnen de indruk wekken toe te nemen, zeker vanuit het gedateerde en vertekende beeld van overvallen waarover we in het begin van deze paragraaf spraken. Dit beeld zit voor een belangrijk deel nog in het collectief geheugen.

Figuur 11 Overvallen met indicaties van voorbereiding, hulpmiddelen en tijd nemen voor overval (% per jaar)

Doelwitselectie: hit&run overvallers zijn weinig selectief

Vanuit de gegevens die we zelf verzameld hebben, zijn we niet in staat uitspraken te doen over de wijze waarop overvallers doelwitten selecteren en de factoren die hierbij een rol spelen. Doelwitselectie raakt aan een klassiek vraagstuk in de criminolo-

gie. Er bestaan uiteenlopende theorieën en beschrijvingen over hoe daders hierbij te werk gaan, waarbij rationaliteit, impulsiviteit, voorbereiding/planning en situationele factoren in wisselende mate een rol spelen (Jacobs 2010, Bernasco & Block 2009, Jacobs 2000, Van der Zee et al. 1999).

Wanneer we deze inzichten toepassen op de doelwitselectie bij overvallen is het nuttig hierbij onderscheid te maken tussen *hit&run* overvallen en andersoortige (doorgaans meer professioneel uitgevoerde) overvallen. Op een algemeen niveau verschillen deze overvallen in de wijze waarop ze voorbereid en uitgevoerd worden. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat ook de doelwitselectie andere accenten kent.

We focussen hier niet op de wijze waarop het besluitvormingsproces bij overvallers tot stand komt, maar op de vraag waarom het ene object meer kans heeft om doelwit te worden van een overval dan een ander object (bezien vanuit de factoren die voor overvallers een rol spelen in het besluitvormingsproces). In tabel 1 is een achttal factoren opgesomd die blijkens de voornoemde literatuur een rol (kunnen) spelen bij de doelwitselectie van overvallers. Het gaat hierbij om factoren die een rol spelen bij overvallen op commerciële objecten. Deze factoren zijn gewogen naar hun relatieve belang voor *hit&run*- en meer professionele overvallen. Het uitgangspunt is dat alle acht factoren een rol kunnen spelen bij de doelwitselectie, maar dat sommige factoren zwaarder wegen bij *hit&run* overvallen, terwijl andere zwaarder wegen bij meer professionele overvallen. Weer andere factoren worden geacht in min of meer gelijke mate een rol te spelen bij beide soorten overvallen.⁷

Tabel 1 Factoren die doelwitselectie van overvallers beïnvloeden

	Hit&run overvallen	Overige overvallen
Nabijheid van doelwit	Van meer belang	Van minder belang
Bekendheid met object in het algemeen	Van belang	Van belang
Bekendheid met specifiek object	Van minder belang	Van meer belang
Situationele gelegenheid in/rondom object	Van belang	Van belang
Perceptie van buitmogelijkheden	Van belang	Van belang
Kennis/perceptie van grote buit	Van minder belang	Van meer belang
Objectieve beveiligingsniveau	Van minder belang	Van meer belang
Perceptie van beveiligingsniveau	Van meer belang	Van minder belang

De factoren die samenhangen met de doelwitkeus van overvallers verwijzen onder andere naar de nabijheid van het doelwit voor de potentiële overvallers. Het gaat hierbij om geografische nabijheid ten opzichte van de woon- en/of verblijfplaats of meer in het algemeen: de routineruimte waarin potentiële overvallers zich bewegen. Voor *hit&run*

⁷ Voor alle duidelijkheid: het betreft hier geen verslag van empirisch onderzoek, maar een reconstructie op basis van bekende feiten en theorieën.

overvallen is deze factor van groter belang dan voor overvallen die meer professioneel worden uitgevoerd. Deze zullen vaak ook in de routineruimte van één of meer van de betreffende overvallers plaatsvinden, maar dit is veel minder noodzakelijk dan bij *hit&run* overvallen.

Bekendheid met het object in het algemeen betekent dat men een idee heeft van hoe het doelwit er ongeveer uitziet en functioneert, wat er te halen is, et cetera. Wie vaker in snackbars komt, kan aldus bekend raken met het object snackbar. Deze bekendheid vergroot de kans dat een dergelijk object overvallen wordt. Waarschijnlijk geldt dit in dezelfde mate voor *hit&run* overvallen als voor meer professionele overvallen.

Bekendheid met een specifiek object gaat een stap verder. Het veronderstelt bijvoorbeeld dat men er eerder geweest is, dat men kennis heeft over de buit die er te halen is of wanneer deze te halen is, et cetera. Deze kennis zal voor meer professionele overvallen van groter belang zijn dan voor *hit&run* overvallen.

De situationele gelegenheidsfactoren in en rondom het doelwit spelen ook een rol. Het gaat dan om zulke zaken als ongezien kunnen binnenkomen en weggaan, vluchtroutes, de aanwezigheid van meer of minder personeel en klanten, de plaatsen waar personeel zich bevindt, et cetera. We veronderstellen dat deze factoren voor beide soorten overvallen van even groot belang zijn, hoewel het waarschijnlijk wel zo is dat de analyse van deze factoren bij *hit&run* overvallen een meer momentaan en oppervlakkig karakter kent dan bij meer professionele overvallen.

Hetzelfde kan worden gezegd van de perceptie van buitmogelijkheden. De perceptie dat er iets te halen is, zal bij overvallen op commerciële objecten altijd een rol spelen, maar de 'diepgang' van de analyse zal verschillen bij *hit&run* en meer professionele overvallen. Echter, kennis over een *grote* buit of de perceptie dat er *veel* te halen is, zal bij meer professionele overvallen een grotere rol spelen dan bij *hit&run* overvallen.

Als het gaat om beveiliging van doelwitten mogen we aannemen dat de wijze waarop objecten feitelijk beveiligd worden een grotere rol speelt bij meer professionele overvallen, terwijl bij *hit&run* overvallen niet zozeer de feitelijke beveiligingssituatie als wel de (veelal oppervlakkiger) perceptie van de beveiliging een rol speelt. Deze perceptie kan ook beïnvloed worden door eerdere overvalervaringen met een soortgelijk doelwit of overvalervaringen van anderen waarvan men kennis heeft genomen.

Wanneer we de factoren in samenhang bezien, valt op dat de doelwitselectie bij *hit&run* overvallen een meer accidenteel karakter kent dan bij meer professionele overvallen. De kans op een *hit&run* overval wordt in belangrijke mate bepaald door de nabijheid van potentiële overvallers en hun vaak momentane en oppervlakkige percepties van buit en gelegenheid. Bij meer professionele overvallen spelen objectieve factoren/criteria een grotere rol, zoals kennis van object, buitmogelijkheden, beveiliging en gelegenheid.

3.5 Enkele ontwikkelingen nader beschouwd

In het voorgaande zijn diverse ontwikkelingen benoemd waarvan we er twee in deze paragraaf iets diepgaander zullen beschrijven.

Achtergronden van woningovervallen

Woningovervallen nemen al jaren toe. Wat zijn de kenmerken van deze delicten en waarin wijken ze mogelijk af van andere overvallen? Om deze vragen te kunnen beantwoorden rapporteren we hier over een aanvullende analyse op de woningovervallen die vanaf 2007 plaatsvonden. Hiertoe is een onderscheid gemaakt tussen woningovervallen op privéwoningen, overvallen op beroeps- of bedrijfsgerelateerde woningen en overvallen op woningen van ouderen. We vergelijken deze op kenmerken met elkaar en met andersoortige (niet-woning)overvallen.

De regionale spreiding van woningovervallen wijkt niet sterk af van die van andere overvallen met uitzondering van overvallen op beroepswoningen. Deze komen naar verhouding iets minder voor in stedelijke politieregio's. Amsterdam bijvoorbeeld neemt landelijk gezien 22% van alle overvallen voor zijn rekening, bij overvallen op beroepswoningen is dit slechts 13%. Regio's met naar verhouding veel woningovervallen op beroepswoningen (ten opzichte van het totaal aantal overvallen) zijn onder andere de Zaanstreek, Limburg-Zuid, Zuid-Holland-Zuid en Zeeland.

Bij woningovervallen worden naar verhouding vaker goederen buitgemaakt. Het aantal overvallen waarbij (ook) geld wordt buitgemaakt, ligt substantieel lager dan bij andersoortige overvallen. Bij overvallen op privéwoningen wordt in 63% van de gevallen (ook) geld buitgemaakt, bij andersoortige overvallen ligt dit percentage op 91%. De waarde van de buit varieert sterk naar type woningoverval. De grootste buit wordt gemaakt bij overvallen op bedrijfswoningen. De mediane buit ligt hier vier keer hoger dan bij andere overvallen. Bij overvallen op ouderenwoningen wordt daarentegen weer relatief weinig buitgemaakt. De mediane buitwaarde ligt hier twee keer zo laag als bij andersoortige overvallen. Bij ongeveer de helft van deze overvallen wordt maximaal 250 euro buitgemaakt. De buit bij overvallen op privéwoningen ligt dicht bij het gemiddelde van andere overvallen.

Woningovervallen zijn, vergeleken met andere overvallen, zéér gewelddadig te noemen. We zien dat in 80 tot 85% van de gevallen fysiek geweld wordt toegepast. Bij andersoortige overvallen gebeurt dit in minder dan de helft van de gevallen (48%). Dit heeft ook gevolgen voor de slachtoffers. Bij 34 tot 43% van de woningovervallen vallen gewonden (of doden). Bij andersoortige overvallen is dit 14%. Bij overvallen op beroepswoningen vallen in bijna de helft van de gevallen (43%) gewonden, drie keer zo vaak als bij andersoortige overvallen. Bij deze overvallen zien we ook vaker dan gemiddeld het gebruik van (grote) vuurwapens, terwijl overvallen op ouderenwoningen juist weer opvallen doordat er heel vaak geen wapens worden gebruikt bij de overval (in 35% van de gevallen wordt geen wapen gebruikt tegen 13% bij andersoortige over-

vallen). Ook vuurwapens komen bij overvallen op ouderenwoningen veel minder vaak voor. Dat maakt deze overvallen niet minder gewelddadig, integendeel: bij een derde van deze overvallen vallen gewonden.

Beroepswoningen en privéwoningen worden naar verhouding vaker overvallen door grotere groepen. Bij 46% respectievelijk 41% van de gevallen is sprake van drie of meer daders. Bij andere overvallen ligt dit percentage de helft lager (20%). Heel opvallend is dat we ook vaker vrouwelijke daders tegenkomen, vooral bij overvallen op ouderenwoningen. Verder zien we bij woningovervallen gemiddeld iets oudere daders, maar het verschil met andere overvallen is niet heel groot. In vergelijking met andere overvallen worden bij overvallen op ouderenwoningen vaker blanke daders gesignaleerd (28 tegen 21% bij overige overvallen), negroïde daders worden bij dit delict minder vaak gesignaleerd (14 tegen 25%). Bij overvallen op privéwoningen worden vaker dan gemiddeld negroïde daders gesignaleerd (36 tegen 25%). Overig getinte daders worden in gelijke mate gesignaleerd bij alle woningovervallen (ongeveer in een derde van de gevallen).

In de voorbije vijf jaar zijn in Nederland diverse, vooral kleinschalige, studies verricht naar het fenomeen woningovervallen en/of naar de achtergronden en motieven van daders van dit delict. Het gaat vooral om analyses van politiekorpsen en enkele scripties. In dit materiaal treffen we enkele interessante bevindingen aan die een aanvulling vormen op het voorgaande.

Een van de interessante bevindingen betreft de relatie tussen daders en slachtoffers. Uit praktisch alle analyses komt naar voren dat in tenminste een groot deel van de gevallen sprake is van enige connectie tussen het slachtoffer en één of meer van de daders. De aard van de connectie kan uiteenlopend zijn: familie, vriend, bekende, vriend van bekende, seksrelatie, klant, ex-klant, werknemer, ex-werknemer, buurtgenoot, klasgenoot, bekende uit het criminele milieu, et cetera (Regio Haaglanden et cetera 2007, Hogeveen 2008, Dedert et al. 2009, Van der Linden 2010, Jobse 2010). In deze relatie vinden we veelal ook het motief voor de overval. Ook hierover zijn de verschillende onderzoeken tamelijk eensluidend. Overigens kunnen verschillende motieven tegelijkertijd voorkomen:

- er bestaat een vermoeden dat er iets te halen is (buitmotief);
- er moet een rekening vereffend worden (in de privésfeer of qua werkrelatie) (wraakmotief);
- combinatie van voorgaande, maar dan in het criminele milieu (verwachting dat er geen aangifte wordt gedaan, men heeft nog geld van iemand tegoed, et cetera);
- combinatie van voorgaande, maar dan gerelateerd aan kwetsbare groepen zoals ouderen e.d. (motief wordt hier deels bepaald door inschatting van geringe weerstand).

De 15 overvallers die Hogeveen (2008) interviewde, noemen ook nog het motief dat een woning gemakkelijk te overvallen is (een verwachting waar men later vaak op terugkomt omdat het verloop van de overval in veel gevallen tegen bleek te vallen).

Uit een analyse van woningovervallen in Rotterdam blijkt circa 25% te relateren aan het criminele milieu (Nijhof-Klein 2009). Dit betreft dus woningovervallen waarbij de bewoner een bekende van de politie is. In de meeste gevallen gaat het hierbij om personen die gerelateerd zijn aan drugshandel. Een vergelijkbare analyse in Eindhoven laat zien dat dit voor 9 van de 39 geanalyseerde woningovervallen in Brabant Zuid-Oost gold. Rip-deals die gerelateerd zijn aan de teelt van hennep worden links en rechts in het land gemeld als een categorie die men van tijd tot tijd tegenkomt. Soms lijkt sprake van groepen die zich hierop toeleggen (Boerman 2008, Neve et al. 2008). Betrokkenen veronderstellen dat dit fenomeen onderbelicht zal zijn omdat de slachtoffers niet altijd aangifte doen.

De overvallers die Hogeveen (2008) heeft geïnterviewd, merken op dat in zeker 50% van de gevallen het slachtoffer zelf ook crimineel actief was. Misschien is dit laatste iets overdreven, omdat het nu eenmaal gemakkelijker is dit toe te geven dan een overval op een 'weerloos oud vrouwtje', het lijkt fair te veronderstellen dat een substantieel deel van de woningovervallen gerelateerd kan worden aan het criminele milieu.

KLPD-DNRI (2005) voerde een analyse uit op woningovervallen waarin identificeerbare daderkenmerken aanwezig waren, zoals dacty, DNA, et cetera, met als doel na te gaan of de overvallen op deze kenmerken aan elkaar gerelateerd konden worden. Dat bleek niet het geval. Een soortgelijke analyse werd uitgevoerd in Rotterdam om na te gaan of een reeks woningovervallen in het drugscircuit aan elkaar te relateren was (Van Baarlen 2009). Ook hier werden geen dwarsverbanden gevonden. Aanwijzingen voor georganiseerde vormen van woningovervalcriminaliteit zijn hierin dus niet aangetroffen. Dedert et al. (2009) wijzen erop dat de objectkeus bij een woningoverval in veruit de meeste gevallen geen willekeurige keus is, maar op enigerlei wijze een verbinding kent met het slachtoffer. Deze kan overigens heel indirect zijn, zoals blijkt uit het voorbeeld van de bejaarde vrouw die werd overvallen, en die een zoon had die verslaafd was en zich in een drugmilieu ophield. Hier en daar wordt overigens wel melding gemaakt van groepen daders die zich bijvoorbeeld gespecialiseerd lijken te hebben in rip-deals op hennepkwekerijen. Los daarvan zijn er op dit moment nog weinig aanwijzingen dat er (veel) dadergroepen actief zijn die in een min of meer georganiseerd verband stelselmatig woningovervallen plegen.

Het rapport van KLPD-DNRI (2005) laat zien dat van de overvalzaken waarin een verdachte bekend was deze in circa 60% van de gevallen woonachtig was in dezelfde plaats als waar de overval plaatsvond en in circa 86% in dezelfde regio. De overvallers 'van' Hogeveen (2008) bevestigen dit niet: zij merken op dat ze er bij voorkeur voor kiezen om buiten hun eigen woonplaats te opereren. De vraag is echter hoe doordacht deze keuzes worden gemaakt, omdat de objectkeus (de te selecteren woning) allesbehalve een soort vrije keus uit mogelijkheden is, maar vooral wordt bepaald door kennis van een mogelijke buit of persoonlijke motieven (wraak, rekening vereffenen et cetera). In de meeste gevallen zal er dus een directe of indirecte band met het potentiële slachtoffer moeten zijn.

In veel van de hiervoor genoemde studies is geen onderscheid gemaakt tussen overvallen op verschillende typen woningen, of waren de data daarvoor eenvoudigweg te beperkt. We hebben echter gezien dat de kenmerken van overvallen op beroepsgerelateerde, ouderen- en andersoortige privéwoningen nogal uiteenlopen. Zo ogen de overvallen op beroepsgerelateerde woningen doorgaans professioneler en grootschaliger. De overvallen op ouderenwoningen laten een tegenovergesteld beeld zien. De overvallen op overige (privé)woningen, ten slotte, tonen een gemengd beeld.

Achtergronden van overvallen waarbij gewonden (en/of doden) vallen

Een van de langetermijntrends is de toename van het aantal gewonden (en doden) bij overvallen. Welke kenmerken hebben de overvallen waarbij gewonden vallen? Waarin wijken ze af van andere overvallen? Om deze vragen te kunnen beantwoorden rapporteren we hier over een aanvullende analyse op overvallen waarbij gewonden of doden vielen en die in de periode 2007-2009 plaatsvonden.

De geografische spreiding van deze overvallen over het land volgt in grote lijnen de spreiding van overvallen als geheel. Het is bijvoorbeeld niet zo dat bij overvallen in de Randstad of in regio's met veel overvallen ook vaker gewonden vallen.

Hiervoor is al besproken dat overvallen op woningen de meest gewelddadige categorie vormen. De kans op gewonden is hierbij 35%. Bij overvallen op detailhandel is deze kans bijvoorbeeld 11%. Overvallen op maaltijdkoeriers en benzinstations leiden het minst vaak tot gewonden (resp. in 8 en 5% van de gevallen). Overigens, overvallen op benzinstations kenmerken zich in het algemeen door een laag geweldsniveau (ook fysiek geweldgebruik tegen slachtoffers is hier veel minder vaak aan de orde).

Er bestaat een zwak verband tussen de kans op gewonden bij een overval en de waarde van de buit. Als er gewonden vallen, is doorgaans sprake van een hogere buit. Bij overvallen zonder gewonden bedraagt de mediane buit 570 euro, bij overvallen met gewonden is dit 850 euro. Dit geldt echter niet voor alle soorten overvallen. Bij overvallen op ouderenwoningen bijvoorbeeld, zien we dat sprake is van een bovengemiddelde kans op gewonden, terwijl de buit bij dit delict vaak minimaal is.

Een sterker verband zien we tussen het aantal daders dat betrokken is bij een overval en de kans op gewonden. Bij alleendaders is deze kans 14%, bij groepen van vier of meer personen is deze kans opgelopen tot 33%.

Hiervoor zagen we al dat de kans op gewonden het grootst is als er grote vuurwapens worden gebruikt (34%) of als het om 'onbekende wapens' gaat (soms verborgen wapens; 'het pistool in de plastic tas'). Grote vuurwapens kom je naar verhouding het vaakst tegen bij overvallen op banken, beroepswoningen en cafés. In het tweede geval gaat het om overvallen op uiteenlopende doelwitten. Het 'onbekende' wapen treffen we relatief vaak aan bij woningovervallen (vooral ouderenwoningen), en bij overvallen op straat (taxichauffeurs, maaltijdbezorgers en niet-professionele waardetransporten). Opvallend is dat de kans op gewonden toeneemt als er vrouwelijke daders betrokken zijn. Bij dadergroepen die zowel uit mannen als vrouwen bestaan, ligt de kans op

gewonden op 43%, meer dan twee keer het gemiddelde. We zien dat vrouwen bovengemiddeld actief zijn bij woningovervallen. Dit is ook de categorie waar de kans op gewonden het grootst is. Vooral bij overvallen op ouderenwoningen zijn vrouwen zeer sterk oververtegenwoordigd. Bij 8% van deze overvallen zijn vrouwen betrokken (gemiddeld is dit 2%). Over de afgelopen 10 jaar waren zelfs bij 16% van deze overvallen vrouwen betrokken. 10% van deze overvallen kende alleen vrouwelijke daders (naar waarneming van de betrokken slachtoffers/getuigen). Als we kijken naar de kenmerken van dit delict (veel geweldgebruik, weinig wapens, lage buit, vaak geen geld, veel vrouwen betrokken) dan kan men niet aan de indruk ontkomen dat het in een aantal gevallen lijkt te gaan om een vorm van 'huiselijk geweld' (en dat het in deze gevallen dus zal gaan om familieleden of bekenden, die een rekening komen vereffenen).

De leeftijd van de daders vertoont geen relatie met de kans op gewonden bij een overval. Dit wordt soms wel verondersteld: jongeren zouden eerder in paniek raken en dan geweld gaan gebruiken. Dit zien we echter niet terug in de gegevens: de kans op geweldgebruik is bij jonge daders niet groter of kleiner dan bij oudere daders. Ook de etniciteit van de daders blijkt niet gerelateerd aan de kans op gewonden bij een overval. Dit gegeven gaat in tegen de hier en daar gehoorde stelling dat negroïde daders meer geweld toepassen. We zien weliswaar dat bij deze groep de kans op fysiek geweldgebruik en de kans op het gebruiken van (grote) vuurwapens bij een overval iets groter is, maar dit leidt niet tot meer gewonden.

Overvallen waarbij gewonden vallen, worden niet vaker dan andere overvallen opgelost. De kans op gewonden bij een overval is dus het grootst bij woningovervallen, bij overvallen gepleegd door grotere groepen en overvallen waarbij grote vuurwapens of onbekende (verborgen) wapens aan de orde zijn.

Diverse (politie)respondenten spreken hun verontrusting uit over het geweld dat zij signaleren bij sommige overvallen, met name bij woningovervallen. Ook bij overvallen die gerelateerd zijn aan drugshandel (of andere vormen van illegale economie) zien we een verhoogde kans op geweldgebruik. Wie kennis neemt van de casuïstiek van overvallen ontkomt niet aan de indruk dat geweldpleging meer doelen lijkt te dienen dan alleen het verkrijgen van de buit. Bennet en Brookman (2008) concluderen op basis van interviews met straatrovers dat naast het geweld om instrumentele redenen (succesvol voltooien van het delict, verkrijgen van de buit) ook andersoortige motieven voor geweldgebruik een rol spelen, zoals de behoefte aan opwinding, het verkrijgen of bevestigen van status of eer, en het rechtzetten van gepercipieerd onrecht. Vooral de laatste twee motieven zouden bij drugsgelateerde en woningovervallen wel eens een prominente rol kunnen spelen.

In tal van verslagen van respondenten alsook in diverse schriftelijke bronnen treffen we de observatie aan dat veel overvallers zich minimaal voorbereiden op de overval. Dit leidt tot een interessante observatie bij Hogeveen (2008), die een aantal woningovervallers heeft geïnterviewd. Ze constateert dat de overvallers zich nauwelijks voorbereiden en dat veel van hen zeggen dat de overval anders liep dan ze hadden ver-

wacht. Er deden zich vaak problemen voor, doordat bijvoorbeeld de bewoner zich meer dan verwacht verzette of doordat burens gealarmeerd werden door het gegil, of omdat de buit niet gevonden kon worden, et cetera. Het gebrek aan voorbereiding zou een rol kunnen spelen bij het excessieve geweldgebruik dat met name bij woningovervallen plaatsvindt.

3.6 Samenvatting en conclusie

Het doel van dit deel van de rapportage is inzicht verkrijgen in de ontwikkelingen van overvallen en werkwijzen van daders in de afgelopen 10 jaar. In het bijzonder zijn we hierbij geïnteresseerd in de vraag hoe de recente toename van overvallen sinds 2007 geïdentificeerd kan worden. Hiertoe is een onderscheid gemaakt tussen langetermijnontwikkelingen, ontwikkelingen die vanaf 2007 zichtbaar zijn en ontwikkelingen die stabiliteit laten zien (dus kenmerken van overvallen die op korte noch op lange termijn veel veranderd zijn). De belangrijkste ontwikkelingen zijn samengevat in tabel 2.

Tabel 2 Ontwikkelingen in overvalcriminaliteit geordend naar termijn

Ontwikkelingen op langer(re) termijn	<ul style="list-style-type: none"> • Relatieve toename van woningovervallen • Relatieve afname van overvallen op straat, op banken en op detailhandel • Toename van gewonden bij overvallen • Afname van buitomvang (maar trendbreuk in 2007) • Lichte toename van omvang dadergroepen
Ontwikkelingen sinds 2007	<ul style="list-style-type: none"> • Sterke toename in aantal overvallen • Toename van overvallen op supermarkten, benzinstations, snackbars, maaltijdbezorgers, restaurants, cafés en juweliers • Toename van buitomvang • Toename van vuurwapengebruik bij overvallen
Stabiele kenmerken	<ul style="list-style-type: none"> • Regionale spreiding van overvallen blijft stabiel • Percentage pogingen (afgebroken overvallen) blijft stabiel • Mobiliteit van overvallers is niet toegenomen • Type geweldgebruik tegen slachtoffers blijft hetzelfde (wel vaker gewonden) • Aandeel <i>hit&run</i> overvallen blijft stabiel (circa twee derde van totaal)

We zien in deze tabel enkele langetermijnontwikkelingen die deels ook al voor 2000 werden waargenomen. Dan gaat het vooral om de toename van overvallen op woningen en de afname van buitomvang (deze ontwikkelingen zijn deels ook gerelateerd). Ook de toename van gewonden bij overvallen is een ontwikkeling die al langer gaande is. Overigens heeft de analyse duidelijk gemaakt dat de duiding van geweld bij overvallen nogal afhankelijk is van de maat die hiervoor gehanteerd wordt. De

gebruikte wapens, het gebruikte geweld tegen slachtoffers en de kans op gewonden, blijken kenmerken van overvallen die soms wel, maar soms ook helemaal niet met elkaar samenhangen. Uitspraken over ontwikkelingen in geweld bij overvallen dienen derhalve nauwkeurig gewogen te worden naar de maat die hiervoor wordt gehanteerd. Overvallen op straat (taxichauffeurs, maaltijdbezorgers en niet-professionele waarde-transporten), op banken en op detailhandel laten op de langere termijn een relatieve afname zien. Verder zien we een langetermijntrend in de omvang van de waargenomen dadergroepen. Het aantal alleenplegers neemt langzaam af, de gemiddelde omvang van de dadergroepen neemt langzaam toe.

De toename van overvallen vanaf 2007 (tot 2898 in 2009) laat vooral een trendbreuk zien met de voorafgaande jaren. We zien dat vanaf dat jaar de overvallen op een aantal objecten (zie tabel 2) weer toenemen, dat er sprake is van toenemend vuurwapengebruik en van toenemende buitomvang.

Deze laatste twee aspecten indiceren dat overvallen (weer) 'zwaarder' geworden zijn. Als we deze ontwikkelingen afzetten tegen de ontwikkelingen in de jaren die voorafgingen aan 2007 valt op dat in die jaren op al deze fronten sprake was van een tegenovergestelde ontwikkeling: de overvallen op genoemde objecten namen af, het vuurwapengebruik nam af en de buitomvang nam af. Het heeft er dus alle schijn van dat 2007 niet zozeer het begin van een nieuwe ontwikkeling laat zien, als wel de terugkeer naar een situatie uit vroeger jaren. Dit hoeft overigens niet te betekenen dat 'oude' daders weer actief geworden zijn, ofschoon dit natuurlijk ook een mogelijkheid is. De analyse op de verdachtegegevens in het volgende hoofdstuk zal meer uitsluitel geven over de personen die schuilgaan achter deze ontwikkeling.

Ten slotte zien we in tabel 2 ook een aantal kenmerken van overvallen dat in de tijd heel stabiel blijkt. Zo verandert de regionale spreiding van overvallen niet of nauwelijks, deze blijft sterk gerelateerd aan de meest verstedelijkte gebieden. Ook het percentage pogingen tot overval ligt al jarenlang op min of meer hetzelfde niveau. We zien ook geen belangwekkende veranderingen in de mobiliteit van overvallers: het overgrote deel van de overvallers pleegt de overval in de omgeving waar men woont en/of verblijft. Het type geweldgebruik is ook niet erg veranderd. De LORS-gegevens laten verder zien dat het aandeel *hit&run* overvallen de laatste 10 jaar nauwelijks veranderd is.

In het voorafgaande is een poging gedaan om tot uitspraken te komen over de mogelijke verplaatsing van overvallen naar minder beveiligde objecten. Dit is een veel gehoorde stelling. Onderhavig onderzoek kan hierover echter geen uitsluitel geven. De LORS-gegevens bieden hiervoor te weinig houvast en tegelijkertijd zien we ook ontwikkelingen die strijdig zijn met dit gegeven (zoals de relatieve afname van overvallen die in de publieke ruimte plaatsvinden).

Een nadere analyse van de doelwitkeus van overvallers maakt duidelijk dat doelwitselectie bij *hit&run* overvallen een meer accidenteel karakter heeft, terwijl doelwitselectie bij meer professionele overvallen vaker wordt beïnvloed door objectieve factoren, zoals kennis van object, buitmogelijkheden, beveiliging en gelegenheid.

Ten slotte zijn korte, verdiepende analyses uitgevoerd naar woningovervallen en overvallen waarbij gewonden vallen. Woningovervallen onderscheiden zich vooral van andere overvallen door het excessieve geweldgebruik dat plaatsvindt. Ook zien we bij deze overvallen vaak een verbinding tussen het slachtoffer en één of meer van de daders. De toename van gewonden bij overvallen wordt deels verklaard uit de toename van woningovervallen. Hoe groter de groep daders des te groter ook de kans dat er gewonden vallen.

4 Daders en verdachten – de belangrijkste ontwikkelingen

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste ontwikkelingen besproken met betrekking tot de kenmerken van daders en verdachten van overvallen in Nederland. Hiervoor kunnen we gebruikmaken van gegevens die beschikbaar zijn over waargenomen daders (in LORS). Het gaat om de geschatte leeftijd van daders, hun geslacht en hun etnische afkomst. Omdat de waarneming van met name dit laatste kenmerk problematisch kan zijn, is besloten de in LORS gebruikte etniciteitscategorieën samen te voegen tot vier basale categorieën: blank, negroïde, (overig) getint en Aziatisch. Verder moeten we rekening houden met het feit dat ook het schatten van de leeftijd van daders door slachtoffers problematisch kan zijn. Daders zijn immers niet altijd goed zichtbaar, slachtoffers kunnen soms door de schok niet goed waarnemen, et cetera.

Naast de gegevens uit LORS zal voor deze analyse gebruik worden gemaakt van de verdachtegegevens uit het HKS. Deze bevatten enerzijds informatie over demografische kenmerken van verdachten van overvallen en anderzijds informatie over hun criminele carrière. Het ophelderingspercentage van overvallen ligt in Nederland op circa 25 tot 33% (gemiddeld over de afgelopen 10 jaar).⁸ Dit betekent dat we over de grote meerderheid van de daders geen informatie hebben. De vraag in hoeverre aangehouden – en geverbaliseerde – verdachten representatief zijn voor de daders van overvallen kan onder andere beantwoord worden als we kennis hebben van de invloed die de politie uitoefent op de selectie van aangehouden verdachten.

Uit het schaarse onderzoek naar de effecten van recherchewerk blijkt dat deze invloed doorgaans niet heel groot is (Van de Bunt & Rademaker 1992). In het geval van overvallen bereikt de criminaliteit de politie via een aangifte, hierop heeft zij dus geen invloed. De analyse van Van de Bunt & Rademakers laat zien dat de identiteit van verdachten (in het algemeen) in veruit de meeste gevallen al bekend is voordat de zaak de recherche bereikt. Selectie kan echter wel plaatsvinden door de gerichtheid van veel opsporingsonderzoek op specifieke daders of dadergroepen. En zelfs als dit niet het geval is, kan het selectief werken naar de aangehouden verdachten. Daar waar de politie-invloed gering is (doorgaans de minder ernstige zaken die niet geprioriteerd worden

8 Dit percentage is afhankelijk van de gebruikte bron. Zie volgende hoofdstuk voor meer informatie.

voor onderzoek e.d.), mogen we weer selectie-effecten verwachten aan de kant van de daders: in dat geval immers zullen meer professionele daders of daders die om andere redenen minder snel zichtbaar zullen worden, minder kans hebben om aangehouden te worden. Kortom, de vraag in hoeverre verdachten representatief zijn voor daders van overvallen is in zijn algemeenheid moeilijk te beantwoorden. Selectiviteit kan op verschillende gronden ontstaan. Met deze onzekerheid moeten we rekening houden bij het interpreteren van het hiernavolgende materiaal.

Evenals bij de bespreking in het vorige hoofdstuk zal ook hier gebruik worden gemaakt van het tabellenboek dat als bijlage is toegevoegd. De analyses op basis van LORS- en HKS-gegevens worden aangevuld met gegevens uit andere bronnen zoals in paragraaf 2.2 besproken.

Hierna worden eerst de ontwikkelingen in demografische kenmerken van daders/verdachten besproken (4.2), waarna onderzocht wordt in hoeverre veranderingen zijn opgetreden in hun criminele achtergrond (4.3). In paragraaf 4.4 wordt een nadere beschouwing gewijd aan de uiteenlopende achtergronden van overvallers. In de samenvatting en conclusie zullen de gesignaleerde ontwikkelingen weer worden geordend naar langetermijn, kortetermijn (vanaf 2007) en het ontbreken van verandering (stabiele kenmerken van verdachten).

4.2 Ontwikkelingen in demografische kenmerken van daders en verdachten

Voor het beschrijven van enkele demografische kenmerken, zoals geslacht, leeftijd en etniciteit staan ons twee onafhankelijke bronnen ter beschikking: de gegevens uit LORS, die betrekking hebben op waargenomen daders, en de gegevens uit HKS, die betrekking hebben op geverbaliseerde verdachten (een kleinere groep derhalve). We bespreken deze gegevens in samenhang.

Overvalcriminaliteit blijft het werk van mannen

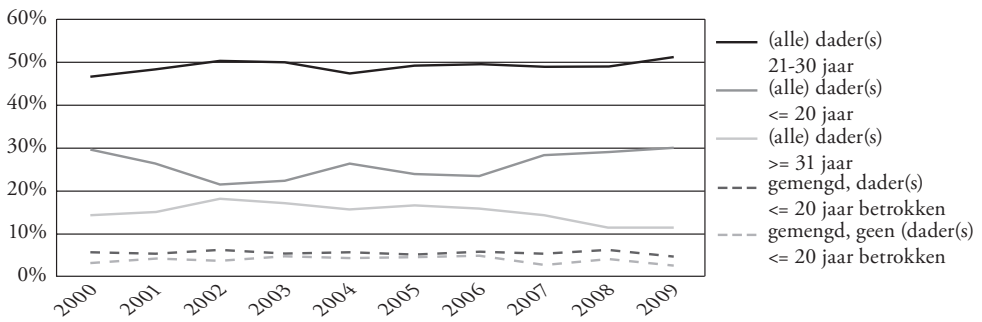
Mannen zijn duidelijk oververtegenwoordigd in de criminaliteit. Dit geldt in nog sterkere mate bij overvallen. In de afgelopen 10 jaar werd bij 3,5% van de overvallen één of meer vrouwelijke daders gesignaleerd. Het gaat hierbij vooral om vrouwen die samen met mannen de overval uitvoeren. Het aantal overvallen dat alleen door vrouwen is uitgevoerd, is nog veel marginaal (1%). We zien hierin de afgelopen jaren ook geen belangwekkende veranderingen optreden. Het aantal waargenomen vrouwen bij overvallen fluctueert heel licht, maar niet meer dan dat. Bij de aangehouden verdachten ligt het percentage vrouwen gemiddeld op circa 6%. Het lijkt er dus op dat vrouwen een grotere kans hebben om aangehouden te worden. Als we kijken naar de ontwikkeling dan zien we een vederlichte toename van vrouwelijke verdachten van 4,7% in 2000 tot 6,4% in 2009. Het gaat echter om dermate kleine aantallen dat we hieraan niet te veel betekenis moeten hechten. De conclusie kan daarom luiden dat

overvalcriminaliteit het werk van mannen is en dat hierin de afgelopen 10 jaar ook geen verandering is gekomen.

Lichte daling in de leeftijd van overvallers (vooral minder 30+ers)

Tijdens verschillende interviews met betrokkenen in het veld is opgemerkt dat men de indruk heeft dat overvallers jonger worden. Zien we deze ontwikkeling ook terug in cijfers van LORS en HKS? Slachtoffers en getuigen van een overval maken een schatting van de leeftijd van de betrokken dader(s). Hierbij worden vier categorieën onderscheiden: t/m 20 jaar, 21-30 jaar, 31-40 jaar en ouder dan 40 jaar. Gelet op de kleine aantallen in de laatste categorie, hebben we deze samengevoegd met de voorgaande (is nu dus 30 jaar en ouder). In figuur 12 is weergegeven hoe de getuigen de leeftijden van de overvallers hebben gepercipieerd. De leeftijd van de overvallers is hier vastgesteld per overval.

Figuur 12 Leeftijd waargenomen overvallers per overval (% per jaar)

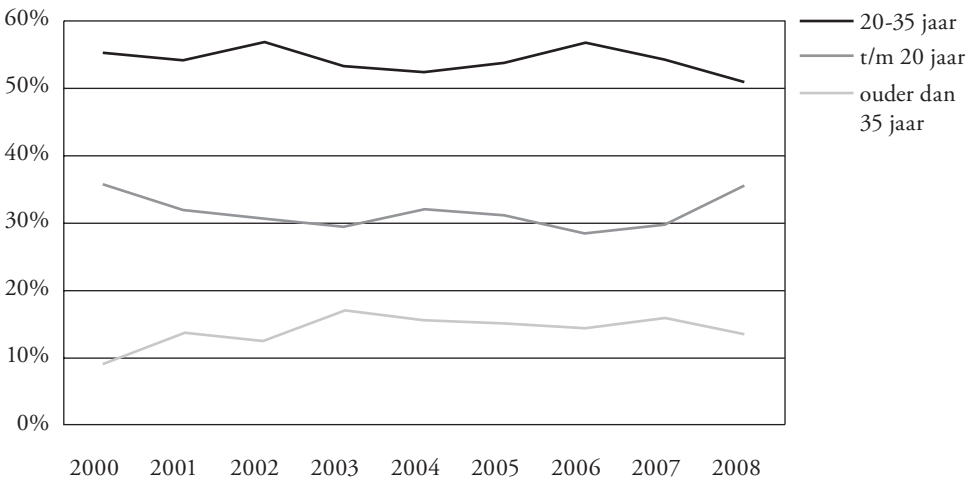

We zien in deze figuur dat circa de helft van de overvallers tussen de 20 en 30 jaar worden geschat. Hierin verandert ook niet veel in de tijd. In circa 25% van de overvallen worden de overvallers (allemaal, als er meer zijn) 20 jaar of jonger geschat. Aanvankelijk lag dit in 2000 op circa 30%, daarna nam het af, bleef het een aantal jaren stabiel en vanaf 2007 zien we weer een lichte toename in het aantal waargenomen daders tot en met 20 jaar. Bij circa 15% van de overvallen worden de overvallers (allen) ouder dan 30 jaar geschat. Het aantal overvallen waarvoor dit geldt, is in de afgelopen jaren langzaam gedaald van 18% in 2002 naar 12% in 2009. In slechts een zeer gering aantal gevallen signaleren de betrokkenen daders van uiteenlopende leeftijden. Dit hoeft onzes inziens niet te betekenen dat dadergroepen van gemengde leeftijden ook weinig voorkomen, het duidt er eerder op dat onder de gegeven omstandigheden een meer dan zeer grove waarneming van de leeftijd van de betrokkenen niet mogelijk blijkt. De dadergroepen van gemengde leeftijden worden ook het vaakst signaleerd

bij woningovervallen. Dit lijkt erop te duiden dat de slachtoffers in deze gevallen beter in staat zijn om dit aspect waar te nemen.

In figuur 13 zijn de leeftijden weergegeven van de aangehouden verdachten van overvallen zoals deze uit HKS-gegevens naar voren komen. Hier gaat het dus om alle personen die zijn aangehouden (geen koppeling naar individuele overvallen zoals hiervoor). Verder wijkt de leeftijdsindeling iets af, maar voor de 20-minners zijn we in staat de gegevens tussen deze bronnen te vergelijken. Let op: deze gegevens lopen maar tot 2008.

Figuur 13 Leeftijd van verdachten van overvallen (% per jaar)

We zien in deze figuur dat de categorie verdachten in de leeftijd van 20-35 jaar de grootste groep vormt. Het gaat om circa 54%. Gemiddeld 31% van de verdachten is 20 jaar of jonger. En 14% is ouder dan 35 jaar. Als we kijken naar de jongste categorie (t/m 20 jaar) zien we dat deze groep in beide registraties (LORS en HKS) een min of meer gelijke omvang kent. Het aantal jongeren tot en met 20 jaar is in de verdachtenregistratie gemiddeld 31%. Het percentage overvallen waarbij (ook) jongeren tot en met 20 jaar worden gesignaleerd, is gemiddeld ook 31% (zie tabellenboek). We mogen daarom concluderen dat de verdachtenregistratie qua leeftijdsverdeling keurig overeenkomt met de waargenomen leeftijden van daders.

Zien we belangrijke verschuivingen optreden in de leeftijd van de aangehouden verdachten? Het antwoord moet neen luiden. Wel zien we kleine verschuivingen optreden. Bij de jongeren tot en met 20 jaar zien we een vergelijkbaar beeld als hiervoor bij de LORS-gegevens. Aanvankelijk een lichte daling, daarna een stabiel beeld en een lichte toename vanaf 2007 (in 2008 wat forser). Aangezien we de HKS-gegevens goed kunnen uitsplitsen, kunnen we zien dat deze toename vooral zit in de groep 18-20 jaar.

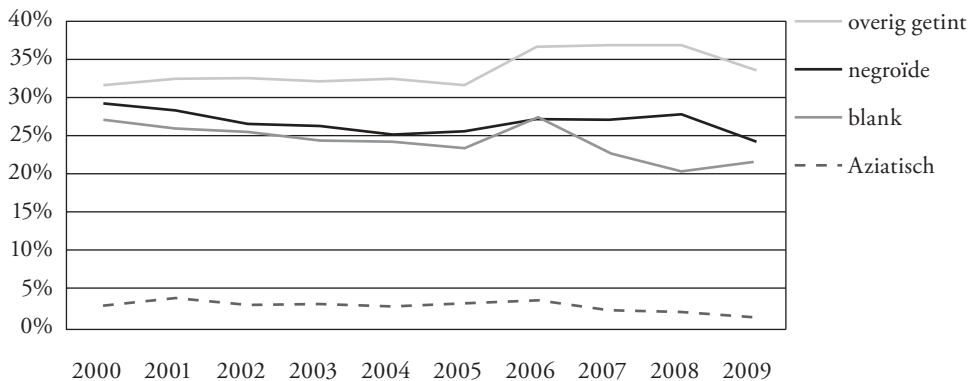
Het aandeel van minderjarige verdachten is vanaf 2007 heel licht toegenomen. Aan de andere kant van het spectrum, bij de 35+groep, zien we, net als bij de LORS-gegevens, een hele lichte afname. Maar ook hier gaat het om marginale veranderingen.

De conclusie kan daarom luiden dat beide bronnen een zeer vergelijkbaar beeld tonen van de leeftijdsontwikkeling van daders van overvallen. De langeretermijntrend laat een hele lichte daling zien van 30+ers onder de overvallers. Bij de groep minderjarigen is het beeld redelijk stabiel. Wel zien we vanaf 2007 een lichte toename van overvallers tot en met 20 jaar. Deze ontwikkeling betekent een terugkeer naar een eerder niveau. Al met al zijn de verschuivingen minimaal, maar op de lange termijn lijkt zeker sprake van een lichte daling in de leeftijd van de daders van overvallen.

Marginale verschuivingen in etniciteit van overvallers

In LORS kan de etniciteit van overvallers op verschillende manieren worden vastgesteld. Zo wordt getuigen gevraagd naar de oorsprong van de daders (bijvoorbeeld Indiër/Hindoe, Noord-Afrikaan/Turk, Surinaams, Zuid-Europa, maar ook Aziat, negroïde, et cetera). Daarnaast wordt gevraagd naar de huidskleur van de daders. Op basis van een combinatie van deze informatie hebben we vier zeer globale categorieën vastgesteld: blanke daders, negroïde daders, (overig) getinte daders en Aziaten. Per overval is nagegaan of de betreffende etniciteit is waargenomen. We moeten hierbij aantekenen dat slechts bij 55% van de geregistreerde overvallen in LORS deze gegevens konden worden afgeleid. De genoemde percentages vormen derhalve onderschattingen van de respectieve populaties. Let op: het is mogelijk dat bij één overval meer etniciteiten zijn waargenomen, met andere woorden, elke etniciteit is afzonderlijk geturfd.

Figuur 14 Waargenomen etniciteit van daders bij overvallen (beperkt aantal waarnemingen)(% per jaar)

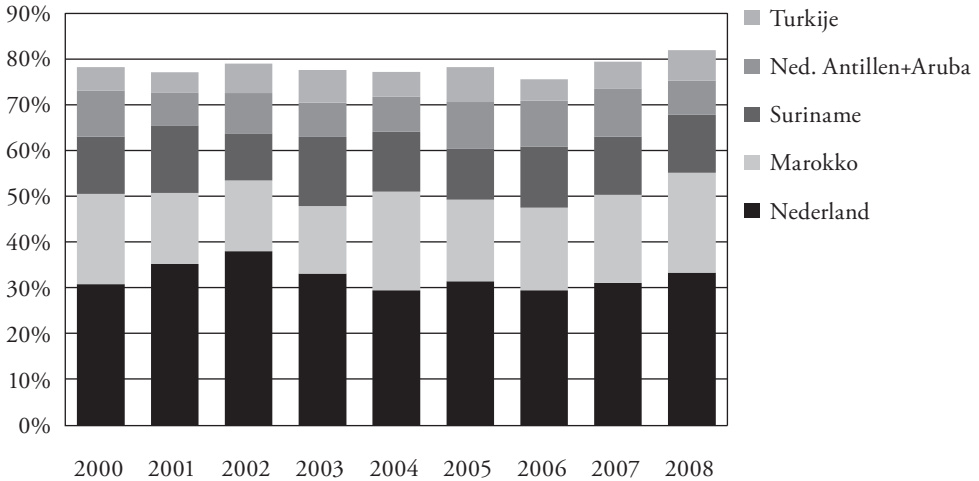
In figuur 14 zien we dat getuigen bij ongeveer een derde van de overvallen getinte overvallers hebben waargenomen, bij iets meer dan een kwart van de overvallen gaat het om negroïde daders, en bij iets minder dan een kwart om blanke daders. Aziaten worden in een gering aantal gevallen waargenomen. Als de onderlinge verhoudingen tussen deze etniciteiten representatief zijn voor de verhoudingen bij alle overvallen en we extrapoleren deze verhoudingen, dan kunnen we schatten dat bij ongeveer 39% van de overvallen getinte daders betrokken waren, bij circa 31% van de overvallen negroïde daders, bij 28% blanke daders en bij 3% Aziaten. We zien in figuur 14 een lichte daling van blanke daders op de langere termijn, een vrij plotse toename van getinte daders vanaf 2006 en een min of meer gelijkblijvend aandeel van negroïde daders in de afgelopen 10 jaar.

De etniciteit van verdachten in HKS is gebaseerd op een combinatie van geboorteland en nationaliteit. Ook is van verdachten bekend tot welke generatie allochtonen men behoort, indien sprake is van geboorte (van ouders) in het buitenland. Het is mogelijk om deze gegevens terug te coderen naar de grove etniciteitscodes die we gebruikt hebben in LORS om te zien of beide populaties globaal dezelfde samenstelling kennen (zie tabellenboek). Dit is niet het geval. De HKS-verdachten wijken af van de waargenomen daders op het grove etniciteitskenmerk. We zien namelijk dat het aandeel blanken in de verdachtenpopulatie hoger ligt dan in de LORS-schatting (37% tegen 28% op basis van LORS) en dat getinte en negroïde verdachten in HKS een geringer aandeel hebben dan in de LORS schatting (elke groep ca. 5% minder). Dit is een interessant verschil. Het kan verschillende zaken betekenen. Bijvoorbeeld dat blanke daders een grotere kans hebben om als verdachte aangehouden te worden in verband met een overval. Of dat ze eerder bekennen, waardoor de kans groter is dat ze vervolgd worden. Maar het kan ook betekenen dat slachtoffers/getuigen in een aantal gevallen ten onrechte ervan uitgaan dat de daders 'gekleurd' waren. Overigens ontlopen de trends in beide bronnen elkaar niet veel. Ook bij de HKS-verdachten zien we een lichte toename van getinte daders, een lichte daling van blanke daders en een gelijkblijvend aandeel van negroïde daders. Het beeld bij de Aziaten is ook hier stabiel.

In figuur 15 zijn de vijf meest voorkomende etniciteiten onder de verdachten van overvallen weergegeven (in de afgelopen 10 jaar). We zien hier dus dat de Nederlandse verdachten de grootste groep vormen met gemiddeld 32%, daarna volgen de Marokkaanse (18%), Surinaamse (13%), Antilliaanse (9%) en Turkse (6%) verdachten. De herkomst van de overige 22% van de verdachten is 'overal en nergens'. De meest substantiële groepen hierin vormen verdachten afkomstig uit West-Europa (gemiddeld 5%), Afrika (exclusief Marokko) (4%) en het Midden-Oosten (3%). Het aandeel van andere bevolkingsgroepen is minder dan 2%. Van jaar tot jaar komen er onder deze groepen incidentele uitschieters voor, zo werden in 2007 bijvoorbeeld twee keer zoveel Afrikaanse verdachten als normaal aangehouden, maar omdat het om kleine aantallen

gaat (60 versus 30 verdachten) zien we hierin waarschijnlijk vooral de resultaten van incidentele opsporingsinspanningen terug.

Figuur 15 Verdachten naar etniciteit (top-5) (% per jaar)

Als we kijken naar ontwikkelingen in de tijd, zien we dat het aandeel Nederlandse verdachten heel licht daalt, dat het aandeel Marokkaanse verdachten na enkele jaren vanaf 2004 weer op een hoger niveau is komen liggen. Bij de verdachten van Surinaamse, Antilliaanse en Turkse afkomst zijn geen belangrijke wijzigingen opgetreden. Het aandeel van verdachten afkomstig uit West-Europa laat ook een licht dalende trend zien. Bij de overige groepen zijn de aantallen te klein om zinnige uitspraken te kunnen doen. Binnen de groep allochtone verdachten zien we vooral een sterke toename van verdachten in de 2e generatie wier beide ouders in het buitenland geboren zijn. Het aandeel van deze groep is de laatste 6 jaar (tot en met 2008) toegenomen van 18 naar 29% van de verdachtenpopulatie. Bij verdachten van de eerste generatie is vanaf 2007 sprake van een daling (37 naar 28%). We zien grofweg dus een verschuiving van de eerste naar de tweede generatie. Deze volgt de algemene demografische trend.

Uit onderzoek van Dedert et al. (2009) naar de activiteiten van 80 overvallers in Rotterdam kwam naar voren dat de meeste dadergroepen (binnen een verzameling van 80 verdachten) etnisch gemengd waren samengesteld. Dit resultaat wijkt nogal af van de cijfers op basis van LORS-gegevens. Op basis van de meest fijnmazige meting komt het gemiddeld percentage overvallen waarbij sprake is van een etnisch gemengde samenstelling op ruim 30% (selectie: overvallen door twee of meer personen gepleegd). Dedert al. (2009) kijken echter alleen naar groepen van 3 personen of meer. Op basis van dit uitgangspunt zien we in LORS dat gemiddeld circa 30 tot 40% van de dadergroepen van overvallen in de Rotterdamse regio etnisch gemengd was

samengesteld. Dit percentage wijkt overigens niet af van het landelijk gemiddelde. Het verschil tussen circa een derde versus 'de meeste dadergroepen' die etnisch gemengd zijn, blijft groot. Dit verschil kan door verschillende zaken veroorzaakt worden. Zo is de meting van etniciteit in LORS tamelijk grofmazig en geeft dus minder snel etnisch gemengde dadergroepen te zien. Daarnaast moeten we rekening houden met het feit dat de groep van 80 verdachten waarop de analyse in Rotterdam is gebaseerd niet helemaal representatief is geweest. Dat de kans op een etnisch gemengd samengestelde groep toeneemt bij grotere dadergroepen is overigens wel aannemelijk.

Concluderend kunnen we stellen dat er op langere termijn marginale verschuivingen optreden in de etniciteit van de overvallers. Het aantal getinte, vooral Marokkaanse, overvallers neemt licht toe, het aantal overvallers van Nederlandse afkomst neemt licht af. Bij de overige groepen zien we geen grote veranderingen. Wel zien we binnen de groep overvallers van allochtone afkomst een verschuiving van 1e naar 2e generatie immigranten.

Geen aanwijzingen dat betrokkenheid van buitenlanders bij overvallen toeneemt

Een mogelijkheid om de buitenlanders in de populatie overvallers te isoleren is het selecteren van verdachten die geen GBA-registratie hebben. Immers, iedereen die langer dan een half jaar rechtmatig in Nederland verblijft, is in de Gemeentelijke Basis Administratie opgenomen. Zonder een dergelijke registratie krijg je ook geen burgerservicenummer en is het bijvoorbeeld ook niet mogelijk om een uitkering aan te vragen of kiesrecht uit te oefenen. Van gemiddeld circa 8,5% van de verdachten van overvallen is geen GBA-nummer bekend. Het gaat hier dus om buitenlanders die enerzijds kortdurend in Nederland verblijven (bijvoorbeeld toeristen, arbeidsmigranten die hier kort zijn, asielzoekers die hier korter dan een half jaar zijn en anderen die hier om privéredenen verkeren) en om personen die hier wel langdurig(er) verblijven, maar niet zijn ingeschreven in de GBA. Voorbeelden zijn: illegalen, arbeidsmigranten of asielzoekers die hier langer dan een half jaar verblijven, maar toch niet zijn ingeschreven. Asielzoekers dienen zich, net als arbeidsmigranten bij een verblijf van langer dan vier maanden (voorheen een half jaar) in Nederland in te schrijven in de GBA. Of dit ook altijd gebeurt, is ons onbekend. Als ze hier korter zijn, hoeven ze in ieder geval niet ingeschreven te zijn en behoren ze tot de categorie buitenlanders.

Het percentage buitenlanders onder de aangehouden overvallers kan per jaar nogal fluctueren, maar in het algemeen is sprake van een lichte daling in de afgelopen 10 jaar. Hoe groot het aandeel van arbeidsmigranten en asielzoekers in de populatie overvallers is die wél een GBA-nummer hebben, is onbekend. Deze groepen vinden we immers terug bij de verdachten die rechtmatig in Nederland verblijven en waarvoor geldt dat Nederland hun woonland is. Het overgrote deel van de aangehouden overvallers (ca. 97%) is woonachtig in Nederland. Dit percentage is al jaren behoorlijk stabiel. Deze cijfers geven, met andere woorden, geen aanwijzing dat de betrokkenheid van buitenlanders bij overvallen toeneemt of afneemt.

Ter nuancering dient hier opgemerkt te worden dat het vaststellen van het aandeel buitenlanders in een daderpopulatie een complexe aangelegenheid is. Om hierover een betrouwbaar beeld te krijgen is een meer diepgaande analyse nodig dan in het bestek van deze studie mogelijk was.

4.3 Ontwikkelingen in criminele carrièrekenmerken van verdachten

In deze paragraaf wordt een beeld geschetst van de criminele-carrièrekenmerken van verdachten die zijn aangehouden in verband met overvallen. Doel hiervan is om inzicht te krijgen in mogelijke veranderingen die zich op dit vlak voordoen. Neemt het aantal overvallen per overvaller toe? Gaan delinquenten eerder in hun criminele carrière overvallen plegen? Deze en andere vragen worden hier beantwoord.

Buitomvang is niet eenduidig gerelateerd aan aantal gepleegde overvallen

Diverse bronnen bij de politie veronderstellen dat als gevolg van de lagere buitopbrengsten die zij signaleren bij overvallen het aantal overvallen per overvaller wel eens zou kunnen toenemen (om aldus aan hetzelfde opbrengstbedrag te komen). Dit zou een mogelijke verklaring kunnen vormen voor de toegenomen overvalcriminaliteit. Hiervoor zagen we echter al dat de toename in overvalcriminaliteit vanaf 2007 juist gepaard is gegaan met hogere buitopbrengsten in plaats van lagere. Niettemin kan het interessant zijn om mogelijke ontwikkelingen op dit vlak op het spoor te komen. Politiegegevens zoals hier gepresenteerd, zijn echter beperkt of misschien wel ongeschikt als het gaat om het registreren van dit fenomeen, omdat het in kaart brengen van het aantal overvallen per overvaller vereist dat wordt doorgerechercheerd en dit wordt om redenen van efficiency vaak niet gedaan. Ook wordt her en der de (toegenomen?) neiging binnen groepen verdachten gesignaleerd om niet te bekennen. Dit heeft uiteraard ook invloed op het aantal waargenomen overvallen per verdachte.

Dat ten minste een deel van de overvallen seriematig wordt gepleegd, lijkt evident. Toch is er weinig hard empirisch materiaal om aan te tonen in welke mate dit optreedt en bij welke verdachten, et cetera. Dedert et al. (2009) hebben wel zo'n analyse gemaakt van de (mogelijke) seriematigheid van een reeks overvallen in Rotterdam. Zij waren in staat om clusters te vinden van overvallen die met een grote mate van waarschijnlijkheid aan dezelfde daders konden worden toegeschreven (een aantal van hen is ook aangehouden). In de periode dat in Rotterdam de overvalcriminaliteit sterk toenam, werd een forse toename in deze seriematige overvallen geconstateerd.⁹

9 Er doet zich ook nog een conceptueel probleem voor bij het vaststellen van seriematigheid van overvallen, want dit veronderstelt herkenbare en stabiele modus operandi. De seriematigheid van daders met weinig uitgesproken m.o. of daders met wisselende m.o. kom je niet zo gemakkelijk op het spoor. Het verband tussen overvallen is dan moeilijker vast te stellen.

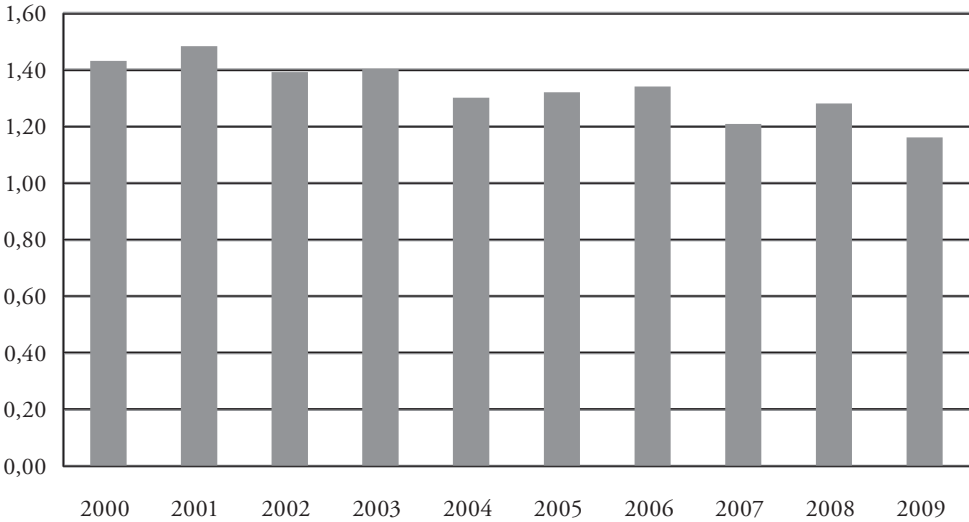
Eén methode die we kunnen hanteren om iets te zeggen over de relatie buitomvang en aantal gepleegde overvallen is het relateren van de gemiddelde buitomvang bij overvallen aan het aantal malen dat een verdachte in een bepaalde periode is aangehouden. Als we van alle verdachten die in de afgelopen 10 jaar zijn aangehouden in verband met een overval enerzijds tellen hoe vaak ze zijn aangehouden en anderzijds berekenen hoe groot de gemiddelde buit was, kunnen we vaststellen of er een relatie is tussen beide. Die relatie vinden we niet, althans niet in lineaire zin. We zien dat bij verdachten die in deze periode maar één keer zijn aangehouden de gemiddelde buitomvang groter is dan bij verdachten die in dezelfde periode vaker zijn aangehouden. Echter, bij de groep verdachten die in deze periode vijf keer of vaker is aangehouden voor een overval zien we de buitwaarden weer omhoog gaan. Kortom, er bestaat geen lineair verband tussen het aantal malen dat iemand is aangehouden in verband met een overval en de gemiddelde buit bij die overval.

Aantal aanhoudingen per overvaller daalt

De enige maat die we kunnen hanteren om het aantal overvallen per verdachte vast te stellen is het aantal aanhoudingen betreffende overvallen van een verdachte. Dit gegeven kunnen we zowel uit LORS als uit HKS destilleren. Hier is gekozen voor een presentatie van de gegevens uit LORS, omdat deze minder vertekend worden door het hiervoor beschreven proces van niet-doorrecherchen. In dit bestand bevinden zich immers verdachten van wie de politie aanwijzingen heeft dat zij betrokken zijn bij een overval. Het HKS-bestand bevat alleen geverbaliseerde verdachten wier dossier is ingestuurd naar het Openbaar Ministerie. Hier heeft weer een selectie plaatsgevonden. In figuur 16 is het gemiddeld aantal aanhoudingen voor overvallen per verdachte in LORS weergegeven voor de periode 2000- 2009 (berekend is het aantal aanhoudingen op jaarbasis).

We zien dat het aantal aanhoudingen per verdachte (in verband met overvallen) niet is toegenomen, maar juist is gedaald. Aan het begin van het vorig decennium werden per 100 overvallers circa 145 aanhoudingen verricht in verband met overvallen, in 2009 was dit gedaald tot 116 aanhoudingen per 100. De gegevens uit HKS bevestigen overigens dit beeld van een dalend aantal aanhoudingen per verdachte (zie tabellenboek). Als de aanname mocht kloppen dat de frequentie van delictpleging bij overvallen toeneemt (dat weten we immers niet), dan kunnen we op grond van het voorgaande in ieder geval concluderen dat de politieke opsporing een tegengestelde ontwikkeling doormaakt door per verdachte steeds minder aanhoudingen te verrichten.

Figuur 16 Overvallers naar aantal aanhoudingen voor overvallen in jaar (gemiddelde per jaar)

Overvalverdachten zijn steeds vaker ervaren criminelen

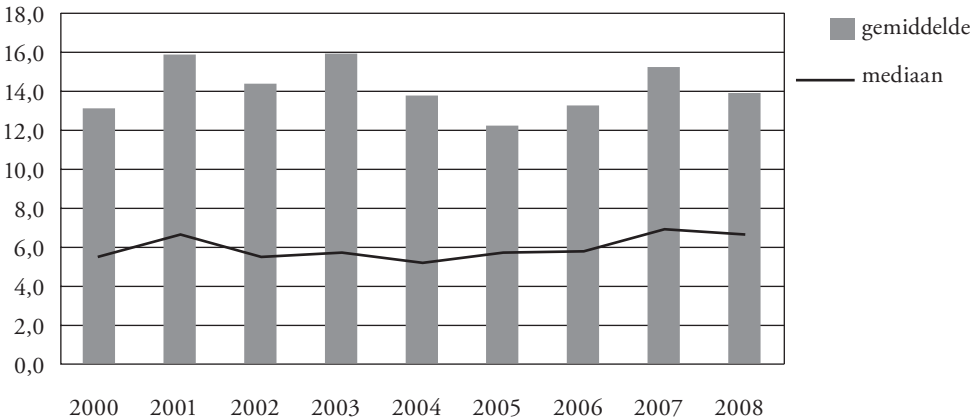
Als het profiel van overvallers in de tijd verandert, moeten we dit kunnen afleiden uit veranderingen in hun delictgeschiedenis. Hiervoor kunnen we gebruikmaken van diverse indicatoren. Zo kan bijvoorbeeld het aantal criminele antecedenten voorafgaande aan de overval ons een indicatie verschaffen waar in de criminele carrière de overval plaatsvindt. Sommige politierespondenten menen dat overvallen steeds eerder in de criminele carrière plaatsvinden. We kunnen dit ook toespitsen op eerder gepleegde diefstallen met geweld.¹⁰ Een andere indicator van delictgeschiedenis betreft de tijd die is verstreken tussen de overval en het eerste politiecontact van de betreffende verdachte. Dit is een alternatieve, nogal letterlijke manier om vast te stellen hoe lang het duurt voordat iemand een overval pleegt (nadat hij zijn eerste politiecontact heeft gehad). Hierbij kunnen we ook nog kijken naar de leeftijd van de betreffende verdachten bij het eerste politiecontact. Een jonge aanvangsleeftijd is een van de sterkste voorspellers van een lange en intensieve criminele carrière.

Verdachten die worden aangehouden in verband met een overval zijn doorgaans goede bekenden van de politie. Gemiddeld hebben ze in meer dan 8 van de 10 gevallen eerdere criminele antecedenten. Hierin zien we de afgelopen jaren een lichte golfbeweging, maar vanaf 2003 is sprake van een opgaande lijn in het aantal verdachten

¹⁰ Helaas kunnen we niet nagaan waaruit de eerdere diefstal met geweld heeft bestaan: straatroof, overvallen of andersoortige vormen van diefstal met geweld. Veruit de meest voorkomende vorm is straatroof.

met eerdere antecedenten. In 2009 had 87% van de aangehouden overvallers eerdere antecedenten (in 2000 was dit 79%). De overige 13%, verdachten zonder criminele antecedenten, betreft niet noodzakelijk nieuwelingen. We zien in deze groep bijvoorbeeld veel buitenlanders en het is niet uitgesloten dat we in deze groep ook veel overvallers kunnen aantreffen die bijvoorbeeld tijdelijk in Nederland verblijven.

Figuur 17 Overvallers naar totaal aantal delicten voorafgaand aan overval (gemiddelde en mediaan per jaar)

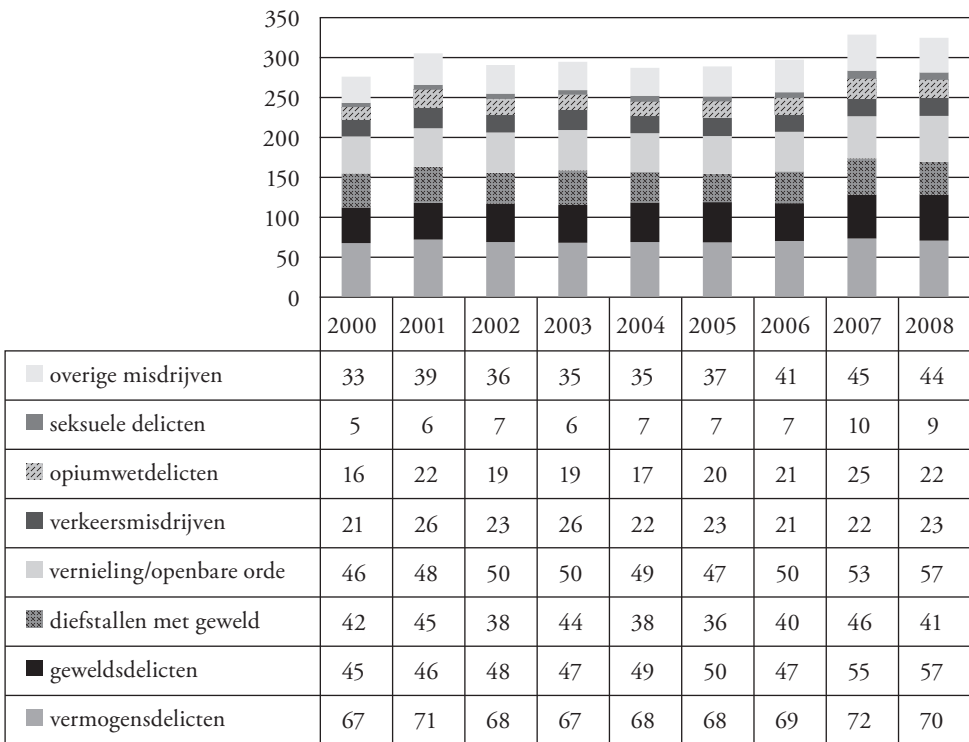
In figuur 17 zijn de verdachten van overvallen weergegeven naar het aantal criminele feiten dat van hen bekend was voorafgaand aan de overval. Dit is voor elke overval waarbij een verdachte is aangehouden afzonderlijk berekend. Vervolgens is op jaarbasis de gemiddelde en mediane hoeveelheid criminele antecedenten (feiten) van deze verdachten berekend. Het mediane aantal delicten is het aantal waarboven en waar beneden de helft van de verdachten zich bevindt. Dit ligt lager dan het gemiddeld aantal delicten als er sprake is van uitschieters (verdachten met extreem veel antecedenten). Gemiddeld hadden verdachten van overvallen in de afgelopen 10 jaar 14 eerdere criminele feiten op hun naam staan toen ze de overval pleegden, het mediane aantal voor dezelfde periode bedroeg 6. Het gemiddeld aantal antecedenten schommelt met de jaren tussen 12 en 16. Bij het mediane aantal zien we, met uitzondering van 2001, een min of meer stabiele situatie tot en met 2006. In 2007 en 2008 neemt het aantal criminele antecedenten van overvallers weer toe. Omdat het slechts over twee jaar gaat, is het eigenlijk te vroeg om te concluderen dat hier een trendbreuk is ingezet. Het is heel wel mogelijk dat de lijn in 2009 weer terugbuigt naar het niveau van 2006.

We zien in 2007 en 2008 dus een verandering in de verdachtenpopulatie. Het is echter geen toename van 'nieuwelingen', 'beginners' of iets dergelijks, een geluid dat vaak vernomen kan worden in politiekringen, maar juist van meer ervaren criminelen. Dit gegeven wordt bevestigd als we kijken naar de omvang van de groep overvalverdachten

die bij hun aanhouding geen eerdere antecedenten bleken te hebben. Hun aandeel is gedaald van 22% in 2000 naar 14/15% in 2007/2008.

Als we dit gegeven plaatsen naast de in het vorige hoofdstuk gesignaleerde ontwikkelingen in overvalcriminaliteit (toenemend vuurwapengebruik, toenemende buit-omvang vanaf 2007) lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat de trendbreuk van 2007 niet is veroorzaakt door nieuwe dadergroepen, maar door 'oude bekenden'. Of dit ook lieden zijn die eerder gewelddadige vermogensdelicten hebben gepleegd of dat zij nu zijn overgestapt op dit delict kunnen we afleiden uit de *soort* criminele feiten waarvoor men eerder werd aangehouden. Een overzicht daarvan voor de jaren 2000 – 2008 is weergegeven in figuur 18.

**Figuur 18 Overvallers naar type delicten voorafgaand aan overval
(% verdachten met betreffende delict per jaar)**

In deze figuur is voor elk van de delicttypen aangegeven welk percentage van de overvallers eerder is aangehouden in verband met deze feiten. De percentages tellen op tot boven 100 omdat overvallers voor verschillende feiten kunnen zijn aangehouden. We zien dat het in kwantitatieve zin vooral vermogensdelicten zijn waarvoor de overvallers eerder zijn aangehouden. Gemiddeld bijna 70% van de verdachten van overval is

eerder aangehouden vanwege vermogensdelicten, 50% is eerder aangehouden in verband met openbare-orde-feiten en vernieling en een vergelijkbaar aantal is eerder aangehouden in verband met geweldsfeiten, ruim 40% is eerder aangehouden in verband met gewelddadige vermogensdelicten (diefstal met geweld). Gemiddeld genomen is bij aanhouding van een overvaller de kans dat deze eerder is geregistreerd voor diefstal met geweld dus minder dan 50%. Overigens bestaat er wel een sterke samenhang tussen het aantal criminele antecedenten en de kans dat daarin ook diefstallen met geweld voorkomen. Van de aangehouden overvallers die één of twee eerdere registraties hebben in verband met strafbare feiten is de kans dat zij eerder een diefstal met geweld hebben gepleegd (die is geregistreerd!) ongeveer 12%, bij de verdachten met 3 tot 5 antecedenten is de kans hierop 26%, bij de verdachten met 6 tot 15 antecedenten is de kans op eerdere diefstal met geweld toegenomen tot 51% en bij de verdachten met meer dan 15 antecedenten is de kans dat er diefstal met geweld tussen zit, opgelopen tot 82%.

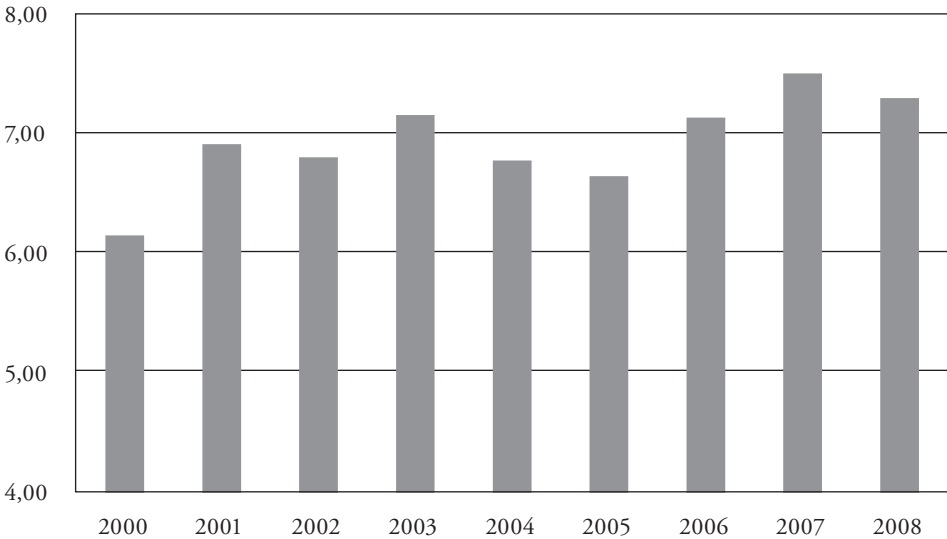
Welke ontwikkelingen kunnen we waarnemen in de criminele carrières van de aangehouden overvallers? We zien hierin één trend die al wat langer zichtbaar is: de kans dat een overvaller eerder in verband met geweldsdelicten werd aangehouden, neemt langzaam toe (van 45% in 2000 tot 55% in 2009). Daarnaast kunnen we constateren dat de toename van antecedenten bij overvalverdachten zich over zo'n beetje alle hier genoemde categorieën uitspreidt. Vanaf het midden van het vorige decennium neemt de kans dat een overvalverdachte de genoemde feiten eerder heeft gepleegd bij alle categorieën toe.

Ook kunnen we nog een blik werpen op de tijd die verstrijkt tussen de overval en de datum waarop de betrokken verdachte voor het eerst met de politie in aanraking kwam. Dit gegeven wordt weergegeven in figuur 19. Bij de gemiddelde verdachte van een overval (de gemiddelde verdachte bestaat niet zoals we weten) is het zeven jaar geleden dat deze voor het eerst werd aangehouden in verband met strafbare feiten. We zien de tijd die is verstreken tussen het eerste politiecontact en de overval toenemen tot 2003, dan weer enkele jaren dalen om vanaf 2006 hernieuwd toe te nemen. In de jaren 2007 en 2008 bereikt dit zelfs een maximale waarde (gemiddeld meer dan 7 jaar verstreken tussen overval en eerste politiecontact). De indruk die her en der bestaat dat verdachten eerder in hun criminele carrière beginnen met het plegen van overvallen zien we dus niet terug in deze gegevens. Integendeel, ook deze indicator wijst erop dat de laatste jaren juist meer verdachten met een uitgebreide criminele carrière zijn aangehouden.

Ten slotte staan we hier kort stil bij de leeftijd waarop overvalverdachten voor het eerst met de politie in aanraking kwamen. Hoe jonger deze leeftijd, des te groter doorgaans de kans op een lange en intensieve criminele carrière. Veranderingen die hierin optreden zijn ook indicatief voor de criminele achtergrond van de aangehouden verdachten. De belangrijkste ontwikkeling die we op dit vlak kunnen noteren, is dat

het percentage overvalverdachten dat al op 12 tot 14-jarige leeftijd voor het eerst met de politie in aanraking kwam de laatste 3 jaar is toegenomen van 22 tot 30%. Tegelijkertijd zien we een afname van verdachten die hun eerste politiecontact tussen 18 en 30 jaar hadden. Bij de overige groepen zien we geen belangwekkende wijzigingen.

Figuur 19 Aantal jaren verstreken tussen eerste politiecontact en overval (gemiddelde per jaar)

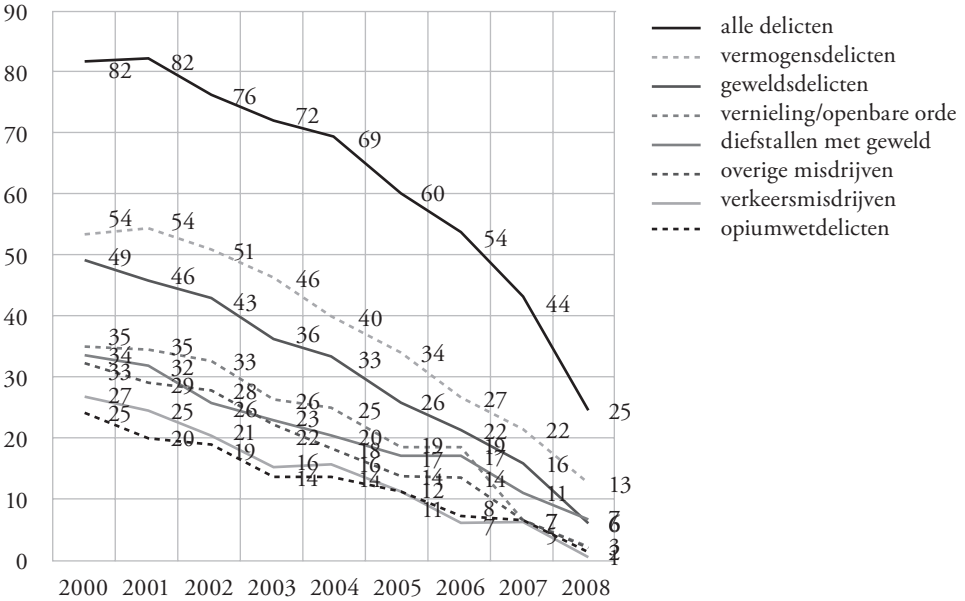
Alle hier besproken gegevens wijzen in dezelfde richting: veranderingen in de populatie verdachten van overvallen wijzen, zeker de laatste paar jaren, op een toename van ervaren criminelen met een lange staat van dienst. Dit kan worden afgeleid uit de toename van overvallers met een uitgebreid crimineel cv, de toename van overvalverdachten die eerder verdacht werden van criminele feiten, de langere tijd die verstrijkt tussen het eerste politiecontact en de overval en de toename van overvalverdachten die al op zeer jeugdige leeftijd voor het eerst met de politie in aanraking kwamen.

Recidive na de overval lijkt op delictgedrag voor de overval

Van elke overval waarvan een verdachte bekend is, is nagegaan voor welke andere strafbare feiten deze verdachte nadien is aangehouden. Aldus kunnen we ons een beeld vormen van de recidive na de overval. Helaas laten de gegevens niet toe om de recidive naar jaar uit te splitsen. Daarom zijn in figuur 20 alle verdachten weergegeven die in de periode tussen 2000 en 2008 zijn aangehouden in verband met een overval. Van al deze verdachten is de recidive tot en met 2008 bekend. Voor de verdachten die in 2000 zijn aangehouden, betekent dit een recidivetermijn van 8 jaar, voor de verdachten die in 2008 zijn aangehouden, betekent dit een recidivetermijn van maximaal één jaar.

Als we de verschillende jaargroepen beschouwen als cohorten kunnen we nagaan hoe de recidive er na respectievelijk één tot en met acht jaar uitziet.

Figuur 20 Percentage recidive na de overval (tot en met 2008) naar jaar waarin verdachten zijn aangehouden

Als we beginnen met de overvallers die tussen 1 januari en 31 december 2008 zijn aangehouden, zien we dat 25% van hen datzelfde jaar nog recidiveerde. Vooral met vermogensdelicten (13%), diefstal met geweld (7%), geweld (6%) en vernieling respectievelijk delicten tegen de openbare orde. Omdat één persoon met meer delicten kan recidiveren, overschrijden deze percentages de voornoemde 25%. Als we de aangehouden overvallers uit 2007 beschouwen, zien we dat 44% van hen in de periode tot en met eind 2008 recidiveerde en zo kunnen we de lijn verder volgen tot het ‘cohort’ 2000. Ruim 80% van deze overvallers werd in de genoemde periode tot eind 2008 opnieuw aangehouden in verband met strafbare feiten, 54% van hen in verband met vermogensdelicten, 49% in verband met gewelddelicten, 35% in verband met vernieling en openbare-ordefeiten en 34% in verband met nieuwe diefstallen met geweld. Aan de hand van deze figuur kunnen we de volgende observaties doen. De eerste is dat de aanhouding voor de overval (en de mogelijke gevolgen die hieruit voortvloeien) niet heel remmend lijken te werken op de recidive. Al na één kalenderjaar heeft bijna de helft van de overvallers weer gerecidiveerd. Dit percentage is vooral hoog als men bedenkt dat een deel van deze overvallers na de overval tijdelijk niet in staat zal zijn om delicten te plegen (door inbewaringstelling, hechtenis of vrijheidsstraf). Een tweede

observatie is dat de recidive over een breed front van delicten zichtbaar is, maar vooral vermogensdelicten en geweldsdelicten betreft. De recidive van diefstal met geweld is beperkter. Na 8 jaar is een derde van de overvallers (uit 2000) weer aangehouden in verband met diefstal met geweld. Of dit ook betekent dat men deze delicten na de overval in mindere mate pleegt, valt zeer te betwijfelen. Het heeft er meer van weg dat de kans om voor een ander delict gepakt te worden groter is. Hierin kan ook een element van willekeur aan de orde zijn. Vooral bij daders die zeer actief zijn, en meestal allerhande soorten delicten naast elkaar plegen, is het delict waarvoor ze aangehouden worden bijna een toevalstreffer. Een derde observatie is dat de recidive na de overval erg lijkt op de delicten van deze overvallers voorafgaand aan de overval.

4.4 De daders van overvallen nader beschouwd

Wie zijn de daders van overvallen? In de voorgaande paragrafen is, tot op zekere hoogte, een antwoord op deze vraag geformuleerd. De beschrijving heeft betrekking op de groep overvallers die in de voorbije jaren zichtbaar is geworden. Dit is echter allesbehalve een homogene groep. Is het mogelijk hierin nader onderscheid aan te brengen? De eerste observatie die we veilig kunnen doen, is dat de groep overvallers in hoofdlijnen erg lijkt op de algemene groep daders van commune criminaliteit waarmee de politie doorgaans te maken krijgt. Zowel naar demografische achtergronden als naar criminele carrière is het moeilijk de overvallers hiervan te onderscheiden. Dit is, samengevat, ook het overheersende beeld dat naar voren komt uit een aantal verdiepende daderstudies dat in de afgelopen jaren is verricht. Dedert et al. (2009) die een groep van 80 overvallers nader onderzochten, concluderen letterlijk: 'de algemene kenmerken van deze [overval-]verdachten komen overeen met de algemene kenmerken van de verdachtenpopulatie.' Ze constateren verder dat er bijna altijd sprake is van een lineair carrièreverloop in de criminaliteit. Het enige verschil dat ze hierin constateren, is dat dit verloop soms geleidelijk gaat en soms grillig. Uit onderzoek naar Amsterdamse bendes komt een eveneens tamelijk klassiek beeld naar voren van jongeren die via hun sociale omgeving in de jeugdcriminaliteit rollen en dan langzaam maar zeker toegroeien naar steeds zwaardere en meer georganiseerde vormen van criminaliteit waaronder overvallen (Driessen 2009). Ook de analyses van Van der Linde-De Koster en Staal-Koppelman (2004) en Lansbergen (2009) laten zien dat klassieke, etiologisch-criminologische theorieën met gemak op deze groep kunnen worden toegepast. De risicofactoren zijn genoegzaam bekend. Het beeld is derhalve klassiek te noemen.

Dat is de grote groep. Als we kijken naar de aard van het delict zelf, kunnen we in ieder geval een grof onderscheid maken naar overvallen die qua fenomenologie erg dicht tegen straatroof aan liggen en doorgaans ook niet veel opleveren voor de daders (in termen van buit). Aan de andere kant van het spectrum zien we beter voorbereide en professioneler uitgevoerde overvallen. Tussen deze twee uitersten bevindt zich de bulk

van de overvalcriminaliteit. In veel gevallen niet heel winstgevend, maar niet zelden zeer gewelddadig en voor de slachtoffers traumatiserend.

De ophelderingspercentages van grote overvallen (met een buit groter dan 10.000 euro; dit betreft slechts een klein deel van het totaal aantal overvallen) liggen ruim 5% onder die van de 'kleinere' overvallen. Dus van deze daders weten we wat minder dan van hun 'kleinere broers'. Bovendien is de kans groot dat de selectiviteit in aanhoudingen hier groter is dan bij kleine overvallen. Enerzijds als gevolg van focus in het opsporingsonderzoek, anderzijds ook als gevolg van het feit dat lokale (of Nederlandse) dadergroepen voor de Nederlandse politie gemakkelijker toegankelijk zijn dan bijvoorbeeld buitenlandse, internationaal opererende groepen. Wat opvalt bij lezing van bijvoorbeeld rapportages over dit soort (internationale) dadergroepen (bijvoorbeeld in de Monitor Bovenregionale middencriminaliteit of in de Nationale dreigingsbeelden van het KLPD) is dat de kennis van dit soort groepen gemiddeld genomen erg mager is, om niet te zeggen minimaal (KLPD/DNRI 2004, 2008, Boerman 2008, Neve 2008). Dit kan erop duiden dat hun aanwezigheid in de overvalcriminaliteit een marginale is, maar het kan ook op de voornoemde selectiviteit duiden. In de regel zien we wel dat groepen duidelijker in beeld komen wanneer ze prominenter op de voorgrond treden. In die zin lijkt een simpel kansverband op te treden: hoe actiever bepaalde dadergroepen zijn (in het algemeen, maar ook ten aanzien van overvalcriminaliteit), des te groter de kans dat ze gaan opvallen en dat de politie een kennispositie ten aanzien van deze groepen opbouwt. De Oost-Europeanen die juweliers overvallen, zijn hier een voorbeeld van en ook de ladingdieven in Brabant. Ook de lokale overvallers in Rotterdam, die medio 2007 vrij intensief seriematig overvallen gingen plegen, liepen op die manier toch snel in het oog. Vanuit deze redenering hoeft het geen verbazing te wekken dat ook bij de grotere overvalcriminaliteit de lokale (in Nederland gevestigde) dadergroepen het meest prominent vertegenwoordigd zijn. De analyse van Amsterdamse criminele bendes bevestigt het beeld van harde-kernjeugd delinquenten die doorgroeien naar professionele overvallers en deel uitmaken van criminele groepen of samenwerkingsverbanden (Lansbergen 2009).

Gill (2000) constateert dat het moeilijk is om tot een goede typologie van overvallers te komen en dat eigenlijk alleen de extremen op het continuüm gemakkelijk kunnen worden aangewezen (de amateurs en de professionals). Het delictgedrag is daarvoor volgens hem te wispelturig. En er zijn nog wel enkele redenen te noemen waarom dit een lastige opgave is. Een fundamenteel probleem van typologieën is gelegen in het feit dat er groepen moeten worden gecreëerd die ten minste een aantal kenmerken gemeen hebben. Anders blijft de indeling te grofmazig en abstract en biedt deze weinig bruikbare handvatten om overvallers te kunnen onderscheiden. Echter, door overvallers op meer kenmerken bij elkaar te zetten wordt de werkelijkheid steeds meer geweld aangedaan want op elk afzonderlijk kenmerk kunnen we 'spreiding in waarden' tegenkomen. Dus als we beginners tussen 14 en 16 jaar die meelopen bij een overval willen samenvoegen tot één groep (meelopers) moeten we er rekening mee houden dat we

beginners buiten de genoemde leeftijdsgroep buitensluiten, we moeten er daarnaast rekening mee houden dat we 14-16-jarigen tegenkomen die geen beginners zijn en dat we meelopers tegenkomen die geen beginners zijn en niet tussen 14 en 16 jaar oud zijn. Hoe groter het aantal kenmerken waarop de daders worden geclassificeerd des te meer de beschrijvingswaarde afneemt. Immers, steeds meer daders blijken niet te passen, zoals ook uit eerdere toetsingen van typologieën is gebleken.

Zo analyseerde Kruize in 2002 een drietal bekende (inmiddels al wat oudere) typologieën van overvallers (van respectievelijk Kroese & Staring 1993, Gruter & Van Oosterwijk 1996 en Van der Zee et al. 1999) en concludeerde dat deze empirisch niet erg solide zijn. Zijn voornaamste kritiek betrof het feit dat het delictgedrag van de dader, waarop deze typologieën voor een deel gebaseerd zijn (met name motivatie en mate van voorbereiding), niet alleen afhankelijk is van de persoon van de dader en zijn achtergrond (bijvoorbeeld crimineel verleden), maar ook van de situationele omstandigheden waaronder de overval plaatsvindt. Ook Dedert et al. (2009) concluderen dat bestaande typologieën niet goed passen op hun 80 Rotterdamse overvallers. Ze presenteren zelf een nieuwe indeling die naar eigen zeggen de overvallers verdeelt in vier homogene groepen, te weten meelopers, doorgroeiers, routiniers en overlevers (zie ook De Jong & Hekkert 2009). Uit hun rapportage kan helaas niet goed worden afgeleid hoe zij tot deze conclusie komen. Het voordeel van deze typologie (boven andere) is wel dat ze gebaseerd is op een groep recent aangehouden overvallers. De populatie verandert immers in de tijd en typologieën kunnen verouderen. Bovendien is deze classificatie gebaseerd op een grondige studie van allerhande bronnen en niet alleen van politiegegevens. Dit maakt de typologie voor beleidsdoeleinden tegelijkertijd ook lastig, want als deze informatie niet (goed) voor handen is, verliest de typologie zijn bruikbaarheid voor de aanpak van overvalcriminaliteit. Want dat is wel wat de Rotterdamse auteurs voorstaan: een op deze typologie afgestemde aanpak van overvallers.

Het voorspellen van het risico op vervolgovertallen zou een ander doel van een typologie kunnen zijn. Voor zover wij weten, is dergelijke kennis op dit moment niet voorhanden. Of er zou gebruikgemaakt moeten worden van bestaande risicotaxatie-instrumenten zoals de RISC van de reclassering. Gelet op het *generality of deviance* principe dat we doorgaans aantreffen bij veelplegers (men pleegt allerlei delicten door elkaar, er is geen sprake van specialisatie) is het ook de vraag of het haalbaar is een goed voorspellend instrument te ontwikkelen.

De motieven van daders om overvallen te plegen zijn veelvormig. Dedert et al. (2009) noemen in hun typologie natuurlijk de buit of geld (soms om in verslaving te voorzien of om schulden af te lossen), maar ook kick, groepsdruk, status en woede. Jobse (2010) noemt ook nog wraak/vereffening (ligt tegen woede aan), wreedheid, macht, loyaliteit en angst. De literatuur maakt ook duidelijk dat motieven vaak moeilijk of niet te scheiden zijn van allerhande situationele omstandigheden die aan de orde zijn. Vooral

de straat- en groeps cultuur waarvan overvallers deel uitmaken activeren en beïnvloeden hun motieven (Jacobs et al. 2003).

Het is niet erg zinvol om verschillende soorten motieven te koppelen aan specifieke vormen van overvalcriminaliteit. Zelfs bij daders van één overval kunnen de motieven verschillen. Jobse geeft daar een voorbeeld van: bij een woningoverval zijn tweelingbroers aangehouden. Het motief van de ene broer was wraak nemen op zijn ex-vriend, terwijl zijn andere broer meedeed om hem te helpen, uit loyaliteit.

In de respons van respondenten (van zowel politie als bedrijfsleven) wordt opvallend vaak melding gemaakt van bewijsgedrag, groepsstatus en prestige in de groep als motieven die een rol spelen bij het plegen van een overval. Zo meldt een overvalcoördinator uit het oosten van het land bijvoorbeeld: 'een recent aangehouden Antilliaanse dader van een overval waarbij veel geweld werd gebruikt is zichtbaar (website) gestegen naar het niveau van *first class soldier* binnen zijn groep.' Dergelijke observaties zijn meer gedaan. Motieven op dit vlak kunnen mogelijk ook een verklaring bieden voor het soms excessieve geweld dat ten opzichte van slachtoffers wordt gebruikt.

4.5 Samenvatting en conclusie

We vingen dit hoofdstuk aan met een korte uiteenzetting over de vraag in hoeverre verdachtegegevens over overvallers representatief zijn voor de populatie overvallers, in het geval slechts een gering, mogelijk selectief deel van hen bekend is bij de politie. Voorgaande analyse indiceert dat deze groep wellicht een redelijke afspiegeling van de populatie vormt, zeker op de schaal waarop het fenomeen hier is onderzocht (landelijk en voor meerdere jaren). Dat de verdachten een redelijk beeld geven van de populatie overvallers leiden we af uit onder meer de volgende factoren. Een deel van de hier besproken verdachten zal verantwoordelijk zijn voor een deel van de niet opgehelderde overvalcriminaliteit. Daarnaast zien we dat de verdachtenpopulatie qua leeftijd en geslachtsverdeling (en de ontwikkelingen die hierin optreden) redelijk nauw de verdeling volgt van de kenmerken van waargenomen daders (de daderpopulatie). Alleen qua etniciteit wijken deze populaties af. In de verdachtenpopulatie ligt het percentage blanke daders beduidend boven dat van de waargenomen daders. We zullen in het volgende hoofdstuk zien dat deze vertekening waarschijnlijk vooral voortkomt uit kansverschillen om als verdachte aangemerkt te worden. Verder kunnen we vaststellen dat de kans op selectiviteit in de verdachtenpopulatie zich vooral voor zal doen bij de meest professionele daders, omdat aanhouding hier meer dan bij andere overvallen gerelateerd zal zijn aan prioritering en focus in het opsporingsonderzoek. Deze daders vormen echter maar een gering deel van de totale populatie overvallers. Bovendien geldt voor alle overvallers het hiervoor besproken kansbeginsel dat hoe meer men in het oog begint te springen (bijvoorbeeld door het aantal delicten dat men pleegt) des te groter de kans wordt dat de politie hen op het spoor zal komen. Met uitzondering van de mogelijke ondervertegenwoordiging van getinte en negroïde daders en van meer professioneel

opererende daders, mogen we concluderen dat de verdachtenpopulatie een redelijke afspiegeling vormt van de populatie daders.

In tabel 3 zijn de belangrijkste ontwikkelingen in de daderpopulatie van de afgelopen jaren op een rij gezet, wederom zijn deze ontwikkelingen geordend naar lange-termijnontwikkelingen, ontwikkelingen sinds 2007 en kenmerken van overvallers die stabiel zijn.

Tabel 3 Veranderingen in populatie overvallers geordend naar termijn

Ontwikkelingen op langer(re) termijn	<ul style="list-style-type: none">• Zeer lichte daling in de leeftijd van overvallers (vooral minder 30+ers)• Lichte toename van 2e generatie allochtone daders (vooral Marokkanen), lichte afname van Nederlandse daders (marginaal)• Aantal aanhoudingen per verdachte i.v.m. overvallen is gedaald (minder doorrecherchen)• Verdere toename van overvallers met eerdere criminele antecedenten• Lichte toename van eerdere geweldsantecedenten bij overvallers
Ontwikkelingen sinds 2007	<ul style="list-style-type: none">• Lichte toename van overvallers in categorie t/m 20 jaar• Toename van aantal antecedenten voorafgaande aan overval (golfbeweging)• De tijd die verstrijkt tussen het eerste politiecontact en het plegen van een overval is langer geworden• Toename van percentage overvallers dat al op 12 tot 14-jarige leeftijd eerste criminele antecedenten had
Stabiele kenmerken	<ul style="list-style-type: none">• Gering aandeel van vrouwelijke overvallers is onveranderd• Leeftijdsofbouw van overvallers is in 10 jaar nauwelijks veranderd• Aandeel van buitenlanders in overvalpopulatie is onveranderd

In het algemeen kunnen we bij deze tabel opmerken dat de veranderingen in de daderpopulatie allesbehalve spectaculair genoemd kunnen worden. Zeker in het licht van de beelden die hierover bestaan. De kenmerken van de populatie overvallers zijn in het algemeen tamelijk stabiel en veranderingen die zich voordoen, hebben vaak een licht cyclisch karakter.

Op een aantal onderdelen is in het geheel geen verandering waar te nemen in de populatie overvallers: het blijven hoofdzakelijk mannen in de leeftijd van 18 tot 30 jaar. Het aandeel buitenlanders onder de overvallers – mensen die geen verblijfsstatus in Nederland hebben – is ook al jaren gering en stabiel.

Als we naar de langere termijn van de afgelopen 10 jaar kijken, zien we enkele zeer lichte demografische verschuivingen in de daderpopulatie. De populatie is iets jonger geworden en dat is vooral te danken aan de afname van 30+ers in de daderpopulatie. Daarnaast zien we een lichte toename van tweedegeneratieallochtonen. Het betreft hier vooral Marokkanen. Het aandeel van autochtonen in de daderpopulatie is

navenant gedaald. In de criminele carrières van overvallers zien we ook enkele lichte veranderingen. Het aantal overvallers met eerdere geweldsantecedenten is in de afgelopen 10 jaar toegenomen (van 45 naar 57%). Verder neemt het aantal overvallers af dat bij aanhouding geen eerdere criminele antecedenten blijkt te hebben. Dit laatste fenomeen kan verschillende zaken betekenen: er worden minder buitenlandse overvallers aangehouden (deze hebben vaak een eenmalig politiecontact) of het aandeel beginners in de overvalpopulatie neemt af. Een laatste langetermijnontwikkeling betreft de daling in het aantal aanhoudingen per verdachte: in 2000 werden per 100 verdachten op jaarbasis circa 145 aanhoudingen verricht in verband met overvallen, dit is 10 jaar later teruggelopen naar 112 aanhoudingen per 100 verdachten. Verdachten worden dus in toenemende mate voor hooguit 1 overval (per jaar) aangehouden. Hieruit mogen we niet afleiden dat het aantal overvallen per dader afneemt. Volgens veel betrokkenen zou dit wel eens toe kunnen nemen. De aanhoudingen per verdachte geven vooral informatie over het opsporingsproces (waarover meer in het volgende hoofdstuk).

De ontwikkelingen vanaf 2007, ten slotte, kunnen ons informatie verschaffen over de achtergronden van de trendbreuk in overvalcriminaliteit die dat jaar optrad. We zien in de daderpopulatie enkele verschuivingen optreden. Zo is het aandeel van jonge daders licht toegenomen (vooral in de categorie 18-20 jaar). Verder zien we een toename van overvallers met een uitgebreid crimineel cv die al op heel jonge leeftijd hun eerste politiecontacten hadden. De tijd tussen eerste politiecontact en het tijdstip van de overval nam na 2007 ook toe.

Dit zijn indicaties die in dezelfde richting wijzen, namelijk een toename van meer ervaren criminelen in de populatie overvallers die na 2006 werden aangehouden (dit kunnen deels dus ook jeugdige veelplegers zijn in de leeftijd tot 20 jaar). Dit beeld wijkt nogal af van de beelden die hierover bijvoorbeeld bij de politie (maar ook wel in het bedrijfsleven) bestaan. Daar is de indruk dat vooral jonge, beginnende daders prominenter op de voorgrond treden. Het hier geschetste beeld sluit echter aan bij de hiervoor geschetste ontwikkelingen in overvalcriminaliteit. Daar zagen we indicaties dat de overvalcriminaliteit vanaf 2007 weer meer serieuze vormen heeft aangenomen (bijvoorbeeld meer vuurwapengebruik bij overvallen en een grotere buitomvang). Onze conclusie is dan ook dat de toename van de overvalcriminaliteit vanaf dat jaar vooral is veroorzaakt door meer ervaren criminelen. De indruk dat daders bijvoorbeeld eerder in hun criminele carrière beginnen met het plegen van overvallen ('overval als instapdelict') wordt niet ondersteund door de gegevens, integendeel het aantal overvallers dat bij aanhouding een korte criminele carrière blijkt te hebben of zelfs nog geen criminele carrière (d.w.z. nog geen eerdere antecedenten), neemt al jaren gestaag af. Als de beelden in het veld over de verjonging van de overvallers (dus meer jeugdige beginners) enige geldigheid hebben, moeten we constateren dat de aanhoudingen van de politie zich in omgekeerde richting bewegen en dat zij dus steeds selectiever wordt in de aanhouding van overvallers. Dit lijkt ons, op grond van alle voorliggende data, geen erg waarschijnlijke hypothese.

Tegelijkertijd moeten we ons realiseren dat de hier geschetste ontwikkeling een dominante hoofdstroom vertegenwoordigt in de gegevens die zijn geanalyseerd. In de vorige paragraaf is al aangegeven hoezeer we te maken hebben met een heterogene daderpopulatie. Naast de hier gesignaleerde hoofdstroom is het dus wel degelijk mogelijk dat op onderdelen en lokaal andere ontwikkelingen gaande zijn, die niet zichtbaar worden omdat de kwantiteit van de betreffende fenomenen daarvoor te gering is. Bijvoorbeeld de toename van zeer professioneel uitgevoerde overvallen op geldtransporten, recentelijk in Amsterdam, is hier een voorbeeld van. Een zeer in het oog springend fenomeen, maar tamelijk onzichtbaar in een analyse als de onderhavige, omdat het in kwantitatieve zin om een gering aantal feiten gaat, en veruit de meeste overvallen niet deze graad van professionaliteit kennen.

5 Opsporing, vervolging en berechting van overvallers – de belangrijkste ontwikkelingen

5.1 Inleiding

In dit derde deel van de fenomeenanalyse wordt onderzocht hoe het overvallers ver gaat in het strafrechtstelsel. In welke mate worden ze aangehouden door de politie en in welke mate en op welke wijze worden ze vervolgd en berecht voor de gepleegde overvallen? In dit hoofdstuk worden de belangrijkste momenten c.q. beslissingen aangaande de opsporing, vervolging en berechting van overvallers beschreven. Uiteraard wordt ook hier weer stilgestaan bij ontwikkelingen die hierin zijn waar te nemen in de voorbije 10 jaar, waarbij ook wordt gekeken naar mogelijke trendbreuken rondom 2007.

De analyses aangaande opsporing zijn gebaseerd op gegevens uit zowel LORS als HKS. De analyses betreffende vervolging en berechting zijn gebaseerd op gegevens uit COMPAS. Waar mogelijk worden de resultaten uit deze analyses aangevuld met gegevens uit andere bronnen, hoewel deze schaars zijn. Ook hier wordt weer gebruik gemaakt van het bijgevoegde tabellenboek waarnaar incidenteel wordt verwezen.

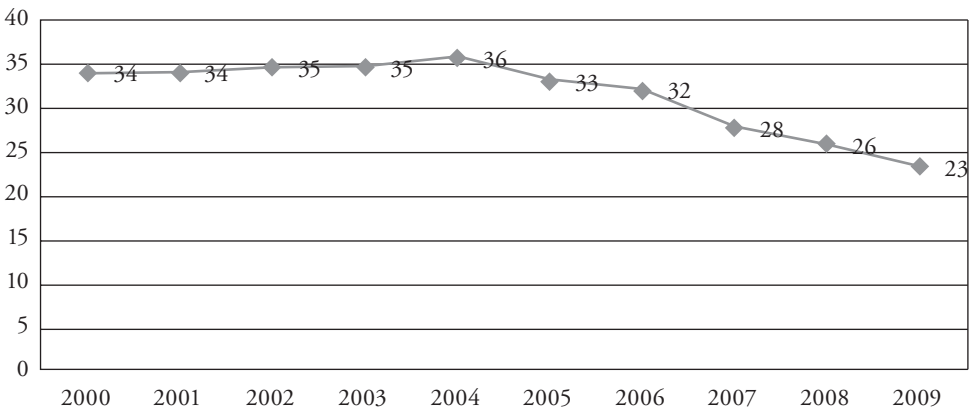
In de volgende paragrafen komen de volgende onderwerpen aan de orde. In paragraaf 5.2 wordt ingegaan op het aantal en het percentage opgehelderde overvallen door de politie. Tevens wordt hier onderzocht welke soorten overvallen een grotere of kleinere kans hebben om opgehelderd te worden. In paragraaf 5.3 worden de beslissingen besproken van de officier van justitie ten aanzien van de aan hem of haar voorgeleide overvalverdachten. In paragraaf 5.4 doen we hetzelfde, maar nu met betrekking tot de beslissingen van rechters in eerste aanleg. In paragraaf 5.5 wordt ingegaan op de gang van overvalzaken door de strafrechtketen. We kijken hier enerzijds naar doorlooptijden en anderzijds naar mogelijke uitval van zaken. We besluiten dit hoofdstuk met een samenvatting en conclusie (par. 5.6).

5.2 Opgehelderde overvallen en aangehouden verdachten door de politie

Percentage opgehelderde overvallen daalt

Het strafrechttraject begint bij het aanhouden van verdachten van overvallen. In figuur 21 is het ophelderingspercentage van overvallen in de afgelopen 10 jaar weergegeven op basis van het aantal overvallen dat in LORS is geregistreerd.

Figuur 21 Percentage opgehelderde overvallen (periode 2000-2009; bron: LORS)

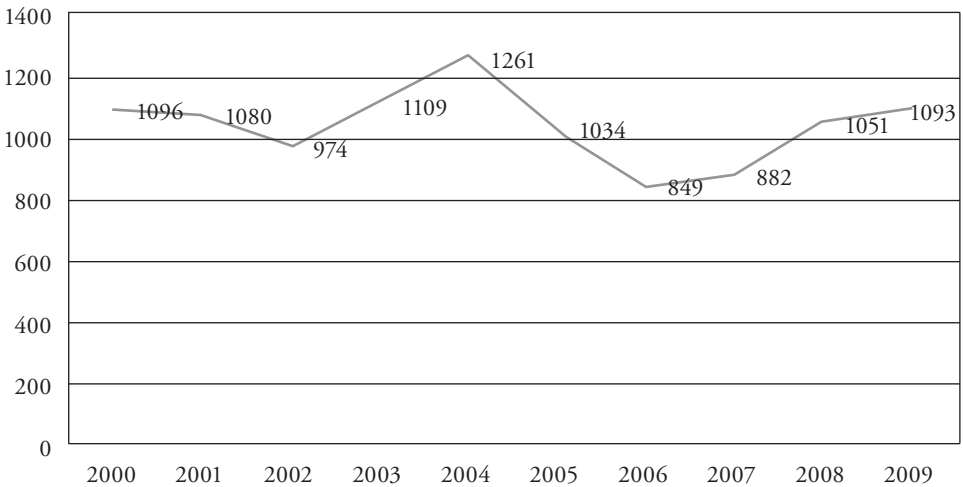
Het gaat om overvallen waarbij verdachten zijn aangehouden.¹¹ Dit is een ruwe en waarschijnlijk wat geïnfleerde maat voor het ophelderingspercentage, omdat later kan blijken dat sommige van de aangehouden personen ten onrechte verdacht werden. Toch geeft deze maat zeer waarschijnlijk de meest betrouwbare indicatie van het aantal opgehelderde overvallen. Voornoemd probleem heeft overigens geen invloed op het beschouwen van trends. We zien in figuur 21 dat het ophelderingspercentage tot en met 2004 zo'n 35% bedroeg. Vanaf 2005 begint het te dalen tot 23% in 2009. Gelet op het tijdstip van dataverzameling, maart 2010, ligt het voor de hand te veronderstellen dat het percentage opgehelderde overvallen in met name 2009 enigszins onderschat wordt, omdat in de loop van de tijd nog zaken worden opgehelderd. Behalve naar opgehelderde overvallen kunnen we ook kijken naar het aantal aangehouden verdachten. Deze worden in figuur 22 gepresenteerd. Het gaat om het aantal unieke personen dat op jaarbasis voor één of meer overvallen is aangehouden (LORS).

¹¹ In een aantal gevallen komt het voor dat overvallen als opgelost worden beschouwd, maar er geen verdachten zijn aangehouden dan wel gekoppeld aan de betreffende overval. Het gaat om een paar procent van de opgeloste zaken in LORS.

In LORS worden in de onderhavige periode jaarlijks gemiddeld 1040 personen geregistreerd als verdachte van één of meer overvallen. We zien wat fluctuaties van jaar tot jaar. In 2004 werden nog 1261 verdachten geregistreerd, twee jaar later, in 2006, nog maar 849. Over de langere termijn van 10 jaar zien we echter geen belangrijke verschuivingen optreden: het aantal aangehouden verdachten lag in 2009 op exact hetzelfde niveau als 10 jaar ervoor.

Op basis van gegevens uit LORS is het mogelijk een nader beeld te schetsen van de overvallen waarbij verdachten zijn aangehouden en na te gaan waarin deze mogelijk verschillen van overvallen waarin geen verdachten zijn aangehouden. Dit geeft tegelijkertijd een nadere indicatie van mogelijke selectiviteit die we aantreffen in de populatie verdachten.

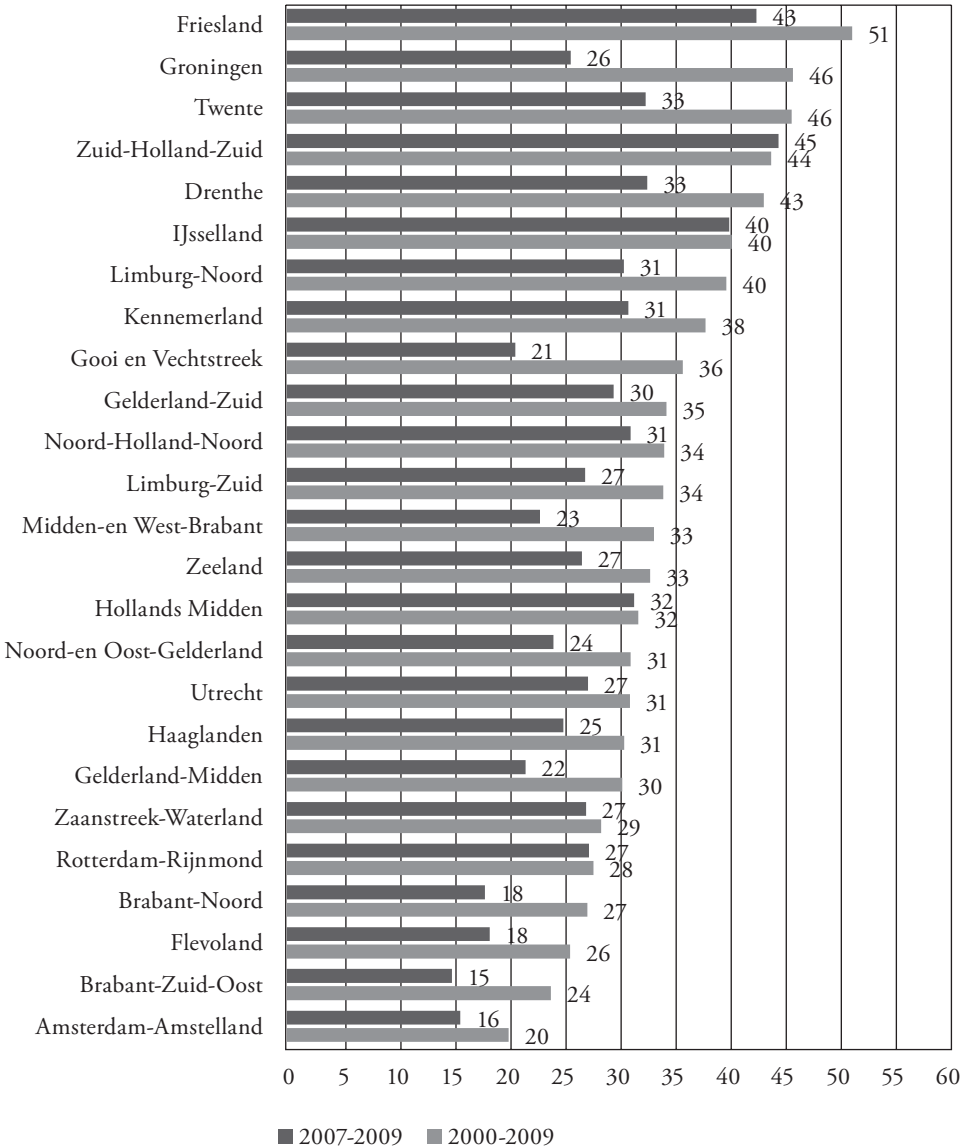
Figuur 22 Aantal aangehouden overvallers (periode 2000-2009; bron: LORS)

Uiteraard zien we regionale verschillen in het percentage opgehelderde delicten. In grote lijnen zijn de ophelderingspercentages lager naarmate het niveau van overvalcriminaliteit in absolute zin hoger ligt. Het gemiddelde ophelderingspercentage in de zeven regio's met een bovengemiddeld niveau van overvalcriminaliteit lag de afgelopen 10 jaar op 27%, dit is 10% lager dan in de regio's met een benedengemiddeld niveau van overvalcriminaliteit (de overige 18 regio's; gemiddeld 37%). In de regio's met veel overvalcriminaliteit daalde het ophelderingspercentage de afgelopen 10 jaar van circa 30 naar 20%. In de regio's met relatief weinig overvalcriminaliteit daalde dit nog sterker: van circa 40 naar 25%. De verschillen in ophelderingspercentage tussen deze twee clusters van gebieden zijn dus minder groot geworden.

In figuur 23 zijn de ophelderingspercentages van overvalcriminaliteit per politieregio weergegeven voor twee tijdvakken: het gemiddelde over de laatste 10 jaar (2000-2009) en het gemiddelde over de laatste 3 jaar (2007-2009).

Figuur 23 Ophelderingspercentage overvalcriminaliteit naar regio (gemiddelden voor periode 2000-2009/2007-2009)

Friesland voert deze lijst aan met een gemiddeld ophelderingspercentage van 51% over de afgelopen 10 jaar en 43% over de afgelopen 3 jaar. Friesland behoort tot de regio's met het laagste niveau van overvalcriminaliteit in het land. In de afgelopen jaren ging het om minder dan 30 overvallen per jaar. Amsterdam-Amstelland, de regio met veruit de meeste overvalcriminaliteit, sluit de rij met een ophelderingspercentage van 20% over de afgelopen 10 jaar en 16% over de afgelopen 3 jaar, royaal beneden het landelijk gemiddelde van 30 respectievelijk 24%. Door de recente toename van overvalcriminaliteit zien we landelijk de ophelderingspercentages over de afgelopen drie jaar lager liggen. In sommige regio's is de terugval erg groot, zoals Groningen, Gooi- en Vechtstreek en Brabant-Noord. Overigens alle drie regio's met een benedengemiddeld niveau van overvalcriminaliteit.

Sommige soorten overvallen hebben ook een grotere kans om opgehelderd te worden, zoals overvallen op benzinestations, tabakszaken of banken (resp. 46, 40 en 38% hiervan wordt opgehelderd). Andere overvallen daarentegen hebben een benedengemiddelde kans om opgehelderd te worden, vooral overvallen op particulier vervoer (pizzakoeriers, taxichauffeurs e.d.) worden weinig opgehelderd. Uit de top-15 van meest voorkomende overvallen: van overvallen op niet-professioneel vervoer wordt 14% opgehelderd, van overvallen op maaltijdbezorgers 20% (alle cijfers op basis van 10-jaarsgemiddelden, ook hierna).

Nog een paar cijfers. Overvallen met een grote buitwaarde hebben een kleinere kans om opgehelderd te worden dan overvallen met een kleine buitwaarde (tot 1000 euro). Het gaat hier echter niet om heel grote verschillen. Overvallen gepleegd door alleenplegers hebben de grootste kans om opgehelderd te worden (36%), overvallen gepleegd door tweetallen worden het minst vaak opgehelderd (25%). De ophelderingskans bij overvallen waarin fysiek geweld wordt toegepast, ligt lager dan bij overvallen waarin alleen dreiging wordt toegepast (27 versus 35%). Ook als er geen wapen wordt gesignaleerd ligt het ophelderingspercentage lager. We zagen hiervoor dat deze combinatie vaak aan de orde is bij woningovervallen op ouderen. Verder ligt het ophelderingspercentage hoger bij *hit&run* overvallen (in vergelijking met andere overvallen: 33 versus 25%). Opvallend is dat het ophelderingspercentage hoger ligt bij overvallen waarbij zowel mannelijke én vrouwelijke daders betrokken zijn (45 tegen gemiddeld 30%). Ten slotte zien we dat overvallen waarbij blanke daders betrokken zijn een grotere kans hebben om tot opheldering leiden, terwijl overvallen waarbij getinte of negroïde daders betrokken zijn een benedengemiddelde kans hebben om opgehelderd te worden (ca. 38 versus 27/28%). Dit gegeven is in lijn met de hiervoor gevonden discrepantie tussen waargenomen daders in LORS en verdachten zoals ze in het HKS voorkomen. We zien nu dus dat dit verschil voortkomt uit het feit dat deze groepen een verschillende kans hebben om als verdachte aangemerkt te worden.

Het geheel overziend lijkt het erop dat de volgende typen overvallen een kleinere kans hebben om opgehelderd te worden:

- overvallen in gebieden met een hoog niveau van overvalcriminaliteit;
- meer professioneel uitgevoerde overvallen;
- overvallen waarbij fysiek geweld wordt gebruikt tegen de slachtoffers;
- overvallen op straat (sommige soorten althans);
- overvallen waarbij getinte en negroïde daders betrokken zijn.

De daders van deze overvallen zullen daarom ondervertegenwoordigd zijn in de verdachtenpopulatie van de politie. Voor een deel hebben we dit hiervoor al geconcludeerd ten aanzien van de mogelijke ondervertegenwoordiging van meer professionele overvallers en niet-blanke overvallers. Welke andere groepen mogelijk ondervertegenwoordigd zijn in de verdachtenpopulatie van de politie valt op basis van deze gegevens niet goed aan te geven.

5.3 Instroom van zaken bij het Openbaar Ministerie en vervolgingsbeslissingen door de officier van justitie

Hoe worden overvalzaken afgedaan door het Openbaar Ministerie? Om deze vraag te kunnen beantwoorden, hebben we gekeken naar de instroom van overvalzaken bij het Openbaar Ministerie op basis van de volgende definitie: de betreffende zaak kent als maatschappelijke classificatie ‘overval’ en wetsartikel Wsr 312 of Wsr 317 is het eerstgenoemde artikel (niet noodzakelijkerwijs het primair ten laste gelegde artikel; het gaat hier om een registratiegegeven en niet om een juridische classificatie).

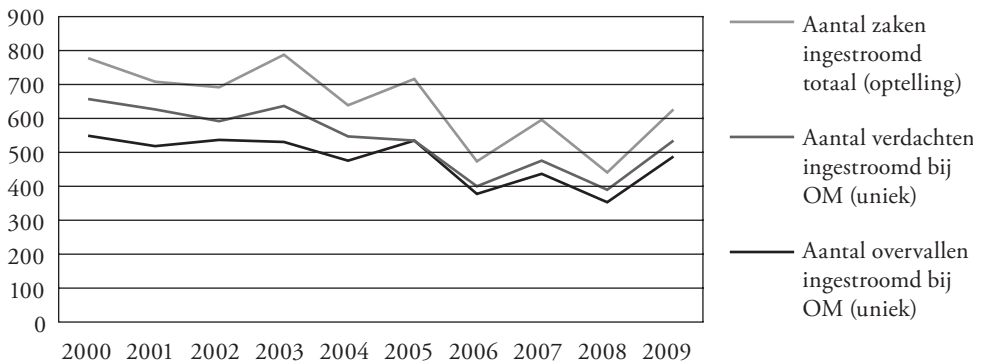
LET OP: In paragraaf 5.5 zullen we zien dat hiermee waarschijnlijk niet alle overvallen zijn geselecteerd. Er blijken veel overvalzaken te zijn waarbij Wsr 310 het eerstgenoemde artikel in de registratie is (niet noodzakelijk het primair ten laste gelegde artikel). Een vergelijking van beide verzamelingen leert echter dat de wijze waarop deze zaken worden afgedaan niet of nauwelijks verschilt. Een probleem van de ruimere verzameling (inclusief Wsr 310 als eerste ten laste gelegde artikel) is dat er meer overvalzaken instromen bij het Openbaar Ministerie dan er aanhoudingen zijn verricht door de politie (in verband met overvallen). Dit duidt erop dat de classificatie van een overval in het datasysteem van het Openbaar Ministerie niet gelijk is aan de politieclassificatie en mogelijk ook vervuild is met zaken die geen overval zouden mogen heten. In paragraaf 5.5 gaan we daar dieper op in. We kiezen er hier voor om de afdoeningsbeslissingen te beschrijven op basis van de engere definitie (alleen Wsr 312 of Wsr 317 als eerstgenoemde artikel). Dit betekent dat niet alle overvalzaken worden beschreven. Aan de genoemde instroomaantallen dient daarom niet te veel betekenis gehecht te worden. Voor de conclusies maakt het geen verschil of de enge of ruime verzameling van overvalzaken wordt beschreven.

Verder dient hier nog opgemerkt te worden dat de afdoeningsbeslissingen door zowel officieren van justitie als rechters redelijk grofmazig worden beschreven. Zo wordt

geen onderscheid gemaakt tussen bijvoorbeeld onvoltooide en voltooide overvallen, de mate van geweldgebruik en de rol van de verdachte bij de overval (hoofddader, medeplichtige). Zoals bekend zijn dit belangrijke parameters in de afdoening van strafzaken. De gegevens om deze verfijningen aan te brengen in de analyse, ontbreken echter. De grofmazige gegevens geven wel voldoende aanknopingspunten om eventuele trends in afdoeningsbeslissingen te beschouwen.

In figuur 24 wordt de instroom van overvalzaken bij het Openbaar Ministerie getoond. We kunnen deze op verschillende manieren in beeld brengen: door te kijken naar het aantal overvallen waarin vervolgd wordt (op jaarbasis), het aantal personen dat in verband met deze overvallen wordt vervolgd of naar het aantal zaken, dat wil zeggen de overvallen per verdachte.

Figuur 24 Instroom van overvalzaken bij het OM (aantal per jaar op basis van ‘enge’ definitie)

Het niveauverschil tussen de bovenste en de onderste lijn geeft de verhouding tussen het aantal zaken en het aantal verdachten aan. Hoe groter dit verschil des te groter het aantal zaken waarvoor de betreffende verdachten vervolgd zijn. We zien dat in de loop der jaren deze lijnen dichter bij elkaar komen te liggen. Dit betekent dat het aantal zaken ten opzichte van het aantal verdachten is afgenomen. In 2000 kwamen per 100 verdachten 139 zaken binnen, in 2009 was dit – met de nodige fluctuaties op jaarbasis – gedaald tot 128 zaken per 100 verdachten. Deze ontwikkeling volgt in grote lijnen de verhouding tussen aantal aangehouden verdachten en aantal aanhoudingen zoals hiervoor beschreven op basis van de LORS-gegevens. Het dalend aantal aanhoudingen per verdachte zien we dus ook terug bij de Openbaar Ministeriezaken. Het aantal overvalzaken bij het Openbaar Ministerie is tot circa 2003 min of meer stabiel, dan neemt het aantal af tot circa 2006. Vanaf 2007 is sprake van een fluctuerende instroom. In 2009 is het aantal ingestroomde overvalzaken weer flink toegenomen.

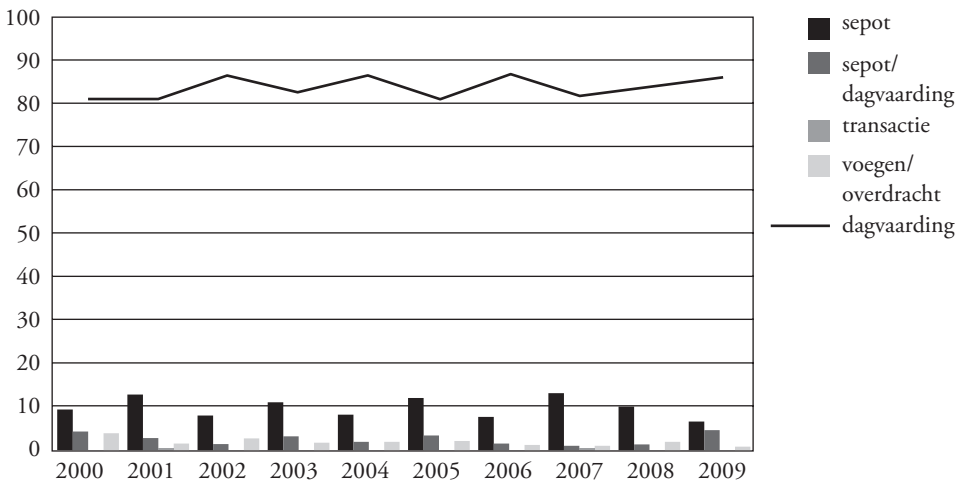
In de instroom van verdachten valt de toename van jeugdigen in 2008 en 2009 op. In 2007 bestond de instroom nog voor 32% uit verdachten tot 20 jaar, dit percentage

nam in de daaropvolgende twee jaar toe tot 36 respectievelijk 44%. De toename is zichtbaar bij zowel de groep minderjarigen als bij de groep 18 tot 20 jaar (zie tabelboek). Deze ontwikkeling ligt in lijn met de eerder besproken gegevens uit LORS en vooral het HKS. Verder zien we in de geringe hoeveelheid demografische gegevens die over deze verdachten bekend zijn weinig bijzonderheden: de meeste verdachten zijn ook hier mannen en het aandeel van verdachten die in Nederland zijn geboren, neemt de laatste jaren toe, van 57% in 2003 tot 73% in 2009. De overgrote meerderheid is ook in Nederland woonachtig. Verder zien we een afname van verdachten zonder GBA-registratie, van 11% in 2000 tot 4% in 2009. Of dit betekent dat het aandeel buitenlanders is gedaald of dat de registratie op dit punt is verbeterd, valt niet te zeggen.

Openbaar Ministerie dagvaart verdachten in 90% van de gevallen

Bij de afdoening van overvalzaken door de officier van justitie maken we vanzelfsprekend onderscheid naar meer- of minderjarigheid van de betreffende verdachte. In figuur 25 is weergegeven welke beslissingen officieren van justitie hebben genomen met betrekking tot overvalzaken van meerderjarige verdachten die tussen 2000 en 2009 zijn binnengekomen bij het Openbaar Ministerie.

Figuur 25 Afdoening van overvalzaken door OvJ (meerderjarigen; % per jaar)

We zien dat overvalzaken van meerderjarige verdachten in overgrote meerderheid leiden tot dagvaardingen van de officier van justitie, gemiddeld in 85% van de gevallen in de afgelopen 10 jaar. Gemiddeld 10% van de zaken wordt geseponeerd. Dit betreft in 9 van de 10 gevallen een technisch sepot (vooral gebrek aan bewijs en in een enkel geval is de verdachte ten onrechte als verdachte aangemerkt). Daarnaast komen in

sporadische gevallen administratieve sepots voor die doorgaans te maken hebben met het feit dat de zaak gevoegd is en dubbel geregistreerd staat. Naast dagvaardingen en sepots wordt in een beperkt aantal gevallen (ca. 3% op jaarbasis) een deel van de oorspronkelijke aanklacht geseponeerd (wederom vooral op technische gronden) en wordt de verdachte voor een ander deel gedagvaard. Transacties worden nauwelijks aangeboden. 2% van de overvallen wordt gevoegd bij een andere zaak of overgedragen aan een ander parket. Als we naar de ontwikkeling in de tijd kijken, zien we van jaar tot jaar marginale verschillen optreden in de genomen beslissingen. Het algemene beeld is dat er in de afgelopen jaren geen belangwekkende veranderingen zijn opgetreden in de wijze waarop de officier van justitie overvalzaken afhandelt.

Het beeld bij de afhandeling van overvalzaken van minderjarige verdachten wijkt hiervan nauwelijks af. Ook minderjarige verdachten worden in de overgrote meerderheid gedagvaard (86%), een deel van de zaken wordt geseponeerd (ca. 9%), en in een ander deel van de gevallen wordt de zaak deels geseponeerd en wordt de verdachte voor een ander deel vervolgd (ca. 3% op jaarbasis). Ook hierin zien we de afgelopen jaren nauwelijks belangwekkende veranderingen optreden.

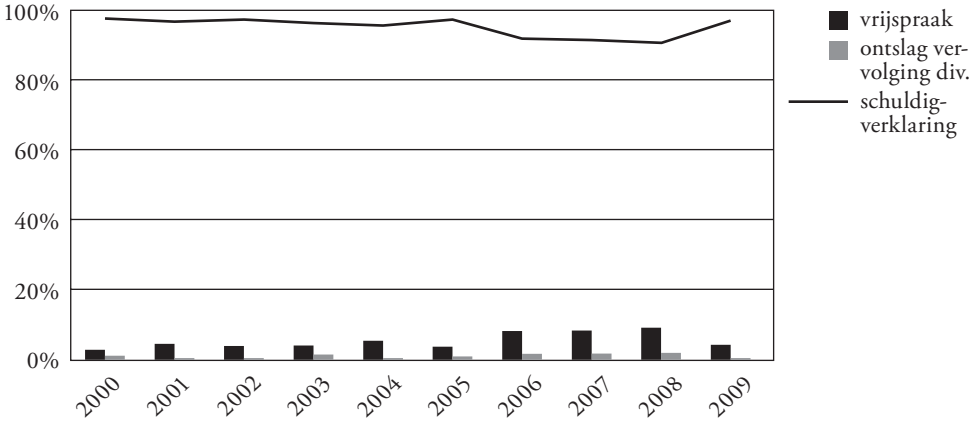
De kans op een sepotbeslissing kan variëren. Zo worden overvalzaken uit Flevoland en Utrecht bijvoorbeeld vaker geseponeerd dan zaken die door andere korpsen worden aangeleverd, in respectievelijk 20 en 17% van de gevallen (tegen 10% gemiddeld; cijfers gebaseerd op tienjaarsgemiddelden). De parketten waar deze regio's onder vallen, respectievelijk Zwolle en Utrecht, kennen de hoogste sepotpercentages bij overvalzaken, respectievelijk 17 en 14%. Geen GBA-registratie van de verdachte (veelal illegalen, buitenlanders of arbeidsmigranten) verdubbelt de kans op een sepot (20%). Parallel hieraan zien we dat de kans op een sepot groter is bij verdachten die in sommige andere landen geboren zijn. Bij in Nederland geboren verdachten bedraagt het gemiddelde sepotpercentage 9%, bij verdachten uit bijvoorbeeld China, Somalië en Marokko bedragen deze percentages respectievelijk, 19, 15 en 15%. Ten slotte zien we verschillen tussen de kans op een sepot bij mannelijke en vrouwelijke verdachten. Bij mannen bedraagt het gemiddeld sepotpercentage 9%, bij vrouwen is dit 18%.

5.4 Beslissingen van rechters

De rechter neemt een aantal beslissingen omtrent de gedagvaarde verdachten van overvallen waarvan we de volgende zullen bespreken: de schuldigverklaring met strafoplegging (versus vrijspraak), het soort straf dat wordt opgelegd (vaak een combinatie van straffen) en indien van toepassing: de duur van het onvoorwaardelijk deel van de opgelegde vrijheidsstraf. Ten slotte wordt ook nog even stilgestaan bij de zaken waarin hoger beroep tegen de beslissing van de rechter wordt aangetekend.

Rechter verklaart 95% van verdachten schuldig, na 2005 tijdelijk meer vrijspraken

Figuur 26 Schuldigverklaring vs. vrijspraak bij overvalzaken (meerderjarigen; % per jaar)

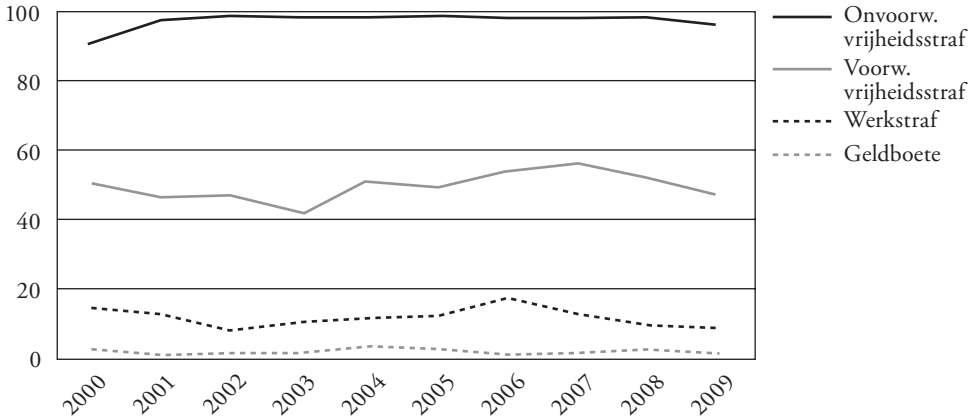
In figuur 26 wordt de beslissing schuldigverklaring (met strafoplegging) getoond voor meerderjarige verdachten van overvallen die in de afgelopen 10 jaar voor de rechter kwamen. In gemiddeld 94% van de gevallen besluit de rechter de overvalverdachte schuldig te verklaren en hem straf op te leggen. We zien dat dit percentage na 2005 daalde en in 2009 weer op het 'oude' niveau kwam. In 2006, 2007 en 2008 werden verdachten vaker vrijgesproken (twee keer zo vaak als in de periode ervoor, in circa 8-9% van de gevallen tegen 4% in de voorafgaande periode). Het beeld bij de minderjarige verdachten wijkt hier niet veel van af: ook bij die zaken zien we dat gemiddeld in 94% van de gevallen de rechter tot een schuldigverklaring komt. Dit percentage is over de gehele periode vrij constant, we zien over de lange termijn zelfs een lichte toename. In 2000 werd in 89% van de overvalzaken met minderjarige verdachten een schuldigverklaring uitgesproken, in 2009 bereikte dit een top met 98% schuldigverklaringen. Bij de minderjarige verdachten van overvallen is in dit opzicht dus sprake van een lichte toename. We zien bij de minderjarigen ook niet de tijdelijke toename van vrijspraken in 2006-2008 die hiervoor bij de volwassenen aan de orde was. We kunnen daarom concluderen dat wie eenmaal voor een rechter verschijnt als verdachte van een overval een bijna geheide kans heeft om schuldig verklaard te worden.

Kans op onvoorwaardelijke vrijheidsstraf is bijna 100%

In figuur 27 is het soort straffen weergegeven dat rechters aan meerderjarige overvallers hebben opgelegd indien sprake is van een schuldigverklaring. Aangezien in een vonnis vaak meer straffen (en maatregelen en voorwaarden) tegelijkertijd worden

uitgesproken, hebben we de belangrijkste hoofdstraffen die in overvalzaken worden opgelegd apart geteld, waardoor de percentages optellen tot boven 100.¹²

Figuur 27 Soort straffen opgelegd in overvalzaken (meerderjarigen; % per jaar)

We zien in deze figuur dat met uitzondering van het jaar 2000 de kans op een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf voor meerderjarige overvalverdachten bijna 100% is (vanaf 2001 gemiddeld 98%). In de helft van de gevallen wordt een deel van de vrijheidsstraf voorwaardelijk opgelegd. Ook hierin zien we geen belangwekkende veranderingen optreden, we kunnen hooguit stellen dat voorwaardelijke vrijheidsstraffen in overvalzaken de laatste vijf jaar ietsje vaker voorkomen dan in de vijf jaar ervoor. In 12% van de gevallen wordt ook een werkstraf opgelegd. Ook dit verandert niet in de afgelopen jaren. Alleen in 2000 en 2001 werd deze straf nog iets vaker opgelegd (in 2000 was dit in 7% van de gevallen ook de belangrijkste straf). Geldboetes zijn bij overvalzaken bijna niet aan de orde. Het beperkt zich tot hooguit 1 à 2% per jaar. Ook hier is het beeld derhalve stabiel en voorspelbaar: een opgelegde straf in een overvalzaak levert bijna automatisch (ook) een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf op.

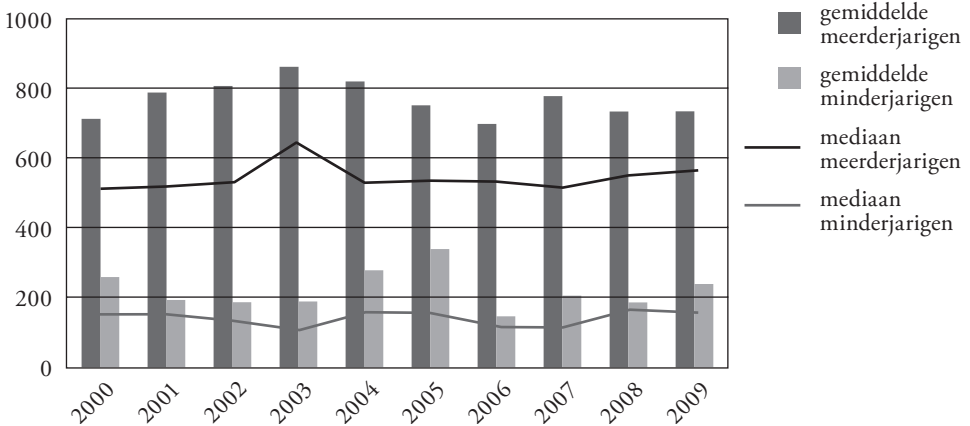
De soorten straffen die aan minderjarige overvallers worden opgelegd, komen deels overeen en wijken deels af van de straffen die aan volwassenen worden opgelegd. Wat niet afwijkt, is dat ook bij minderjarigen de kans op een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf, zeker vanaf 2004, bijna 100% is (gemiddeld 97%). We zien hier een lichte toename in punitiviteit in de eerste jaren van het vorig decennium. In 2000 werd in 82% van de overvalzaken met minderjarigen een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd. Dit percentage neemt vervolgens snel toe tot de gesignaleerde 97% in 2004 en blijft dan jarenlang min of meer stabiel. Vooral in 2000 en 2001 werd bij minderjarigen

¹² Opgelegde maatregelen, zoals TBS, ontneming rijbevoegdheid etc. zijn niet meegenomen.

in een aantal gevallen geen onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd, maar alleen een voorwaardelijke vrijheidsstraf of een werkstraf. Straffen aan minderjarigen wijken op een ander onderdeel echter af van de straffen die aan volwassenen worden opgelegd. Het aantal overvalzaken waarin voorwaardelijke vrijheidsstraffen en werkstraffen worden opgelegd, ligt bij minderjarigen veel hoger dan bij zaken met volwassen verdachten. Bij minderjarigen wordt in meer dan 70% van de gevallen ook een deel van de vrijheidsstraf voorwaardelijk opgelegd (bij volwassenen is dit circa 50%). Ook werkstraffen worden veel vaker opgelegd, in circa 35% van de gevallen (12% bij volwassenen veroordeelden).

Twee jaar vrijheidsstraf voor volwassenen, zeven maanden voor minderjarigen

Figuur 28 Duur van opgelegde vrijheidsstraffen (gemiddelde en mediaan)

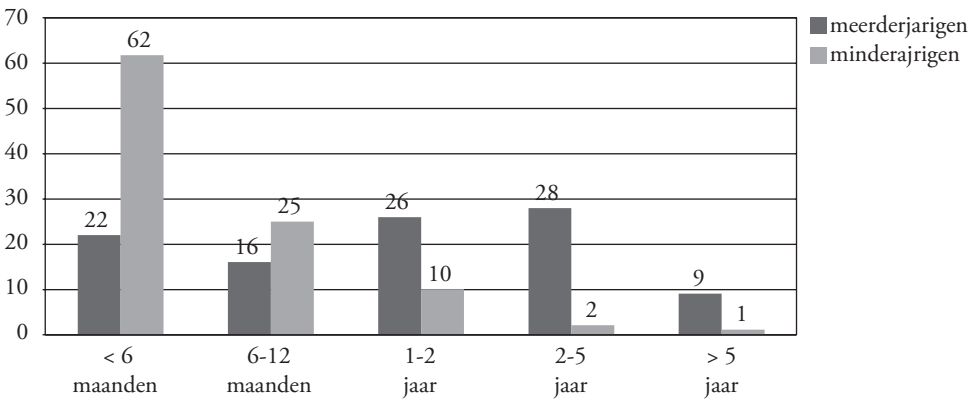

In figuur 28 is de gemiddelde en mediane duur van de opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen (in dagen) weergegeven voor zowel meerder- als minderjarige veroordeelden. De mediane duur wordt aangegeven door de lijnen (en is meegenomen in de presentatie om te corrigeren voor de invloed van mogelijke uitschieters), de gemiddelde duur van de onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen wordt weergegeven door de kolommen. De gemiddelde duur van de vrijheidsstraf die wordt opgelegd aan volwassen overvallers bedraagt 777 dagen, dit is ruim twee jaar. Bij minderjarigen bedraagt de gemiddelde vrijheidsstraf 227 dagen oftewel ruim 7 maanden. Hoewel de cijfers wat fluctueren, zeker bij de minderjarigen, wellicht een gevolg van de kleinere aantallen waarop de cijfers gebaseerd zijn, zien we geen grote verschuivingen optreden in de duur van de opgelegde vrijheidsstraffen. Bij de volwassenen is weliswaar sprake van een lichte afname in de gemiddelde duur van de vrijheidsstraf in de tweede helft van het vorig decennium ten opzichte van de eerste helft (740 tegen 800 dagen), maar de

mediaan laat zien dat dit waarschijnlijk een gevolg is van uitschieters die het gemiddelde in de eerste jaren omhoogtrekken.

We kunnen de opgelegde vrijheidsstraffen onderverdelen in korte, middellange en langere vrijheidsstraffen. In figuur 29 worden deze gegevens gepresenteerd (op basis van het tienjaarsgemiddelde).

Figuur 29 Opgelegde vrijheidsstraffen per categorie (in %)

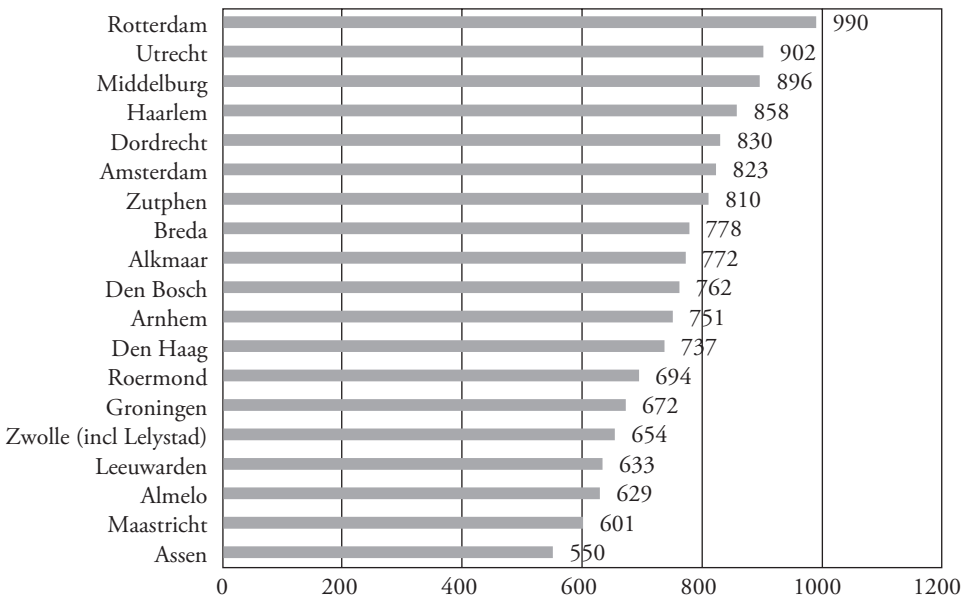
In deze figuur is goed te zien dat de verdeling in korte en langere vrijheidsstraffen sterk verschilt tussen minder- en meerderjarige overvallers. Bij minderjarige overvallers wordt in de ruime meerderheid van de gevallen (62%) een vrijheidsstraf opgelegd tot 6 maanden. Bij de volwassenen is dit 22%. Het overgrote deel van de minderjarige overvallers (circa 90%) krijgt een vrijheidsstraf tot maximaal een jaar opgelegd. Langer durende straffen zijn bij ruim 10% van de minderjarigen aan de orde. Bij de volwassen overvallers ligt dit omgekeerd. Daar zien we dat een ruime meerderheid een straf krijgt opgelegd van lager dan een jaar (63%). In deze verhoudingen zijn de afgelopen 10 jaar geen noemenswaardige veranderingen opgetreden.

De duur van de opgelegde vrijheidsstraf hangt samen met verschillende factoren, zo leert ons een nadere analyse van de overvalzaken met meerderjarige verdachten.¹³ Zo zijn de opgelegde vrijheidsstraffen het hoogst bij veroordeelden in de leeftijd van 21 tot 25 jaar en het laagst bij de 18 tot 20-jarigen en de 35+ers. Veroordeelden die in het buitenland zijn geboren, krijgen over de breedte ook hogere straffen opgelegd dan veroordeelden die in Nederland zijn geboren. Meest in het oog springend zijn hierbij de veroordeelden van de Antillen, bij deze groep bedraagt de gemiddelde duur van de

13 Het aantal zaken met minderjarigen is te gering om betrouwbare cijfers op te berekenen. Het algehele beeld is bij deze groep echter hetzelfde.

vrijheidsstraf circa 1060 dagen, gemiddeld een jaar langer dan bij veroordeelden die in Nederland zijn geboren (gemiddeld ruim 2 jaar). Ook veroordeelden die niet in Nederland woonachtig zijn, kunnen rekenen op hogere vrijheidsstraffen (gemiddeld 1013 dagen tegen 770 dagen voor veroordeelden die in Nederland wonen). Bovenlokaal gepleegde overvallen leveren doorgaans ook een hogere vrijheidsstraf op. Een en ander lijkt er vooral op te duiden dat deze overvallen ofwel grootschaliger zijn in opzet dan wel gewelddadiger, hetgeen de hogere straffen verklaart. De opgelegde vrijheidsstraffen variëren ook per rechtbank. In figuur 30 is de gemiddelde duur van de opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen per rechtbank weergegeven (gebaseerd op tienjaarsgemiddelden). Bij deze figuur moet aangetekend worden dat het aantal zaken waarop dit gegeven berekend is bij een aantal rechtbanken gering is. Er zitten bijvoorbeeld 5 rechtbanken bij die in de afgelopen 10 jaar minder dan 100 overvalzaken hadden waarin een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf (aan een meerderjarige verdachte) is opgelegd.¹⁴ Door de kleinere aantallen bij sommige rechtbanken kan het beeld dus beïnvloed worden door toevalsschommelingen. Voor de rechtbanken met meer overvalzaken is dit probleem minder prominent.

Figuur 30 Gemiddelde duur van onvoorwaardelijk opgelegde vrijheidsstraffen naar rechtbank (in dagen) (tienjaarsgemiddelde 2000 - 2009)

¹⁴ Dit zijn Dordrecht (69), Assen (70), Middelburg (78), Maastricht (93) en Leeuwarden (97).

We zien in deze figuur flinke verschillen tussen rechtbanken. De rechters in Rotterdam straffen het strengst. De gemiddelde vrijheidsstraf die in Rotterdam wordt opgelegd voor een overval duurt ruim 14 maanden langer dan bijvoorbeeld in Assen. In het algemeen valt op dat bij de strengst straffende rechtbanken de Randstadgebieden (met uitzondering van het parket Den Haag) oververtegenwoordigd zijn. Nogmaals zij opgemerkt dat deze cijfers met enige terughoudendheid geïnterpreteerd dienen te worden, omdat zelfs over een periode van 10 jaar (waarover de cijfers berekend zijn) de aantallen in veel parketten niet heel omvangrijk zijn.¹⁵

Hoger beroep vooral bij grote zaken aan de orde, lichte toename zichtbaar

Bij overvalzaken met meerderjarige verdachten wordt in ruim een derde van de gevallen hoger beroep aangetekend tegen de beslissing van de rechter (37%). Bij overvalzaken met minderjarigen is dit 20%. Het beroep wordt in de meeste gevallen aange-tekend door de verdachten. In een klein aantal gevallen tekent de officier van justitie beroep aan of tekenen beide partijen beroep aan tegen de beslissing van de rechter. De cijfers fluctueren nogal van jaar tot jaar, maar we zien wel een lichte trend waarbij vooral meerderjarige veroordeelden van overvallen in toenemende mate hoger beroep aantekenen tegen de beslissing van de rechter. In 2000 tekende 23% van deze veroordeelden beroep aan. In de navolgende jaren zien we dit toenemen naar 25 à 30%. In 2009 stijgt het percentage zaken waarin beroep wordt aangetekend door de veroordeelde plots sterk naar 39%.

Hoger beroep wordt vaker aangetekend door oudere veroordeelden en veroordeelden die niet in Nederland geboren zijn of hier woonachtig zijn. De kans op hoger beroep hangt vooral samen met de ‘zwaarte’ van de zaak en de daaruit voortgevloede straf. Bij zaken waar de verdachte tot een half jaar vrijheidsstraf krijgt opgelegd, bedraagt het percentage verdachten dat in beroep gaat 15%. Dit percentage loopt steil op naar 66% bij zaken waarin de rechter meer dan 5 jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf heeft opgelegd. Bij deze zaken gaat dus circa twee derde(!) van de veroordeelden in hoger beroep. Het verloop en de afloop hiervan is niet verder onderzocht. Het al wat oudere onderzoek naar de afloop van hoger-beroepzaken in het strafrecht laat zien dat veel vonnissen van de rechtbank gewijzigd worden, maar dat de grote meerderheid opnieuw in een schuldigverklaring eindigt, terwijl circa 8 à 9 procent van de zaken in hoger beroep leidt tot vrijspraak (De Lange 2008).

5.5 Overvalzaken in de strafrechtketen

In de voorgaande paragrafen is telkens gekeken naar handelingen en beslissingen ten aanzien van overvalverdachten door afzonderlijke partijen in de strafrechtketen, te

¹⁵ Dit heeft uiteraard te maken met de selectie van gegevens zoals beschreven in paragraaf 5.1.

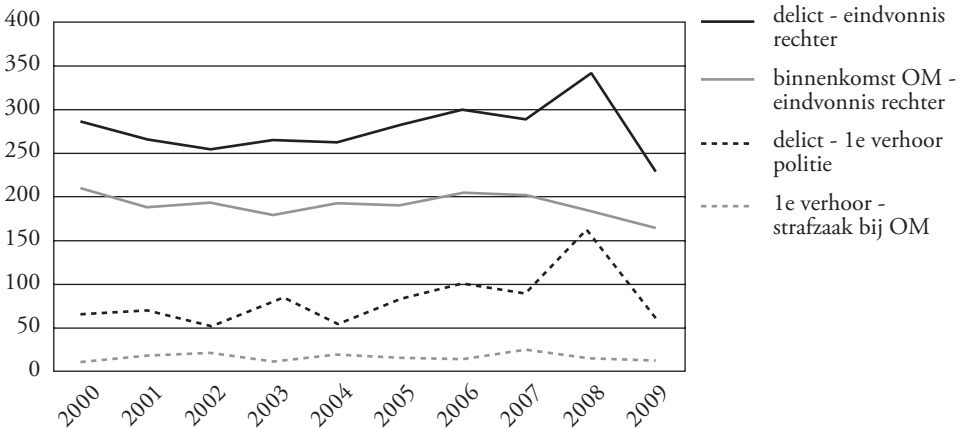
weten politie, Openbaar Ministerie en rechters. In deze paragraaf kijken we, tot slot, naar de samenhang tussen deze schakels. We doen dit vanuit twee perspectieven die de effectiviteit van repressie raken, te weten de doorlooptijden van overvalzaken in de keten (dit bepaalt de snelheid waarmee overvallers gestraft worden) en de ‘uitval’ van zaken in de keten (dit beïnvloedt de kans om gestraft te worden).

Helpt van de overvalzaken leidt binnen een halfjaar tot een vonnis

Figuur 31 geeft een indruk van de tijd die gemiddeld verstrijkt tussen de volgende momenten:

- datum van overval en 1e verhoor door politie;
- datum 1e verhoor en binnenkomst van strafzaak bij het Openbaar Ministerie;
- datum binnenkomst strafzaak bij het Openbaar Ministerie en eindvonnis door rechter in eerste aanleg;
- de tijd (in dagen) die verstrijkt tussen datum overval en eindvonnis van rechter in eerste aanleg (dit is het totaal van de voorgaande drie tijdvakken).

Figuur 31 Doorlooptijden van overvalzaken in de strafrechtketen (in dagen) (gemiddelden per jaar)

Deze gegevens zijn gebaseerd op de instroom van zaken bij het Openbaar Ministerie. Gelet op het tijdstip van dataverzameling (medio maart 2010) moet rekening worden gehouden met het feit dat de doorlooptijd van instroom bij het Openbaar Ministerie tot het eindvonnis voor 2009 en mogelijk ook nog voor 2008 een licht vertekend beeld laten zien. Immers, hierin zullen zaken met een kortere doorlooptijd oververtegenwoordigd zijn, omdat lange doorlooptijden nog niet kunnen voorkomen. De doorlooptijd van delictdatum tot instroom bij het Openbaar Ministerie wordt er niet door beïnvloed.

De tijd die gemiddeld verstrijkt tussen het delict en het eerste verhoor bij de politie is 78 dagen, vervolgens duurt het gemiddeld 15 dagen voordat dit een strafzaak bij het Openbaar Ministerie oplevert. Uitgaande van de datum van binnenkomst bij het Openbaar Ministerie duurt het daarna gemiddeld 203 dagen voordat een vonnis wordt gevelde door een rechter, waarmee de gemiddelde doorlooptijd van een overvalzaak op 291 dagen, zo'n negen en halve maand komt.

We moeten ons echter realiseren dat een fors deel van de zaken een veel snellere doorlooptijd kent, omdat de gemiddelden omhoog worden getrokken door zaken die pas op een veel later tijdstip gaan rollen. Dit kan in beeld worden gebracht door de mediane tijd die verstrijkt tussen de hiervoor genoemde momenten. De mediane tijd betreft de tijd waarbeneden en waarboven 50% van de zaken is afgedaan. We zien dan dat 50% van de overvallen binnen 12 dagen na het delict tot een eerste verhoor leidt, dat vervolgens 50% van de zaken binnen 2 dagen na het eerste verhoor bij het Openbaar Ministerie binnenstroomt, waarna 50% van de zaken binnen 145 dagen tot een eindvonnis leidt. 50% van de overvalzaken wordt dus binnen 196 dagen afgedaan, ruim een half jaar.

Kijkend naar de ontwikkeling in de tijd zien we bij de doorlooptijd tussen delict en eerste verhoor bij de politie enige beweging. Tot en met 2007 is sprake van een langzaam oplopende doorlooptijd. In 2008 loopt deze ineens sterk op om het jaar erop weer scherp te dalen. De uitschieter duidt erop dat de in dat jaar opgehelderde overvallen gemiddeld significant langer geleden hadden plaatsgevonden dan doorgaans gebruikelijk (gemiddeld 156 dagen tegen 89 dagen in het voorafgaande jaar). Mogelijk zijn in dat jaar een aantal langer lopende onderzoeken tegen overvallers tegelijkertijd afgerond. Een andere verklaring is moeilijk te vinden. De langzaam oplopende tijd tussen delict en eerste verhoor duidt op een afname van heterdaad betrapingen dan wel op een toename van langer lopende opsporingsonderzoeken tegen overvallers (of allebei). De tijd die gemiddeld verstrijkt tussen de binnenkomst van een overvalzaak bij het Openbaar Ministerie en het eindvonnis van de rechter golft op en neer tussen 160 en 200 dagen. Vanaf 2007 zien we weer een licht dalende trend in de doorlooptijden, die ten minste voor een deel veroorzaakt wordt door de voornoemde vertekening (gebrek aan zaken met lange doorlooptijd).

Kans op bestrafing van overvallers is erg klein

De effectiviteit van de repressie wordt ook bepaald door de mate waarin het strafrechtstelsel erin slaagt daders van overvallen te berechten en bestraffen. De kans hierop wordt grofweg bepaald door drie factoren:

- aanhouding door de politie;
- vervolging door het Openbaar Ministerie;
- bestrafing door een rechter (in eerste aanleg en eventueel in hoger beroep).

Bij elk van deze factoren treedt uitval op, waarbij we uitval definiëren in termen van daders of verdachten die (uiteindelijk) niet bestraft worden voor hun daad. Deze uitval kan op verschillende manieren worden berekend:

- % van overvallen waarbij verdachten worden bestraft;
- % van aangehouden verdachten dat wordt vervolgd en/of bestraft;
- % overvalzaken (persoon-overvalcombinatie) waarin vervolging of bestraffing plaatsvindt.

Uitval hoeft niet per se een ongewenst verschijnsel te zijn. De situatie waarin een verdachte ten onrechte is aangehouden en daarom niet wordt vervolgd, mogen we beschouwen als een vorm van gewenste uitval vanuit de optiek van het strafrecht. Vanuit de optiek van repressie betekent het echter uitval, omdat de dader van de betreffende overval – wie het ook is – niet wordt gestraft.

Met name in politiekringen bestaat her en der de indruk dat ondanks sterke aanwijzingen dat aangehouden verdachten schuldig zijn aan het plegen van een overval deze in (te) veel gevallen toch niet vervolgd en/of veroordeeld worden. In deze paragraaf gaan we nader op deze kwestie in. We doen dit door enerzijds te kijken naar de resultaten van bestaand onderzoek en door anderzijds enkele aanvullende analyses te verrichten op ons eigen datamateriaal.

Bestaand onderzoek

Kahlman en Driessen deden in 2009 onderzoek naar de gang van overvalverdachten door de strafrechtketen. Men selecteerde de overvallen die in 2008 plaatsvonden in de regio Amsterdam-Amstelland. Dit waren er 496. Men ging vervolgens na wat er repressief met deze overvallen gebeurde.

- bij 128 van de 496 overvallen werden verdachten aangehouden (ophelderingspercentage 26%);
 - bij 74 van de 128 opgehelderde overvallen werden één of meer verdachten vervolgd;
 - in 44 gevallen werd de zaak geseponneerd ('negatieve aanhoudingen');
 - o in 43 van de 74 gevallen waarin werd vervolgd werd een veroordeling uitgesproken;
 - in 39 van deze 43 gevallen werden de verdachten ook 'werkelijk' veroordeeld.¹⁶

Van de overige 31 overvallen waarin vervolging werd gestart, stonden er ten tijde van het onderzoek nog 21 op 'dagvaarden' (deze zaken liepen dus nog), bij 9 zaken vond overdracht naar 'externe opsporingsinstanties' plaats en in 1 geval werd een OM-transactie aangeboden.

¹⁶ Waarschijnlijk doelen de auteurs hier op een veroordeling voor de overval en niet voor een ander strafbaar feit.

De auteurs concluderen dat slechts in 7,86% van de gepleegde overvallen in Amsterdam in 2008 een veroordeling van één of meer verdachten plaatsvond (veroordelingen in 39 van 496 overvallen). Dit cijfer is om meer dan één reden niet helemaal betrouwbaar, omdat de 9 overgedragen overvalzaken niet zijn meegeteld (daarin kunnen ook nog veroordelingen plaatsvinden) en ook niet de 21 zaken waarvan de vervolging nog niet was afgerond. Als al deze zaken alsnog tot een veroordeling zouden leiden, zou het percentage overvallen waarin een verdachte werd veroordeeld zo'n 14% bedragen (69 van de 496 overvallen). Als we dit optimistische cijfer even aanhouden, kunnen we concluderen dat vanaf het moment van aanhouding van verdachten in bijna de helft van de gevallen er daarna toch geen veroordeling plaatsvindt in de betreffende overval. Immers, in slechts 69 van de 128 gevallen leiden aanhoudingen in een overvalzaak ook tot veroordelingen. Dit betekent dat bij 46% van de overvallen waarin verdachten werden aangehouden géén veroordeling heeft plaatsgevonden.

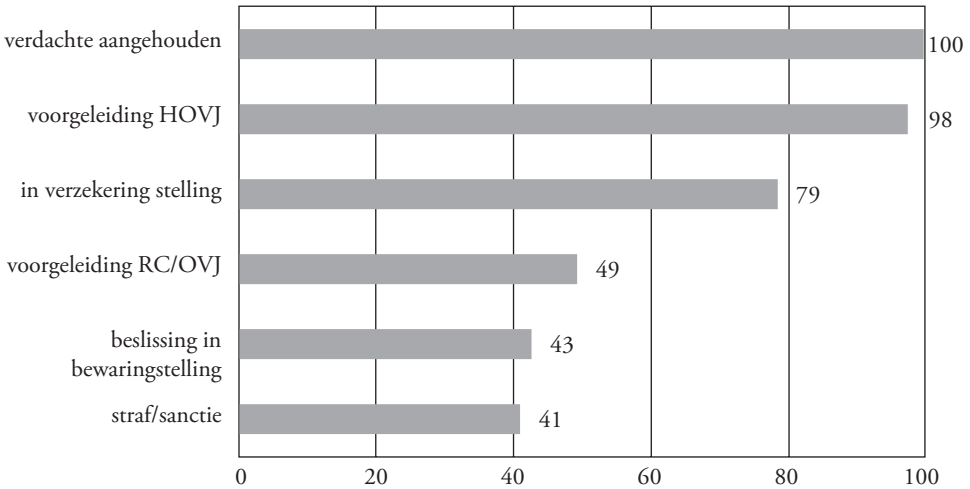
Recente cijfers uit de ketenmonitor van de politie Amsterdam-Amstelland werpen een meer gedetailleerd licht op deze uitval.¹⁷ De cijfers hebben betrekking op aangehouden verdachten voor overvallen in de periode 2006-2008 (Mehlbaum & Broekhuizen 2010). De rekeneenheid is hier dus niet overvallen (zoals bij Kahlman en Driessen), maar zaken (persoon-overvalcombinaties). Gekeken is welke beslissingen er vervolgens ten aanzien van deze personen zijn genomen en op hoeveel verdachten deze betrekking hadden. Behalve dat ze een meer gedetailleerd beeld geven van de uitval, kennen deze gegevens ook als voordeel dat ze recentelijk zijn verzameld (juli 2010) en betrekking hebben op overvalzaken die ten minste anderhalf jaar geleden (vóór december 2008) hebben plaatsgevonden. Het aandeel van zaken derhalve dat nog in behandeling is, ligt daardoor veel lager dan in voornoemd onderzoek van Kahlman en Driessen. Bovendien is bij de analyse van gegevens ook rekening gehouden met zaken die nog in behandeling zijn.

Figuur 32 toont de gegevens. In de periode 2006-2008 werden in Amsterdam-Amstelland 779 verdachten aangehouden in verband met overvallen (dit zijn persoon-overvalcombinaties).¹⁸ De aangehouden verdachten zijn op 100% gesteld. We zien dat bijna alle verdachten (98%) werden voorgeleid aan de hulpofficier, 79% van de verdachten werd in verzekering gesteld. Voorgeleiding aan de rechter-commissaris of de officier van justitie vond in 49% van de gevallen plaats. In 41% van de gevallen werd een straf of sanctie opgelegd. In tegenstelling tot de andere cijfers die in figuur 31 worden gepresenteerd, is bij dit cijfer rekening gehouden met de nog niet afgeronde zaken. Hiervoor is gecorrigeerd. De gegevens maken duidelijk dat de uitval vooral in de opsporingsfase plaatsvindt: ruim 20% van de verdachten wordt niet in verzekering gesteld en meer dan de helft wordt niet voorgeleid aan de officier van justitie.

17 Met dank aan Shanna Mehlbaum en Suzanne van Broekhuizen voor het aanleveren van deze gegevens.

18 Dit zijn er 283 meer dan uit de LORS-gegevens blijkt!

Figuur 32 Overvalzaken in de keten in Amsterdam (2006-2008; % van aangehouden verdachten) (bron: Ketenmonitor – BINK! – politie Amsterdam-Amstelland)

Deze gegevens bevestigen in grote lijnen het onderzoeksresultaat van Kahlman en Driessen: bijna 60% van de aanhoudingen in Amsterdam leidt niet tot een veroordeling. Kahlman en Driessen vonden dat bij 46% van de overvallen waarin aanhoudingen waren verricht het niet tot een veroordeling kwam. Het verschil kan worden verklaard uit het feit dat met andere maten wordt gewerkt: uitvaltelling op basis van overvallen versus uitvaltelling op basis van zaken (verdachte-overvalcombinaties). Het ligt voor de hand dat de uitval bij de laatste meting groter is, omdat bij overvallen met meer verdachten de kans groot is dat niet alle verdachten worden vervolgd. Analyses op het Compasmateriaal – die hier niet zijn gepresenteerd – bevestigen dat de uitvalratio bij aanhoudingen/overvalzaken (persoon-overvalcombinaties) groter is dan bij overvallen.

In Rotterdam wordt op dit moment ook onderzoek gedaan naar de uitval van overvalverdachten in de strafrechtketen. Aanleiding hiervoor was het beeld bij de plaatselijke politie dat veel overvalzaken leiden tot sepots. Dit onderzoek wordt medio september 2010 afgerond. De resultaten kunnen daardoor niet in deze studie worden meegenomen. Andere onderzoeken naar dit fenomeen zijn ons niet bekend.

Aanvullende analyse op eigen datamateriaal

Om meer zicht te krijgen op het fenomeen uitval zijn enkele aanvullende analyses verricht op eigen datamateriaal. Gekeken is naar overvallen in zes regio's die hierna ook in de praktijkanalyse aan de orde zijn, te weten Amsterdam-Amstelland, Rotterdam-Rijnmond, Utrecht, Brabant MiddenWest, Flevoland en Groningen. In deze regio's is nagegaan hoeveel overvallen er zijn gepleegd in de periode 2006-2008 en in hoeveel

gevallen verdachten zijn aangehouden en vervolgd. Tabel 4 geeft een overzicht van de gegevens.

Het eerste blok in deze tabel geeft het aantal overvallen dat in de betreffende regio's is gepleegd volgens LORS. Het tweede blok geeft het aantal overvallen waarbij – wederom volgens LORS – verdachten zijn aangehouden (zo u wilt: het ophelderingspercentage). We zien dat de regio's Amsterdam en Flevoland duidelijk lager scoren dan de andere regio's. Groningen scoort met een ophelderingspercentage van 38% het best. Blok 3 in de tabel beschrijft het aantal verdachten dat is aangehouden. Door dit aantal te relateren aan het aantal opgehelderde overvallen kunnen we zien hoeveel verdachten gemiddeld bij een overval zijn aangehouden. We zien dat het gemiddeld om 1,75 verdachten per overval gaat. In Rotterdam ligt deze ratio significant hoger. Daar werden bij een overval gemiddeld 2,3 verdachten aangehouden.

Tabel 4 Gegevens over overvalzaken in 6 regio's in de periode 2006-2008

	Amsterdam	Flevoland	Groningen	BrabantMW	Rotterdam	Utrecht
1. Aantal overvallen in LORS (generaal totaal 3665)						
Totaal 2006-2008	1517	197	136	457	1018	340
2. Aantal overvallen in LORS waarbij verdachten zijn aangehouden (generaal totaal 839/ = 23% van totaal)						
Totaal 2006-2008	275	38	52	118	296	93
<i>Als % van overvallen</i>	18 %	19 %	38 %	26 %	29 %	27 %
3. Aantal aangehouden verdachten in LORS in verband met deze overvallen# (generaal totaal 1709)						
Totaal 2006-2008	496	65	86	213	672	180
<i>Aanh. per overval</i>	1,8	1,7	1,7	1,8	2,3	1,9
4. Aantal LORS-verdachten wier zaken teruggevonden worden in COMPAS (totaal generaal 773)**						
Totaal 2006-2008	199	31	43	121	269	110
<i>% v LORS-verdachten</i>	40 %	48 %	50 %	57 %	40 %	61 %

Toelichting op tabel

De selectie is telkens pleegregio, dus verdachten van overvallen in de betreffende regio.

één verdachte kan meermalen voorkomen, voor verschillende overvallen (een verdachte per overval is een aanhouding).

* Selectie van overvalzaken op basis van *ruime definitie*, dat wil zeggen: maatschappelijke classificatie 'overval' in combinatie met wetsartikelen WSr312/317 'ergens' in tenlastelegging.

** Op basis van automatische bestandskoppeling middels GBA-registratie van de verdachten.¹⁹

Vet = opvallend gegeven.

19 In LORS zit geen GBA-nummer van verdachten. Deze is via een omweg toegevoegd. Met dank aan Richard Beijersbergen van Henegouwen van het KLPD/IPOL.

Van de 1709 LORS-verdachten die in de periode 2006-2008 werden aangehouden in de zes regio's is nagegaan hoeveel zaken teruggevonden konden worden in Compas (op basis van selectie: alle ingestroomde zaken met als maatschappelijke classificatie 'overval' en ergens in tenlastelegging wetsartikelen WvS 312 of WvS 317; er is dus gebruikgemaakt van de ruime definitie van overvalzaken om zo min mogelijk zaken uit te sluiten). Hiertoe is gebruikgemaakt van een bestandskoppeling waarbij overvalzaken in beide bestanden op GBA-nummer (identiteit van de verdachte) en datum van delict zijn gekoppeld. Gemiddeld 45% van de LORS-zaken treffen we ook aan in Compas, waarbij de percentages in Amsterdam en Rotterdam wat lager liggen (40%) en in Utrecht en Brabant MiddenWest wat hoger (circa 60%).

Wanneer we de afdoening van deze zaken in de verschillende regio's met elkaar vergelijken, zien we hier en daar enkele (doorgaans kleine) verschillen. Flevoland valt op omdat er naar verhouding minder dagvaardingen en veroordelingen worden uitgesproken. Dit kan toeval zijn, omdat het om een klein aantal zaken gaat. Ook voor Amsterdam geldt dat de kans op een dagvaarding en daarna een veroordeling lager liggen dan elders, maar de verschillen zijn klein. Bij een veroordeling volgt bijna altijd een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf. Hierin verschillen de regio's niet. De duur van de gemiddelde vrijheidsstraf varieert wel tussen de regio's. De rechtbank in Rotterdam legde de hoogste vrijheidsstraffen op. De rechtbank in Breda de laagste. Nogmaals: de verschillen zijn niet groot.

Er zijn verschillende redenen om aan te nemen dat de hier gepresenteerde percentages (qua LORS-verdachten die teruggevonden worden in Compas) wat geflatteerd zullen zijn, doordat de bestandskoppeling enkele beperkingen kent. Zo hebben niet alle verdachten in LORS en Compas een GBA-nummer (resp. 2 en 4%), zijn overvalzaken waarbij een verdachte voor meer dan één overval op een dag werd aangehouden of vervolgd buiten beschouwing gelaten (circa 1-2%), en kunnen invoerfouten in gegevens zorg dragen voor het niet of niet-correct koppelen van gegevens (onbekend %). Om meer zicht te krijgen op dit fenomeen zijn twee aanvullende analyses verricht.

Voor de LORS-verdachten in de regio Brabant MiddenWest die niet teruggevonden werden in Compas is een aanvullende handmatige zoekslag in Compas gedaan om te zien of deze zaken niet toch gevonden konden worden. De analyse had betrekking op 89 verdachten. Hiervan werden er 11 (12%) in het geheel niet teruggevonden, 34 werden alsnog teruggevonden in verband met een vervolging vanwege de betreffende overval (38%). Het ging hierbij dus om strafzaken met als maatschappelijke classificatie 'overval'. Ten slotte werden de resterende 44 zaken (50%) wel teruggevonden, maar had de vervolging betrekking op een andere maatschappelijke classificatie van het delict.

In de resterende vijf regio's waarop de voorgaande analyse betrekking heeft, is aan de overvalcoördinatoren gevraagd om voor 10 willekeurige overvalzaken in hun regio (waarin verdachten zijn aangehouden die op basis van de bestandskoppeling niet teruggevonden worden in Compas) na te gaan wat er met de betreffende zaken gebeurd

is. Vier van de vijf regio's hebben op deze vraag gereageerd. De afhandeling van deze 40 zaken laat het volgende beeld zien:

- in 9 zaken achtte de officier van justitie de bewijsmiddelen onvoldoende;
- in 6 zaken bleek de persoon na onderzoek ten onrechte verdacht;
- in 6 zaken was de reden voor niet-vervolgen niet te achterhalen;
- in 6 zaken bleek de persoon wel vervolgd, maar niet veroordeeld;
- in 6 zaken bleek de persoon vervolgd en veroordeeld i.v.m. de overval;
- in 4 zaken bleek de persoon vervolgd voor een ander feit dan overval;
- in 2 zaken bleek de persoon niet als verdachte van de betreffende overval geregistreerd (in 1 geval wel als heler i.v.m. de overval);
- in 1 zaak bleken 2 overvallen samengevoegd tot 1 zaak.

Van deze 40 zaken werden de verdachten in 23 gevallen dus niet vervolgd, terwijl ze in 17 gevallen wel werden vervolgd (soms in verband met een ander strafbaar feit).

Wat kunnen we uit deze gegevens concluderen? In de eerste plaats is de conclusie gerechtvaardigd dat het bijzonder ingewikkeld blijkt om betrouwbare uitspraken over uitval te doen. Dit heeft verschillende oorzaken. Een belangrijk probleem betreft het gebruik van definities. De definitie van een overval verschilt tussen organisaties en organisatieonderdelen. Bovendien is onduidelijk of de toekenning 'overval' aan zaken die bij het Openbaar Ministerie instromen op een consequente wijze geschiedt. Zo kan het gebeuren dat we in LORS overvalzaken aantreffen die in Compas schuilgaan achter een ander label (bijvoorbeeld inbraak, diefstal, diefstal met geweld of straatroof). Omgekeerd treffen we in Compas overvalzaken aan die we niet terugvinden in LORS. Dit kan ook weer op een ander probleem duiden, dat van de incomplete registraties. Er kan ook sprake zijn van onjuist ingevoerde gegevens. Ook het feit dat registraties niet op elkaar aansluiten in het uniek labelen van bijvoorbeeld personen en gebeurtenissen is een probleem. Dit zien we vooral bij LORS, waar bijvoorbeeld verdachten alleen geïdentificeerd kunnen worden op basis van handmatig ingevoerde en niet nader gecontroleerde persoonsgegevens. Dit gaat vaak fout en maakt het lastig betrokkenen in andere registraties terug te vinden. De lijst van problemen die zich voordoen, is lang.

Op basis van het voorgaande kunnen we wel een redelijke inschatting maken van het aantal overvallen waarbij het komt tot bestraffing van de daders. Deze gegevens zijn samengevat in tabel 5.

Tabel 5 Illustratie van uitval in de strafrechtketen op basis van 100 gepleegde overvallen

Fase	Aantal overvallen	Uitval t.o.v. vorige fase	Uitval t.o.v. 100 overvallen
1 Gepleegde overvallen	100	-	-
2 Verdachten aangehouden	25	75%	75%
3 Verdachten vervolgd	17	33%	83%
4 Verdachten uiteindelijk bestraft²⁰	16	6%	84%

Deze cijfers zijn als volgt tot stand gekomen. Bij de vaststelling van het ophelderingspercentage is rekening gehouden met het laatst bekende ophelderingspercentage (23% in 2009), de dalende trend die hierin zichtbaar is vanaf 2005 en mogelijke ‘naji-effecten’ in de opsporing (zaken die op een later tijdstip alsnog worden opgehelderd). De 25% waarmee is gerekend, geeft aldus een betrouwbare en actuele indicatie van het aantal overvallen waarbij verdachten zijn aangehouden door de politie.

Uit het voorgaande is duidelijk geworden dat niet alle verdachten die worden aangehouden ook worden vervolgd. Deze uitval kan optreden bij de politie of bij het Openbaar Ministerie. De uitval bij het Openbaar Ministerie kunnen we redelijk precies vaststellen. In het voorgaande zagen we dat gemiddeld circa 15% van de overvalverdachten die ‘instromen’ niet wordt gedagvaard. De uitval bij de politie is moeilijker precies vast te stellen. We beschikken hiervoor over verschillende aanwijzingen:

- Onze eigen analyse in de zes regio’s laat zien dat we gemiddeld 55% van de overvalzaken in LORS niet terugvinden bij het Openbaar Ministerie.
- De analyse van Kahlman en Driessen (2009) laat zien dat in 44 van 74 overvallen waarin aanhoudingen werden verricht de zaak bij de politie geseponneerd werd vanwege – vooral ‘negatieve aanhoudingen’ (60%).
- De ketenmonitor van Amsterdam-Amstelland laat zien dat van elke 100 overvalverdachten in de periode 2006-2008 minder dan de helft wordt voorgeleid aan de officier van justitie (uitval 51%).

Er zijn dus sterke aanwijzingen in deze drie onafhankelijke bronnen dat een substantieel deel van de aangehouden verdachten niet wordt vervolgd en dat deze uitval zich vooral voordoet bij de politie.

Nadere analyse op onze eigen gegevens in de regio Brabant Midden-West laat zien dat we een deel van de overvalzaken uit LORS, die we aanvankelijk niet terug konden vinden bij het Openbaar Ministerie, alsnog terugvinden wanneer we beter kijken. Dit heeft enerzijds registratietechnische redenen: de zaken konden niet gekoppeld wor-

²⁰ Eventueel na hoger beroep.

den omdat gegevens ontbraken of in de verschillende systemen anders zijn ingevoerd. Anderzijds zijn er ook meer ‘inhoudelijke’ redenen. Zo wordt een deel van de overvalzaken bij het Openbaar Ministerie onder andere noemers weggeschreven. Soms gaat het hierbij nog wel om 312/317 zaken, maar soms ook om geheel andere feiten. Dit geeft ons aanleiding te veronderstellen dat de uitval in deze fase lager ligt dan de gevonden 55%. Hoeveel lager is lastig te zeggen, omdat we hier ook grote regionale verschillen (kunnen) tegenkomen. De Amsterdamse gegevens, bijvoorbeeld, kampen niet met dit euvel en daar zien we een uitval van respectievelijk 50 en 60% in de fase van het opsporingsonderzoek. In het algemeen kan wel aannemelijk worden gemaakt dat de uitval in de opsporingsfase groter is dan die in de vervolgingsfase (de gesignaleerde 15%). Verschillende politierespondenten bevestigen dit ook uit eigen waarneming. Rekening houdend met deze onzekerheden, kiezen we er daarom voor de uitval in de opsporingsfase heel voorzichtig in te schatten (op 18%). We schatten de totale uitval in de fase van opsporing en vervolging (dus na de aanhouding van de verdachte tot aan de vervolgingsbeslissing) daarom op 33% (een derde). De uitval in de fase van bestraffing is becijferd op 6% en is gebaseerd op de voorgaande analyses van de afdoeningsbeslissingen. We schatten daarom de totale uitval op 84%. Uit het voorgaande is duidelijk geworden dat er onzekerheden zijn bij het vaststellen van deze schatting. Er kunnen factoren zijn die moeten leiden tot een bijstelling naar boven, maar er kunnen ook factoren zijn die moeten leiden tot een bijstelling naar beneden. We zijn van mening dat het hierbij hooguit om ‘procentenwerk’ zal gaan.

Samenvattend: uitgaande van 100 overvallen, zien we dat veruit de grootste uitval, in termen van repressie, plaatsvindt bij het aanhouden van verdachten. In deze fase raakt *driekwart* van de overvallen al buiten beeld. Van de overvallen waarbij aanhoudingen zijn verricht, zien we dat in circa *een derde* van de gevallen niet tot vervolging wordt overgegaan. We hebben hiervoor gezien dat dit allerhande redenen kan hebben. Als vervolging eenmaal is ingezet, blijft de uitval beperkt tot *een paar procenten*.

Rekening houdend met de beperkingen van het materiaal kunnen we de volgende uitspraken doen:

1. De strafdreiging voor overvallen is zeer gering. Slechts bij circa 16% van de overvallen vindt bestraffing van één of meer daders plaats. Wanneer we de strafdreiging uitdrukken in de kans dat individuele daders worden gestraft, ligt dit percentage nog weer lager.
2. De grootste uitval ontstaat doordat slechts bij 25% van de overvallen verdachten worden aangehouden.
3. Daarnaast is tevens sprake van een significante uitval van overvalzaken nadat verdachten zijn aangehouden. Deze verdachten worden niet vervolgd. Onterechte aanhoudingen en onvoldoende bewijsmiddelen zijn veel voorkomende redenen dat

het niet tot vervolging komt (sommigen definiëren dit in termen van gebrekkige kwaliteit van de opsporing).

4. Wanneer verdachten 'instromen' bij het Openbaar Ministerie is de kans zeer groot dat ze gedagvaard en veroordeeld worden en een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf krijgen opgelegd.²¹ De uitval in deze fase is dan ook beperkt.
5. Dan is ten slotte de vraag hoe zorgelijk dit probleem precies is? Het antwoord luidt: er zijn redenen om het probleem zeer serieus te nemen en er zijn ook enkele redenen om het te relativëren. Als we Amsterdam als voorbeeld nemen (dit is het best gedocumenteerde voorbeeld), zien we dat in de periode 2006-2008 bij minder dan één op de vijf overvallen verdachten werden aangehouden. Van de aangehouden verdachten kreeg 40% enigerlei straf opgelegd (of deze ook werd geëxecuteerd, is niet duidelijk). Zelfs in een gunstig scenario betekent dit dat bij veel minder dan 10% van de overvallen een veroordeling werd uitgesproken. Als de rest van Nederland 100% beter presteert dan Amsterdam, we blijven optimistisch, betekent dit dat deze ratio in de rest van Nederland op circa 16% ligt. Gelet op de ernst van het delict is dit niet veel. Een tweede punt van zorg betreft de veelgehoorde stelling van met name politiemensen dat zij vermoeden dat een substantieel deel van de verdachten die 'uitvalt' wel degelijk verantwoordelijk is voor de overval, maar dat zij om redenen die minder duidelijk zijn de zaak niet 'rond kunnen krijgen'. Er zijn echter ook twee redenen om het probleem te relativëren. De eerste is dat niet alle uitval ongewenst is: ten onterechte aangehouden verdachten horen niet vervolgd te worden. De tweede nuancering is dat de aanvullende analyses indiceren dat een deel van de overvalzaken in de strafrechtketen van karakter verandert (om administratieve of substantiële redenen). De overvaller wordt bijvoorbeeld niet vervolgd voor de overval, maar wel voor een ander feit betreffende hetzelfde incident. Dit kan een lichter feit zijn, maar dit is niet noodzakelijk. Ook is het mogelijk dat de overvaller wordt veroordeeld voor een cluster van delicten waarin de betreffende overval uiteindelijk niet meetelt in de bewijsvoering. Et cetera. Kortom, geen vervolging in verband met het overvalfeit betekent niet altijd dat justitie de betrokkene verder met rust laat.

5.6 Samenvatting en conclusie

In deze paragraaf is beschreven hoe in de afgelopen 10 jaar repressief is gereageerd op overvallers. We hebben ons hierbij geconcentreerd op een aantal belangrijke handelingen c.q. beslissingen van de belangrijkste actoren in het strafrecht, te weten politie, Openbaar Ministerie en rechterlijke macht. Er is niet gekeken naar de executie van straffen en eventuele trajecten na detentie.

21 De zaakskenners die samenhangen met een sepotbeslissing van het OM zijn in paragraaf 5.3 benoemd.

Tabel 6 Veranderingen in repressie van overvalcriminaliteit geordend naar termijn

Ontwikkelingen op langer(re) termijn	<ul style="list-style-type: none"> • Lichte toename van schuldigverklaringen bij minderjarige verdachten • Lichte toename van onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen voor minderjarigen • Lichte toename van hoger beroep (vooral bij grote zaken) • Lichte toename van doorlooptijd van overvalzaken bij politie
Ontwikkelingen sinds 2007	<ul style="list-style-type: none"> • % opgehelderde overvallen is gedaald • % vrijspraken in overvalzaken tijdelijk hoger in 2006-2008 (alleen bij meerderjarigen) • Doorlooptijd van zaken bij Openbaar Ministerie/zittende magistratuur neemt licht af
Stabiele kenmerken	<ul style="list-style-type: none"> • Openbaar Ministerie dagvaardt 85% van verdachten, 10% van zaken wordt geseponoerd • 95% van verdachten wordt door rechter schuldig verklaard • Kans op onvoorwaardelijke vrijheidsstraf na schuldigverklaring is bijna 100% • Duur van onvoorwaardelijke vrijheidsstraf is ruim 2 jaar voor volwassenen en ruim 7 maanden voor minderjarigen • Doorlooptijd van overvalzaken bij Openbaar Ministerie/zittende magistratuur is stabiel (ca. 160-200 dagen) • Strafdreiging tegen overvallers is zeer gering

In tabel 6 zijn de belangrijkste bevindingen samengevat. Het overheersende beeld is dat er in de afgelopen 10 jaar niet veel is veranderd in de wijze waarop overvallers vanuit het strafrecht tegemoet getreden worden. Met name in de wijze waarop Openbaar Ministerie en zittende magistratuur overvalzaken afhandelen, is nauwelijks tot geen verandering waar te nemen. Dit geldt vooral voor overvalzaken waarbij meerderjarige verdachten betrokken zijn. Het lijkt erop dat aan het begin van het vorig decennium een kleine omslag heeft plaatsgevonden in de wijze waarop overvalzaken van minderjarigen worden afgedaan. Er zijn aanwijzingen dat sprake is van toenemende punitiviteit ten opzichte van deze groep. We zien dit onder andere terug in het percentage minderjarige verdachten dat schuldig wordt verklaard en het percentage dat vervolgens een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf krijgt opgelegd. Het gaat echter om marginale verschuivingen. Verder is ook bij deze groep het beeld de laatste jaren stabiel en ongewijzigd.

De repressie van overvallers stelt in kwantitatieve zin weinig voor. Bij naar schatting circa 16% van de overvallen worden verdachten aangehouden die ook daadwerkelijk een (vrijheid)straf krijgen opgelegd. De kans op aanhouding door de politie is zeer gering. Nadat verdachten door de politie zijn aangehouden, verdwijnt alsnog een substantieel deel van hen uit de strafrechtketen. Deze groep bereikt niet het stadium van

vervolging. Verdachten die vervolgd worden, lopen wel een zeer grote kans om veroordeeld te worden en krijgen in veruit de meeste gevallen een vrijheidsstraf opgelegd. Hiervoor is aangegeven dat de politie bij de meeste van de aangehouden verdachten van mening is dat ze de daders zijn. De uitval betekent in deze gevallen dat men de aanwijzingen hiervoor niet kan omzetten in juridisch afdoende bewijs. In kwantitatieve zin is het politiesept, naast het lage ophelderingspercentage, dan ook het grootste probleem in de repressie van overvallers.

Het tamelijk klassieke beeld dat de repressie meer de onderkant dan de bovenkant van de dadergroepen raakt, zien we ook in deze studie terug: de kans dat meer professionele daders worden aangehouden, is kleiner en aan de achterkant van de keten zien we dat deze daders veel vaker in beroep gaan tegen beslissingen van de rechter.

We zien het percentage overvallen dat wordt opgehelderd vanaf het midden van het vorig decennium in absolute zin dalen. In de periode 2006 tot 2008 werden daarnaast meer verdachten van overvallen vrijgesproken door de rechter. Of deze ontwikkelingen enige relatie hebben met de ontwikkeling van overvalcriminaliteit vanaf 2007 valt echter te betwijfelen. Als we bijvoorbeeld de relatie tussen aantal overvallen en aantal opgehelderde overvallen over een lange termijn bekijken, is het heel moeilijk om daar enig verband of patroon in te ontdekken. Bovendien, als we bedenken dat het ophelderingspercentage rond de 30% ligt en de ruime meerderheid van deze verdachten het stadium van vervolging nooit bereikt, is het de vraag of marginale veranderingen in het aantal aangehouden verdachten of het aantal vrijspraken een grote invloed zullen hebben op wat er op straat gebeurt. Dit lijkt een niet erg waarschijnlijke hypothese. Ter illustratie de casus Rotterdam. In het onderzoek van Dedert et al. (2009) lezen we hoezeer men de overvallengolf begin 2008 kon toeschrijven aan seriematig gepleegde overvallen en hoe men er in slaagde deze series te stoppen door de daders hiervan aan te houden. Kijken we echter naar het daaropvolgende jaar (2009), dan zien we dat het aantal overvallen verder is toegenomen. Kortom, het is waarschijnlijk te simpel om een een-op-een verband tussen deze zaken te veronderstellen.

De hoogte van de straffen verschilt sterk tussen meerder- en minderjarigen. De delicten die ze plegen, verschillen niet, zo zagen we in het vorige hoofdstuk. Gelet op de grote gewelddadigheid waarvan soms sprake is en ook rekening houdend met de criminele carrière van de daders (doorgaans veelplegers), kan de vraag worden gesteld of de opgelegde vrijheidsstraffen bij minderjarigen in verhouding staan tot de gepleegde feiten. Kahlman en Driessen (2009) werpen deze vraag op naar aanleiding van hun onderzoek naar overvallers in de strafrechtketen. Zij constateren soms 'zeer milde' straffen voor doorgewinterde, maar minderjarige criminelen. Ook enkele respondenten doen soortgelijke constatering.

6 Conclusies

Vanaf medio jaren negentig fluctueert het aantal overvallen dat jaarlijks in Nederland wordt gepleegd. Periodes van toename wisselen af met periodes van afname. Vanaf 2007 is weer sprake van een toename in overvalcriminaliteit. Een scherpe toename bovendien, die heeft geleid tot het hoogste niveau van overvalcriminaliteit ooit (2898 overvallen in 2009).

In de voorgaande beschrijving is de ontwikkeling van dit fenomeen beschreven vanuit de incidenten, de daders en de repressieve reactie. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen langetermijntoewikkelingen, ontwikkelingen die zich vanaf medio 2007 hebben voorgedaan en ontwikkelingen die een stabiel en dus onveranderd beeld van de situatie tonen.

De beschreven ontwikkelingen zijn doorgaans minder groot dan men zou verwachten op grond van de beelden die hierover in het veld bestaan. De uitkomsten van onderhavig onderzoek zijn hier soms zelfs tegengesteld aan. Dit is in zichzelf al een opvallende bevinding, die overigens wel verklaarbaar is op grond van onder andere het gebrek aan studies en analyses die dit fenomeen over een langere periode beschrijven. Veel beschrijvingen aangaande overvalcriminaliteit hebben betrekking op korte tijdvakken en/of kleine aantallen waarbij toevalsschommelingen soms als veranderingen of zelfs trends worden geduid. Bovendien is het aantal studies beperkt. Het aantal meer substantiële onderzoeken van de laatste jaren is op de vingers van één, hooguit twee handen te tellen.

De langetermijntoewikkeling laat zien dat vooral woningovervallen toenemen. Dit is een van de meest gewelddadige vormen van overvalcriminaliteit. De toename van gewonden die vallen bij overvallen is voor een belangrijk deel op deze ontwikkeling terug te voeren. Opvallend is verder dat het beeld van de overvalcriminaliteit overal in het land zo'n beetje hetzelfde is. De overvallen die worden gepleegd in gebieden met veel of weinig overvalcriminaliteit verschillen niet of nauwelijks van elkaar. Bij lezing van de verslagen van de lokale overvalcoördinatoren van de politie aangaande de recente ontwikkelingen, valt vooral op hoezeer deze op elkaar lijken. Ze signaleren zeer vergelijkbare ontwikkelingen in hun regio's. Overvalcriminaliteit mag dan in kwantitatieve zin vooral een fenomeen van stedelijke gebieden zijn, kwalitatief verschillen Amsterdam, Groningen en Limburg nauwelijks. Een klein deel van de overvallen wordt zeer professioneel uitgevoerd en levert doorgaans een grote buit op, in de meerderheid van de gevallen gaat het echter om veel kleinschaliger vormen van criminaliteit. Aan de 'onderkant' schurkt het fenomeen dicht aan tegen straatroof. Het veelgehoorde idee dat *hit&run*-overvallen toenemen, wordt niet door de gegevens bevestigd. Wel is aangetoond dat de overgrote meerderheid van overvallen (circa twee

derde) van dit type is. Dit zou kunnen verklaren dat mensen dit soort overvallen zien toenemen. Vooral als men aanvankelijk het idee had, zoals velen wellicht, dat overvallen een grootschalig en/of professioneel karakter hebben.

De daderpopulatie is in de voorbije 10 jaar niet sterk gewijzigd. We zien dat deze langzaam iets jonger en iets 'gekleurder' wordt, waarbij de verjonging vooral optreedt doordat het aantal 30+ers afneemt. Het zijn vooral zogenoemde meer- en veelplegers die in dit delict actief zijn. De vaak gehoorde veronderstellingen dat de overvallers jonger worden, minder ervaren zijn, sneller in hun criminele carrière een overval plegen, et cetera, worden niet door de gegevens bevestigd. Integendeel, we zien juist een lichte toename van daders met een uitgebreide criminele carrière.

De strafrechtelijke reactie op overvalcriminaliteit heeft in de afgelopen 10 jaar eveneens weinig wijzigingen ondergaan. In kwantitatieve zin stelt de repressie weinig voor. Slechts een gering aantal verdachten wordt aangehouden en van deze groep komt bovendien een substantieel deel nooit in een vervolgingstraject terecht, laat staan dat ze bestraft worden voor hun daden. Een deel van de aangehouden verdachten blijkt ten onrechte aangehouden, tegen een ander deel kan men het bewijs niet voldoende rond krijgen. Volgens veel politiemensen verdwijnen aldus (te) veel daders zonder vervolging en straf uit de strafrechtketen. Als verdachten eenmaal vervolgd worden, en ze worden gedagvaard, dan is er een heel grote kans dat ze veroordeeld worden en een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd krijgen. Bij volwassenen gaat het gemiddeld om ruim twee jaar straf, bij minderjarigen om ruim 7 maanden. Hierin is in de voorbije 10 jaar weinig veranderd.

De geringe repressieve kracht is vooral problematisch wanneer we deze bezien in het licht van de recente studie van Mulder die aantoonde dat jeugdige plegers van geweldadige vermogenscriminaliteit de hoogste recidivecijfers van allemaal kennen en dat het hier verder gaat om een groep die bijzonder moeilijk via behandeling te beïnvloeden is (Mulder 2010).

De plotselinge toename van overvalcriminaliteit in 2007, de aanleiding van deze studie, betreft vooral een toename van meer serieuze vormen van overvalcriminaliteit. Dit kunnen we onder andere afleiden uit het feit dat vanaf dat jaar de gemiddelde buitwaarde weer is toegenomen (nadat deze jarenlang was gedaald), maar ook uit het toegenomen vuurwapengebruik bij overvallen (dat in de jaren ervoor ook was afgenomen). Als we kijken naar de verdachten die nadien zijn aangehouden, valt hierbij vooral de toename van meer ervaren criminelen op die al geruime tijd crimineel actief zijn. De recente trend in overvalcriminaliteit vertoont daarom een samenhang met het soort verdachten dat vanaf 2007 is aangehouden. Als we deze ontwikkelingen in perspectief beschouwen, kunnen we constateren dat 2007 een trendbreuk vormt met een ontwikkeling die al een aantal jaren aan de gang was. Die ontwikkeling laat zich het gemakkelijkst omschrijven als een trend naar 'lichtere', meer kleinschalige overvallen. De overvallen in 2007 breken met deze trend. Als zodanig is het niet zozeer een nieuwe ontwikkeling als wel de terugkeer naar een eerdere situatie. We zien dus

niet alleen een kwantitatieve golfbeweging in de overvalcriminaliteit, maar ook een kwalitatieve.

Hoe deze ontwikkeling moet worden verklaard, valt moeilijk te zeggen. Er zijn veel hypothesen geopperd, maar sommige zijn in deze rapportage afgedaan als niet erg waarschijnlijk. Al is het alleen maar omdat deze zich baseren op foutieve aannames betreffende de ontwikkeling die gaande is. De verschuiving in de dadergroep naar meer ervaren criminelen wijst erop dat het hier om groepen daders gaat die ofwel eerder (tijdelijk) niet in staat waren om dit delict te plegen (bijvoorbeeld omdat ze gedetineerd waren) dan wel om daders die vaker dan voorheen hun werkterrein verleggen naar dit delict. De criminele carrières van overvallers worden gekenmerkt door de royale aanwezigheid van zowel vermogens- als geweldsdelicten. Op dit raakvlak is de drempel voor het plegen van een overval mogelijk kleiner aan het worden.

We benoemen hier ook nog enkele aspecten van overvalcriminaliteit waarvan onze kennis in dit stadium nog erg ontoereikend is.

Een eerste aspect betreft het geweldgebruik. Ofschoon geweldgebruik bij overvallen moet worden beschouwd als instrumenteel, dat wil zeggen dienstbaar aan het vermogensdelict, valt niet te ontkomen aan de indruk dat bij een deel van de overvallen sprake is van geweldgebruik dat veel verder gaat dan louter instrumentele toepassing. Vooral bij woningovervallen is vaak sprake van excessief geweldsgebruik. Over de verschijningsvormen, de achtergronden en de mogelijkheden om hier in preventieve zin op te acteren weten we weinig. Het is met name dit aspect van de overvalcriminaliteit dat zo verontrustend is (veel meer dan de vermogenskant, immers de meeste overvallen leveren niet zoveel op). Tal van respondenten hebben met name op dit aspect de aandacht gevestigd en hun verontrusting getoond over de ontwikkelingen die zij op dit vlak signaleren.

Ook van het fenomeen woningovervallen weten we nog erg weinig, ondanks het feit dat dit fenomeen al jaren gestaag groeit en nu in kwantitatieve zin tot de belangrijkste vormen van overvalcriminaliteit behoort. In deze studie is een korte nadere analyse gemaakt van dit delict. Deze maakt duidelijk dat het hier om een fenomeen gaat dat op een aantal kenmerken afwijkt van overvallen op commerciële objecten. Het excessieve geweldgebruik tegen burgers in hun eigen huis is een belangrijk aspect om meer van te weten. De studie van onder andere Hogeveen (2008) biedt hier aanknopingspunten voor.

Ook van slachtofferschap en met name de risicokant weten we nog weinig. Overvalcriminaliteit heeft een grote impact op personen die er slachtoffer van worden, of het nu gaat om mensen die overvallen worden in de eigen privéomgeving (wat een extra inbreuk betekent) of personeel op het werk. De slachtofferkant van overvalcriminaliteit is in Nederland een nog weinig ontgonnen terrein (Borghouts-Dijkzeul 1992, Kamphuis & Emmelkamp 1998). In het buitenland is meer onderzoek gedaan naar met name de psychische gevolgen van het slachtofferschap (Pretorius 2008, MacDonald et al. 2003, Jones 2002, Elklit 2002, Harrison & Kinner 1998). Ook het

risicovraagstuk is onderbelicht: wat maakt een object tot een aantrekkelijk object voor een overval? Hiervoor werd al besproken dat objectkeus bij overvallen een gecompliceerd vraagstuk is, waar empirisch niet heel veel over bekend is. Een respondent uit het bedrijvenonderzoek merkte op dat we op een basaal niveau niet weten welke sectoren meer overvalgevoelig zijn, omdat nooit op een rij is gezet hoe het aantal overvallen in diverse sectoren zich nu verhoudt tot het aantal objecten. Dit is niet helemaal waar, we zagen hiervoor dat het jaren geleden op een globaal niveau wel eens op een rij is gezet, toch heeft deze respondent gelijk als hij constateert dat we van de risicogevoeligheid van verschillende overvalobjecten veel te weinig weten.

Fagg et al. (2003) deden een aantal jaren geleden onderzoek naar herhaald slachtofferchap bij overvallen op commerciële objecten en vonden dat bijna één op de vijf objecten in een periode van 10 jaar meer dan eens werd overvallen. Onduidelijk was overigens of het hierbij ook om dezelfde daders ging. Hoe dan ook kan worden gesteld dat het hier om een belangrijk vraagstuk gaat waar we nog weinig van weten.

Ten slotte is de kennis van bovenregionale, landelijke en meer georganiseerde overvalcriminaliteit, en vooral van de daders die hierachter zitten, nog een punt van aandacht. Onze indruk is dat hierover weinig gesystematiseerde kennis bestaat. De beelden zoals deze naar voren komen uit bijvoorbeeld de Monitor Bovenregionale Middencriminaliteit of het Nationale dreigingsbeeld, zijn erg schetsmatig. Het is moeilijk om na te gaan of de 'verhalen' die over deze dadergroepen de ronde doen stevige grond in de empirie hebben of gebaseerd zijn op sporadische of uitzonderlijke casuïstiek. Toch is in de loop der tijd op diverse plaatsen kennis opgedaan van (specifieke) groepen landelijk opererende overvallers. Het bij elkaar brengen en analyseren van deze kennis kan toegevoegde waarde hebben voor zowel opsporing als preventie.

Hieronder zijn in drie schema's de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek samengevat.

De belangrijkste ontwikkelingen samengevat:

Ontwikkelingen in overvalcriminaliteit geordend naar termijn

Ontwikkelingen op langer(re) termijn	• Relatieve toename van woningovervallen• Relatieve afname van overvallen in niet-afgeschermden ruimten, op banken en op detailhandel• Toename van gewonden bij overvallen• Afname van buitomvang (maar trendbreuk in 2007)• Lichte toename van omvang dadergroepen
Ontwikkelingen sinds 2007	• Sterke toename in aantal overvallen• Toename van overvallen op supermarkten, benzinestations, snackbars, maaltijdbezorgers, restaurants, cafés en juweliers• Toename van buitomvang• Toename van vuurwapengebruik bij overvallen
Stabiele kenmerken	• Regionale spreiding van overvallen blijft stabiel• Percentage pogingen (mislukte overvallen) blijft stabiel• Mobiliteit van overvallers is niet toegenomen• Type geweldgebruik tegen slachtoffers blijft hetzelfde (wel vaker gewonden)• Aandeel <i>hit&run</i> overvallen blijft stabiel (circa twee derde van totaal)
-

Veranderingen in populatie overvallers geordend naar termijn

Ontwikkelingen op langer(re) termijn	• Zeer lichte daling in de leeftijd van overvallers (vooral minder 30+ers)• Lichte toename van 2e generatie allochtone daders (vooral Marokkanen), lichte afname van Nederlandse daders (marginaal)• Aantal aanhoudingen per verdachte i.v.m. overvallen is gedaald (minder doorrechercheren)• Verdere toename van overvallers met criminele antecedenten• Lichte toename van eerdere geweldsantecedenten bij overvallers
Ontwikkelingen sinds 2007	• Lichte toename van overvallers in categorie t/m 20 jaar• Toename van aantal delicten gepleegd voorafgaande aan overval (golfbeweging)• De tijd die verstrijkt tussen het eerste politiecontact en het plegen van een overval is langer geworden• Toename van percentage overvallers dat al op 12 tot 14-jarige leeftijd eerste criminele antecedenten had
Stabiele kenmerken	• Gering aandeel van vrouwelijke overvallers is onveranderd• Leeftijdsopbouw van overvallers is in 10 jaar nauwelijks veranderd• Aandeel van buitenlanders in overvalpopulatie is onveranderd
-

Veranderingen in repressie van overvalcriminaliteit geordend naar termijn

Ontwikkelingen op langer(re) termijn	• Lichte toename van schuldigverklaringen bij minderjarige verdachten• Lichte toename van onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen voor minderjarigen• Lichte toename van hoger beroep (vooral bij grote zaken)• Lichte toename van doorlooptijd van overvalzaken bij politie
Ontwikkelingen sinds 2007	• % opgehelderde overvallen is gedaald• % vrijspraken in overvalzaken tijdelijk hoger in 2006-2008 (alleen bij meerderjarigen)• Doorlooptijd van zaken bij Openbaar Ministerie/zittende magistratuur neemt licht af
Stabiele kenmerken	• Openbaar Ministerie dagvaardt 85% van verdachten, 10% van zaken wordt geseponeerd• 95% van verdachten wordt door rechter schuldig verklaard• Kans op onvoorwaardelijke vrijheidsstraf na schuldigverklaring is bijna 100%• Duur van onvoorwaardelijke vrijheidsstraf is ruim 2 jaar voor volwassenen en ruim 7 maanden voor minderjarigen• Doorlooptijd van overvalzaken bij Openbaar Ministerie/RM is stabiel (ca. 160-200 dagen)• Strafdreiging tegen overvallers is zeer gering
-

Ib

Analyse landelijk beleid 2000-2009

Dr. mr. Mirjam Siesling

7 Inleiding

Dr. mr. Mirjam Siesling

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van het landelijke beleid dat de afgelopen 10 jaar in Nederland is gevoerd om overvalcriminaliteit tegen te gaan en te bestrijden. Hoe hebben het fenomeen overvallen en de beleidsmatige reactie hierop zich ontwikkeld en welke samenhangen bestaan er tussen deze ontwikkelingen?

Hierna wordt achtereenvolgens ingegaan op het landelijke beleid van de politie (paragraaf 2), vanuit de departementen (paragraaf 3), met speciale aandacht voor het thema publiekprivate samenwerking (paragraaf 3.2 en verder). We schetsen de rol van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV), schakel tussen landelijk beleid en de praktijk, in paragraaf 4. Paragraaf 5 is bestemd voor het gemeentelijke beleid. In paragraaf 6 volgen landelijke initiatieven die door private partijen (in het bijzonder het bedrijfsleven) worden genomen. Paragraaf 7 bespreekt een opvallend afwezig thema in het actuele landelijke beleid: de toename van het aantal overvallen op woningen. Het hoofdstuk eindigt met enkele concluderende opmerkingen.

Er is gebruikgemaakt van verschillende (openbare en niet-openbare) bronnen. Het politiebeleid is deels in kaart gebracht door het raadplegen van de landelijke website www.politie.nl en deels door het raadplegen van interne, niet-openbare stukken, die met de onderzoekers is gedeeld door leden van de Taskforce. Samen met een onderzoeker van de Politieacademie is een literatuursearch verricht in PolitieKennisNet en in de database van de Mediatheek van de Politieacademie. Verder is gezocht naar specialisten op het terrein van overvalcriminaliteit op de Rechercheschool en binnen het Lectoraat Criminaliteit en Recherchekunde.

De beschrijving van het beleid vanuit de landelijke overheid is gebaseerd op officiële overheidsdocumenten die te raadplegen zijn via de website www.overheid.nl. Ook de website www.hetcvv.nl bevat veel relevante bronnen, specifiek met het oog op het realiseren van publiekprivate samenwerking op landelijk en lokaal niveau. Het beleid van brancheorganisaties is in kaart gebracht op basis van door hen zelf gepubliceerd materiaal en een aantal telefonische interviews met een brede selectie van vertegenwoordigers van koepelorganisaties. Tot slot is gebruikgemaakt van relevante, openbare, onderzoeksrapporten.

8 Landelijk politiebeleid

8.1 De Raad van Hoofdcommissarissen

De Raad van Hoofdcommissarissen (RvHC) heeft op 1 juli 2010 zijn visie op de aanpak van overvalcriminaliteit gepresenteerd.²² De RvHC committeert zich aan de ambitie van de Taskforce Overvallen om in het jaar 2010 een reductie van het aantal overvallen met minimaal 20% ten opzichte van het jaar 2008 te realiseren. De RvHC constateert dat deze reductie uitsluitend te bereiken is door middel van een integrale aanpak, waarbij de politie zal zorgen voor heterdaadkracht, opsporing en analyse. Daarbij neemt de RvHC als uitgangspunt dat incidentgestuurd beleid wordt vermeden, dat een structurele herziening van bestaande praktijken noodzakelijk is en dat kennis en kunde, oftewel de informatiepositie van de politie, geborgd worden.

De RvHC wil bevorderen dat meer verdachten van overvallen op heterdaad worden aangehouden. De burger zou hierbij een grotere rol moeten krijgen (denk aan SMS-alert). Daarnaast moet het opsporingsonderzoek kwalitatief verbeteren, door beter (sporen)onderzoek en door 'plaats delict management'. Voor urgente incidenten moet de politie kunnen beschikken over een zogenoemd 'quick response team' (een team dat altijd *standby* is en dat snel kan worden ingezet bij calamiteiten). Verdachten en daders van overvallen worden door middel van de persoonsgerichte aanpak (PGA) in de gaten gehouden aan de hand van een 'top X', en er wordt gericht capaciteit ingezet op specifieke incidenten, zoals woningovervallen. Tot slot wordt alle relevante informatie vastgelegd en gedeeld, zodat kennis en expertise worden vergroot. Door dadergericht te werk te gaan in plaats van delictgericht, kan met beperkte capaciteit een grotere slagkracht worden behaald. Borging van opgebouwde kennis en informatie moet ervoor zorgen dat de politie een lerende organisatie wordt, en voorkomt dat opgebouwde ervaring verdwijnt op het moment dat individuele politiemedewerkers het korps verlaten.

Het is volgens de RvHC niet de bedoeling dat er nieuwe structuren voor de aanpak van overvalcriminaliteit in het leven worden geroepen: de regie ligt bij de korpsen, omdat de overvallen zich in de regio's voordoen. Wel zal er worden voorzien in een landelijk sturingsmodel waarin kennis en informatie worden vastgelegd en gedeeld. Binnen de korpsen voert de korpsbeheerder de regie, met als uitgangspunt dat er wordt

22 Raad van Korpschefs, Portefeuillehouder overvallen, *Visiedocument aanpak overvalproblematiek Nederlandse politie*. Versie 1.0 definitief, Politie Vertrouwelijk, 1 juli 2010.

gekomen tot een gezamenlijke aanpak in de vorm van publiekprivate samenwerking (PPS), met taken voor de gemeenten, de ondernemers en het Openbaar Ministerie. De Regionale Platforms Criminaliteitsbeheersing (RPC's) zullen dan ook een belangrijke taak gaan vervullen.

De RvHC vraagt in het bijzonder aandacht voor de toename van het aantal gewelddadige woningovervallen, omdat die een grote impact op slachtoffers hebben en maatschappelijke onrust teweegbrengen. Daarnaast is er aandacht voor de communicatie rondom overvallen, niet alleen intern in de politieorganisatie en met de ketenpartners (met het oog op het delen van de meest actuele en relevante informatie), maar ook extern, naar burgers, slachtoffers en (potentiële) daders.

Naast deze zelfstandige beleidslijn van de RvHC, is de raad betrokken bij een aantal overlegstructuren in het kader van de bevordering van de publiekprivate samenwerking.

8.2 Het Landelijk Overleg Overvallen Coördinatie

Het Landelijk Overleg Overvallen Coördinatie (LOOC) bestaat uit de nationale en de regionale overvalencoördinatoren. De regionale coördinatoren zijn al in 1996 in functie getreden, als gevolg van een besluit van de RvHC. In april 2004 werd de landelijke overvalcoördinator (LOC) ingesteld. De aanleiding voor diens aanstelling zijn

‘de ontwikkelingen op het gebied van winkelcriminaliteit, waaronder overvallen (...), die niet alleen materiële schade, maar ook ernstige immateriële schade veroorzaken. Het beheersen van de criminaliteit en het verschaffen van veiligheid zijn topprioriteiten voor overheid en detailhandel. In dat kader zijn door de overheid en detailhandel afspraken gemaakt om de samenwerking op het gebied van repressie en preventie nader vorm te geven.’²³

Deze afspraken, vastgelegd in een gezamenlijke overeenkomst uit begin 2003 en ondertekend door de ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de staatssecretaris van Economische Zaken en vertegenwoordigers namens het Platform Detailhandel en de Raad Nederlandse Detailhandel, hielden onder meer in dat er een nationale coördinator overvalcriminaliteit zou worden aangesteld. Deze coördinator moet de samenwerking tussen overheid en bedrijfsleven op dit terrein weer effectief maken en nadere analyses van overvalcijfers en preventieadviezen opstellen. Uit de installatietekst van de landelijke overvalcoördinator bleek dat de functie van regionale overvalcoördinator aan revisie toe is:

23 Raad van Hoofdcommissarissen, Landelijk Overvalcoördinator, *Landelijk Overvalcoördinator. Beleidskaders*. April 2004. Te downloaden van www.hetccv.nl.

‘Om de kwaliteit van de benodigde informatie inzake het fenomeen overvallen te vergroten, is het van belang dat de functie van overvalcoördinator bij de regiokorpsen wordt bestendig dan wel nieuw leven wordt ingeblazen.’²⁴

In de beleidskaders van de landelijke overvalcoördinator wordt overwogen dat het aantal overvallen dan wel een stabilisatie te zien geeft (sinds 2001), maar dat het streven is gericht op het *terugdringen* van deze vorm van criminaliteit. Daartoe moet de informatievoorziening bij de politie en bij het bedrijfsleven zo uniform mogelijk worden ingericht. De belangrijkste taak van de landelijke overvalcoördinator lijkt dan ook te zijn de *samenwerking* tussen de private partijen en de overheid te bevorderen, om tot een gemeenschappelijke aanpak te komen, ‘met behoud van ieders verantwoordelijkheid’.²⁵ Deelnemende partijen zijn het NPC, waarin de ministeries van Justitie en Binnenlandse Zaken vertegenwoordigd zijn, de regionale politiekorpsen en de dienst Nationale Recherche Informatie (dNRI) van het KLPD en het Bedrijvenplatform tegen Roofovervallen.

De landelijke overvalcoördinator rapporteert op regelmatige basis over het aantal overvallen, ontwikkelingen in de frequentie en bijzonderheden. In 2006 en 2007 kan die nog medelen dat het aantal overvallen daalt,²⁶ maar vanaf medio 2007 wordt de toename in het aantal overvallen duidelijk.²⁷ De landelijk overvalcoördinator roept op tot samenwerking tussen politie, justitie en het bedrijfsleven. Meer specifiek moet het gaan om het versterken van de informatie-uitwisseling en communicatie tussen politie en bedrijven, het bevorderen van het ontwerpen van bedrijfsveiligheidsplannen en naleving van werkprocedures, en het versterken van de dadergerichte opsporing.²⁸ Het LOOC komt maandelijks bijeen om op casusniveau per regio overvallen te bespreken. Onderwerp van gesprek zijn het inventariseren van de maandelijks frequentie van overvallen per korps en het delen van opvallende kenmerken van daders of dadergroepen, modus operandi, overvalgevoelige sectoren en door overvallers gebruikte voertuigen en wapens. Als wordt vermoed dat daders of dadergroepen in meerdere regio’s actief zijn, wordt opsporingsinformatie gedeeld.

24 Raad van Hoofdcommissarissen, Landelijk Overvalcoördinator, *Landelijk Overvalcoördinator. Beleidskaders*. April 2004, p. 5.

25 Raad van Hoofdcommissarissen, Landelijk Overvalcoördinator, *Landelijk Overvalcoördinator. Beleidskaders*. April 2004, p. 3.

26 Landelijke Overvalcoördinator, *Voortgangsrapport no. 5. Eerste halfjaar 2006* en *Voortgangsrapport no. 6. Eerste & tweede halfjaar 2006*. Houten/Zoetermeer: KLPD.

27 Landelijke Overvalcoördinator, *Voortgangsrapport no. 7. Eerste halfjaar 2007*. Houten/Zoetermeer: KLPD.

28 Landelijke Overvalcoördinator, *Voortgangsrapport no. 8. Het jaar 2007 in beeld*. Houten/Zoetermeer: KLPD.

8.3 Bovenregionale Recherche

Werkwijze tot nu toe

De Bovenregionale Recherche (BR) is in januari 2004 ingesteld²⁹ en betreft een samenwerkingsverband tussen politiekorpsen, onder gezag van de hoofdofficier van justitie van het centrumkorps (art. 7 Regeling nationale en bovenregionale recherche, hierna Regeling). De BR heeft verscheidene taken (zie art. 8 van de Regeling). In het licht van de aanpak van overvalcriminaliteit is de taak van een BR-team (BRt):

‘het verrichten van tactische opsporingsonderzoeken naar vormen van midden-criminaliteit die criminele groeperingen betreffen die in verschillende politie-regio’s actief zijn of criminele verschijnselen betreffen die zich in samenhang voordoen in het gehele land en de regionale rechedienst van een politiekorps gedurende te lange tijd te zwaar zouden belasten’ (art. 8 onder a Regeling).

De aansturing van de BR vindt plaats door een bovenregionaal rechercheoverleg (BRO) dat onderzoeken toewijst aan de bovenregionale rechedeams, taakaccenten toewijst en zorg draagt voor inzicht in de aanpak, evenals de beleidsmatige en beheersmatige afstemming met betrekking tot de uitoefening van de taken van de BR (art. 9). Politiekorpsen leveren ‘BR-waardige zaken’ aan, als die voldoen aan de volgende voorwaarden: er moet sprake zijn van een onderzoek binnen een van de BR taakvelden;³⁰ er moet sprake zijn van meer dan één dader; en er moet sprake zijn van een zaak met ‘een bovenregionaal karakter’. Voldoet een opsporingsonderzoek aan deze criteria, dan wordt de zaak aangemeld bij de zogeheten regionale stuur- en weegploeg. Deze stuur- en weegploeg legt de zaak vervolgens voor aan een bovenregionale stuur- en weegploeg, die de zaak op zijn beurt, vergezeld van een advies, voorlegt aan het BRO. Het BRO bepaalt vervolgens of de zaak wordt uitgezet bij een van de bovenregionale rechedeams, en zo ja, bij welk team.

Geïntensiveerde aanpak

Sinds eind mei 2010 is deze procedure voor wat betreft de aanpak van overvallen gewijzigd, als reactie op de recente toename van het aantal overvallen in 2009 en ‘de politieke en maatschappelijke aandacht voor het onderwerp’.³¹ Het doel van de hernieuwde aanpak is ‘in een relatief korte periode (juni tot en met december 2010) het

29 Regeling nationale en bovenregionale recherche, *Staatscourant* 2004, nr. 19.

30 Overvallen, ramkraken, bedrijfsinbraken, ladingdiefstal, skimming, fraude, mobiel banditisme, kinderporno en woninginbraken.

31 L. Zweep en E. van Hees, *Projectplan Bovenregionale opsporing van overvallen. Projectmatige intensivering van de landelijke aanpak van de BR*. Stafbureau BRO en BR MN, 26 mei 2010, p. 3.

aantal opgeloste overvallen te verhogen en in korte tijd meer daders op te pakken.³² De nieuwe aanpak houdt in dat een onderzoek niet eerst via de (boven)regionale stuur- en weeggroepen aan het BRO wordt voorgelegd, maar dat een BRt een kortdurend (maximaal twee weken) onderzoek kan starten, nadat zich een overval in de regio heeft voorgedaan. Na deze twee weken wordt besloten of het onderzoek kan worden afgerond, of dat er sprake is van BR-waardigheid. Is het laatste het geval, dan wordt alsnog een projectvoorstel ingediend bij het BRO.³³ Deze intensivering van de aanpak van overvallen moet ertoe leiden dat er meer onderzoeken naar overvallen sneller kunnen worden afgerond.³⁴ Daartoe wordt niet alleen de procedure vereenvoudigd, maar wordt ook inhoudelijk een ruimere afweging gemaakt: voorheen konden uitsluitend zogeheten ‘categorie 3’-overvallen³⁵ door een BRt worden onderzocht. In de nieuwe werkwijze kunnen BR-eenheden ook overvallen op het grensvlak van categorie 2 en 3 aanpakken. Al met al streven de BR-eenheden ernaar in de periode mei tot en met december 2010 veertien extra onderzoeken naar overvallen te verrichten, een verdubbeling ten aanzien van het jaar 2009.³⁶

8.4 Overige landelijke politie-initiatieven

Pavlov-team

De Dienst Verkeerspolitie van Het Korps landelijke politiediensten (KLPD) heeft een speciaal team in het leven geroepen dat criminaliteit langs de snelweg aanpakt, waaronder overvallen op tankstations en wegrestaurants. Dit team heet het Pavlov-team: Probleemgerichte Aanpak Veiligheid en Leefbaarheid op Verzorgingsplaatsen. Een belangrijk onderdeel van deze probleemgerichte aanpak is intensiever surveilleren. Daarnaast kunnen horecamedewerkers via een centraal meldnummer melding doen van vervelende zaken of verdachte personen. Bovendien houdt een speciale Pavlov-contactpersoon regelmatig contact met de tankstations en wegrestaurants.³⁷

Vlijmen-groep

De politieregio's Amsterdam-Amstelland, Utrecht, Rotterdam-Rijnmond, Haaglanden, Midden en West Brabant, Brabant Zuid-Oost, Limburg-Noord en -Zuid, even-

32 L. Zweep en E. van Hees, a.w., p. 3.

33 L. Zweep en E. van Hees, a.w., p. 3.

34 L. Zweep en E. van Hees, a.w., p. 5.

35 Overvallen van de derde categorie worden gekenmerkt door georganiseerdheid van de (zeer ervaren) daders, die uit zijn op winstmaximalisatie en niets aan het toeval overlaten. In de tweede categorie gaat het om overvallen die enige vorm van organisatie kennen en worden uitgevoerd door beginnende of semiprofessionele daders. De lichtste categorie overvallen heeft betrekking op (zeer jonge) beginners en zogeheten wanhoops-overvallers. De organisatie en de voorbereiding zijn beperkt, evenals de buit.

36 L. Zweep en E. van Hees, a.w., p. 5.

37 Bron: www.politie.nl/klpd.

als het KLPD en de Raad van Hoofdcommissarissen hebben zich eind maart 2009 verenigd in de zogeheten Vlijmen-groep. De deelnemers streven naar een landelijke aanpak van overvalcriminaliteit en hebben daartoe hun eigen inbreng van kansrijke praktijken geïnventariseerd en met elkaar gedeeld. De kansrijke praktijken zijn ingedeeld in de thema's: Informatie en analyse (het uitwisselen van kennis en informatie); Hard blauw (onder andere het investeren in Heterdaadkracht); Opsporing (de aanpak van overvallen in de vorm van een BRt, een Team Grootchalige Opsporing (TGO), een Staf Grootchalig Bijzonder Optreden (SGBO), of een speciaal overvallenteam); 'Policing of communities' (publiekprivate samenwerking); en Innovatie.³⁸ Omdat de activiteiten van de Vlijmen-groep in de tijd ongeveer samenvielen met de installatie van de Taskforce, is besloten om die eerst af te wachten. Op dit moment wordt door de Nederlandse politie gewerkt aan een structurele inbedding van het Vlijmen-initiatief.³⁹

Communicatie rondom overvallen

In april 2010 is een onderzoek afgerond naar de politiecommunicatie rond overvallen in vier politieregio's.⁴⁰ Uit het onderzoek blijkt dat de vier bestudeerde regio's, hoewel zij allemaal recent met een 'overvallengolf' te maken hebben gehad, verschillend te werk gaan op het terrein van communicatie (met collega's van politie, met samenwerkingspartners, burgers en potentiële daders). In het onderzoeksrapport worden aanbevelingen gedaan voor de verbetering van de communicatie. Het rapport is verspreid onder de politiekorpsen, voor aanvulling en commentaar. De bedoeling is dat op basis van de bevindingen het landelijke communicatiebeleid wordt aangescherpt.

38 Zie *Landelijke aanpak STOP overvallen*. Werkconferentie Vlijmen d.d. 29.03.09. Zie ook de powerpointpresentatie van de medewerkers aan het Programma Intelligence van de Raad van Hoofdcommissarissen.

39 Bron: telefoongesprek met de landelijk overvalcoördinator Jos van der Stap, 16 april 2010. In het visiedocument van de Raad van Korpschefs (zie voetnoot hiervoor) wordt eveneens verwezen naar 'Vlijmen'.

40 Merlijn van Hulst et al., *Politiecommunicatie rondom Overvallen. Een vergelijkende analyse van de regio's Brabant Zuid-Oost, Limburg-Noord, Midden en West Brabant en Flevoland*. Politie, Universiteit van Tilburg, april 2010.

9 Beleid vanuit de landelijke overheid

9.1 Medio jaren negentig: Eerste Taskforce Overvallen

Overvalcriminaliteit is lange tijd geen eigenstandig onderwerp van landelijk overheidsbeleid geweest. Pas begin jaren zeventig ontstaat politieke aandacht voor ‘bankovervallen’. Voor een eerste voorbeeld van projectmatige aanpak van overvallen moeten we zo’n dertig jaar terug in de tijd. Medio jaren negentig werd het projectteam overvallen actief (1993-1999). Dit team (een samenwerkingsverband van overheid en private partijen) richtte zich vooral op het stimuleren van preventieve maatregelen.

In juni 1993 werd de eerste Taskforce Overvallen opgericht, een jaar na de komst van het Landelijk Platform Criminaliteitsbeheersing en de eerste specialistische overvalenteams in de steden Amsterdam, Rotterdam en Utrecht.⁴¹ Deze Taskforce, die voor drie jaar in het leven werd geroepen, had als heldere missie dat het aantal overvallen moest worden teruggedrongen door middel van een integrale aanpak. Dat zou gebeuren met een budget van USD 500.000,- destijds het equivalent van ongeveer 1 miljoen Nederlandse guldens. Het budget was beschikbaar gesteld door het bedrijfsleven en het ministerie van Justitie. De Taskforce werkte aan de hand van een actieplan, waarin streefcijfers waren vastgelegd: het aantal overvallen in 1993 mocht niet boven het niveau van 1992 uitkomen, en in 1994 zou het aantal overvallen 5% minder moeten zijn dan in 1993. In 1995 zou het aantal overvallen minder moeten zijn dan in 1994 (zonder streefpercentage). Daarnaast stelde de Taskforce zich ten doel dat het ophelderingspercentage van overvallen omhoog moest en dat het bedrijfsleven bewust moest worden gemaakt van het risico van slachtofferschap. Voorts zou het delict onaantrekkelijker moeten worden voor (potentiële) daders en moest er aandacht komen voor adequate hulpverlening aan slachtoffers. De Taskforce bracht bestaande initiatieven op het terrein van de preventie en repressie van overvallen in beeld, toetste die op bruikbaarheid en ontplooide nieuwe maatregelen op die terreinen die onderbelicht bleven. Aan het plan van aanpak lag een gedegen analyse van de aard en de omvang van overvalcriminaliteit ten grondslag, en in de uitwerking van de maatregelen werd actief gezocht naar integrale samenwerking.

Het is interessant te bemerken dat reeds vijftien jaar geleden landelijk, op projectmatige basis aandacht is gevraagd en geschonken aan overvalcriminaliteit. Welke

41 Zie Victor Jammers, *Commercial robberies: the business community as a target in The Netherlands*. Den Haag: ministerie van Justitie, 3 februari 1994.

resultaten deze eerste Taskforce Overvallen heeft geboekt, is echter lastig te achterhalen.⁴² Uit een vroege publicatie kan worden afgeleid dat in de tweede helft van 1993 stabilisatie van het aantal overvallen ‘bijna’ was bereikt.⁴³ Eveneens is bekend dat het aantal overvallen medio jaren negentig van de vorige eeuw is afgenomen. Dit succes is toegeschreven aan de Taskforce en juist vanwege het geboekte succes achtte men het in stand houden van de Taskforce minder nodig en werd hij ontmanteld.⁴⁴

9.2 Vanaf 2000: algemeen veiligheidsbeleid en ministeriële Overvallenbrief

De eerste jaren van het nieuwe millennium moeten het wat landelijk beleid op het terrein van overvallen betreft, doen met algemene criminaliteits- en veiligheidsprogramma's: het Integraal Veiligheidsprogramma (1999-2001), Naar een veiliger samenleving (vanaf 2002) en Veiligheid begint bij voorkomen (vanaf 2004). Deze jaren worden gekenmerkt door een gestage afname van het aantal overvallen.

Pas met de zogeheten Overvallenbrief van de minister van Justitie die eind maart 2009⁴⁵ aan de Tweede Kamer werd gestuurd, komt overvalcriminaliteit (wederom) zelfstandig op de landelijke beleidsagenda te staan. Voordien werd de aanpak van overvalcriminaliteit op landelijk niveau onder algemenere noemers geschaard: criminaliteit tegen het bedrijfsleven, veelvoorkomende criminaliteit, middelzware criminaliteit, et cetera. Een uitzondering (en wellicht de enige) op deze algemene aanpak kan worden gevonden in Kamervragen over overvallen op supermarkten, die begin 2001 werden gesteld aan de toenmalige minister van Justitie Korthals.⁴⁶ Die verwijst in zijn antwoord naar het Nationale Beleidsplan Politie. Op basis van dit plan werd besloten overvalcriminaliteit te kwalificeren als ‘middencriminaliteit’ en haar daarmee in aanmerking te doen komen voor een zogeheten bovenregionale aanpak, waarvoor zes vaste rechteercheteams in het leven werden geroepen.⁴⁷ De minister zegde destijds toe dat uiterlijk in het jaar 2002, 1% van de totale politiesterkte aan de bovenregionale aanpak van middencriminaliteit (inclusief overvallen dus) zou moeten worden besteed.

De afgelopen jaren is de aandacht voor overvallen en overvaller intensiever geworden. Kamerleden vestigden regelmatig de aandacht op overvalcriminaliteit. Meestal zijn de vragen gebaseerd op (in de media) gepubliceerde cijfers over de frequentie van overval-

42 Zoeken naar oude Kamerstukken (tot en met 1995) in de database www.statengeneraaldigitaal.nl met de zoekterm ‘Taskforce Overvallen’ levert geen *hits* op.

43 Zie Jammers, a.w., p. 12.

44 Bron: e-mail van Bert Berghuis, lid van de begeleidingscommissie van het onderhavige onderzoek, 9 juni 2010.

45 *Kamerstukken II*, 2008-2009, 28 684, nr. 210.

46 Handelingen TK, 2000-2001, Aanhangsel nr. 705.

47 *Kamerstukken II*, 2002-2003, 28 250, nr. 4.

len, of op recent gepubliceerde (nieuwe) kennis over daders, dadergroepen,⁴⁸ modus operandi of overvalgevoelige sectoren.⁴⁹ De bewindspersonen aan wie de vragen gericht zijn, antwoordden doorgaans met verwijzing naar het algemene beleid voor de aanpak van bovenregionale vermogenscriminaliteit en publiekprivate samenwerking om overvallen te voorkomen.

Met de ministeriële Overvallenbrief van maart 2009 kwam verandering in dit reactierepertoire: voor het eerst wordt aandacht gevraagd en gegeven aan overvalcriminaliteit als een eigenstandig onderwerp. Tevens worden ambitieuze doelen gesteld:

‘de beleidsmatige aanpak van overvallen is de afgelopen jaren niet eenduidig voor het voetlicht gekomen, doordat ze vrijwel altijd ingebed werd in de bredere aanpak van criminaliteit gericht tegen het bedrijfsleven en tegen specifieke risicobranches. De toename van het aantal overvallen rechtvaardigt thans een eigenstandige benadering. Inzet van de geïntensiverde aanpak is een reductie in 2010 ten opzichte van het aantal overvallen in 2008 met minimaal 20%, waardoor in ieder geval hetzelfde – laagste – niveau van 2006 bereikt kan worden. Dit betekent dat het aantal overvallen moet dalen van 2395 naar 1900.’

De minister legitimeert deze intensievere aanpak op grond van de ‘zorgwekkende toename’ van het aantal overvallen, alsook de ernst en de impact van het delict. De minister stelt dan ook ‘een integrale repressieve en preventieve aanpak’ voor.

In het voorjaar van 2010 verscheen de verantwoording van het programma Veiligheid begint bij voorkomen,⁵⁰ een vervolg op de eerste en tweede voortgangsrapportages van het programma. In de verantwoording wordt geconstateerd dat het aantal overvallen op woningen en winkels in 2008 en 2009 is toegenomen. Om die toename het hoofd te bieden zijn extra maatregelen nodig, aldus de opstellers van de verantwoording, waarvoor zij een taak weggelegd zien voor de Taskforce Overvallen: hij moet ‘ontwikkelingen monitoren’ en ‘een integrale aanpak stimuleren’, waarbij gemeenten een regierol hebben, onder andere in het organiseren van regionale bijeenkomsten. Specifiek genoemd worden nieuwe opsporingsinitiatieven, zoals de inzet van helikopters, speciale interventieteams, voorlichting en innovaties als DNA-spray, GPS-alarmering en de toepassing van automatische nummerbordherkenning. Ook

48 Zie de vragen van de leden Smeets en Heerts (beiden PvdA) aan de staatssecretaris van Economische Zaken en de minister van Justitie over rondtrekkende Oost-Europese bendes. Handelingen TK, 2007-2008, Aanhangsel, nr. 1674.

49 Zie bijvoorbeeld de vragen van het lid De Roon (PVV) aan de ministers van Justitie, van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer over georganiseerde winkelcriminaliteit, Handelingen TK, 2006-2007, Aanhangsel nr. 1344 en de vragen van het lid Teeven (VVD) aan de minister van Justitie over het toegenomen aantal gewelddadige overvallen op winkels, Handelingen TK, 2006-2007, Aanhangsel nr. 2538.

50 *Kamerstukken II*, 28 684, nr. 276.

de Rotterdamse Menukaart wordt genoemd, als instrument voor justitie, politie en hulpverlening om voor iedere dadercategorie de juiste aanpak te kiezen.

10 Publiekprivate samenwerking

In de afgelopen tien jaar is veel geïnvesteerd in de verbetering en intensivering van de publiekprivate samenwerking, steeds gebaseerd op de combinatie preventie en repressie. Het treffen van preventieve maatregelen zou bij uitstek behoren tot het private domein, in het bijzonder het bedrijfsleven. Repressieve maatregelen komen vervolgens toe aan de landelijke of regionale overheid. De meeste samenwerkingsverbanden richten zich op het tegengaan van criminaliteit in veel getroffen branches, zoals de detailhandel. De aanpak is dan meestal breed, gericht op het reduceren van criminaliteit in brede zin. Overvallen krijgen binnen die brede aanpak eigenstandige aandacht.

De meeste maatregelen die zijn gericht op het tegengaan van criminaliteit tegen het bedrijfsleven, zijn ondergebracht in het algemene landelijke veiligheidsprogramma *Veiligheid begint bij Voorkomen*.⁵¹ Ook het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV), dat fungeert als schakel tussen beleid en praktijk en bedoeld is publiekprivate samenwerking te stimuleren is in dit programma ondergebracht.

10.1 Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing

Het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (NPC) is een samenwerkingsverband tussen overheid en bedrijfsleven voor de aanpak van specifieke vormen van criminaliteit tegen het bedrijfsleven, waaronder overvalcriminaliteit. Het NPC is opgericht in 1992 en komt twee keer per jaar bijeen onder voorzitterschap van het ministerie van Justitie.⁵² Deelnemers zijn, vanuit de overheid: de ministeries van Justitie, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Economische Zaken; en daarnaast de politie, het Openbaar Ministerie en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Namens het bedrijfsleven maken VNO-NCW, MKB-Nederland, het Verbond van Verzekeraars, Detailhandel Nederland, de Nederlandse Vereniging van Banken en Koninklijke Horeca Nederland deel uit van het platform.

Regionale Platforms Criminaliteitsbeheersing

Naast het NPC zijn er de Regionale Platforms Criminaliteitsbeheersing (RPC's). Deze RPC's zijn samenwerkingsverbanden waarin lokale veiligheidsproblemen worden aangepakt. De RPC's richten zich op het ontwikkelen, stimuleren en uitvoeren van

51 Zie www.veiligheidbegintbijvoorkomen.nl.

52 Zie www.justitie.nl/onderwerpen/criminaliteit/npc.

regionale projecten.⁵³ De RPC's zijn in 2006 geëvalueerd.⁵⁴ Uit het evaluatierapport blijkt dat de RPC's met een zeer bescheiden budget het nodige ondernemen op het gebied van de criminaliteitspreventie, vooral op het terrein van publiekprivate samenwerking. Er is verschil tussen de RPC's in de mate van activiteiten en uitwerking van de publiekprivate samenwerking, maar de onderzoekers concluderen dat het zinvol is de RPC's in stand te houden: 'al loopt niet alles even gestroomlijnd, er gaat weinig geld in om en de afgelopen jaren zijn de werkzaamheden van de RPC's toegenomen.' De onderzoekers suggereren af te zien van het idee van een landelijke dekking, maar veeleer uit te gaan van lokale behoefte: 'als het niet lukt in een regio een RPC van de grond te krijgen, is er misschien nu eenmaal niet zo veel behoefte aan een RPC.'

Landelijke werkgroep overvalcriminaliteit RPC's

Naar aanleiding van de sterke toename van het aantal overvallen is in maart 2009 de landelijke werkgroep overvalcriminaliteit RPC's opgericht. De werkgroep bestaat uit leden afkomstig uit de RPC's en het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. De werkgroep ondersteunt de Taskforce Overvallen. De Taskforce heeft de werkgroep verzocht een overzicht op te stellen van al getroffen preventiemaatregelen om overvallen te voorkomen. De werkgroep heeft aan dit verzoek gehoor gegeven en een vragenlijst uitgezet onder alle RPC's. Uit de resultaten van deze enquête blijkt dat het treffen van nieuwe preventieve maatregelen niet 'de eerste prioriteit' heeft, omdat er inmiddels een omvangrijke hoeveelheid preventiemaatregelen is ontwikkeld, zowel door het bedrijfsleven als door de overheid. Relevanter is dat de werkgroep constateert dat ondernemers onvoldoende gebruikmaken van de beschikbare kennis en van bestaande maatregelen. De werkgroep adviseert de Taskforce dan ook de samenwerking tussen de verschillende partijen te versterken en daarbij de verantwoordelijkheden te verduidelijken, evenals 'een actieve houding' te stimuleren en de betrokkenheid van ondernemers te vergroten.⁵⁵

Actieplan Veilig Ondernemen

Het NPC staat aan de wieg van het Actieplan Veilig Ondernemen (AVO), dat voor het eerst werd gepresenteerd in januari 2004. Dit Actieplan heeft als doel de criminaliteit tegen het bedrijfsleven terug te dringen. Bij de presentatie van het eerste Actieplan werd de ambitie uitgesproken om uiterlijk in het jaar 2008 20% reductie van deze

53 Zie www.hetcvv.nl/dossiers, dossier Regionale Platforms Criminaliteitsbeheersing.

54 S.J. Rooseboom, F.M.H.M. Driessen en B.G.M. Völker, *Regionale Platforms Criminaliteitsbeheersing, een evaluatie*. Utrecht: Bureau Driessen Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek, 2006.

55 Landelijke werkgroep overvalcriminaliteit RPC's, *Advies landelijke taskforce overvalcriminaliteit*. 16 november 2009, p. 2.

vorm van criminaliteit te realiseren.⁵⁶ In het AVO worden tien projecten beschreven waarmee overheid en bedrijfsleven gezamenlijk het gestelde doel van 20% minder criminaliteit tegen het bedrijfsleven per uiterlijk 31 december 2008, willen bereiken. Vier van de tien projecten zijn (mede) gericht op het tegengaan van overvalcriminaliteit. Het betreft projecten in de branches *transport* (de ontwikkeling van een convenant om overvallen en geweldscriminaliteit tegen te gaan), *detailhandel* (de al aangestelde landelijke overvalcoördinator en het komen tot voorlichtingsmateriaal voor personeel teneinde overvallen te voorkomen), *juweliers* (verbeterde aanpak vanwege de toename van het aantal ramkraken en overvallen) en *horeca* (omstandigheden in kaart brengen van roofovervallen en inbraak).

Naast deze branchespecifieke projecten verwijst het AVO naar de toezegging van de toenmalige ministers van Justitie (Donner) en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Remkes) in het kader van het landelijke beleidsprogramma *Naar een veiliger samenleving*: het verbeteren van de effectiviteit van recherche door het vormen van zes vaste rechteamts voor de aanpak van regio-overstijgende middelzware criminaliteit (waartoe overvallen gerekend worden).⁵⁷ Inmiddels is er een derde versie van het AVO verschenen, dat de ambitie heeft gesteld in 2010 de criminaliteit tegen het bedrijfsleven met 25% terug te brengen ten opzichte van 2004.

Convenanten Aanpak Winkelcriminaliteit

Onderdeel van het AVO zijn de Convenanten Aanpak Winkelcriminaliteit (CAW), een resultaat van samenwerking tussen het Platform Detailhandel en de ministeries van Justitie, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Economische Zaken.⁵⁸ Het eerste Convenant, bedoeld om (gewelddadige) criminaliteit tegen winkeliers tegen te gaan, stamt uit 2003. Inmiddels is er een Convenant Winkelcriminaliteit Deel 3,⁵⁹ waarin is afgesproken dat uiterlijk in het vierde kwartaal van 2010 alle in het Convenant opgenomen acties zijn uitgevoerd. Evenals het AVO werkt het CAW met deelprojecten. Overvallen tegen winkeliers zijn het onderwerp van project 1. In het kader van dit project zijn de volgende afspraken gemaakt:

1. Om overvalcriminaliteit, ramkraken en vormen van georganiseerde zware winkelcriminaliteit beter te kunnen voorkomen en bestrijden zal een voorziening op landelijk niveau worden opgezet, volgens de inrichtingseisen van het Nationaal Intelligence Model. Deze voorziening is uiterlijk 1 oktober 2009 operationeel. Tot die

56 NPC-Actieplan Veilig Ondernemen 19-01-04. Te downloaden van www.hetccv.nl. Zie ook *Kamerstukken II*, 2003-2004, 28 684, nr. 24: Brief minister inzake aanbieding van het Actieplan Veilig Ondernemen.

57 *Kamerstukken II*, 2002-2003, 28 250, nr. 4.

58 Zie *Actieplan Veilig Ondernemen Deel 3*, p. 13 (project 23).

59 Ministerie van Justitie, Platform Detailhandel Nederland, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ministerie van Economische Zaken, Raad van Hoofdcommissarissen, *Convenant Aanpak Winkelcriminaliteit Deel 3*, november 2008.

tijd zal de huidige organisatie van de landelijk overvalcoördinator blijven bestaan. Vanuit de genoemde voorziening zal in het kader van de politiekertaak 'signaleren en adviseren' overleg worden gevoerd met het bedrijfsleven. Uitgangspunt is dat door de politie of het bedrijfsleven aangedragen informatie aanleiding vormt voor preventieve dan wel repressieve inspanningen.

2. Uiterlijk 1 oktober 2008⁶⁰ heeft de politie in iedere politieregio, dan wel samenwerkingsverband van regio's, een contactpersoon voor de hierboven genoemde voorziening én voor het georganiseerde bedrijfsleven ten aanzien van de problematiek van overvallen en ramkraken. Zij zijn tevens verantwoordelijk voor het agenderen van deze problematiek in de Regionale Platforms Criminaliteitsbeheersing. Ook de detailhandel zorgt ervoor dat uiterlijk 1 oktober 2008 voor de politie en andere strategische partners voor iedere regio een contactpersoon beschikbaar is.
3. De politie stelt maandelijks een actueel overzicht van overvallen en ramkraken beschikbaar aan de detailhandel. Dit overzicht is voor intern gebruik. Externe communicatie vindt plaats in overleg met de politie.
4. De rijksoverheid stimuleert de gemeenten waar de meeste overvallen plaatsvinden om het aantal overvallen terug te dringen.

Uit het AVO is een convenant voortgevloeid tussen de RvHC (in het bijzonder de portefeuillehouder publiekprivate samenwerking) en het Verbond van Beveiligingsorganisaties (VvBO), aangaande de organisatie en de opvolging van elektronische alarmen. In het convenant wordt wederom benadrukt dat het voorkomen en tegengaan van criminaliteit een gedeelde verantwoordelijkheid is van de overheid en het bedrijfsleven.⁶¹

Keurmerk Veilig Ondernemen, Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan, Politiekeurmerk Veilig Wonen

Een tweede initiatief van het NPC, naast het AVO en de daaruit voortvloeiende Convenanten Winkelcriminaliteit, is het Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO): een certificeringsregeling voor gezamenlijke en bewezen effectieve activiteiten van ondernemingen, gemeente, politie en andere relevante partijen met het oogmerk de veiligheid op een bedrijventerrein of in een winkelcentrum structureel op een hoger plan te brengen.⁶² Het KVO richt zich niet specifiek op overvallen, maar breder op veilig-

60 Het Convenant Winkelcriminaliteit is opgesteld in november 2008, dus na het verstrijken van de in het stuk opgenomen deadlines. Onduidelijk is of deze deadlines gehaald zijn, of hernieuwd vastgesteld ná november 2008. Voor zover wij hebben kunnen achterhalen, is er nog geen Vierde deel van het Convenant beschikbaar.

61 Zie *Convenant tussen de Raad van Hoofdc commissarissen en het Verbond van Beveiligingsorganisaties (VvBO) aangaande de organisatie- en opvolging van elektronische alarmen*. Afgesloten december 2006, te downloaden van www.hetcv.nl.

62 Zie *Handboek keurmerk veilig ondernemen*. Te downloaden van www.hetcv.nl.

heidsverbetering in het bedrijfsleven. Een afgeleide van het KVO is de Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan (KVU): een instrument dat sinds 2003 bestaat en bedoeld is om de samenwerking op het gebied van veiligheid in de horeca en de recreatie te verbeteren.⁶³ Ook de certificeringsregeling Politiekeurmerk Veilig Wonen (PKVW) hoort in dit rijtje thuis: een veiligheidsinstrument dat bijdraagt aan de sociale veiligheid in en rond woningen, wooncomplexen en buurten en wijken en dat mede wordt ingezet om woningovervallen tegen te gaan. Voorheen was de regie rondom het toekennen van het keurmerk in handen van de politie, maar sinds 2005 zijn gemeenten hiervoor verantwoordelijk.

Veiligheid Kleine Bedrijven

Om ondernemers (in het bijzonder het midden- en kleinbedrijf) te stimuleren preventieve maatregelen te treffen en daarmee hun verantwoordelijkheid te nemen in de aanpak van overvalcriminaliteit, is een stimuleringsregeling in het leven geroepen.⁶⁴ Deze regeling maakt het kleine bedrijven mogelijk subsidie aan te vragen bij het ministerie van Economische Zaken, nadat zij op basis van de zogeheten Veiligheidsscan Kleine Bedrijven een inventarisatie hebben gemaakt van de veiligheidssituatie van hun onderneming. De subsidie faciliteert het treffen van preventieve maatregelen, zoals het aanbrengen van camera's en hang- en sluitwerk.⁶⁵

10.2 Actieplan Overvalcriminaliteit

Een tweede uitdrukking van publiekprivate samenwerking is het *Actieplan Overvalcriminaliteit*, dat stamt uit 2001. Over dit plan is niet veel bekend: er wordt summier over gerapporteerd in het *Overvallen Jaaroverzicht 2005*⁶⁶ als een initiatief van het Bedrijvenplatform tegen Roofovervallen,⁶⁷ de Vereniging Slachtofferhulp Nederland, het Openbaar Ministerie en de politie:

'Dit actieplan is door de portefeuillehouder vermogenscriminaliteit binnen de board Opsporing besproken en akkoord bevonden. In het actieplan wordt onder meer aandacht gevraagd voor de eerder binnen de Raad van Hoofdd commissarissen gemaakte werkafspraken. Op 8 juni 2001 heeft de voorzitter van

63 Zie *Handboek Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan*. Te downloaden van www.hetccv.nl.

64 *Kamerstukken II*, 2002-2003, 28600 XIII, nr. 22, motie van het lid Netelenbos c.s.

65 Zie o.a. *Kamerstukken II*, 2009-2010, 28 684, nr. 271, brief van de minister van Economische Zaken over uitbreiding van de regeling wegens groot succes.

66 Zoetermeer, KLPD/DNRI, *Overvallen in Nederland Jaaroverzicht 2005*.

67 Een samenwerkingsverband tussen politie en het bedrijfsleven, dat stamt uit 1999, als reactie op de sinds 1996 ingezette stijging van het aantal roofovervallen. De doelstelling van het platform was om een reductie van 10% in het aantal gewelddadige overvallen te bewerkstelligen. Zie 'Winkel is voor overvaller lucratiever dan bank', *De Volkskrant* 17 mei 2001.

de Beleids- en adviesgroep Overvallen, namens de portefeuillehouder vermogenscriminaliteit, dit actieplan verzonden aan de korpschefs van de regiokorpsen en de chef van het Korps landelijke politiediensten. Ook in 2005 hebben de betrokkenen in diverse overleggrems nauw samengewerkt om de doelstellingen van dit actieplan na te streven.’

Uit dit citaat wordt niet onmiddellijk duidelijk hoe dit Actieplan zich verhoudt tot andere ondernomen activiteiten en maatregelen op het terrein van publiekprivate samenwerking, afgezien van de opvallende deelname van de Vereniging Slachtofferhulp, die in geen van de andere overlegorganen participeert. De rol van de RvHC bij de aanpak van overvalcriminaliteit wordt met dit Actieplan duidelijk: de RvHC steunt niet alleen het initiatief, maar speelt een actieve rol in het verspreiden en bevorderen van de kennis van de gemaakte afspraken in de politiekorpsen. Consultatie van de landelijk overvalcoördinator⁶⁸ maakt duidelijk dat het Actieplan na 2005 niet meer functioneerde en intussen in feite (landelijk) niet meer bestaat. Op lokaal niveau is er evenwel nog sprake van nauwe samenwerking tussen politie, justitie, bedrijfsleven en slachtofferhulp.

68 Telefoongesprek 15 april 2010.

11 Taskforce Overvallen

De Taskforce Overvallen is de jongste loot aan de stam van het landelijke beleid op overvalcriminaliteit. De instelling van de Taskforce medio oktober 2009 is een uitdrukking van de wens om overvalcriminaliteit beleidsmatig als een zelfstandig thema herkenbaar te profileren op landelijk niveau (een ‘stevige aanpak’, in de woorden van de minister) en onderstreept tevens het belang om op dit gebied de publiekprivate samenwerking te stimuleren en te verbeteren. Deelnemers aan de Taskforce Overvallen zijn de Vereniging Nederlandse Gemeenten, Detailhandel Nederland, Koninklijke Horeca Nederland, het ministerie van Justitie, politie, Openbaar Ministerie, VNO-NCW en MKB-Nederland. Door deze, in de woorden van de Taskforce, ‘evenwichtige samenstelling van publieke en private partijen’,⁶⁹ kunnen zowel preventieve als repressieve maatregelen voldoende aandacht krijgen.

Met de instelling van de Taskforce ondersteunt de minister van Justitie een voorstel van de RvHC, in het bijzonder de portefeuillehouder vermogenscriminaliteit.⁷⁰ Tegelijkertijd benadrukt de minister met het instellen van de Taskforce het streven om te komen tot een *integrale aanpak* van overvalcriminaliteit, zoals benoemd in de zogeheten Overvallenbrief van maart 2009.

Het kabinet streeft naar een afname van het aantal overvallen in 2010 met ten minste 20% ten opzichte van het jaar 2008.⁷¹ De Taskforce heeft een belangrijke rol in het waarmaken van deze ambitie, door het uitvoeren van de volgende taken:⁷²

1. het signaleren van knelpunten bij de *integrale aanpak* van overvallen en het formuleren van maatregelen om deze knelpunten op te lossen;
2. het opstellen van een *plan van aanpak* waarin de knelpunten, de maatregelen en de verantwoordelijkheden van de diverse partijen zijn beschreven;
3. het driemaandelijks monitoren van de uitvoering van de maatregelen en waar nodig wegnemen van obstakels in de uitvoering en formuleren van aanvullende maatregelen;
4. het onderhouden van contacten met de relevante partijen in het veld die niet in de Taskforce vertegenwoordigd zijn;
5. het informeren van de minister van Justitie over de voortgang van de werkzaamheden van de Taksforce, jaarlijks vóór 1 november;

69 Zie *Factsheet Taskforce Overvallen*, 9 februari 2010. Te downloaden van www.hetcvv.nl.

70 *Kamerstukken II*, 2008-2009, 28 684, nr. 210 (Overvallenbrief).

71 *Kamerstukken II*, 2009-2010, 28 684, nr. 253 (Brief van de ministers van BZK en Justitie bij de tweede voortgangsrapportage van het project Veiligheid begint bij voorkomen).

72 Zie het Instellingsbesluit Taskforce Overvallen, *Staatscourant* 2009, nr. 15348.

6. het formuleren van een voorstel voor de borging van de aanpak van overvallen nadat de Taskforce zijn werkzaamheden heeft voltooid (de Taskforce wordt ingesteld voor de duur van twee jaar).

De Taskforce hield zijn eerste landelijke (start)bijeenkomst in februari 2010. Voorzien is in een aantal regionale bijeenkomsten, onder meer in Amsterdam, Rotterdam, Tilburg, Apeldoorn en Noord-Limburg. Tijdens deze bijeenkomsten worden de gemaakte afspraken verspreid tot op het lokale niveau.⁷³

Onlangs heeft de Taskforce een *Actieprogramma 2009-2011* geschreven.⁷⁴ In dit programma worden de door de Taskforce te nemen maatregelen om overvalcriminaliteit tegen te gaan, uiteengezet. Het betreft maatregelen op het terrein van preventie (slachtoffergericht en dadergericht) en repressie. Ook is er aandacht voor slachtofferzorg; het verbeteren van de opvang van en de nazorg aan slachtoffers van overvalcriminaliteit. De *preventieve slachtoffergerichte maatregelen* zijn: het uitwisselen van effectieve preventieve maatregelen; het verstrekken van veiligheidsadviezen aan het bedrijfsleven en het beperken van de gelegenheid en de buit. De *dadergerichte preventieve maatregelen* zijn: het indammen van de instroom van nieuwe daders; het beperken van de gelegenheid (bijvoorbeeld door een uitbreiding van winkerverboden) en het verhogen van de subjectieve pakkans. De *repressieve aanpak* komt tot uitdrukking in maatregelen op het terrein van de versterking van de informatiepositie van politie en justitie; het uitwisselen van effectieve repressieve maatregelen en de gerichte inzet van politiecapaciteit op risicolocaties, risicofactoren en bekende daders en het verhogen van de objectieve pakkans.

73 *Factsheet Taskforce Overvallen.*

74 *Actieprogramma Taskforce Overvallen 2009-2011.* Versie 0.2. Den Haag, 16 oktober 2009.

12 Justitieel vervolgingsbeleid

In de hiervoor besproken Overvallenbrief⁷⁵ verwijst de minister van Justitie voor wat betreft het vervolgingsbeleid van het Openbaar Ministerie naar het Programmaplan Geweld.⁷⁶ Dit programma beoogt naast een preventieve benadering ook een dadergerichte aanpak van geweldplegers en wil op die manier bijdragen aan de kabinetsdoelstelling van 20% minder geweldsdelicten in 2010. Er wordt in het plan geen specifiek beleid uitgezet om overvalcriminaliteit tegen te gaan. Overvalcriminaliteit komt in algemene zin voor strafverzwaring in aanmerking op basis van de artikelen 312 en 317 Sr (diefstal met geweld en afpersing): overtreding van deze artikelen wordt bedreigd met gevangenisstraf van ten hoogste negen jaar of een geldboete van de vijfde categorie. Deze strafmaat kan worden verhoogd naar ten hoogste twaalf jaar of een geldboete van de vijfde categorie, onder meer wanneer het feit in een woning wordt gepleegd of wanneer het zwaar lichamelijk letsel tot gevolg heeft. Wanneer het feit de dood ten gevolge heeft, wordt een gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaar of een geldboete van de vijfde categorie opgelegd.

Het College van procureurs-generaal, dat het landelijke opsporings- en vervolgingsbeleid van het Openbaar Ministerie bepaalt, bereidt momenteel een strafvorderingsrichtlijn speciaal voor overvallers voor. Een eerste conceptversie van de richtlijn is inmiddels gereed. Naar verwachting wordt de nieuwe richtlijn nog voor het einde van 2010 door het College vastgesteld.⁷⁷

De minister besteedt in zijn overvallenbrief aandacht aan de rol van het Openbaar Ministerie, specifiek waar het gaat om de aanpak van overvalcriminaliteit. Hij noemt het voorbeeld van de politieregio Midden en West Brabant, waar het Openbaar Ministerie en de politie extra capaciteit hebben vrijgemaakt: sinds eind oktober 2008 is in Tilburg een speciaal overvallenteam van de politie actief, bestaande uit ongeveer vijftien rechercheurs, dat exclusief wordt ingezet voor de bestrijding van overvallen. Het Openbaar Ministerie heeft een parketsecretaris en een officier van justitie aan het team toegevoegd. Daarnaast is er een Team Grootschalige Opsporing (TGO) actief onder leiding van het Openbaar Ministerie in Breda, bestaande uit ongeveer tien rechercheurs. Dit team verricht analyse op overvallen in de regio Midden-West Brabant, coördineert de inzet van politiecapaciteit op overvallen en voert strafrechtelijk onder-

75 Brief van de minister van Justitie over de aanpak van overvalcriminaliteit, *Kamerstukken II*, 2008-2009, 28684, nr. 210.

76 Ministerie van Justitie, Programma Geweld, *Programmaplan Geweld in het (semi)publieke domein*. 'Blijvend signaleren en effectief interveniëren'. Den Haag: ministerie van Justitie, november 2008.

77 Bron: Toon van der Heijden, lid van de begeleidingscommissie.

zoek uit naar overvallen in de regio. Overvallers die zijn opgespoord, worden altijd voorgeleid. Bovendien wordt een actief persbeleid gevoerd over zowel de aanhoudingen als de veroordelingen, met het oogmerk potentiële plegers af te schrikken.

Deze werkwijze van het Openbaar Ministerie kan worden aangevuld met de recent ontwikkelde Dadergerichte Aanpak Geweldplegers (DAG), die zich richt op het voorkomen van recidive bij geweldplegers. Ook overvallers komen voor DAG in aanmerking. De werkwijze is getest in Almere, Gouda en Tilburg en zal landelijk geïmplementeerd worden via de Veiligheidshuizen.⁷⁸

In het kader van de voorgenomen plannen van de Taskforce heeft het Openbaar Ministerie toegezegd zijn eigen maatregelen te treffen om overvalcriminaliteit tegen te gaan.⁷⁹ Zo zal aan (potentiële) overvallers nog duidelijker dan tot nu toe het geval is, worden uitgedragen dat op het plegen van een overval een strenge strafbedreiging staat. Daarnaast zal het Openbaar Ministerie erop toezien dat opgelegde straffen ook daadwerkelijk worden uitgevoerd en dat maatregelen worden genomen om recidive te voorkomen. Het slachtoffer krijgt een betere positie in het strafproces en het ontnemen van geld en goederen van overvallers krijgt hoge prioriteit.

78 Zie voor meer informatie en een gedetailleerde beschrijving van de aanpak http://www.veiligheidbegintbijvoorkomen.nl/onderwerpen/Agressie_geweld/Actieplan_tegen_geweld/Dadergericht/Index.aspx.

79 Bron: speech van de hoofdofficier van justitie van het parket Breda bij de aftrap van de Taskforce, 6 februari 2010.

13 Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid

Het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) is een belangrijke schakel tussen beleid en praktijk: het centrum is ingebed in de landelijke beleidsprogramma's *Naar een veiliger samenleving* en *Veiligheid begint bij Voorkomen*. Het CCV werd opgericht met als doel 'een impuls te geven aan een bredere invoering van effectieve preventie maatregelen, onder andere door publiekprivate samenwerking op het gebied van maatschappelijke veiligheid te versterken'.⁸⁰

Een van de dossiers die het CCV in behandeling heeft, is overvalcriminaliteit. Op dit terrein verzamelt het Centrum succesvolle aanpakken en verspreidt die onder (lokale) overheden en private ondernemingen. Vooral de regulering van de verscheidene keurmerken (veilig ondernemen, veilig uitgaan en veilig wonen, de subsidieregeling Veiligheid Kleine Bedrijven) door het CCV vallen daarbij op. Het CCV voert het secretariaat van de werkgroep overvalcriminaliteit van de Regionale Platforms Criminaliteitsbestrijding.

Aangesloten partijen bij het CCV zijn: het ministerie van Justitie, het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, het Verbond van Verzekeraars, werkgeversorganisatie VNO-NCW, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de RvHC. Deze samenstelling is op zichzelf al een voorbeeld te noemen van publiekprivate samenwerking in het tegengaan van (overval)criminaliteit.

80 Zie CCV 2004-2009. *Veiligheid door samenwerken. Vijf jaar maatschappelijke veiligheid in beweging.*

14 Gemeenten

We hebben in het voorgaande vastgesteld dat gemeenten als overlegpartij in vrijwel alle bovengenoemde voorbeelden van nationale en lokale publiekprivate samenwerking participeren: het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing, de Regionale Platforms Criminaliteitsbeheersing, de verschillende Convenanten Aanpak Winkelcriminaliteit, het Keurmerk Veilig Ondernemen, de Taskforce Overvallen en het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.

Een voorbeeld van publiekprivate samenwerking, met een duidelijke en actieve rol voor de gemeenten, betreft de *Bedrijfsinvesteringszone* (BIZ). Ondernemers kunnen zich verenigen in deze BIZ: in de vorm van een vereniging of stichting kunnen ondernemers gezamenlijk plannen maken en activiteiten organiseren om de kwaliteit en veiligheid van hun bedrijfsomgeving te verbeteren. De ondernemers in een bepaald gebied bepalen of zij voor dat gebied gezamenlijke investeringen willen doen en maken daarvoor een plan. Als de gemeente met het plan akkoord gaat en er is voldoende draagvlak, dan kan een heffing worden ingesteld voor alle ondernemers in het betreffende gebied. De gemeente keert de opbrengst uit aan een speciaal voor de BIZ opgerichte vereniging of stichting, die de activiteiten namens de ondernemers uitvoert. Een BIZ maakt het mogelijk voor ondernemers om gezamenlijk te investeren in een aantrekkelijke en veilige bedrijfsomgeving, waaraan alle ondernemers in de zone meebetalen.⁸¹

De BIZ wordt ondersteund door de wet-BIZ, een zogeheten experimentenwet die geldt tot 2015.⁸² De BIZ is niet speciaal met het oog op het voorkomen van overvallen ontwikkeld, maar geldt in algemene zin voor het stimuleren en verbeteren van de kwaliteit en de veiligheid van bijvoorbeeld bedrijventerreinen, winkelcentra of winkelstraten. De bedoeling is om gedurende een aantal jaren met de BIZ te experimenteren, dan te evalueren en te besluiten of een definitief wetsvoorstel gewenst is. Naast het BIZ is het Politiekeurmerk Veilig Wonen, dat hierboven al aan de orde kwam, een voorbeeld van een gemeentetaak op het terrein van veiligheid en criminaliteitspreventie (inclusief het tegengaan van overvalcriminaliteit) die *actieve* inbreng van de gemeente verlangt.

De Nederlandse Vereniging van Gemeenten (VNG) houdt zich in het kader van het beleidsveld Veiligheid bezig met het thema Veilig Ondernemen. Binnen dit thema vallen de Taskforce Overvallen, het Keurmerk Veilig Ondernemen en de Actieplannen

81 Zie www.biz-nl.nl.

82 Zie *Kamerstukken II*, 2007-2008, 31 430, nr. 3 (Memorie van Toelichting).

Veilig Ondernemen. De VNG heeft het veiligheidsbeleid ingebed in het landelijke Veiligheidsprogramma *Veiligheid begint bij voorkomen* en het CCV.⁸³

83 Zie de website van de VNG: www.vng.nl.

15 Bedrijfsleven

Ook in het bedrijfsleven zijn vele initiatieven genomen om overvalcriminaliteit tegen te gaan. Er zijn drie soorten beveiligingsmaatregelen die genomen kunnen worden in de verschillende branches door individuele ondernemers. Het gaat om:

1. organisatorische maatregelen (procedures en protocollen over het openen en sluiten van de zaak, de omgang met geld, sleutelbeheer communicatie naar klanten, autorisaties, opleiding van personeel et cetera);
2. bouwkundige maatregelen (bouwkundige eisen aan materiaal, pand, inrichting winkel et cetera); en
3. technische maatregelen (camera's, alarmsystemen, overvalknoppen, afroombuizen, tijdsvertraging op kluisen et cetera).

Inzet op een van de drie terreinen is niet voldoende, het gaat om de combinatie van maatregelen die bijdraagt aan overvalpreventie. Er wordt door de verschillende branches dan ook ingezet op alle beschreven terreinen.

In de onderstaande paragrafen worden niet alle brancheorganisaties behandeld, maar is een selectie gemaakt van een aantal sectoren. Veel ondernemingen (bijvoorbeeld de winkeliers die worden vertegenwoordigd door het hoofdbedrijf Detailhandel) treffen met hulp van de koepelorganisatie dezelfde maatregelen om overvallen te voorkomen. Daarnaast zijn veel branches vertegenwoordigd in de platforms van publiek-private samenwerking die hierboven zijn besproken.

15.1 Horeca

Het aantal overvallen op horecaondernemingen is de laatste jaren toegenomen, in het bijzonder overvallen op snackbars: in 2009 is een toename van 27% geconstateerd ten opzichte van 2008. De brancheorganisatie Koninklijke Horeca Nederland heeft verscheidene zogeheten checklists opgesteld, ten behoeve van het voorkomen van overvallen in horecadesectoren.⁸⁴ Er is een checklist voor hotels, een voor snackbars, een voor restaurants, een voor cafés en een voor maaltijdbezorgers.

De checklists besteden niet alleen aandacht aan het voorkomen van een overval door het treffen van beveiligingsmaatregelen als vaste procedures voor het openen en sluiten van de zaak en het afnemen van kassagelden, maar er is ook aandacht voor het handelen tijdens een overval: volgens het zogeheten RAAK-principe (Rustig-Accepteren-Afgeven-Kijken). Dit principe, dat ook is terug te vinden in de overvalinstructie voor

84 Te downloaden van www.horeca.org.

supermarktpersoneel en personeel van tankstations, is bedoeld om medewerkers te trainen kalm te blijven tijdens een overval, de overvaller te geven waarom hij vraagt en diens fysieke kenmerken op te nemen.

Uit een telefonisch interview met een vertegenwoordiger van Koninklijke Horeca Nederland blijkt dat ongeveer twee derde van de leden bereikt wordt met een periodieke nieuwsbrief die de brancheorganisatie uitgeeft, met tips over het voorkomen van overvallen. Ook organiseert de branchevereniging voorlichtingsbijeenkomsten, maar de opkomst daarvan zou beperkt zijn. Volgens de branchevertegenwoordiger organiseren horecaondernemers hun veiligheid en de preventie van overvallen vooral lokaal, in nauwe samenwerking met de politie.

15.2 Banken

In het bankwezen is het aantal overvallen sterk verminderd. Vanaf halverwege de jaren negentig is die daling ingezet. In 2009 zijn 36 overvallen op banken geregistreerd.⁸⁵ De Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) heeft in het tegengaan van bankovervallen altijd de samenwerking gezocht met de politie:

‘de meest effectieve middel om het aantal overvallen naar beneden te krijgen is snel politietoetreden. Overvallen is namelijk een veelplegersmisdrijf. Als een dader(groep) snel wordt opgepakt, is dit meteen zichtbaar in het aantal overvallen.’⁸⁶

De NVB ziet een duidelijk verband tussen de afname en getroffen beveiligingsmaatregelen zoals beveiligde kasgebieden, tijdsvertraging op kluizen, glas voor balies, beveiligde zones en voornamelijk met het feit dat niet ieder personeelslid meer toegang heeft tot de kluizen. De NVB blijft in samenwerking met de politie actief om het aantal overvallen nog verder naar beneden te krijgen.

De belangrijkste beveiligingsmaatregel die volgens een vertegenwoordiger van de NVB in 2009 is ingezet, is het terugdringen van het kasconcept. Steeds minder banken hebben een bemand kasconcept. Er wordt in toenemende mate gewerkt met automaten waar klanten hun geld kunnen halen waarbij ze eventueel kunnen worden begeleid, maar geld kan vaak niet meer worden opgehaald bij de balie. De bank wordt steeds meer een soort servicebalie waar klanten voornamelijk advies krijgen over bankproducten als bankrekeningen of hypotheek.

85 Ter vergelijking: in het eerste halfjaar van 2007 werden 16 overvallen gepleegd, een afname van 36% ten opzichte van dezelfde periode in 2006.

86 Nederlandse Vereniging van Banken, *Position Paper Overvallen*, februari 2006. Te downloaden van www.nvb.nl.

15.3 Detailhandel algemeen

Het hoofdbedrijfschap Detailhandel (HBD), de brancheorganisatie van de detailhandel, geeft haar leden informatie over het voorkomen van een overval,⁸⁷ het handelen tijdens een overval (door middel van een instructiekaart en een training voor winkelpersoneel) en biedt slachtofferopvang en -hulp. Personeelsleden worden getraind op het adequaat handelen tijdens een overval, volgens het zogeheten RAAK-principe, dat hierboven bij het bespreken van het beleid van de horecabranche al werd genoemd.

In een aantal subsectoren van de detailhandel, die overvalgevoelig blijken te zijn, zijn specifieke maatregelen getroffen. Een voorbeeld is de tabaksdetailhandel, die een eigen instructiefolder met tips voor het voorkomen van een overval en een telefoonnummer van de eigen slachtofferhulpdienst heeft uitgegeven voor haar leden.⁸⁸ Hetzelfde geldt voor de belangenorganisatie van tankstations BETA.⁸⁹

15.4 Supermarkten

Het Centraal Bureau Levensmiddelenhandel (CBL) heeft, ter voorkoming van criminaliteit in supermarkten, waaronder overvallen, een Veiligheidsplan ontwikkeld, om 'iedereen die in de supermarkt werkzaam is doordringen van de noodzaak om zich strikt aan de veiligheidsregels te houden.'⁹⁰ In het plan wordt aandacht besteed aan het opleiden en trainen van personeel, en aan het ontwikkelen en handhaven van veiligheidsprocedures.

Beleed vindt verder zijn uitwerking per supermarktketen. Het voert te ver om de lijnen van dit beleid in de verschillende ketens hier te willen bespreken. Er zijn hier ook geen overzichtstudies van beschikbaar. Ter indicatie is gesproken met een vertegenwoordiger van de Samenwerkende Dirk van den Broek Bedrijven.

In tegenstelling tot andere supermarkten vinden er in de filialen van de Samenwerkende Dirk van den Broek Bedrijven nauwelijks overvallen plaats. In 2008 telde men 0 overvallen, in 2009 zijn er in de eerste vijf maanden van het jaar 4 pogingen gedaan – waarvan één slaagde – en daarna heeft tot medio juli 2010 geen enkele overval meer plaatsgevonden. Volgens de Samenwerkende Dirk van den Broek Bedrijven is dat te danken aan een pakket van maatregelen en aan 'awareness' bij het personeel. Vanuit de organisatie is een pakket van eisen opgesteld waaraan alle filialen moeten voldoen. De belangrijkste maatregel is dat alle winkels gevolgd worden vanuit een centrale, een

87 Zie de folder *Voorkom een overval. Tien gouden tips*. Te downloaden van www.hbd.nl.

88 Zie de folder *Top Tien Tips Preventiewinkelcriminaliteit Tabaksdetailhandel*. Te verkrijgen via de website van de brancheorganisatie NSO: www.tabaksdetailhandel.nl.

89 Zie de website www.beta-tankstations.nl.

90 Zie *CBL Veiligheidsplan. Preventie criminaliteit supermarkten*, te downloaden van www.supermarkt.nl/criminaliteit.

eigen particuliere alarmcentrale (PAC), of een eigen meldkamer. Alle filialen worden 24 uur per dag door middel van camera's in de gaten gehouden. Daarnaast wordt op basis van open bronnen gekeken waar (landelijk) overvallen plaatsvinden, wat de trends zijn, waar Dirk van den Broek bedrijven in de buurt zitten en worden filialen bezocht die in de buurt van de 'hotspots' van dat moment zitten. Op die manier wordt de winkel goed voorbereid en bewust gemaakt. Daarnaast wordt met het personeel gesproken over de risico's van overvallen en hoe die te voorkomen. Instrumenten hiervoor zijn de audits, een vierwekelijkse nieuwsbrief, training en opleiding. Ook hebben de Samenwerkende Dirk van den Broek Bedrijven een winkelwaarschuwingssysteem waarmee supermarktketens informatie op het gebied van criminaliteit uitwisselen, onder andere over verdachte situaties aangaande overvallen.

15.5 Juweliers

De beveiligingscommissie voor de juweliers wordt gevormd door vertegenwoordigers van de bij de Federatie Goud en Zilver aangesloten verenigingen, verzekeraars, politie, het Hoofdbedrijfschap Detailhandel en een aantal externe deskundigen. De commissie adviseert via de Federatie (de brancheorganisatie van ondernemers die werkzaam zijn in de goud-, zilver-, uurwerken- en edelstenensector in Nederland) op het terrein van het voorkomen van criminaliteit. Het gaat om het verspreiden van informatie en kennis en om het trainen van ondernemers door middel van cursussen.⁹¹

Meldsysteem

Ongeveer 3 à 4 jaar geleden is in de juweliersbranche een meldsysteem ontwikkeld en ingevoerd. Er zijn 500 juweliers en goudsmeden met winkels aangesloten op het systeem. Als er een overval is gepleegd, wordt in het systeem gemeld dat de overval is gepleegd, waar dat was, er worden persoonskenmerken van de daders/verdachten opgenomen, evenals camerabeelden, informatie over de modus-operandi en vermelding van de onvreemde goederen, met kas- en etiketnummers. Op die manier worden ondernemers alert gemaakt op bepaalde daders/verdachten en werkwijzen, omdat overvallers landelijk actief kunnen zijn en meerdere winkels tot doelwit kiezen. Ook politie en justitie zijn aangesloten op dit meldsysteem, wat hen helpt in de opsporing en bijdraagt aan het vergroten van de pakkans. De Federatie hoort regelmatig terug van ondernemers dat zij bepaalde mensen niet hebben binnengelaten omdat ze hen herkenden van het meldsysteem.⁹² De kwaliteit van camerabeelden wordt steeds beter, hetgeen ook bijdraagt aan de opsporing. De bijdrage van het meldsysteem aan een

91 Zie de website van de Federatie, www.fgz.nl.

92 Bron: interview met een vertegenwoordiger van de Nederlandse Juweliers- en Uurwerkbranche NJU, maart 2010.

afname van overvallen is moeilijk te meten, maar de Federatie heeft wel de indruk dat het werkt. Vaststaat dat aangesloten ondernemers het als prettig ervaren.

Mistgeneratoren

Een aantal jaar geleden werden er in de juweliersbranche met name ramkraken gepleegd. Dat gebeurt nu minder. Dat zou volgens de Federatie kunnen komen door het initiatief (in samenwerking met de verzekeraars) om mistgeneratoren te plaatsen in winkels. De generatoren produceren een hoeveelheid verstikkende rook 2 à 3 seconden nadat het alarm aanspringt. Overvallers raken als gevolg van de rook gedesoriënteerd. Dat zorgt voor een aanzienlijke vertraging en belemmering in het uitvoeren van de overval of ramkraak. Wat ook mee kan spelen bij de afname van ramkraken, volgens de Federatie, is het feit dat er minder auto's zijn zonder airbags die overvallers nodig hebben om een ramkraak te plegen.

Gezichtsherkenning in ontwikkeling

In toenemende mate werken juwelierszaken met sluisdeuren. In grote steden dienen klanten eerst aan te bellen waarna ze in een tussenruimte terechtkomen waar vervolgens beoordeeld wordt of ze binnen mogen komen. De politie werkt op dit moment aan de ontwikkeling van vergaande gezichtsherkenning via camera's, waardoor op basis van een aantal gezichtskenmerken wordt gekeken of het gezicht voorkomt in een database van de politie. De camera's zouden dan bij de ingang van de zaak of in de tussenruimte geplaatst kunnen worden. De ontwikkeling ligt gevoelig vanwege privacyaspecten, maar is in beweging.

16 Woningovervallen

Hoewel het aantal overvallen op woningen sinds een aantal jaren toeneemt,⁹³ zoals hiervoor is uitgewerkt, ontbreekt ‘woningoverval’ als zelfstandig thema in het Nederlandse criminaliteits- en veiligheidsbeleid. In 2004 verschijnt het rapport *Eigen haard is goud waard* van het KLPD.⁹⁴ De onderzoekers constateren dat

‘het doen van aanbevelingen (...) op grond van de in dit rapport vermelde bevindingen lastig [is]. Er is onvoldoende zicht verkregen in de omstandigheden waaronder de woningovervallen zijn gepleegd. Aanbevelingen over het nemen van preventieve en repressieve maatregelen krijgen een te algemeen karakter.’

In een onderzoek in 2008 naar woningovervallen wordt geconstateerd dat landelijk geen afspraken zijn gemaakt over de aanpak ervan. Politieregio’s hanteren een ‘prio-1’ aanpak van geweldsdelicten in algemene zin en voor delicten met een grote impact op het slachtoffer, daaronder worden ook woningovervallen geschaard.⁹⁵

Het CCV staat in de zomer van 2009 bij het onderwerp stil⁹⁶ en rept van een plan van aanpak ter voorkoming van woningovervallen, dat door het ministerie van Justitie in ontwikkeling zou zijn, maar concrete maatregelen (anders dan het meer algemene Keurmerk Veilig Wonen) zijn (nog) niet ontwikkeld. De minister verwijst in zijn Overvallenbrief van maart 2009 slechts in algemene zin naar de toename van het aantal woningovervallen, als een van de gevoelige sectoren. In een aantal politiekorpsen zou gericht onderzoek worden gedaan naar woningovervallen. De Taskforce Overvallen rapporteert in zijn actieplan over deze onderzoeken:

‘een deel van de overvallers heeft het gemunt op woningen. Omdat het aantal opgeloste woningovervallen gering is (iets meer dan 20%) zijn er op dit moment geen eenduidige uitspraken te doen over de achtergronden. Volgens informatie uit de regio Midden en West Brabant is circa een derde in deze regio drugsgerelateerd, een derde schuldgerelateerd en bij de resterende een derde is sprake

93 Het LORS constateert een toename van het aantal woningovervallen van 35% tussen augustus 2008 en augustus 2009.

94 Dienst Nationale Rechercheinformatie, ‘*Eigen haard is goud waard...*’ *Woningovervallen 2004*. Zoetermeer: Korps Landelijke Politiediensten, 2004.

95 N. Hogeveen, *Hoor, wie klopt daar...? Een daderonderzoek ter verbetering van de aanpak van woningovervallen in Nederland*. Scriptie Vrije Universiteit Amsterdam. Utrecht: 15 december 2008, p. 77.

96 CCV 2004-2009. *Veiligheid door samenwerken. Vijf jaar maatschappelijke veiligheid in beweging*, p. 9: ‘vooral het aantal overvallen op bedrijven en op woningen baart zorgen’. Te downloaden van www.hetccv.nl.

van een “zuivere” overval. Een recente quick scan in de regio Amsterdam-Amstelland laat een andere verdeling zien: 22% senioren, 13% ondernemers, 22% drugsgerelateerd, 6% in de relationele sfeer en 39% niet specifiek.⁹⁷

Uit het actieplan van de Taskforce Overvallen blijkt bovendien dat hij zich beraadt op het ontwikkelen van beleid ter voorkoming van woningovervallen. De Taskforce constateert dat, in tegenstelling tot het bedrijfsleven, op dit terrein nog weinig preventieve maatregelen zijn ontwikkeld. De Taskforce bereidt een beslissing voor op de vraag of preventieve maatregelen bij risicogroepen van woningovervallen geboden én haalbaar zijn.⁹⁸ Daarnaast stelt de Taskforce voor onderzoek te (laten) doen naar de achtergronden van woningovervallen, om de informatiepositie van politie en justitie te verbeteren.⁹⁹

De RvHC heeft, zoals reeds vermeld, in zijn *Visiedocument aanpak overvalproblematiek* speciale aandacht besteed aan overvallen op woningen. Deze overvallen zijn in de ogen van de Raad bijzonder zorgelijk omdat zij in aantal toenemen en omdat ze gepaard gaan met (soms excessief) geweldgebruik.

97 *Actieprogramma Taskforce Overvallen 2009-2011*, p. 6. Verderop in het Actieprogramma is te lezen dat de politieregio Amsterdam-Amstelland onderzoek laat uitvoeren naar de achtergrond van (de toename van) woningovervallen (p. 8).

98 *Actieprogramma Taskforce Overvallen 2009-2011*, p. 9 (beslispunt 5).

99 *Actieprogramma Taskforce Overvallen 2009-2011*, p. 13.

17 Conclusies

In dit hoofdstuk is een overzicht gegeven van het landelijke beleid op het terrein van overvalcriminaliteit. Uit de inventarisatie blijkt dat verschillende partijen landelijk beleid ontwikkelen. De belangrijkste spelers, politie, justitie, gemeenten en het bedrijfsleven zijn aan bod gekomen.

17.1 Politie

Binnen de politie lijkt een impliciete betrokkenheid bij de vormgeving van landelijk beleid gericht op het tegengaan en bestrijden van overvalcriminaliteit plaats te hebben gemaakt voor een – zowel binnen als buiten de politieorganisatie – zichtbaarder betrokkenheid. Er is ingezet op intensivering van interne informatie-uitwisseling tussen de korpsen, bijvoorbeeld in de vorm van het Landelijk Overleg Overvallen Coördinatie (LOOC) of het maandelijks casusoverleg van de landelijk overvallen coördinator (LOC) met de regionale overvalcoördinatoren, met als doel de opsporing en opheldering van overvallen te verbeteren. Ook rapporteert de landelijk coördinator tweemaaljaarlijks over trends en ontwikkelingen in het aantal overvallen. De RvHC heeft een expliciet en zelfstandig standpunt ten aanzien van de aanpak van overvalcriminaliteit ingenomen, dat is neergelegd in een visiedocument. Kern van de visie van de RvHC is dat overvallen integraal aangepakt worden, door middel van publiekprivate samenwerking op regionaal niveau. Er dient te worden geïnvesteerd in verbetering van de opsporing, onder andere door gebruik te maken van slimme (technologische) innovaties. Ook zal worden gestreefd naar optimale borging van verworven kennis en informatie, om ook in tijden van toenemende capaciteitsdruk meer overvallers op te pakken.

Overig landelijk politiebeleid is terug te vinden bij de Vlijmgroep (een werkgroep van politiekorpsen die veel te maken hebben met overvalcriminaliteit, de RvHC en het KLPD), in het zogeheten Pavlov-team dat overvallen langs snelwegen tegengaat en op het terrein van de verbetering van communicatie rondom overvallen. Ook is het relevant op deze plaats te benoemen dat de werkwijze van de Bovenregionale Rechercheteams (BRt), die zich onder meer bezighouden met de aanpak van overvalcriminaliteit, recent is vereenvoudigd en geïntensiveerd. Deze aangepaste werkwijze, die tot aan het einde van het jaar 2010 zal worden toegepast, moet ertoe dienen dat de BRt's twee keer zoveel overvallen oplossen als in het jaar 2009.

17.2 Beleid vanuit de landelijke overheid

In het landelijke overheidsbeleid vallen twee thema's op. Het eerste is dat, nadat de eerste Taskforce Overvallen (1992-1995) werd ontbonden, overvalcriminaliteit lange tijd geen zelfstandig onderwerp van beleid is geweest. Het fenomeen werd aangepakt in algemene, meerjarige veiligheidsprogramma's, veelal onder de noemer 'criminaliteit tegen het bedrijfsleven'. De zogeheten Overvallenbrief van de minister van Justitie uit maart 2009 heeft daar verandering in gebracht. Voor het eerst werd overvalcriminaliteit als een zelfstandig onderwerp van preventief en repressief beleid gezien, mede ingegeven door de toename in het aantal overvallen sinds 2007. De minister van Justitie stelt in zijn brief dat hij overvalcriminaliteit aan een integrale aanpak wil onderwerpen en dat het aantal overvallen in 2010, ten opzichte van het jaar 2008, met een vijfde afgenomen moet zijn. Het College van procureurs-generaal heeft momenteel een strafvorderingsrichtlijn voor overvallers in voorbereiding. Op deze plaats verdient ook de recent landelijk geïmplementeerde Dadergerichte Aanpak Geweldplegers (DAG) vermelding. Met deze methodiek, die zich richt op preventie van geweldscriminaliteit en waarin een brede selectie van ketenpartners samenwerkt, kunnen ook plegers van overvallen worden aangepakt.

Het tweede opvallende thema is de (herhaalde – als de eerste Taskforce Overvallen als vertrekpunt wordt gekozen) nadruk op publiekprivate samenwerking in het tegengaan van overvalcriminaliteit. Deze vorm van criminaliteit kan uitsluitend succesvol worden aangepakt als politie, justitie en het bedrijfsleven de handen ineenslaan. In verscheidene publiekprivate samenwerkingsverbanden wordt gestreefd naar het ontwikkelen van een repressieve én preventieve aanpak. Preventieve maatregelen zijn dan bij uitstek het domein van het bedrijfsleven (denk aan goed hang- en sluitwerk, camerabewaking, het stimuleren van PIN-transacties en training van het personeel), repressieve maatregelen (opsporen en vervolgen) komen voor de verantwoordelijkheid van de overheid. Aparte vermelding verdient de Taskforce Overvallen, die de meest recente uitdrukking is van publiekprivate samenwerking om overvallen tegen te gaan.

17.3 Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid

Het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) fungeert als een schakel tussen de landelijke overheid en de lokale praktijk. Overvalcriminaliteit is een van de dossiers. Het CCV voert voorts het secretariaat van de regionale platforms criminaliteitsbeheersing (RPC's), entameert landelijke bijeenkomsten voor professionals en beheert maatregelen voor bedrijven en woningen, zoals de Keurmerken Veilig Ondernemen en het Politiekeurmerk Veilig Wonen.

17.4 Gemeenten

Gemeenten zijn als gesprekspartner bij (vrijwel) alle formele landelijke en lokale publiekprivate overlegorganen op het terrein van overvalcriminaliteit vertegenwoordigd. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de regie in het lokale veiligheidsbeleid. Met betrekking tot preventie van overvalcriminaliteit uit zich dat bijvoorbeeld in het organiseren van de toekenning van het Politiekeurmerk Veilig Wonen (PKVW), of in de uitvoering van het experiment met de BedrijfsInvesteringsZone (BIZ): de BIZ opereert in nauwe samenwerking met de gemeente, die de zogeheten BIZ-heffing int en uitbetaalt aan de BIZ-samenwerkingsvorm.

17.5 Brancheorganisaties

Overheid en bedrijfsleven treffen elkaar in verschillende lokale en nationale samenwerkingsverbanden om verantwoordelijkheden te inventariseren en maatregelen af te stemmen die bijdragen aan de preventie van overvalcriminaliteit. Brancheorganisaties nemen zelf legio initiatieven om hun leden te informeren en te ondersteunen.

17.6 Opvallendheden

Het inventariseren van landelijk beleid op het terrein van overvalcriminaliteit maakt niet alleen duidelijk wat er aan initiatieven in de afgelopen jaren is ontwikkeld, maar ook waar nog mogelijkheden voor aanvulling en verbetering zijn. Zo is het opvallend dat er een keur aan samenwerkingsverbanden en getroffen maatregelen is, maar dat daarvan geen evaluatieonderzoek bekend is (afgezien van de evaluatie van de regionale platforms criminaliteitsbeheersing). Evenmin zijn voortgangsrapportages beschikbaar over de ondernomen activiteiten, toegepaste maatregelen en de resultaten daarvan. Ook is niet op voorhand duidelijk of en hoe de verschillende initiatieven zich tot elkaar verhouden en of zij in samenhang of onderlinge afstemming opereren. Bovendien blijft het de vraag, gegeven de gestage toename van het aantal overvallen, wat het effect is van alle genomen maatregelen en ingerichte overlegorganen in de publieke en publiekprivate sfeer.

De huidige Taskforce Overvallen lijkt wat samenstelling en werkwijze betreft, sterk op de eerste Taskforce Overvallen die begin jaren 1990 werd opgericht nadat een toename van het aantal overvallen was geconstateerd. Vijftien jaar later lijkt de geschiedenis zich te herhalen: wederom is sprake van een toename van het aantal overvallen en wordt een Taskforce in het leven geroepen die gedurende een beperkt aantal jaren actief is en het aantal overvallen naar beneden moet brengen door middel van een combinatie van preventieve en repressieve maatregelen, waarbij publieke en private partijen betrokken worden. Het is op basis van de beschikbare documenten niet goed vast te stellen of de huidige Taskforce zich de analyses en getroffen maatregelen van

zijn voorganger ter harte neemt. Het behoeft geen toelichting dat de huidige Taskforce zijn voordeel kan doen met de kennis die in het midden van de jaren negentig al is verzameld. Dat geldt met name op het stuk van continuïteitsborging en overdracht van bestaande expertise.

Wie de publiekprivate samenwerkingsverbanden onder de loep neemt, ziet dat er veel verschillende overlegstructuren zijn, waar dikwijls dezelfde gesprekspartners aan tafel zitten. In het kader van de integrale aanpak van overvalcriminaliteit die de minister van Justitie in zijn Overvallenbrief aankondigde, de (voorgenomen) intensivering van de persoonsgerichte aanpak en het accent op aandacht voor het slachtoffer, is het opmerkelijk te noemen dat de reclasseringsorganisaties als belangrijke partner op het terrein van daderaanpak (preventie, voorkomen van recidive), niet participeren in de genoemde landelijke samenwerkingsverbanden, ook niet in de Taskforce Overvallen zelf. Hetzelfde gaat op voor de Stichting Slachtofferhulp, die mogelijk wel aan lokale initiatieven deelneemt, maar geen landelijke gesprekspartner is. Het is dan ook toe te juichen dat de recent ontwikkelde Dadergerichte Aanpak Geweldplegers (DAG), waaronder ook overvallers geschaard kunnen worden, de publiekprivate samenwerking expliciet verbreedt naar onder andere de reclassering, zorginstellingen en scholen.

Deel II

Casusbeschrijvingen van kansrijke praktijken

Dr. Menno Jacobs

Drs. Monique Bruinsma

Mireille Jans Msc.

Dr. mr. Mirjam Siesling

Prof. dr. dr. h.c. Cyrille Fijnaut

1 Inleiding

De praktijk van de regionale en lokale samenwerking om overvallen tegen te gaan en te bestrijden is complex en dikwijls weerbarstig. Idealiter is langdurig veldwerk nodig om die praktijk ‘onder de huid’ te krijgen. Binnen het bestek van het onderzoek bestond die gelegenheid niet en moesten we ons beperken tot documentanalyse en een reeks van interviews met deskundigen in elk van de regio’s. Allereerst is een inventarisatie gemaakt van kansrijke praktijken, waarbij alle bestaande huidige praktijken in kaart zijn gebracht op basis van door de korpsen aangeleverd materiaal.¹⁰⁰ Er is een toetsingsschema opgesteld om de praktijken *a prima vista* te kunnen beoordelen op efficiëntie en effectiviteit. Op basis van deze toets is, zoals in de inleiding van deze studie is toegelicht, een beargumenteerde keuze gemaakt van (politie)regio’s die vervolgens nader zijn bestudeerd en waar deskundigen zijn benaderd voor interviews. Aan de hand van dit materiaal kunnen we per casus beschrijven welke maatregelen worden toegepast, onder welke voorwaarden die maatregelen effect sorteren; kortom, om vast te stellen wat werkt (en wat niet) en vooral: waarom.

Het is van belang niet de verwachting te wekken, om redenen die later zullen blijken,¹⁰¹ dat deze analyse leidt tot een kant-en-klare handreiking op het niveau van acties en maatregelen die steeds en overal zouden kunnen worden toegepast. Het is wel mogelijk inzicht te geven in de *voorwaarden* waaronder bepaalde acties en maatregelen zouden kunnen werken. Deze voorwaarden zullen in de hierna te beschrijven methodiek worden uitgewerkt. De kansrijkheid van de praktijken zit hem namelijk vooral in de *uitvoerbaarheid* ervan, anders gezegd: meer in de efficiëntie ervan dan in de effectiviteit. De voornaamste reden daarvoor is dat *de* effectiviteit van een interventie zich bij een fenomeen als overvalcriminaliteit vanwege de complexiteit van meespelende (situatieve) factoren niet laat vaststellen. Natuurlijk kan, theoretisch gezien, een regio uitblinken door een uniek samenstel van maatregelen in combinatie met hoge ophelderingcijfers en een dalende prevalentie van overvallen. Hierdoor zou men kunnen denken dat dit unieke samenstel van maatregelen *kennelijk* werkt. Echter, dan nog dient men beducht te zijn op andere, niet bekeken factoren, sociaaleconomische en/of

100 Bij deze inventarisatie, alsook in de fase van het onderzoek op locatie in de verschillende politiekorpsen is gebruikgemaakt van niet-gepubliceerde, interne documenten die aan de onderzoekers ter beschikking zijn gesteld. Om de vertrouwelijke en/of interne status van deze stukken te beschermen, is er in de tekst noch in het overzicht van geraadpleegde literatuur naar deze documenten verwezen. Er wordt om genoemde reden alleen aan officieel gepubliceerde documenten gerefereerd.

101 Het gaat hier hoofdzakelijk om de grote verscheidenheid aan praktijken en de specificiteit van de diverse contexten waarbinnen die praktijken worden uitgevoerd die de generaliseerbaarheid van veel maatregelen belemmeren.

maatschappelijke verschuivingen, autonome processen en wat dies meer zij, die alle kunnen hebben bijgedragen aan het vermeende succes.

Om die reden kijken we niet alleen naar effectiviteit als zodanig, maar nadrukkelijk ook naar efficiëntie, niet alleen in termen van geld en menskracht, maar ook in termen van focus en mate van samenwerking. Effectiviteit benaderen we vooral in termen van kwaliteit, validiteit en samenhang van de genomen maatregelen.

2 Effectiviteit van de praktijken, een methodiek

2.1 Praktijken

De activiteiten en maatregelen die korpsen kunnen toepassen, bestrijken vier deelgebieden, gerelateerd aan het doel dat zij beogen. Het gaat om opsporing, (primaire) preventie, dadergerichtheid (secundaire en tertiaire preventie) en pro-actie.¹⁰² Sommige activiteiten kunnen elkaar overlappen in doel en functionaliteit. Technologische maatregelen bijvoorbeeld (camera's, DNA-spray en track & trace-systemen) hebben behalve een opsporingsdoel ook een preventieve werking. Datzelfde geldt voor bijvoorbeeld roadblocks en surveillance.

De maatregelen en activiteiten zijn samen te vatten in tien categorieën, te weten:

1. Het tijdelijk vergroten (opschalen) van de capacitaire inzet.
(SGBO, DGBO, TGO, tijdelijke teams)
2. Het verbeteren van de informatiepositie.
(standaardisering van de informatiegaring, informatiecoördinatie, gebruik ICT, doorrecherchen)
3. Het vergroten van de heterdaadkracht.
(alertering, roadblocks, cirkels/ringen en/of hotspot-surveillance, helikopter, inzet van technologische hulpmiddelen)
4. Het inzetten van de media.
(internetfora, plaatselijke media, televisieprogramma's, zoals 'opsporing verzocht')
5. Contextgerichte preventie.
(bouwtechnische aanpassingen, inzet technologische hulpmiddelen)
6. Dadergerichte preventie.
(snel, consequent en streng straffen, behandeling en begeleiding tijdens en na detentie, casusoverleg)

102 De Landelijke Analyse Overvallen 2009 van de KLPD-Dienst IPOL hanteert een andere classificatie. Bestaande praktijken worden ingedeeld in 'policing of communities', 'direct ingrijpen', 'informatie en analyse', 'opsporing', 'innovatie' en 'communicatie'. Een voordeel van deze indeling is dat meer recht wordt gedaan aan de multifunctionaliteit van sommige maatregelen. Een nadeel is dat zij minder maatregelen omvat dan de hier gepresenteerde en nauwelijks ordening kent. De relatie tussen 'informatie en analyse' en 'opsporing' komt niet in beeld, bijvoorbeeld. Datzelfde geldt voor innovatie en opsporing, communicatie en preventie, enzovoort.

7. Slachtoffergerichte preventie.
(gedragsveranderingen, geldstromen afschermen, bevorderen van PIN-betalingen, veiligheidsanalyse VKB-regeling)
8. Repressie door nazorg aan ex-gedetineerden.
(volgen van daders, huisbezoeken)
9. Probleem- en fenomeenanalyse.
(in kaart brengen van trends en ontwikkelingen, delict- en daderanalyses)
10. Evaluatie.
(reflectie op werkwijze: organisatorisch, strategisch, tactisch, operationeel)

2.2 Efficiëntie

Drie vragen staan centraal: 1. Wat wordt gedaan? 2. Door wie wordt het gedaan? 3. Hoe wordt het gedaan?

Bij de vraag naar *wat* er wordt gedaan, zien we in bovenstaande inventarisatie van maatregelen in de eerste plaats de grote diversiteit in de keuze van maatregelen, maar vooral ook in de focus en de accenten die worden gelegd bij de aanpak van overval-criminaliteit. Vergelijken we, ter illustratie, de korpsen Utrecht, Rotterdam-Rijnmond en Midden en West Brabant, dan zien we dat Midden en West Brabant vooral investeert in preventie en in heterdaadkracht door middel van alertering, *roadblocks* en stevige capaciteitsinzet, terwijl in Utrecht vooral pogingen worden gedaan om de informatiepositie te versterken door middel van standaardisering van de informatiegaring en deskundigheidsbenutting en -bevordering. Rotterdam-Rijnmond op zijn beurt heeft, naast een stevige inzet op preventie, hoge verwachtingen van een repressieve aanpak door op daders passende interventies toe te passen variërend van 'opsluiten' tot de persoonsgerichte aanpak.

De vraag *wie* de maatregelen uitvoert, staat in direct verband met de capaciteitsinzet. De inventarisatie van maatregelen en de bemensing daarbij toont ook hier een grote diversiteit. Daarnaast wordt een spanningsveld zichtbaar tussen capaciteit, deskundigheid en duurzaamheid, waarmee de korpsen ook weer heel verschillend omgaan. Door een gebrek aan duurzaamheid bij de inzet van capaciteit gaat verworven deskundigheid nogal eens verloren.

De vraag *hoe* de maatregelen worden uitgevoerd, gaat over samenwerking en communicatie. Het gaat daarbij om interne samenwerking, maar nadrukkelijk ook om de samenwerking met betrokken partijen, te weten gemeente, Openbaar Ministerie en de private sector. Ook hier constateren we veel diversiteit.

Essentieel voor het van de grond krijgen van maatregelen is *sturing* op drie velden: focus, capaciteitsinzet en samenwerking. Sturing is daarmee een *primaire voorwaarde* voor het van de grond krijgen van maatregelen. Focus, capaciteitsinzet en samenwerking zijn *secundaire voorwaarden* daarvoor en bepalen de *efficiëntie* waarmee de maatregelen kunnen worden ingezet.

2.3 Effectiviteit

De mate van effectiviteit van de genomen maatregelen wordt in belangrijke mate bepaald door de volgende factoren: 1. kwaliteit, 2. validiteit, 3. samenhang.

Bij de *kwaliteit* van de maatregelen gaat het om de kwaliteit van de uitvoering ervan. Een maatregel kan in theorie goed zijn, maar als de uitvoering te wensen over laat doordat deze inconsequent is, niet tijdig is, niet duurzaam is, of op welke andere wijze dan ook inefficiënt is, dan werkt de maatregel niet.

De *validiteit* van de maatregelen betreft de vraag of de maatregelen wel aansluiten bij de realiteit. Het heeft niet veel zin, bijvoorbeeld, om veel te investeren in doorrecherchen als de daderpopulatie hoofdzakelijk bestaat uit impulsovervallers of *first offenders*. Evenzo kan men stellen dat *roadblocks* in het buitengebied weinig effectief zijn, tenzij misschien onder hele specifieke omstandigheden.

De *samenhang* van de maatregelen bepaalt in hoeverre sprake is van een integrale aanpak: in hoeverre is geprobeerd de maatregelen bij elkaar te laten aansluiten en in hoeverre wordt gebruikgemaakt van *spin-off* en bijvangst van de diverse maatregelen. Een bekend probleem bij preventieve maatregelen is dat het probleem zich verplaatst. Is op enig moment in een bepaald winkelgebied de cameradichtheid naar het oordeel van de potentiële overvalleur te groot en de cash flow te klein dan kan deze besluiten zijn doelwit elders te gaan zoeken.¹⁰³ Wordt de mogelijke verplaatsing van het probleem niet aangepakt, dan is er met de genomen preventieve maatregel per saldo weinig gewonnen. Samenhang van maatregelen betekent ook dat gebruik wordt gemaakt van *spin-off* en bijvangst. *Roadblocks* kunnen leiden tot heterdaadaanhoudingen, maar kunnen ook de informatiepositie van de politie verhogen, als de verworven informatie tenminste ook daadwerkelijk wordt benut. Technologische hulpmiddelen bij de opsporing (camera's, DNA-spray, et cetera) missen hun preventieve werking als niet richting potentiële daders kenbaar wordt gemaakt door middel van stickers, posters of confrontatieschermen dat die technologische hulpmiddelen er zijn.

We stellen vast dat kwaliteit, validiteit en samenhang voorwaarden zijn voor effectiviteit. Om de effectiviteit te waarborgen geldt ook hier dat er sturing op nodig is. Sturing is daarmee een *primaire voorwaarde* voor effectiviteit. Kwaliteit, validiteit en samenhang zijn daarvoor *secundaire voorwaarden*.

103 Het voorbeeld is gestoeld op de zogenoemde *Routine Activity Theory* (Cohen & Felson 1979) die stelt dat criminaliteit niet plaatsheeft als er geen sprake is van een gemotiveerde dader, geen aantrekkelijk doelwit is of er een adequaat toezicht is. De Routine Activity Theory speelt een belangrijke rol in de Landelijke Analyse Overvallen 2009 van de KLPD-dienst IPOL.

2.4 Beleidstheoretische uitgangspunten

Als we de praktijken van de Nederlandse politieregio's bekijken dan constateren we twee beleidstheoretische grondslagen voor de ondernomen acties volgend op de constatering dat de overvalcriminaliteit onrustbarend stijgt.

De eerste theorie is dat opschaling werkt: door de inzet van een overvalcoördinator, een overvallenteam of in het uiterste geval het optuigen van een DGBO of SGBO kan de overvalcriminaliteit effectief worden bestreden. Hoe meer inzet van de politie, hoe meer er ook bij andere betrokken partijen, te weten gemeenten, justitie en private ondernemingen, in gang kan worden gezet. Er is dan sprake van een integrale aanpak.

De tweede theorie is dat deskundigheid (waaronder een goede informatiepositie) werkt. Deze twee theorieën raken aan het eerder benoemde spanningsveld tussen capaciteit, deskundigheid en duurzaamheid. Grote teams zijn immers vaak slechts tijdelijk inzetbaar, waardoor niet *structureel* aan deskundigheid en een verbeterde informatiepositie kan worden gewerkt. De tijdelijke samenwerkingsverbanden met andere betrokken partijen bestendigen niet en tasten uiteindelijk alleen maar de geloofwaardigheid van de politie aan. Veel met veel inspanning verworven kennis wordt dan niet benut.

3 Casusbeschrijvingen van de regio's

Bij de zoektocht naar kansrijke praktijken dient de efficiëntie en effectiviteit ervan te worden gelegd naast de voorwaarden waaronder die efficiëntie en effectiviteit tot uitdrukking kunnen komen en kunnen worden gewaarborgd. Het criterium voor succes is de houdbaarheid van de veronderstelde beleidstheoretische uitgangspunten in relatie tot trends, ontwikkelingen en specifieke kenmerken van de overvalcriminaliteit enerzijds en de voorwaarden voor efficiëntie en effectiviteit van maatregelen anderzijds.

In deze fase van het onderzoek is een beperkt aantal korpsen nader tegen het licht gehouden om te kunnen bepalen wat werkt. Om het succes van praktijken te kunnen beoordelen gaan we op zoek naar plaatsen waar maatregelen efficiënt en effectief worden ingezet. In navolging van bovenstaande inventaris en daaruit volgende voorwaarden voor succes zijn er twee gebieden te bestuderen:

1. Sturing op een *efficiënte uitvoering* van de maatregelen, te weten focus, capaciteitsinzet en/of samenwerking.
2. Sturing op *effectiviteit* van de maatregelen, te weten kwaliteit, validiteit en/of samenhang.

3.1 Keuze van de regio's

Sturing wordt nogal eens georganiseerd binnen een SGBO, een DGBO of een andere vorm van tijdelijke capaciteitsinzet. Het komt ook voor dat sturing plaatsheeft binnen de reguliere kaders. Om te bezien wat werkt, zullen beide werkwijzen nader onderzocht moeten worden.

Allereerst is een overzicht gemaakt van de variaties die zich voordoen bij keuzen voor tijdelijke capaciteitsoposchaling en/of een meer structurele uitbouw en borging van een overvallen aanpak. Op deze manier zijn de korpsen gedetermineerd per 'variatie' van aanpak, waarbij tevens de variatie voor wat betreft het karakter van het korps (naar stedelijkheid, omvang van de overvalproblematiek en geografische ligging) in kaart is gebracht.

Door op deze manier de overvalaanpak in de regio's nader te bekijken, is in het vervolg van het onderzoek nagegaan welke successen men boekt met de verschillende gekozen actielijnen en welke randvoorwaarden er zijn voor het boeken van deze successen in de aanpak van de overvalproblematiek. Hiertoe is een zestal korpsen geselecteerd om op locatie nader onderzoek te verrichten. Uiteindelijk heeft het korps Amsterdam-Amstelland afgezien van participatie in het onderzoek en kunnen we in onderhavig onderzoek vijf casus presenteren. Er is nadrukkelijk niet voor gekozen om bij de selectie van korpsen gewicht toe te kennen aan een te constateren toe- of afname van het

aantal overvallen: dit zegt weinig over de potentie van aanpakken, maar meer over de opdracht waar men voor staat.

3.2 Analyzeschema

Vraagstelling

De centrale vraag die beantwoord moet worden bij de ‘kansrijke praktijken analyse’ is: hoe verhoudt opschaling zich tot deskundigheidsbevordering in het bereiken van succes bij het terugdringen van overvalcriminaliteit?

Onderzocht is hoe de sturing op efficiëntie en effectiviteit is georganiseerd. Daartoe zijn allereerst de *secundaire voorwaarden* in kaart gebracht:

1. Wat wordt gedaan: op welke van de tien categorieën van maatregelen (zie p. 159-160) ligt de focus? Laat die focus zich benoemen?
2. Wie doet het: welke partijen, en welke functies binnen die partijen, zijn belast met, of voelen zich verantwoordelijk voor, het uitvoeren van de maatregelen?
3. Hoe wordt het gedaan: hoe is de samenwerking georganiseerd? Hoe is de communicatie geregeld?

Bovenstaande analyse geeft een beeld van de *efficiëntie* waarmee de maatregelen worden uitgevoerd. Vervolgens bekijken we de *effectiviteit* van de maatregelen, eveneens door het in kaart brengen van de secundaire voorwaarden daarvoor:

1. Wat is de kwaliteit van de maatregelen? Worden ze consequent, tijdig en duurzaam uitgevoerd?
2. Wat is de validiteit van de maatregelen? Is er een probleemanalyse voorhanden? Sluit deze analyse aan op de in het onderhavige onderzoek geconstateerde trends en ontwikkelingen? Sluiten de maatregelen aan op de geconstateerde problemen?
3. Ten slotte wordt de samenhang van de maatregelen getoetst. Is er sprake van een integrale aanpak? Wordt gebruikgemaakt van bijvangst en *spin-off*?

De doorlichting van de geselecteerde korpsen is onder meer gericht op het vinden van lekken, of beter gezegd, op plaatsen waar onderbenutting plaatsvindt. Waar lekt capaciteitsinzet weg doordat men nog te onervaren is, onwetend is, of onvoldoende is toegerust om overvalcriminaliteit aan te pakken en waar lekt capaciteitsinzet weg doordat het op de verkeerde plaatsen wordt ingezet? Waar wordt mogelijk waardevolle informatie niet benut en waarom? Waar gaat succes in de aanpak verloren door verplaatsing van het probleem? Waar gaat *goodwill* in de samenwerking teloor door een gebrek aan consolidatie?

Door de geselecteerde korpsen zo veel mogelijk op deze en andere plaatsen van onderbenutting te controleren en met elkaar te vergelijken kan worden gezocht naar een optimum van inzet van capaciteit en deskundigheidsbevordering bij de aanpak van de overvalcriminaliteit.

Concrete onderzoeks aanpak

In elke te onderzoeken regio is dezelfde benaderingswijze aangehouden. Het vertrekpunt van de verkenning is de politie, als de partij die primair belast is met het terugdringen van de (overval)criminaliteit. Interviews zijn gehouden met de teamleiders van specifieke overvalteams, de overvalcoördinator en, indien van toepassing, met de leidinggevendenden van SGBO's, DGBO's of TGO's. Via de gesprekken met deze personen is de aanpak en de samenwerking met de externe partijen in beeld gebracht en zijn vervolggesprekken gepland: zowel intern, gericht op het duiden van de werkwijze binnen het korps, als extern, gericht op het helder krijgen van samenwerkingsverbanden. Ook als niet of nauwelijks wordt samengewerkt met gemeente, private sector, justitie, reclassering, is er in voorkomende gevallen voor gekozen om vertegenwoordigers van deze potentiële samenwerkingspartijen te spreken om zicht te krijgen op de eventuele behoefte aan die samenwerking of – meer algemeen – aan actie of extra steun in de aanpak.

Op deze wijze is per regio in beeld gebracht wat de rol is van de algemene sturing (de driehoek, speciale stuurgroepen, het regionaal platform criminaliteitsbeheersing) en wat de rollen van de diverse andere partijen zijn, te weten gemeente(n), het bedrijfsleven (brancheverenigingen, lokale initiatieven in de detailhandel, beveiligingsbedrijven rond winkelcentra en industrieterreinen), justitie.

Een en ander heeft per regio geresulteerd in een beschrijving van:

- de perceptie van de overvalproblematiek in de regio afgezet tegen bevindingen dienaangaande uit het onderhavige onderzoek;
- het lokale beleid en de genomen maatregelen;
- de mate waarin aan de primaire en secundaire voorwaarden wordt voldaan, zoals hierboven beschreven;
- de resultaten van de maatregelen (output en outcome);
- beoordeling in termen van efficiëntie en effectiviteit.

4 Flevoland

4.1 Inleiding

De regio Flevoland constateerde in 2008 een verontrustende stijging van het aantal overvallen op woningen en supermarkten, in het bijzonder in de gemeente Almere. In 2009 nam het totale aantal overvallen af (van 102 naar 79): een lichte daling van het aantal woningovervallen en een vrij sterke daling van het aantal supermarktovervallen. De sterke stijging in 2008 vormde de directe aanleiding om een offensief te starten. Zo is er een permanent overvallenteam in het leven geroepen, bestaande uit 15 tot 20 rechercheurs. De regio stelde een plan van aanpak op met vijftien maatregelen.

Kenmerkend voor Flevoland is de zogenoemde scenarioaanpak. Op basis van scenario's wil men draaiboeken ontwikkelen die voorschrijven welke partijen welke acties in welke gevallen moeten uitvoeren. Daarnaast wil men een infrastructuur voor samenwerking ontwikkelen tussen politie, gemeente en ondernemers- en brancheverenigingen. Ook het veiligheidshuis heeft specifieke aandacht als het gaat om overvallen. Tot slot wil Almere investeren in een *cashless* Almere (door middel van het stimuleren van PIN-betalingen) om overvallers te ontmoedigen. De regio Flevoland heeft bewust gezocht naar mogelijkheden voor beïnvloeding: waar is de meeste winst te boeken? Als succesfactor benoemt de regio Flevoland 'samenwerking en juiste inzet van middelen en mensen'. De samenwerking is recentelijk geëvalueerd. De aanpak van overvallen past binnen de algemene beleidsprioritering 'geweld en jeugd' die de politie Flevoland hanteert.¹⁰⁴

Uit de meest recente cijfers (2007-2009) blijkt dat 18% van het aantal overvallen in het korps Flevoland wordt opgehelderd, tegen een percentage van 26% over de jaren 2000-2009. Daarmee scoort Flevoland onder het landelijke gemiddelde van 24% (in 2007-2009). Alleen Amsterdam-Amstelland doet het met een ophelderingspercentage van 16% in de periode 2007-2009 minder goed.¹⁰⁵

104 Zie Politie Flevoland, 'Flevoland groeit door'. Jaarplan 2009.

105 Fenomeenanalyse Overvalcriminaliteit, p. 64 (figuur 22).

4.2 Preventie

4.2.1 Ondernemers

Een belangrijke aanjager op het terrein van de preventie van overvallen is de directeur van de ondernemersvereniging Almere Centrum. Namens de ondernemers van het Stadshart Almere (het centrale winkelgebied) luidde hij in het najaar van 2008 de alarmbel bij de gemeente. Vervolgens zijn preventiemaatregelen getroffen, zoals het tegengaan van cash in winkels, het trainen van winkelpersoneel in het voorkomen en het juist afhandelen van een overval, en de flyeractie ‘Stop overvallen’.

De directeur van de ondernemersvereniging spreekt met alle partijen, verbindt lijnen en onderhoudt de relaties, vooral met de gemeente en de politie. Volgens de directeur is een overval ‘het probleem van de ondernemer’ en niet van de politie of het Openbaar Ministerie. Het overvallenprobleem los je dan ook niet op met beveiligingscamera’s, of met ‘een helikopter in de lucht’. De ondernemer is degene die overvallen wordt en die een verantwoordelijkheid heeft voor zijn personeel en voor de omgeving van zijn bedrijf. Ook de media zijn actief benaderd om de aanpak van overvallen in Almere (landelijke) bekendheid te geven. De directeur heeft daarbij gekozen voor een ‘marketingaanpak’, om ondernemers en consumenten te activeren. De ‘Pin & Win-actie’ had als doel buitbeperking. Het abonneren op SMS-alert werd eveneens beloond met een prijs, terwijl het achterliggende doel was om de pakkans van overvallers te vergroten. Beide acties waren een succes, aldus de directeur, en dat succes had weer een aanstekelijke werking op andere detaillisten.

4.2.2 Politie

Het politiekorps Flevoland heeft eveneens reeds in een vroeg stadium geconstateerd dat ze andere partijen bij de aanpak van overvallen nodig hebben. Sinds de hausse aan overvallen op supermarkten in het najaar van 2008 is de aanpak integraal opgenomen, met een duidelijke rol voor de gemeente Almere. De gemeente organiseert overleg met alle partners die betrokken zijn bij de aanpak van overvallen. De burgemeester van Almere heeft hierbij een initiërende rol op zich genomen. Het eerste integrale overleg

vond plaats in het najaar van 2008. Alle verantwoordelijken uit de supermarktbranche waren aanwezig. Zij ventileerden in eerste instantie hun grieven over het politieoptreden, maar al snel kon er worden gezocht naar oplossingen en een gezamenlijk plan van aanpak. Bovendien had de bijeenkomst een ‘zelfreinigend effect’, omdat ondernemers elkaar onderling aanspraken op achterblijvende maatregelen. Op die manier trad onderlinge sociale controle in werking, die effectiever is dan wanneer de politie ondernemers aanspreekt op het nemen van preventieve maatregelen. De burgemeester van Almere beloofde een integrale aanpak te initiëren en alle partijen kregen daartoe een opdracht. Dit is door de politie in een plan van aanpak uitgewerkt, dat in de onderstaande paragraaf wordt beschreven. In het plan van aanpak ligt de nadruk op preventieve maatregelen, die op het moment van schrijven (juli 2010) zullen worden aangevuld met een track&trace-systeem om zowel de preventie als de opsporing van overvallen te verbeteren.¹⁰⁶ Ook zal Selecta DNA worden ingezet voor het verbeteren van de opsporing van overvallen op tankstations. De politie constateert in het voorjaar van 2010 dat het aantal overvallen op pizzakoeriers is toegenomen en zoekt naar mogelijkheden om die te voorkomen.

De politie biedt de ondernemers in de regio preventieadviezen (zoals aan maaltijdbezorgers om geen cash geld, maar een PIN-apparaat mee te nemen bij het afleveren van bestellingen) en bezoekt wekelijks de supermarkten. Eens in de zoveel tijd gaan de wijkagenten langs bij de ondernemers om te kijken of de camera’s en andere technische hulpmiddelen goed werken. Ook doet de politie aan preventie in de communicatie richting (potentiële) daders: overvallen plegen is een laffe daad, de buit is klein, en de pakkans is groot.

4.2.3 Gemeenten

Zoals hiervoor al weergegeven, speelt de gemeente Almere een belangrijke rol in de preventie van overvalcriminaliteit. De gemeente, die beschikt over een goed bemande afdeling Veiligheid sinds 2009 (zie ook: Moors et al. 2009), initieert en faciliteert preventieve maatregelen en zorgt voor de regie en de voortgang van overleggen tussen private (ondernemers) en publieke (politie, Openbaar Ministerie) partijen. Ook heeft de gemeente een ondersteunende rol, bijvoorbeeld doordat zij publiekprivate initiatieven kan subsidiëren (zoals het Keurmerk Veilig Ondernemen, dat vooral op bedrijventerreinen wordt toegepast) en media-aandacht kan genereren. De gemeente heeft immers belang bij het positief in beeld brengen van de stad Almere. Om die reden is de burgemeester van Almere prominent in beeld gekomen bij de pilot Cashless Almere en ondersteunt ze een pilot ‘biometrisch betalen’ van supermarktconcern Ahold. Alle activiteiten van de gemeente Almere op het terrein van het tegengaan van overvalcriminaliteit worden gekanaliseerd door twee werkgroepen, die worden voorgezeten door

106 Zie ook *De Telegraaf* 10 februari 2010 ‘Almere succesvol bij afname overvallen’.

een medewerker van de gemeentelijke veiligheidsafdeling. Er is een werkgroep die zich richt op het bevorderen van de veiligheid van bewoners en die zich inspant voor het betrekken van de burgers bij het voorkomen van overvallen, zoals het initiatief Cashless Almere. De tweede werkgroep wordt eveneens voorgezeten door een medewerker van de gemeente Almere en richt zich op de ondernemers. In deze werkgroep worden plannen gesmeed voor het treffen van (onorthodoxe) preventieve maatregelen die de veiligheid van de ondernemers en hun personeel moeten bevorderen. De pilot biometrisch betalen is daar een voorbeeld van.

Uit deze initiatieven blijkt dat er veel kan in de gemeente Almere en dat partijen elkaar snel en eenvoudig weten te vinden. De respondent van de afdeling Veiligheid van de gemeente Almere, die voorheen in een andere stad werkzaam was, bemerkt een duidelijk verschil: 'Er is in Almere letterlijk en figuurlijk ruimte, die wordt vanuit de gemeente gegeven. We hebben het voordeel dat we een *new town* zijn en we zijn een echte doe-stad'.

4.3 Opsporing

4.3.1 *Plan van aanpak overvalcriminaliteit Almere*

De politie Flevoland stak in het najaar van 2008 als reactie op de reeks supermarkt-overvallen veel energie in de aanpak van overvallen. Op last van de districtschef werden na het eerste najaarsoverleg in 2008 noodmaatregelen getroffen: alle verloven werden ingetrokken om meer opsporingscapaciteit te genereren, er werd een helikopter ingezet voor permanente bewaking van hotspots, surveillancewagens van de politie postten voor de deuren van de supermarkten en de CIE werd ingezet om de daders van de recente overvallen te kunnen opsporen. Het overvallenteam, dat al langer in het korps bestond en dat in 2007 was uitgedund vanwege een afname van het aantal overvallen, werd uitgebreid met extra capaciteit, zodat het team een omvang had van vijftien tot twintig rechercheurs. Het uitgangspunt van het team was dat alle gepleegde overvallen in onderzoek zouden worden genomen.

Afgezien van deze noodmaatregelen, richtte de politie de blik op de toekomst: hoe kunnen we een dergelijke reeks overvallen voortaan voorkomen? Deze langere termijn-aanpak bestond uit twee activiteiten: een inventarisatie van de aanpak van overvallen bij de andere korpsen in het land en het toepassen van 'TGO-kennis' op heel serieuze overvallen. De TGO-aanpak moest verhinderen dat informatie over een dadergroep niet alleen bij het overvallenteam bekend was, maar in een breder verband. Op die manier wordt niet incidentgericht gewerkt, maar probleemgericht.

De politie legde de voorgenomen aanpak vast in een plan, het zogenoemde Plan van aanpak Overvalcriminaliteit Almere.¹⁰⁷ Het plan van aanpak was bedoeld om gedurende de wintermaanden de activiteiten te bundelen en te coördineren. De doelstelling van het plan was ‘de huidige stijging van het aantal geregistreerde overvallen tot een halt te brengen en het aantal geregistreerde overvallen structureel terug te dringen naar het niveau van 2006.’ Het plan van aanpak bestond uit vijftien maatregelen, die zich richten op de korte, de middellange en de lange termijn. In januari 2009 (het moment van het publiceren van de voortgangsrapportage) waren daarvan tien (deels) uitgevoerd, drie nog lopend, één niet uitgevoerd en van één maatregel was onbekend of ze was uitgevoerd. De maatregelen waren:

A. Preventieve maatregelen:¹⁰⁸

1+2. Verspreiden van de brochure ‘Voorkom een overval’ onder ondernemers en uitvoering van de adviezen daarin.¹⁰⁹

3+4+5. Bijeenkomst veiligheidsadviseurs supermarkten. Dit betreft het najaars-overleg dat in het bovenstaande al aan de orde is gekomen. Tijdens dit overleg is afgesproken dat supermarkten een veiligheidsscan in hun filialen uitvoeren. De gemeente zou op haar beurt een ‘omgevingsscan’ van supermarkten uitvoeren waarbij gelet zou worden op ‘veiligheidsaspecten die de kans op een overval kunnen verkleinen’.

6. Extra politiesurveillance (inclusief helikopter) tijdens *hot times* en op *hot places*: vanaf begin november 2008 tot en met februari 2009 heeft de politie extra toezichtenheden ingezet. Dagelijks is er bij alle supermarkten in Almere, vanaf het moment dat er gelost wordt tot na sluitingstijd, meerdere malen gesurveilleerd. Tevens is dagelijks een politiehelikopter ingezet en zijn ruiters en motoragenten ingezet op de risicovolle momenten. Ter ondersteuning van de winkeliers heeft de politie een poster ‘Stop Overvallen’ ontwikkeld en verspreid onder de ondernemers in Almere.

7. Versterking Keurmerk Veilig Ondernemen in Almere.

8. Overvaltraining voor ondernemers door het Hoofdbedrijfschap Detailhandel, gesubsidieerd door de Kamer van Koophandel, het RPC en de gemeente Almere.

107 Zie de *Voortgangsrapportage Plan van aanpak Overvalcriminaliteit Almere*, gepubliceerd door de gemeente Almere, Stafdienst Bestuurszaken, afdeling Kabinet, Cluster veiligheid en de Politie Flevoland, District Zuid, januari 2009. Te downloaden van www.hetccv.nl/instrumenten.

108 Gezien de structuur van dit hoofdstuk zouden de preventieve maatregelen strikt genomen moeten worden behandeld in paragraaf 4.2 (Preventie). Omdat wij het plan van aanpak integraal willen presenteren, kiezen we ervoor ook de preventieve maatregelen hier te behandelen.

109 De brochure *Voorkom een overval, tien gouden tips op een rij*, te downloaden van www.dedetailhandel.nl. De uitvoering van de adviezen in de brochure valt onder de verantwoordelijkheid van de individuele ondernemer en om die reden voert de politie Flevoland geen controleactiviteiten uit.

9. Extra toezichtimpuls via activiteiten uit het Keurmerk Veilig Ondernemen: hieronder vallen de extra politiesurveillances die zijn besproken onder A6 hierboven. Daarnaast hebben de toezichthouders van de Stichting Veiligheidszorg Almere tijdens hun dienst extra toezicht gehouden op supermarkten.

10. Pilot Cashless Almere: het reduceren van contant geld in winkels.¹¹⁰

11. Bijeenkomst winkeliersverenigingen en brancheorganisaties. Aan dit overleg nemen de politie, voorzitters van de winkeliersverenigingen, brancheverenigingen, gemeente, Kamer van Koophandel en het RPC Gooi-, Eem- en Flevoland deel. Het doel van het overleg is onder andere te komen tot het stimuleren van PIN-transacties door klanten.

12. Briefing beveiligingsmedewerkers van winkels in de binnenstad van Almere in december 2008. (Deze maatregel is niet uitgevoerd.)

13. Overleg Almere Haven met politie, de gemeentelijke veiligheidsmanager en ondernemers. De politie heeft de ondernemers voorzien van preventietips.

B. Maatregelen ter verbetering van de opsporing en heterdaadkracht:

14. Opsporing van verdachten van overvallen, door het overvallenteam, onder regie van het Openbaar Ministerie.

C. Maatregelen op het terrein van nazorg:

15. Huisbezoeken afleggen aan alle 'oude' verdachten van straatroof en overvallen in 2007.

De gemeente Almere en de politie Flevoland tonen zich in de voortgangsrapportage tevreden: er is 'een goede stap gezet om de sterke stijging van het aantal overvallen te stoppen. Voor het ombuigen van de toename naar een afname van het aantal overvallen tot het niveau van 2006, zijn verdere acties nodig.' Deze verdere acties zijn verdeeld over vier sporen:

1. Het ontwikkelen van scenario's voor het voorkomen en bestrijden van overvallen. Op basis van deze scenario's kan in draaiboeken worden geformuleerd welke acties door welke partijen moeten worden uitgevoerd.
2. Het doorontwikkelingen van een infrastructuur voor samenwerking tussen ondernemersverenigingen, gemeente, politie en brancheverenigingen. Samenwerking is de sleutel tot succes in de aanpak van overvallen. In KVO-trajecten krijgt deze samenwerking reeds vorm, maar de recente gebeurtenissen laten zien dat er behoefte is om deze samenwerking te versterken.
3. Doorontwikkelen van de integrale aanpak van (minderjarige) daders van overvallen in samenwerking met het Veiligheidshuis Almere. Het Veiligheidshuis Almere

110 Deze pilot is in januari 2009 van start gegaan, zie www.almerevandaag.nl.

is mede opgericht vanuit de veronderstelling dat een gerichte repressieve aanpak inclusief een gerichte nazorg goede mogelijkheden biedt om dergelijke veiligheidsproblemen te verkleinen.

4. Verder vorm en inhoud geven aan Cashless Almere, waarbij de gemeente de ondernemers en banken faciliteert om PIN-betalingen te stimuleren.

4.3.2 *Scenariomodel*

Het eerste actiespoor voor het tegengaan van overvallen, het ontwikkelen van scenario's, is uitgewerkt in een plan: het scenariomodel. Dit model is mede gebaseerd op kennis vanuit de andere korpsen. Als uitgangspunt is steeds genomen dat het model praktisch toepasbaar moet zijn. In het model zijn drie scenario's weergegeven: Rust, Alert en Escalatie, en vier domeinen: Toezicht, Opsporing, Integraal en Communicatie. Ieder scenario levert activiteiten op de verschillende domeinen op, met oplopende intensiteit naarmate de urgentie om overvallen tegen te gaan toeneemt. Er wordt opgeschaald (van Rust naar Alert, van Alert naar Escalatie) als voldaan is aan vier voorwaarden: het aantal overvallen neemt (in korte tijd) toe, er is sprake van clustervorming (meerdere overvallen die op eenzelfde wijze, op vergelijkbare objecten worden gepleegd), er is sprake van (fors) geweldgebruik en er moet sprake zijn van maatschappelijke verontrusting. De plotselinge toename van het aantal overvallen op pizzakoeriers in het voorjaar van 2010 (zie hierboven, paragraaf 4.2) en het geweld dat daarbij door de daders gebruikt werd, was reden om over te schakelen van fase I (Rust) naar fase II (Alert). Fase III (Escalatie) is sinds de inwerkingtreding van het scenariomodel (november 2008) nog niet bereikt. De portefeuillehouder geweld merkt daarover op dat de opbouw van het scenariomodel zodanig is, dat Escalatie wordt voorkomen. Het is dus logisch verklaarbaar dat Fase III nog niet bereikt is, en dat het streven van het korps is om te allen tijde terug te keren naar Rust. De beslissing voor het opschalen vanuit Rust naar Alert en eventueel naar Escalatie wordt genomen door het Districtelijk Managementteam, op voordracht van de portefeuillehouder geweld. Hoewel in het gepubliceerde scenariomodel uitsluitend taken voor de politie lijken te zijn opgenomen, is de focus van het model de deelname van ondernemers aan de aanpak van overvallen. De burgemeester zit hier bovenop, aldus de overvalcoördinator. De gemeente heeft als taak te zorgen voor de 'preventieve kant' van de aanpak van overvalcriminaliteit, in het bijzonder het afgeven van de Keurmerken Veilig Ondernemen (KVO's). Domein D, de communicatie, wordt zowel door de politie als door de gemeente beheerd. De gemeente neemt de Integrale Samenwerking (pijler C) en de Communicatie (pijler D) voor haar rekening. De politie neemt Toezicht (pijler A) en Opsporing (pijler B) op zich.

Volgens de overvallencoördinator is er 'behoorlijk geïnvesteerd' in de opsporing. Hij schuift voor overleg en uitwisseling van informatie regelmatig aan bij het overvalteam. De scenarioaanpak werkt: het aantal overvallen is gedaald en het onderwerp overvallen staat korpsbreed op de agenda. De politie Flevoland heeft niet gekozen

voor het verbinden van streefcijfers aan het scenariomodel, waardoor ‘harde’ resultaten vooralsnog niet zijn te constateren. De projectleider van de afdeling veiligheid van de gemeente Almere laat weten dat de scenarioaanpak in 2009 is geëvalueerd: geconstateerd werd dat de aanpak een succes is, omdat het aantal overvallen is gedaald.

4.4 Overvallenteam

Sinds eind 2007 is in het korps Flevoland een overvallenteam actief, in de beide districten.¹¹¹ Destijds was het aantal overvallen relatief klein, maar bestond wel de wens om een team op te richten. Zodra zich een overval heeft voorgedaan, komt het team in actie volgens een vast protocol: de plaats delict wordt geïnspecteerd, sporen worden veiliggesteld, getuigen en slachtoffers worden naar het bureau gebracht voor het verlenen van bijstand en het optekenen van verklaringen. Het verhoorteam krijgt speciale instructie van het overvallenteam. Het overvallenteam bestaat uit een vast groepje en is structureel ingebed in de organisatie van het korps. In tijden van de fase Rust zijn dat zes tot tien personen. Het team wordt geleid door twee coördinatoren: een tactisch coördinator en een administratief coördinator. De overige dertien rechercheurs zijn inzetbaar voor allerlei taken, waarbij één teamlid zich specifiek bezighoudt met dossieropbouw. Naast het team zijn per basiseenheid¹¹² medewerkers uitgeroosterd voor het opsporen van daders van overvallen.

Met het inrichten van het overvallenteam is een keuze gemaakt voor kwaliteit en vakmanschap, aldus een van de teamcoördinatoren. Vóór 2007 liet de kwaliteit van de opsporing te wensen over: aangiften werden niet goed opgenomen en getuigen- en slachtofferverklaringen waren onvolledig. Nu worden in het team alle taken verdeeld: er zijn rechercheurs die zich bezighouden met internetzaken, er is een p-v-team en een verhoorteam. Het verhoorteam werkt uitsluitend aan de hand van een verhoorplan. Het team heeft expliciet gekozen voor een positieve insteek, waardoor de kwaliteit van de p-v's is toegenomen en ook de betrokkenheid van de leden van de basiseenheden vergroot is.¹¹³ Het overvallenteam ‘pakt alle overvalzaken aan’, aldus de teamcoördinator. Eerst worden de zogeheten ‘vluchtige gegevens’ verzameld: camerabeelden en telecomgegevens, daarna de overige gegevens. Het team heeft een eigen overvallenofficier van justitie. In drukke periodes is er wekelijks overleg met de officier, om te komen tot een prioritering van de onderzoeken die aangepakt worden. Daarnaast is er binnen

111 District Noord omvat de gemeenten Lelystad, Dronten, Noordoostpolder en Urk. District Zuid omvat de gemeenten Almere en Zeewolde.

112 De districten Noord en Zuid zijn ingedeeld in de volgende basiseenheden: in district Noord de eenheden Lelystad Oost en Lelystad West, Dronten en Noordoostpolder/Urk. In district Zuid zijn de basiseenheden Zeewolde, Almere Buiten, Almere Haven, Almere Stad-Oost en Almere Stad-West.

113 De coördinator van het overvallenteam geeft te kennen dat ‘de recherche’ door de agenten op straat met enige argwaan wordt bekeken, omdat ‘ze maar op kantoor zitten en arrogant zijn’. De coördinator probeert deze vooroordelen weg te nemen.

het overvallenteam overleg om knelpunten in een vastgelopen onderzoek op te lossen. Het team loopt inmiddels 'overwegend beter dan een aantal jaren geleden', aldus de coördinator. De sterke punten zijn volgens hem openheid, zowel in houding als in het delen van informatie, en het aanwezig zijn bij briefings in de basiseenheden. De communicatie tussen het team (recherche) en 'blauw' is nu 'redelijk goed'. Met als gevolg dat recent veel aanhoudingen hebben plaatsgevonden dankzij de inzet van blauw.

Het voordeel van een specifiek team is dat je ingevoerd raakt in de materie en dat je weet wie de (potentiële) overvallers zijn. Individuele daders en dadergroepen worden door het team in het oog gehouden. Bovendien verbetert de communicatie met andere korpsen in het land, in het bijzonder met Amsterdam. Volgens de overvalcoördinator is het inrichten van een team op een specifiek delict, en niet op een specifieke dadergroep, een garantie voor het vasthouden van continuïteit. Voorheen had het korps ook een straatroventeam, maar dat is opgeheven. Intussen neemt het aantal straatroven weer toe.

In het kader van de integrale aanpak van overvalcriminaliteit hebben de coördinatoren van het overvallenteam via de portefeuillehouder geweld een aantal gesprekken gevoerd met ondernemers en hen geadviseerd op het terrein van het tegengaan van overvallen. De onmisbaarheid van het team komt vooral tot uitdrukking in het feit dat er verdachten zijn die verklaren over hun modus operandi. Dat is cruciale informatie, die uitsluitend bij het overvallenteam bekend is.

4.5 Rol van het Openbaar Ministerie

Het Openbaar Ministerie heeft de leiding over het opsporingsonderzoek. Omdat in de regio Flevoland een zogeheten themateam is ingesteld (het overvallenteam) heeft men ervoor gekozen aan het team een 'themaofficier' te verbinden: de overvallenofficier. De overvallenofficier is de opsporingsofficier, die dagelijks kort en driewekelijks uitgebreid overlegt met het overvallenteam en prioritering in zaken aanbrengt. Het voordeel van een 'eigen officier' is dat de bereikbaarheid optimaal is: de officier is altijd te bereiken op zijn mobiele telefoon en er wordt gewerkt met een vast team van parketsecretarissen. Bovendien is de officier zelf betrokken bij de opsporingsonderzoeken, dus heeft hij weet van de inzet van opsporingsmethoden en handelt hij zelf de zaken af ter zitting. Naast deze uitvoerende officier is er een zogeheten driehoeksofficier die het beleidsmatige deel van de aanpak van overvallen voor zijn rekening neemt. Deze officier neemt deel aan het driehoeksoverleg en vertegenwoordigt het Openbaar Ministerie in voorkomende gevallen, zoals bij de slachtofferavonden. Het voordeel van deze structuur is dat de opsporingsofficier wensen en problemen (bijvoorbeeld een capaciteitsgebrek bij de recherche) bij de driehoeksofficier kan melden, die dat vervolgens op hoog bestuurlijk niveau kan aanklaarten. Bovendien draagt het Openbaar Ministerie op deze manier één visie uit, zowel op operationeel als op leidinggevend vlak, zodat driehoeksofficier en opsporingsofficier niet tegen elkaar uitgespeeld kunnen worden.

Het voordeel van een themaofficier is dat hij het overvallenteam goed leert kennen, en vice versa. Hij weet van andere lopende onderzoeken en kan meedenken in de prioritering daarvan. In 2009 zaten volgens de overvallenofficier alle juiste mensen op de juiste plek. Er was een daling van het aantal overvallen van tien procent en een aantal dadergroepen is van de straat geplukt. Helaas bleek het overvallenteam een zodanig goede kweekvijver voor recherchepersoneel, dat veelbelovende medewerkers naar elders in het korps werden overgeplaatst. De overvallenofficier heeft daardoor met een (deels) ander team een nieuwe start moeten maken. Zijn advies is dan ook duidelijk: 'houd het overvallenteam compleet, ook in rustige tijden'.

Er is geen specifiek casusoverleg voor overvallen of overvallers, waarin het Openbaar Ministerie samenwerkt met de politie en andere partijen, zoals het Veiligheidshuis. Overvallers worden echter in andere overleggen besproken, bijvoorbeeld een veelplegersoverleg of een overleg over jeugdige verdachten.

Het Openbaar Ministerie bereidt op het moment van schrijven (juli 2010) een structureel intern overleg voor tussen de informatieofficier (i.e. de driehoeksofficier), de CIE-officier (de officier van justitie die verantwoordelijk is voor de taakuitoefening van de Criminele Inlichtingen Eenheid) en de overvallenofficier. Het doel van dit overleg is om niet alleen de overvallenofficier, maar de twee belangrijke officieren op het terrein van *intelligence* op de hoogte te brengen van wat er bekend is over overvallers en deze informatie onderling te delen.

4.6 Vervolging

Tussen de gemeente en het Openbaar Ministerie is geen directe werkrelatie, zoals die er wel is tussen de gemeente en de politie, met een wekelijks overleg waarin besloten wordt of er conform het scenariomodel moet worden opgeschaald. Hierbij geldt overigens dat de hoofdofficier van justitie van het arrondissementsparket Zwolle-Lelystad in het kader van het driehoeksoverleg is betrokken bij de aanpak van overvalcriminaliteit. De overvallenofficier erkent dat het Openbaar Ministerie zich 'wat meer zou kunnen laten zien'.

Voor de opsporing van overvallen is het gunstig dat er een vaste officier van justitie aan het overvallenteam is gekoppeld, maar dat betekent nog niet dat ieder opsporingsonderzoek leidt tot een succesvolle veroordeling, aldus de overvallenofficier. De politie heeft een andere definitie van een overval oplossen dan het Openbaar Ministerie. De politie noemt een zaak 'opgelost' op het moment dat er een verdachte is gevonden. Het Openbaar Ministerie, maar ook de rechtbank, is wel eens kritisch wat de bewijsvoering betreft.

Overigens zou er in het korps Flevoland niet veel sprake zijn van 'uitval' van verdachten doordat het Openbaar Ministerie over onvoldoende bewijs beschikt. Volgens de coördinator van het overvallenteam gebeurt het weinig dat vermeende daders niet op zitting komen. Behulpzaam daarbij is dat het Openbaar Ministerie als uitgangspunt

hanteert dat verdachten van overvallen, ook jeugdigen, tot aan het onderzoek ter terechtzitting in voorlopige hechtenis verblijven. Dit uitgangspunt wordt gesteund door ketenpartners van het Openbaar Ministerie als de rechtbank, de Raad voor de Kinderbescherming en Bureau Jeugdzorg.

4.7 Nazorg en recidivepreventie

Het scenariomodel voorziet in structurele recidivepreventie doordat in scenario I (Rust) de top-20 van (potentiële) overvallers maandelijks thuis bezocht wordt. De huisbezoeken worden geadministreerd. Daarnaast communiceert het Openbaar Ministerie via de pers over de afdoening van overvalzaken, om op die manier de ‘pakkansbeleving’ zo groot mogelijk te maken en recidive te voorkomen.

Veel (met name jongere) overvallers worden veroordeeld tot een deels voorwaardelijke vrijheidsstraf. In het kader van het voorwaardelijke strafdeel kan vervolgens toezicht worden gehouden op de dader en worden gewerkt aan het voorkomen van recidive. Bovendien worden jeugdige (overval)verdachten besproken in het Jeugd Interventie Team (JIT), waarin (ambulant) jongerenwerk, het jeugdmaatschappelijk werk, Nieuw Perspectieven (intensieve begeleiding van jongeren), de leerplichtambtenaar en de politie samenwerken onder voorzitterschap van de deelgemeentelijke Veiligheidsmanager. De nazorg aan en de recidivepreventie van veelplegers vallen onder de verantwoordelijkheid van het Casusoverleg Veelplegers. Dit overleg is samen met het JIT ingebed in het Veiligheidshuis Almere. Het Veiligheidshuis bestaat twee jaar en is nog volop in ontwikkeling.

4.8 Gesignaleerde knelpunten

In de interviews is niet alleen aandacht besteed aan de successen van de Flevolandse aanpak, maar ook aan mogelijke zwakheden en barrières, die de aanpak van overvalcriminaliteit in gevaar brengen en/of belemmeren. Deze knelpunten worden per actor in het onderstaande gepresenteerd.

4.8.1 Politie

Door de coördinator van het overvallenteam wordt gewezen op de kwetsbaarheid van het team, enerzijds als gevolg van een gebrek aan middelen waardoor het werk niet optimaal kan worden uitgevoerd, anderzijds als gevolg van het risico ‘in de marge te raken’. Het overvallenteam moet hard werken aan interne bekendheid. Daarnaast heeft het overvallenteam te kampen met een negatief imago, omdat de bezoldiging van recherchemedewerkers beduidend minder is dan van ‘blauw’, als gevolg van het wegvallen van de onregelmatigheidstoeslag. Deze handicap maakt het moeilijk collega’s aan te trekken die ‘enthousiast zijn en die willen leren’, aldus een teamcoördinator.

Een bedreiging voor het team, genoemd door zowel de coördinator van het overvallen-team als de overvallenofficier (onafhankelijk van elkaar) is de strijd om de capaciteit: een bezetting van acht teamleden zou minimaal noodzakelijk zijn, maar in rustige tijden wordt daaraan 'getrokken'. De overvallenofficier voegt daaraan toe dat de complete capaciteit van het korps beperkt is: Flevoland heeft ruimte voor maximaal twee gelijktijdige TGO's. De overvallenofficier zou graag een TGO opzetten voor het onderzoeken van woningovervallen, maar dat is op dit moment niet haalbaar. Bovendien is volgens hem het handhaven van een redelijk omvangrijk team altijd ingewikkeld, omdat onder druk van andere ernstige strafbare feiten capaciteit zal moeten worden ingeleverd, zeker in tijden van relatieve rust (weinig overvallen).

Het korps Flevoland wil graag profiteren van de kennis die beschikbaar is bij de grotere politiekorpsen, vooral waar het gaat om het strategische niveau van preventie en opsporing. Deze kennis wordt op dit moment nauwelijks gedeeld en de communicatie tussen korpsen onderling is ver te zoeken, aldus de overvallencoördinator. Hij pleit voor een landelijke 'overvallendag' waarop alle overvallenteams bij elkaar gaan zitten om van elkaar te leren.

4.8.2 *Bedrijfsleven*

Een zwakke plek in de preventie van overvalcriminaliteit is de soms gebrekkige deelname door het bedrijfsleven omdat wordt opgezien tegen de investering in preventie-maatregelen. Dit zou vooral gelden voor filiaalhouders van grootwinkelbedrijven en (sommige) supermarktketens. De portefeuillehouder geweld noemt de noodzaak van het vasthouden van de *sense of urgency* bij de ondernemers: in tijden van rust verslapt de aandacht bij winkeliers en wordt het moeilijker het beveiligingsniveau op peil te houden.

4.8.3 *Openbaar Ministerie*

Het Openbaar Ministerie constateert dat het 'slimmer' kan opereren, onder andere door de informatiepositie te verbeteren. Het opsporingsonderzoek heeft nu nog te zeer een reactief karakter en is sterk afhankelijk van de keuzen die in de eerste uren na ontdekking worden gemaakt door de officier van dienst of de hulpofficier van justitie. De overvalofficier zou graag zien dat de kennis en de informatie die in de loop van de afgelopen jaren zijn vergaard, systematisch worden geanalyseerd, op zoek naar parameters en trends. Op die manier kan kennis verzameld worden, bijvoorbeeld over de combinatie woonplaats-pleegplaats, die het de politie mogelijk maakt *van tevoren* (potentiële) daders in beeld te krijgen en overvallen te voorkomen. Ook moet de forensische opsporing (FO) een oppepper krijgen, aldus de overvallenofficier. Hij stelt voor dat een FO-coördinator bij het driewekelijkse overleg van overvallenteam en overvallenofficier aansluit. De FO heeft nu te lijden onder veel werkdruk en dat komt de kwaliteit van het werk niet ten goede.

Volgens de overvallenofficier neemt het aantal overvallen in de regio geleidelijk af, omdat de integrale aanpak in Flevoland gewerkt heeft: potentiële daders menen dat de pakkans groot is, vooral vanwege de grote dichtheid aan beveiligingscamera's, en dat de buit beperkt blijft. Woningovervallen daarentegen laten een toename zien en vergen nader onderzoek, onder andere vanwege de vermoedelijk bijzondere relatie tussen dader en slachtoffer.

4.9 Conclusie

Flevoland is naar eigen zeggen succesvol in de integrale aanpak. Uit de beschrijving van de casus volgt dat die aanpak niet alleen 'op papier' of 'in de hoofden' van de betrokkenen bestaat, maar daadwerkelijk handen en voeten heeft gekregen. Partijen weten elkaar gemakkelijk te vinden en zijn doordrongen van het besef dat samenwerking meer oplevert dan individueel opereren. Flevoland valt op doordat:

- de burgemeester van Almere (waar zich de meeste overvallen van de regio voordoen) zich persoonlijk sterk maakt voor het onderwerp, waardoor de aanpak van overvallen tot op het hoogste bestuurlijke niveau prioriteit krijgt;
- de gemeente Almere beschikt over een goed bemande afdeling Veiligheid, waardoor er veel capaciteit is om de preventie van overvallen aan te pakken;
- er in de regionale driehoek blijvende aandacht voor overvallen wordt gevraagd door aanwezigheid van de burgemeester en een beleidsofficier van justitie namens het Openbaar Ministerie;
- er duidelijk en structureel door alle partijen (gemeente, ondernemers, politie, Openbaar Ministerie) wordt gecommuniceerd over het succes van preventieve maatregelen en de pakkans;
- alle partijen (politie, Openbaar Ministerie, Veiligheidshuis, gemeente, ondernemers) zich inzetten en elkaar waar mogelijk helpen, zoals de gemeente die preventieve maatregelen voor ondernemers mede financiert. De ondernemersvereniging van het Stadshart Almere neemt in deze samenwerking een opmerkelijke rol in, als aanjager en meedenker in het treffen van werkbare preventieve maatregelen.

Sinds de toename van het aantal overvallen in het najaar van 2008 heeft het overvalenteam gewerkt aan verbetering van de kwaliteit van werken. In 2009 heeft het team goed werk geleverd en is het aantal overvallen gedaald. Ironisch genoeg heeft het team te lijden onder het eigen succes: de veelbelovende medewerkers worden 'gescout' en

elders in het korps aan het werk gezet. Het overvallenteam werkt als een kweekvijver voor politiemedewerkers: zodra men in het team goed is opgeleid, wordt men uit het team gehaald. Dat heeft als consequentie dat het Flevolandse overvallenteam werkt als een processie van Echternach: na drie stappen vooruit gaan er weer twee achteruit. Deze achterstand wordt echter gecompenseerd door een duidelijke wens van het korps om buiten de eigen regiogrenzen te kijken naar innovatieve methoden om overvallen tegen te gaan: men wil graag van anderen leren en kennis en ervaringen delen.

De capaciteit die nu is vrijgemaakt voor het overvallenteam, zal niet tot in lengte van jaren kunnen worden vastgehouden. Het is om deze reden van cruciaal belang om, als de mensen niet kunnen worden behouden, dan in ieder geval de kennis die in de loop der jaren is opgebouwd over de opsporing van overvallen te behouden door die te borgen in de organisatie. Een overvallenteam kan dan worden afgebouwd, tot op het niveau van een aantal sleutelfiguren, die op het moment dat zich een overvallengolf voordoet, leiding geeft aan een team van rechercheurs dat flexibel kan worden ingezet.

5 Utrecht

5.1 Inleiding

Opmerkelijk is dat Utrecht een relatief laag aantal overvallen kent in vergelijking met andere grote steden als Amsterdam en Rotterdam. Een eenduidige verklaring hiervoor is niet voorhanden: het oplossingspercentage fluctueert (het lag de afgelopen drie jaar tussen de 22 en 39%), er lopen vergelijkbare preventieprojecten als elders (waar overigens wel met relatief grote intensiteit op wordt ingezet), en er zijn de afgelopen 20 jaar geen opschalingsacties geweest om de opsporing of heterdaadkracht te vergroten. Wel is er het vermoeden dat Utrechtse overvallers relatief veel delicten buiten de regio plegen, terwijl de regio juist weinig plegers 'van buiten' zou aantrekken. Deze specifieke omstandigheden kunnen veroorzaken dat het aantal overvallen lager is dan verwacht mag worden. Naar deze hypothese is echter geen onderzoek verricht.

Net als in veel andere regio's in Nederland, was ook in Utrecht de afgelopen jaren sprake van een toename van het aantal overvallen. Vastgesteld wordt dat deze negatieve ontwikkeling indruist tegen de algemene ontwikkeling van het geweld in de regio: 'Het aantal geweldsdelicten bleef gelijk, maar binnen deze categorie is het aantal overvallen fors gestegen', zo meldt de korpschef van Utrecht in zijn nieuwjaarstoespraak van 2010.¹¹⁴ Daarbij werd in de regio Utrecht de afgelopen jaren een toename waargenomen van het aantal overvallen bij de kleinere ondernemers en winkelbedrijven en blijken woningen een steeds aantrekkelijker doelwit voor overvallers. Beide ontwikkelingen worden gerelateerd aan verbeterde beveiligingsmaatregelen bij de bedrijven; men veronderstelt kortom een verplaatsingseffect. Daarbij wordt geconstateerd dat onder de slachtoffers van woningovervallen veel mensen zijn met een eigen bedrijf die geld in huis hebben (of van wie dat vermoed wordt). In de regio telt de stad Utrecht in absolute zin de meeste overvallen. Relatief gezien springt het district Lekstroom (Houten, Lopik, Nieuwegein, Vianen en IJsselstein) het meest in het oog.¹¹⁵

In de jaren 2007-2009 heeft het korps gemiddeld 27% van de overvallen opgelost, waarmee het boven het landelijke gemiddelde scoort (24%). Over de jaren 2000-2009

114 Persbericht regiokorps Utrecht d.d. 07 januari 2010 naar aanleiding van de nieuwjaarstoespraak van de korpschef. Titel: De politie Utrecht wil 40% minder criminaliteit. Bron: www.ccv.nl.

115 Uit het Monitorbericht Overvallen 2009 blijkt dat in 2008 in de stad Utrecht 28 overvallen werden gepleegd. In het district Lekstroom waren dat er 22, waarmee het meer dan een vijfde van het aantal overvallen in dat jaar in de regio voor zijn rekening neemt.

lag het oplossingspercentage gemiddeld iets hoger: 31%, wat net iets beter is dan het landelijke langjarige gemiddelde over die periode (30%).¹¹⁶

5.2 Preventie

5.2.1 *Keurmerk Veilig Ondernemen*

Utrecht loopt landelijk voorop waar het gaat om de implementatie van de KVO-structuur: het Keurmerk Veilig Ondernemen. Het keurmerk is inmiddels toegepast in 33 gebieden in de stad Utrecht, waarmee het grootste gedeelte van de aanwezige detailhandel is bestreken, met uitzondering van Hoog Catharijne en enkele kleinere straten. Landelijk heeft de stad Utrecht zich hiermee in de kijker gespeeld: in 2007 won de programmamanager Bedrijvigheid, Innovatie en Veiligheid van de gemeente Utrecht de 'Safety & Security Award 2007' in de categorie 'personen'. De programmamanager valt op door zijn daadkracht, en niet alleen in Utrecht.

De KVO-structuur blijkt een handzame basis bij het onderhouden (en leggen) van contact met ondernemers, ook waar het om preventie van overvallen gaat. Zo worden overvalincidenten aangegrepen om collega-ondernemers bijeen te roepen, gericht op het delen van ervaringen, waarmee (ook) gezocht wordt naar openingen om ondernemers zover te krijgen om toch ook zelf over te gaan tot het treffen van preventiemaatregelen. Dit is het moment dat betrokkenen veel spreken met collega-ondernemers en er momentum is waarop er saamhorigheidsgevoel gecreëerd moet worden en ieders inzet helder moet zijn. De inbreng van de politie (feiten, cijfers, verhalen) werkt versterkend, de regeling Veiligheid Kleine Bedrijven¹¹⁷ biedt praktische ondersteuning.

Indien gewenst door de betrokken partijen voert de overvalcoördinator van de politie naar aanleiding van een overval een risicoanalyse uit. In zo'n analyse wordt eerst gekeken naar het gepleegde incident: hoe hebben de daders toe kunnen slaan? Waarom is gekozen voor dit object? Wat zijn de risico's die een ondernemer loopt, kijkende naar de landelijke trends en eventueel het verleden? De analyse mondt uit in adviezen op maat voor de ondernemer.

Deze persoonlijke aanpak werkt en wordt in Utrecht intensiever ingezet dan in veel andere gemeenten, zo schatten respondenten in. Daarbij zag men zich in het afgelopen jaar gesteund door de VKB-pilot. Er zijn in Utrecht in het jaar 2009 ongeveer 500 veiligheidsscans uitgevoerd die goed waren voor 2 miljoen euro subsidie. 50% van de preventieve maatregelen die aan bedrijven werden aanbevolen, kon worden betaald. Hoewel de omvang van het subsidiebedrag inmiddels is teruggebracht (1000 euro per bedrijf), en de regie niet meer bij de gemeente ligt, maar is overgeheveld naar

116 Bron: Fenomeenanalyse Overvalcriminaliteit, p. 90 (figuur 22).

117 Regeling Veiligheid Kleine Bedrijven, op grond waarvan ondernemers subsidie kunnen krijgen voor het treffen van veiligheidsmaatregelen.

het ministerie van Economische Zaken, is de gemeente Utrecht wel voornemens dit beleid voort te zetten, vooral omdat de afgelopen jaren juist bij kleinere ondernemers in Utrecht een toename te zien was in het aantal overvallen. Het belang van financiële steun wordt door alle respondenten onderschreven. Er zijn evenwel nog te veel bedrijven die afzien van het nemen van maatregelen omdat zij ze niet kunnen of willen betalen. Ook zijn er geluiden dat ondernemers ontevreden zijn over de trage afhandeling van subsidieaanvragen. De gemeente stelt zich op als pleitbezorger voor een beter beleid en helpt waar zij kan.

Detailhandelaren die nog niet zijn opgenomen in de KVO-structuur (kleine zelfstandigen buiten de winkelgebieden, maar ook ketenondernemers die niet willen investeren in collectieve maatregelen) probeert de gemeente te bereiken via flyers met bijvoorbeeld een top tien van anti-overvalmaatregelen of een aanbieding voor aansluiting op cameratoezicht. Verder worden er juist voor hen informatiebijeenkomsten georganiseerd, zoals binnenkort een informatie-roadshow over preventie van overvallen met zeven bijeenkomsten voor ondernemers in elk van de zeven districten van Utrecht. Deze bijeenkomsten vinden plaats in september 2010. Het initiatief is ontstaan in het Regionaal Platform Criminaliteitsbestrijding (RPC), het bestuur faciliteert. Tijdens deze roadshows worden lezingen gehouden, zijn er workshops en worden preventieve producten gepresenteerd. Via de Kamer van Koophandel en het straatmanagement¹¹⁸ worden zo veel mogelijk ondernemers uitgenodigd.

5.2.2 *Drivergroep*

In RPC-verband wordt – naast voornoemde informatiebijeenkomsten – richting ondernemers voor wat betreft het tegengaan van overvallen geen specifiek beleid gevoerd. Wel is de adviseur integrale veiligheid van het RPC ondersteuner van de zogenoemde drivergroep ‘Delicten met een grote impact op slachtoffers’, met als een van de onderwerpen de aanpak van overvallen. Het werken met drivergroepen is kern van het veiligheidsbeleid van de regio Utrecht.¹¹⁹ Voor elk van de vijf hoofdthema’s van het veiligheidsbeleid zijn *drivers* (aanjagers) benoemd die verantwoordelijk zijn voor het behalen van regionale verbeteringen. Deze groep, die bestaat uit een burgemeester, een officier van justitie en een districtschef, heeft prioriteit toegekend aan verbetering van de aanpak van woningovervallen. De *driver* van de groep is de burgemeester van Woerden, die tevens voorzitter is van het RPC. Op die manier zijn er korte lijnen tussen deze gremia. Er wordt gekeken naar maatregelen die in Rotterdam, Amsterdam en Flevoland zijn ontwikkeld en men laat zich adviseren door het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV).

118 Bijna elke winkelstraat in Utrecht heeft een straatmanager. De straatmanager is een intermediair tussen ondernemers en politie en gemeente. Ze proberen op het gebied van veiligheid te ondersteunen, bijvoorbeeld door informatie te geven over subsidieregeling via nieuwsberichten en persoonlijke contacten.

119 Politiregio Utrecht (2010). Gezamenlijke veiligheidsstrategie 2008-2011.

5.2.3 *Rol van gemeenten*

De gemeente Utrecht heeft een belangrijke regiefunctie op zich genomen ten aanzien van de beveiliging van bedrijven. Sinds eind 2004 is er publiekprivaat cameratoezicht¹²⁰ in het winkelcentrum Kanaleneiland. Medio 2006 hebben zich daar bedrijventerreinen, andere winkelcentra en locaties met een bedrijfsmatig karakter bij aangesloten. Ondernemers betalen de exploitatie van de camera's, de beelden worden onder regie en verantwoordelijkheid van de gemeente Utrecht live uitgekeken in het Dienstencentrum Beveiliging. Er wordt daarbij, met succes, geëxperimenteerd met innovatieve technieken, zoals gezichtsherkenning, patroonherkenning, kentekenregistratie en agressiedetectie. Vastgesteld wordt dat er nauwelijks overvallen plaatsvinden bij bedrijven met een KVO en met cameratoezicht. Aangenomen wordt dat de kans op betrapting bij deze locaties voor de meeste overvallers te groot is.

Tussen gemeenten onderling in de regio is er *geen* afstemming voor wat betreft het treffen van preventiemaatregelen. Men leest over elkaars aanpak via de websites en rapporten van het CCV en het Hoofd Bedrijfschap Detailhandel (HBD). De KVO-projectleider geeft te kennen dat zowel een periodiek overleg op stedelijk en regionaal niveau meerwaarde zou kunnen hebben. Hier wordt nu evenwel niet in geïnvesteerd.

5.2.4 *Informatiedeling*

Hoewel de politie op regelmatige basis informatie over trends en ontwikkelingen van overvallen aan haar samenwerkingspartners verstrekt, is hiervoor nog geen bevredigende vorm gevonden. De projectleider KVO van de gemeente Utrecht wil het liefst direct na een overval op de hoogte worden gesteld, maar dat gebeurt nu niet. Hij geeft te kennen dat hij maandelijks een cijferoverzicht ontvangt, maar dat die frequentie wat hem betreft wel omhoog kan. Op die manier zou de gemeente beter kunnen zien welke gebieden of locaties vooral doelwit zijn en welke daders betrokken zijn. Ook ondernemers kunnen dan beter worden betrokken bij het treffen van preventiemaatregelen en het melden van verdachte situaties.

Ook de overvalcoördinator van de regio zou graag direct na iedere overval informatie doorgeven aan vaste contactpersonen bij elke gemeente in de regio, zodat zij hun preventieactiviteiten onmiddellijk kunnen ontplooiën. Op die manier krijgt de politie bovendien meer zicht op de reikwijdte en de impact van het preventiebeleid van andere gemeenten dan de stad Utrecht. De overvalcoördinator onderhoudt contact met de Programmamanager bedrijvigheid, innovatie & veiligheid van de gemeente Utrecht en met de projectleider Veiligheid Binnenstad van de gemeente Amersfoort. Met andere gemeenten in de regio heeft de coördinator geen contact, maar dat is geen gemis, omdat hun informatie via de wijkchef de coördinator bereikt.

120 In Nederland is in toenemende mate sprake van publiek-privaat cameratoezicht: een initiatief van zowel publieke als private partners. Zie www.hetccv.nl/instrumenten.

Een overzicht van alle preventieacties die tot nu toe na iedere overval zijn ondernomen, ontbreekt, zowel bij de gemeenten als bij de overvalcoördinator. Daarmee is er evenmin overzicht van de eventuele noodzaak om meer te doen in de richting van verschillende doelgroepen (ondernemers, burgers) of ten aanzien van specifieke wijken of gebieden. Een voorbeeld is de voorlichting aan ouderen als potentiële slachtoffers van een woningoverval.¹²¹ De politie heeft de ambitie om het aantal woningovervallen terug te dringen, maar er is geen overzicht van de ondernomen activiteiten op wijkniveau. Wat betreft de informatiedeling over overvallen *binnen* de politieorganisatie wil men af van het delen van *nice to know*-informatie en werken aan *need to know*-informatie: een duidelijker beeld van het type informatie dat daadwerkelijk tot sturing van preventie (of opsporing) kan leiden. Sinds 2007 maakt de Divisie Informatie van het korps Utrecht voor de districtleiding, de recherchechefs en de informatieofficier van het arrondissementsparket Utrecht twee keer per jaar een ‘regionaal monitorbericht overvallen’. In dat bericht is een overzicht opgenomen van het aantal overvallen per maand en per district, de aard van de delicten, verdachtenkenmerken, de buit, waargenomen trends en oplossingspercentages. Bij bijzondere ontwikkelingen wordt soms een thematische analyse uitgevoerd (zoals in 2009 over woningovervallen). Voor het opstellen van deze berichten wordt geput uit de politiestructuren (BVH en HKS) en uit lopend onderzoek (gesprekken met de recherche, de overvalcoördinator en andere betrokkenen). Ook wordt gebruikgemaakt van informatie uit andere korpsen. Omdat de Divisie Informatie beter zicht wil krijgen op wat er in de districten met hun analyses gedaan wordt en of er specifieke wensen leven met betrekking tot de berichten, wordt in augustus 2010 een bijeenkomst belegd met een selectie van ‘eindgebruikers’.

5.2.5 *Verbeterpunten op preventiegebied*

Een belangrijk aandachtspunt bij het versterken van de preventie van woningovervallen is volgens de politie het meer benadrukken van het gegeven dat veel daders hun slachtoffers kennen en/of bekend zijn met de locatie die zij overvallen.¹²² Het lijkt in dat licht zinnig om burgers en ook bedrijven meer gevoelig te maken voor het herkennen van kwetsbaarheden in relaties. Dit is aandachtspunt in trainingen die aan ondernemers worden gegeven, maar volgens verschillende respondenten mogelijk wel iets dat uitgebouwd kan worden.

Verder wordt als algemeen verbeterpunt voor de preventie van overvallen genoemd dat er meer zicht moet komen op wat per gemeente ondernomen wordt richting verlaagde veelplegers, jeugdige vermogenscriminelen en overlastgevende jeugd. Voor

121 Zie de notitie ‘Een open deur’ (januari 2007) van de projectgroep woningovervallen, een gezamenlijk project van de politiekorpsen Haaglanden, Utrecht en Ipol. De projectgroep woningovervallen stelde zich ten doel een strategisch beeld over het jaar 2005 op te stellen om aanknopingspunten te genereren op het gebied van preventie.

122 Zie ook de notitie ‘Een open deur’.

deze groepen is aandacht binnen de verscheidene casusoverleggen van het Veiligheids-huis, maar de vertaalslag naar preventie ontbreekt. Uit een analyse van de profielen van overvallers die in 2009 actief waren in Utrecht blijkt namelijk dat de meeste van hen nog niet eerder bij politie en justitie in beeld waren voor overvallen. Vaak waren er wel antecedenten op het gebied van vermogenscriminaliteit en (drugs)overlast. Ter verbetering van de preventie verdient het aanbeveling dat de politie, de gemeenten en de twee regionale Veiligheidshuizen (Utrecht en Amersfoort) deze kennis delen.

5.3 Opsporing / heterdaadkracht

5.3.1 *De overvalcoördinator als spil in de opsporing*

In Utrecht kiest men in tegenstelling tot veel andere korpsen bewust *niet* voor opschaling van de opsporingscapaciteit als antwoord op het toegenomen aantal overvallen. Er was over een periode van twintig jaren bezien zelfs sprake van ‘afschaling’, in die zin dat het semipermanente overvallenteam, geformeerd in 1994, medio 1995 alweer werd opgeheven. Dit team pakte zaken aan waarvan de mogelijke daders in beeld waren. Toen het aanbod van die zaken afnam, is het team gestopt. Een nieuw team is er nooit gekomen. Wel is er vanaf die tijd steeds een vaste overvalcoördinator in Utrecht geweest die expliciet de rol op zich heeft genomen als verbinder van kennis en als aanjager van de overvallen aanpak. De overvalcoördinator van Utrecht is vanaf 1995 ook voorzitter van het landelijk overleg van overvalcoördinatoren.

Een belangrijke taak van de overvalcoördinator is – zo geeft deze zelf aan – het bepleiten van ruimte voor diepgaand onderzoek op overvallen. Analyse van overvallen leidt tot verbetering van preventie en opsporing: waar stond de dader, welke voorbereidingen heeft hij getroffen, welke vluchtroute heeft hij genomen, enzovoorts. De ervaring leert dat een overval, als hij eenmaal gepakt is, weinig loslaat over zijn handelwijze. Veel komt dan aan op de bewijskracht van het opsporingsonderzoek. Cruciaal hierbij is aanwezigheid van overvallenexpertise op de plaats delict. De leus van de overvalcoördinator is dan ook: het is beter drie overvallen goed te doen, dan tien overvallen een beetje. Van het oplossen van drie zaken gaat immers een positievere boodschap uit, zowel naar de slachtoffers als naar de daders, dan van het niet oplossen van tien zaken.

De coördinator heeft weinig greep op de keuzen van de districtchefs voor wat betreft de inzet van de districtsrecherche. De waan van de dag is dwingend: er zijn ook andere zaken die om inzet van capaciteit vragen. Om die reden zou hij graag zien dat vanaf nu een operationeel overvallenteam wordt samengesteld, met recherchemedewerkers die ervaring en kennis opdoen, hun daders kennen en operationeel netwerken. Hij verwijst naar het vast overvallenteam in Groningen en naar de korpsen met een SGBO-structuur op overvallen. Op die manier kan diepgang en continuïteit in de aanpak van overvallen worden gerealiseerd.

5.3.2 *Heterdaadkracht*

Het vergroten van de heterdaadkracht is een punt van aandacht in de regio Utrecht. Door inzet van Burgernet¹²³ en veel ‘ogen op straat’ wil men de pakkans vergroten. Ook wordt gekeken naar het ringenmodel van Rotterdam; de binnenring is inmiddels gerealiseerd. Aan de tweede ring wordt gewerkt.

Het opsporingsonderzoek naar aanleiding van een overval wordt volgens een standaardprocedure aangepakt. Na een melding worden door de meldkamer altijd de tactische recherche van het district, de forensische opsporing en de overvalcoördinator in kennis gesteld. De overvalcoördinator heeft een coachende rol op de plaats delict en geeft sturing aan de start van het onderzoek door de forensische opsporing of de tactische recherche. De coördinator bewaakt het onderzoeksproces en legt indien nodig contact met andere politieregio’s om kennis en informatie direct te delen.

Voor de opsporing van woningovervallen is in het korps Utrecht sinds twee jaar een speciale checklist in gebruik. De lijst is ontwikkeld nadat werd vastgesteld dat in lopende onderzoeken op woningovervallen de informatie over de werkwijze van daders slecht was: er werd te weinig vastgelegd om verdachten te kunnen opsporen.¹²⁴ Ter verbetering van de analyse is toen een checklist ontwikkeld met vragen die beantwoord moeten worden over de plaats delict en de omstandigheden van de overval. In eerste instantie reageerde men argwanend op de lijst, omdat gevreesd werd voor het verliezen van flexibiliteit, maar inmiddels is men eraan gewend en wordt het instrument naar tevredenheid gebruikt.

Vergeleken met eerdere jaren is volgens de overvalcoördinator geen heterdaadkracht gewonnen, maar veeleer verloren. Dat zou het gevolg zijn van het feit dat recherche-medewerkers tegenwoordig veel tijd ‘binnen’ doorbrengen. Voorheen werkte de politie naar aanleiding van een overval met een ‘staat van politiealarm’ (SPA), waarbij volgens een afgesproken systeem vluchtwegen en uitvalroutes werden geblokkeerd en een medewerker van de recherche op de meldkamer zitting nam om de communicatie tussen de meldkamer en de ‘uitgestuurde agenten’ te bewaken. Het gevolg was een groot aantal aanhoudingen op heterdaad en een hoog oplossingspercentage van overvallen.

5.3.3 *Aangiftebereidheid*

Als belangrijk aandachtspunt voor verbetering van de opsporing wordt verder, door een van de respondenten van de gemeente, de aangiftebereidheid van slachtoffers, in het bijzonder ondernemers, genoemd. Hierbij helpt de werkwijze van de Stichting

123 Burgernet is een samenwerkingsverband tussen burgers, gemeente en politie om de veiligheid in de woon- en werkomgeving te bevorderen. Hierbij wordt gebruikgemaakt van een telefonisch netwerk van inwoners en medewerkers van bedrijven uit de gemeente. Zie www.burgernet.nl.

124 Zie de notitie ‘Een open deur’ (januari 2007) van de projectgroep woningovervallen, een gezamenlijk project van de politiekorpsen Haaglanden, Utrecht en Ipol.

Overlast Donatie (SODA),¹²⁵ die het instrument Overlastdonatie heeft ontwikkeld. Dit instrument wordt ingezet om de schade als gevolg van winkeldiefstal te verhalen op de dader.¹²⁶ Het gaat hierbij om een vaste vergoeding van €151,- voor de tijd en de moeite die de winkelier heeft genomen voor de afhandeling en de aangifte van de winkeldiefstal. In de stad Utrecht werken inmiddels 300 winkels samen met deze Stichting. Hoewel zij zich richt op winkeldiefstallen, vergroot het instrument volgens de respondent van de gemeente ook de alertheid van ondernemers waar het gaat om overvallen. Daarnaast wordt, als onderdeel van het KVO-traject, het anoniem melden van overvallen gestimuleerd.

5.3.4 *Bovenregionale recherche*

Men ervaart veel steun van de bovenregionale recherche. Sinds 1 juli 2008 vormen de regiokorpsen Gooi en Vechtstreek, Flevoland en Utrecht het zevende bovenregionale rechercheteam, met als beheerkorps de Politie Utrecht. De Bovenregionale Recherche Midden Nederland (BR MN), die formeel op 1 januari 2009 is opgericht, voert opsporingsonderzoeken uit naar bovenregionale middencriminaliteit. Hierbij gaat het om aangiftegerelateerde zaken waar een burger en/of ondernemer last van ondervindt, zoals woninginbraken, gewelddadige overvallen, ramkraken en skimming. Sinds de start van het Bovenregionaal rechercheteam (BRt) heeft het vier onderzoeken gedaan naar overvallen. Door de respondent van de bovenregionale recherche wordt het belang van de samenwerking tussen overvallenteam, BRt, district en IPOL benadrukt rondom de ‘dampende plaats delict’, ter vergroting van de heterdaadkracht. Verdachte situaties met een bovenregionaal of landelijk karakter worden niet alleen in de BR MN besproken, maar op voordracht van de overvalcoördinator ook in het Landelijk Overleg van Overvalcoördinatoren (LOOC) ingebracht en gedeeld met het NIK/RIK portal.¹²⁷

5.4 **Vervolg**

In Utrecht wordt er vanuit het Openbaar Ministerie geen specifiek beleid gevoerd ten aanzien van overvallen. Wel wil men het delict onverminderd streng aanpakken met

125 Een paar jaar geleden is deze aanpak in Amsterdam ontwikkeld. Het aantal winkeldiefstallen daalde met bijna de helft en bijna alle dieven betaalden de rekening voordat zij voor de rechter moesten komen. Inmiddels wordt deze aanpak in de volgende politieregio's toegepast: Groningen, Friesland, Drenthe, IJsselland, Utrecht (Stad), Amsterdam-Amstelland en Gelderland-Midden. Diverse brancheorganisaties in de detailhandel en een aantal winkelketens treffen voorbereidingen voor een landelijke invoering.

126 <http://www.overlastdonatie.nl/>.

127 NIK staat voor Nationaal Informatie Knooppunt, RIK staat voor Regionaal Informatie Knooppunt. Het NIK is een onderdeel van de Dienst Nationale Recherche Informatie (DNRI) van het KLPD. Het NIK bundelt de informatie tussen verschillende politiekorpsen. Ook geeft het NIK informatie voor opsporingsonderzoeken die regiogrenzen overschrijden. RIK is de regionale tegenhanger van NIK.

strengere straffen, waarbij gevolg wordt gegeven aan de landelijke keuze dat overvallen een speerpunt van politieel en justitieel beleid zijn. Er is landelijk een toename van het aantal overvallen, zowel in omvang als in ernst. Overvallen maken een ernstige inbreuk op de rechtsorde, aldus de (vaste) officier die is verbonden aan het BRt. Ook al neemt het aantal overvallen in de regio Utrecht af, men houdt niet op er in vervolgingsbeleid prioriteit aan te geven.

Streng straffen lukt, al geven verschillende respondenten te kennen dat er te weinig geïnvesteerd wordt in het onderzoeken van relaties tussen incidenten, waardoor er ook informatie blijft liggen. Het Openbaar Ministerie wordt op dit front verweten soms te weinig durf te hebben. In het bijzonder bij daders die willen 'praten', zou meer doorgevraagd kunnen en moeten worden over eerdere zaken, waarbij men in staat zou moeten zijn meer confronterend materiaal voor te leggen. Ook geeft een van de respondenten te kennen dat in de opsporing goed, maar wellicht te weinig innovatief gewerkt wordt. Als voorbeeld wordt een recente toepassing van burgerpseudokoop genoemd, waarna een overvaller in één dag gepakt kon worden. Er zit echter een begrenzing aan deze werkwijze, omdat het toepassen van bepaalde bijzondere opsporingsmethoden moet worden beoordeeld door de Centrale Toetsingscommissie van het College van procureurs-generaal. Niet in alle onderzoeken kan dus 'alles uit de kast' worden gehaald. De BRt-officier erkent dat de reflex in opsporingsonderzoeken (ook in het opsporen van overvallen) is om te tappen en te observeren. Loskomen van die reflex en het breder benutten van bestaande mogelijkheden (TULlen, het ontnemen van wederrechtelijk verkregen voordeel, het leggen van conservatoir beslag of het starten van een strafrechtelijk financieel onderzoek) kan de vervolging van overvallen een impuls geven.

Van het Veiligheidshuis wordt veel verwacht waar het gaat om het vaststellen van passende straffen voor veelplegers en jeugdigen, waaronder zich ook overvallers kunnen bevinden. Er is echter geen contact tussen de coördinator overvallen en het veiligheidshuis hierover. Aangenomen wordt dat als het Veiligheidshuis goed functioneert, de reguliere werkwijze ook positief zal werken voor overvallers. Voor deze aanname is echter geen bewijs: de mate van recidive onder overvallers die woonachtig zijn in de regio is niet onderzocht.

Men wil toewerken naar een dadergerichte aanpak van geweldplegers. Die aanpak is getest in Almere, Gouda en Tilburg, waarbij men zich richt op het in beeld krijgen en houden van geweldplegers (waaronder ook overvallers worden gerekend) voor een persoonsgerichte ketenaanpak om (herhaling van) geweldpleging tegen te gaan.¹²⁸ Er wordt dus wel uitgegaan van de meerwaarde van het specifiek bespreken van daders naar de aard van hun criminele gedrag, om maatregelen op maat te kunnen treffen.

128 Zie ook: http://www.veiligheidbegintbijvoorkomen.nl/onderwerpen/Aggressie_geweld/Actieplan_tegen_geweld/Dadergericht/Index.aspx.

Tot slot is men zich er bij het Openbaar Ministerie in toenemende mate van bewust dat een goede communicatie over het vervolgingsbeleid cruciaal is in het ontmoedigen van (potentiële) daders. De aanpak in de regio Flevoland, die is gericht op verhoging van de pakkansbeleving wordt daarbij als voorbeeld genoemd.

5.5 Nazorg en recidivepreventie

De rol van de politie bij recidivepreventie is onhelder in Utrecht. De overvalcoördinator laat weten op dit front geen contact te onderhouden met bijvoorbeeld de reclassering. Verder wordt de politie wel ‘in algemene zin’ door de gemeente in kennis gesteld als iemand vrij komt uit detentie, maar het is de overvalcoördinator niet bekend of er dan acties worden ondernomen in de richting van die persoon. Ook wordt deze informatie niet aan hem doorgegeven, waardoor de coördinator geen zicht heeft op het aantal (en de namen van) vrijkomende overvallers.

Evenmin onderhoudt de gemeente contact met de reclassering over het toezicht op voorwaardelijke trajecten van veroordeelde overvallers. Wel is er het casuoverleg Nazorg veelplegers, als een van de casuoverleggen in de structuur van het Veiligheidshuis Utrecht. Doel van dit overleg is te bereiken dat elke veelpleger in de regio Utrecht na zijn vrijlating een casemanager toegewezen krijgt die de nazorg coördineert en de voortgang bewaakt.¹²⁹ Ook overvallers maken onderdeel uit van deze doelgroep, maar er is voor hen geen specifiek beleid.

Voor personen die uit detentie vrijkomen *zonder* dat zij als onderdeel van een voorwaardelijke invrijheidstelling verplicht door de reclassering worden begeleid, is er vanuit de gemeente Utrecht een vrijblijvend hulpaanbod. Een unit van de gemeente Utrecht regelt deze nazorg voor alle mensen die vrijkomen. Ook hierbij geldt dat over het bereik van het aanbod van hulp niet wordt gecommuniceerd met inhoudelijke portefeuillehouders bij politie, gemeente of Openbaar Ministerie.

Ten aanzien van uit detentie vrijkomende overvallers is het voor de overvalcoördinator dus niet helder wie er hulp aanvaarden, wie er in een reclasseringstraject zitten en wie zonder begeleiding hun leven na detentie weer proberen op te pakken. Het is mogelijk dat deze informatie – vanuit de afspraken gemaakt in het Veiligheidshuis – een rol speelt bij het richten van de aandacht van de politie of anderen (hulpverleners, jongerenwerk) in het volgen, controleren of helpen van ex-gedeteneerde overvallers, maar hoe en in welke mate is voor niemand op dit moment in beeld.

¹²⁹ www.veiligheidshuizen.nl/veiligheidshuizen/veiligheidshuis_utrecht.

5.6 Conclusie

Een belangrijke vaststelling met betrekking tot de investeringen in de regio Utrecht is dat er zowel ten aanzien van de preventie als voor wat betreft de opsporing van overvallen een gering aantal zeer ambitieuze mensen werkzaam is, die zich speciaal toeleggen op de overvalcriminaliteit. Dit inspireert anderen tot daadkracht.

Verder is er in Utrecht een relatief sterke inzet op het aangrijpen van incidenten als concrete aanknopingspunten voor het verder onder de aandacht brengen van preventieadviezen: zo persoonlijk mogelijk en in direct contact met burgers en ondernemers. Daarbij is in Utrecht in de afgelopen jaren een werkwijze ontstaan die zich gevoelig toont voor ontwikkelingen in de aard van de overvalproblematiek. Trends worden gesignaleerd (toename woningovervallen, toename overvallen op kleinere ondernemers) en leiden aantoonbaar tot meer inzet op voorlichting en alarmering van ondernemers. Wat echter niet in beeld is, is in hoeverre het researchewerk en de activiteiten van wijkagenten door gesignaleerde trends worden gestuurd. Van protocollering van urgentiefasen of van aansturing op gedeelde doelen (de districten overstijgende) is geen sprake. Hoewel de politie wel informatie over incidenten deelt met gemeenten en andere vaste veiligheidspartners in de aanpak van overvallen, is de wijze waarop dit plaatsvindt nauwelijks geborgd. Hier zijn geen vaste structuren voor en er is niet gezocht naar het automatiseren van informatieverzending aan vaste partners, waardoor informatiedeling meer tijd in beslag neemt dan nodig en ook kwetsbaar is in de uitvoering. Ook zijn er kansen om politie-informatie beter te benutten voor het treffen van de juiste preventiemaatregelen.

Verder is op het terrein van de nazorg duidelijk nog winst te behalen. De aandacht voor overvallers maakt onderdeel uit van een algemeen nazorgbeleid aan ex-gedetineerden, maar het is onduidelijk wat men hiermee specifiek voor overvallers mee bereikt en wat de politie hieraan mogelijk nog kan bijdragen (bijvoorbeeld door verscherpte surveillance of huisbezoeken).

Sterke elementen van de aanpak in de regio Utrecht zijn vooral het contact met ondernemers via de KVO-structuur, de publiekprivate samenwerking in de toepassing van cameratoezicht (het dienstencentrum beveiliging) en de aanjagende rol die de overvalcoördinator en de Divisie Informatie (in de persoon van de overvallenanalist) op zich nemen bij het uitdragen van urgentie van aandacht. Op deze fronten is Utrecht inspirerend voor andere regio's.

Tegelijkertijd zien we een korps dat worstelt met het borgen van 'sturing op informatie' bij de overvalaanpak: er is veel kennis, maar de benutting ervan kan doelgerichter en borging in vaste structuren verdient de aandacht. Zo geven gemeenten, Openbaar Ministerie en RPC aan dat zij graag van elk incident willen horen om preventieactiviteiten korter na incidenten te kunnen organiseren.

Daarnaast is er winst te halen in het met elkaar delen van doelstellingen door middel van het bijhouden van ondernomen activiteiten richting (potentiële) daders en

slachtoffers, zodat zichtbaar wordt waar nog interventieruimte is. Nieuwe structuren zijn daarvoor niet nodig, het gaat veeleer om het slimmer en creatiever inzetten van bestaande kennis, ervaringen en werkwijzen.

6 Groningen

6.1 Inleiding

De regio Groningen kent een gering aantal overvallen vergeleken met andere politie-regio's in Nederland (57 overvallen in 2009). Toch is er – ten opzichte van regio's met vergelijkbare aantallen overvallen – gekozen voor een relatief forse inzet op de aanpak van overvallen in Groningen.¹³⁰ Het oplossingspercentage heeft lange tijd erg hoog gelegen (boven de 60%), maar is de afgelopen jaren aanzienlijk gedaald tot iets boven het landelijk niveau (ongeveer 23% in 2009).¹³¹ In de jaren 2007-2009 was het oplossingspercentage 26%, tegen gemiddeld 46% in de jaren 2000-2009. Hoewel we dus een scherpe daling in opgeloste zaken kunnen constateren, ligt Groningen nog net iets boven het landelijke gemiddelde van 24% (over de jaren 2007-2009).¹³²

De politie en het Openbaar Ministerie signaleren zelf een aantal van de vermeende 'landelijke trends': daders worden jonger, beginnen sneller in hun 'criminele' carrière met overvallen en gebruiken hierbij meer geweld. Hierbij geeft men wel aan dat *in het algemeen* minder geweld wordt gebruikt dan in andere regio's. In tegenstelling tot de landelijke trend, is het aantal woningovervallen in de regio Groningen in 2009 afgenomen ten opzichte van het jaar daarvoor (van 19 naar 8). De meeste van deze overvallen zijn drugsgelateerd. Hoewel het aantal overvallen in de regio Groningen de afgelopen drie jaar redelijk constant is gebleven, was er een piek in de laatste twee maanden van 2009. Bovendien was het aantal overvallen in het eerste half jaar van 2010 fors hoger (41%) dan het aantal overvallen in de eerste helft van 2009.

Groningen is een van de weinige korpsen in Nederland waar al lange tijd (sinds oktober 1996) een vast politieteam werkzaam is, dat zich bezighoudt met het oplossen van overvallen: het zogenoemde Roof Coördinatie Team (RCT). Het RCT is in 1996 begonnen als een pilot in het district Groningen/Haren en werd vanwege positieve resultaten gecontinueerd. Het RCT groeide in eerste instantie uit tot een vast team binnen de Unit Districtsrecherche van het district Groningen/Haren. Tot 1 juli

130 Bijvoorbeeld ten opzichte van de inzet op overvalcriminaliteit in Kennemerland en de inzet in de regio's Gelderland Zuid en Limburg Noord voor 2009. Sinds dat jaar wordt namelijk in de laatstgenoemde regio's de SGBO-structuur toegepast op de aanpak van overvallen.

131 Hierbij moet echter wel worden opgemerkt dat door het lage aantal overvallen relatief kleine schommelingen een groot effect kunnen hebben op het oplossingspercentage. Bovendien waren een aantal zaken uit 2009 nog niet uitgerechercheerd ten tijde van dit onderzoek, waardoor het uiteindelijke oplossingspercentage hoger zal zijn. Bovenal blijft echter een duidelijke daling in het oplossingspercentage zichtbaar.

132 Bron: Fenomeenanalyse Overvalcriminaliteit, p. 90 (figuur 22).

2010 bestond het RCT uit twaalf fte: twee coördinatoren, vier vaste rechercheurs uit de districtelijke recherche en vijf rechercheurs uit de basiseenheden. Daarnaast is er ondersteuning van een rechercheassistent en een analist. Sinds 1 juli 2010 is het RCT een regionaal opererend team, waarbij het werd omgedoopt tot de Regionale Taskforce Overvallen (RTO). Het team werd hiertoe uitgebreid met een politiedeskundige, een informatiecoördinator en drie medewerkers uit de andere twee districten van de politieregio Groningen.

In het projectplan van de RTO wordt benadrukt dat het aantal overvallen in de regio Groningen dan wel gering mag zijn, maar dat de ernst en de impact van overval-criminaliteit rechtvaardigt dat aan het terugdringen ervan hoge prioriteit wordt gegeven.¹³³ Zo geeft een aantal respondenten van de politie te kennen dat in een compacte stad als Groningen en in de kleinere steden en dorpen er omheen de impact van elke overval extra groot is. Niet in de laatste plaats omdat de lokale media veel aandacht besteden aan elk feit en lezers zich makkelijk zullen kunnen identificeren met de slachtoffers. Daarbij is er zorg over de – ook lokaal waargenomen – toename van het aantal overvallen en het geweldgebruik daarbij.

In het eerder aangehaalde projectplan van de RTO is te lezen dat de werkwijze van het vaste team moet gaan veranderen in de komende jaren. Men streeft naar een intensivering, niet alleen door op een groter geografisch gebied te gaan werken, maar ook door ‘een betere planmatige integrale aanpak van overvallen’. Die aanpak bestaat uit de volgende elementen: meer projectmatig werken, meer samenwerking met burgers, ondernemers, gemeenten en de landelijke Taskforce Overvallen, beter gebruikmaken van technische innovaties (voor preventie én opsporing), betere protocollering van handelingen rond de opsporing van overvallen en meer inzet op zowel de kwaliteit als de toepassing van informatieanalyse. Samenvattend: het vaste team stak eerder vooral in op versterking van de opsporing en de verhoging van het oplossingspercentage. Nu wil men – naast de verdere versterking van de recherchepoot – extra kracht putten uit het vanuit de politie stimuleren van aanpalend preventief beleid.

In de onderstaande paragrafen wordt de nadruk gelegd op de bespreking van wat er de afgelopen jaren wel en niet bereikt is in de regio. In mindere mate wordt ingegaan op de ambities die onlangs in het projectplan van de RTO zijn geformuleerd. We willen vastleggen waarom en hoe het RCT successen heeft behaald, zodat voor anderen duidelijk wordt welke kracht van de Groninger aanpak uitgaat en onder welke voorwaarden die mogelijk ook elders met succes kunnen worden toegepast. De ontwikkelingen rondom de oprichting van de RTO zijn nog zodanig recent, dat niets (zinnigs) gezegd kan worden over de effectiviteit ervan.

133 Memo Portefeuillehouder opsporing politie Groningen aan de Korpsleiding van politie Groningen, 1 juli 2010.

6.2 Preventie

6.2.1 *Specifieke maatregelen gericht op overvalpreventie*

In de preventieve aanpak van overvalcriminaliteit is in de regio Groningen de afgelopen jaren nauwelijks structureel geïnvesteerd. Deze constatering wordt niet alleen gedaan door respondenten van de politie, maar ook door vertegenwoordigers van gemeenten en brancheorganisaties. Er is in de regio Groningen geen integraal beleid voor overvalpreventie. Hoewel er verschillende initiatieven zijn genomen om overvallen te voorkomen, waren de genomen maatregelen niet ingebed in een breder beleidskader dat was gericht op reductie van overvallen, maar werd er gereageerd op incidenten, in het bijzonder overvallen in het centrum van de stad Groningen.¹³⁴ Er is tussen verschillende partijen wel een vorm van samenwerking, maar die vindt in de meeste gevallen niet specifiek plaats in het kader van overvalpreventie. Een voorbeeld is de samenwerking tussen de politie, de gemeente Groningen, de winkeliersvereniging Groningen City Club (GCC) en het Regionaal Platform Criminaliteitsbeheersing (RPC) Groningen in het kader van het Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO). Overvalcriminaliteit is een van de terreinen van samenwerking, maar het is geen hoofdthema. Specifiek ten aanzien van overvalpreventie bestaan er geen structurele verbindingen tussen de politie en bedrijven/branches, maar ook niet met de gemeente, noch met de hulpverlening (in de vorm van het Veiligheidshuis).

De gemeenten spelen bij de overvalpreventie zeker geen regievoerende rol, hooguit een (beperkt) stimulerende. Zo drong het stadsbestuur van Groningen (de grootste gemeente van de regio) verschillende malen – en met succes – aan op het nemen van preventieve maatregelen tegen overvallen, reagerend op een aantal overvallen in het stadshart. Dit leidde in 2009 tot het aanbod aan winkeliers van een gratis overvaltraining ‘om schade en letsel te voorkomen’, de toepassing van een veiligheidscheck (uitgevoerd door de politie) en een voorlichtingsbijeenkomst. Preventieve maatregelen werden dus vooral op deze doelgroep ingezet. In 2009 werden twee overvaltrainingen georganiseerd, waaraan tussen de dertig en zestig ondernemers deelnamen. De projectleider van het RPC schat in dat ongeveer 65% van de deelnemers vervolgens inging op het aanbod van een veiligheidscheck. Bij overvalpreventie werkt gemeente Groningen voornamelijk samen met de politie, het Openbaar Ministerie, het RPC en het GCC. Samenwerking op dit gebied is er echter niet met het Veiligheidshuis Groningen. Gemeente Groningen geeft over dit punt aan dat het Veiligheidshuis nog volop in ontwikkeling is en dat de aanpak van overvalcriminaliteit hier nog niet in is ondergebracht. Verder geeft de gemeente Groningen aan zelden samen te werken met

¹³⁴ Hoewel de coördinator van RPC aangaf dat de aanpak van overvalcriminaliteit deel uitmaakt van het Jaarprogramma 2010, komt hierin de aanpak van overvalcriminaliteit niet expliciet terug. Dit suggereert dat ook hier de aanpak van overvalcriminaliteit past in een breder verband.

andere gemeenten in de regio. De bestuursadviseur Openbare Orde en Veiligheid zegt hierover: ‘We zijn de enige stad in de regio, de andere gemeenten zijn van een heel andere schaal. Het is eerder andersom dat kleine gemeenten Groningen benaderen om advies te vragen over hoe om te gaan met bepaalde problemen.’

Behalve de gemeenten is ook de politie in de verstrekking van preventieve informatie incidentgericht. Na een delict wordt aan het slachtoffer informatie verstrekt over wat men kan doen om in de toekomst een overval zo veel mogelijk te voorkomen. Wanneer een slachtoffer aangifte doet van een overval, doet het RPC een aanbod voor een veiligheidscheck (die hiervoor al aan bod kwam). Van dit aanbod wordt echter nauwelijks gebruikgemaakt, niet omdat de ondernemers geen belangstelling zouden hebben, maar omdat de contactpersoon bij het RCT van de politie het slachtoffer al informeert over het treffen van preventieve maatregelen. Hierdoor wordt een veiligheidscheck min of meer overbodig. Bij herhaalde overvallen in een kort tijdsbestek op dezelfde objecten, bezoekt de politie de betreffende branche. Dit is bijvoorbeeld gebeurd na een aantal overvallen op pizzakoeriers en na meerdere overvallen op taxi-chauffeurs. De politie gaat dan met de branches in gesprek en adviseert ondernemers hoe zij toekomstige overvallen zo veel mogelijk kunnen voorkomen. Een knelpunt dat de politie hierbij noemt, is dat de opvolging van de adviezen sterk afhankelijk is van de financiële mogelijkheden van het desbetreffende bedrijf: als de ondernemer de te treffen maatregelen te kostbaar vindt, voert hij ze niet uit. In algemene zin wordt de preventie van overvallen in de regio Groningen bemoeilijkt doordat de overvallen zich niet rond bepaalde plaatsen of tijdstippen concentreren: ‘hotspots’ en ‘hot times’ zijn niet in beeld. De afwezigheid van concentratie maakt de toepassing van preventieve maatregelen lastiger, omdat niet duidelijk is wanneer men waar moet zijn.

De projectleider van het RPC geeft te kennen dat het platform een stimulerende rol speelt in het aanbevelen van overvaltrainingen door ondernemers. Deze training is onderdeel van het KVO-traject, wat de bereidheid tot deelname verhoogt. De training kan worden gevolgd bij het Hoofdbedrijfschap Detailhandel (HBD). De projectleider van het RPC schat in dat in 2009 ongeveer 300 personen uit de regio Groningen deze training hebben gevolgd (exclusief de personen die zich in hebben geschreven buiten het RPC om), hoofdzakelijk afkomstig uit de detailhandel. Over het algemeen wordt deze training door de deelnemers positief gewaardeerd. De projectleider van het RPC zegt hierover: ‘de ondernemers die aan de training hebben deelgenomen, voelen zich daarna zekerder en veiliger in hun winkel’. Een belangrijk voordeel van deze training is dat de kosten voor de deelnemers relatief beperkt zijn, omdat ze worden gesubsidieerd. In veel gevallen komen bovendien de gemeente, het RPC of het GCC tegemoet in de kosten. De maximale eigen bijdrage van deelnemers komt neer op ongeveer 30 euro per persoon.

6.2.2 *Algemene maatregelen gericht op criminaliteitspreventie*

Naast maatregelen die specifiek zijn gericht op overvalpreventie, is er een aantal initiatieven die niet zozeer bedoeld zijn om overvallen tegen te gaan, maar hiervoor wel gebruikt zouden kunnen worden of daaraan zouden kunnen bijdragen. Het eerste voorbeeld van een dergelijk initiatief is de ondertekening van het Convenant Veilig Ondernemen Groningen door de burgemeester van Groningen, de districtchef van Groningen/Haren en de branchevereniging GCC in het kader van het KVO. Hiermee wordt door de betrokken partijen gewerkt aan het bevorderen van de veiligheid in de binnenstad van Groningen. Overvalpreventie kan onderdeel zijn van dit convenant. Specifiekere maatregelen zijn de zogenoemde overlastdonatie, de toepassing van een collectief winkelverbod en de aanstelling van zogenoemde Meldpunthouders. De overlastdonatie is bedoeld om kosten die het gevolg zijn van winkeldiefstal op de dader te verhalen. Een soortgelijke aanpak zou gebruikt kunnen worden bij overvallers. Het collectief winkelverbod kan ingezet worden om bepaalde personen uit een winkelgebied te weren. Het gaat daarbij voornamelijk om winkeldieven, maar de maatregel zou ook gebruikt kunnen worden voor het weren van overvallers. De respondent van de GCC waarschuwt evenwel voor een waterbedeffect. 'Het lost niet altijd het probleem op. Het is mogelijk dat daders andere winkelgebieden op gaan zoeken waar geen gebruik wordt gemaakt van een collectief winkelverbod. We willen daarom stimuleren dat ook aangrenzende gemeenten gebruik maken van een collectief winkelverbod.' Vanaf 2006 zijn in een aantal straten van het projectgebied meldpunthouders aangesteld die als contactpersonen KVO in hun straat fungeren. Om de meldpunthouders van informatie te voorzien worden bijeenkomsten georganiseerd over diverse veiligheidsonderwerpen, zoals overvaltraining, brandpreventie en vals geld. Helaas is de animo voor deze functie gering. De Groningen City Club beraadt zich dan ook over de te nemen vervolgstappen en probeert de animo te vergroten.¹³⁵ Hoewel een integrale aanpak van overvalpreventie in de regio Groningen ontbreekt, heerst hierover geen onvrede bij de betrokken partijen. Men geeft aan dat de bestaande samenwerking constructief is, men elkaar goed op de hoogte houdt en met elkaar meedenkt. Verbeterpunten worden niet spontaan genoemd. Het enige knelpunt dat ter sprake komt is de bereikbaarheid van de grotere winkelketens. Die worden meestal aangestuurd vanuit een hoofdkantoor buiten de regio (soms zelfs buiten Nederland), dat over het algemeen weinig binding heeft met de lokale problematiek. Deze bedrijfsstructuur maakt het lastiger de ondernemers bereid te vinden te investeren in lokale overvalpreventie. Overigens geldt hierbij dat het vanwege de kleine aantallen overvallen in Groningen moeilijk is hele branches te mobiliseren. Ondernemers hebben niet de indruk dat ze risico lopen en zij voelen hierdoor mogelijk minder urgentie om maatregelen te nemen.

135 Bron: <http://www.groningencityclub.nl>.

De enige partij in de regio Groningen die pleit voor een integraal beleid ten aanzien van overvalpreventie is de politie. Andere partijen zien wel de meerwaarde van een integrale aanpak, maar de noodzaak daartoe wordt niet gevoeld. Men weet elkaar te vinden, ook zonder specifieke kaders voor de bestrijding van overvalcriminaliteit. Hiervoor gebruikt men al bestaande samenwerkingsverbanden en contacten en de aanname is dat het aantal overvallen op deze manier in de hand gehouden kan worden. Het nadeel van deze handelwijze is dat de aanpak van overvallen noodgedwongen reactief is. Bovendien ontstaat als gevolg van deze aanpak het risico dat het belang van preventie naar de achtergrond verdwijnt. Ook worden niet alle ondernemers bereikt: alleen de ondernemers die de urgentie van preventie inzien, maken gebruik van de maatregelen. Bij sommige andere ondernemers leeft de overvallenproblematiek niet, wat echter niet betekent dat het voor hen niet zinvol is om preventieve maatregelen te nemen. Een integrale aanpak van overvalcriminaliteit creëert bewustzijn van de problematiek en communiceert urgentie. In die zin zouden de recente initiatieven van het korps Groningen voor een meer integrale aanpak zinvol kunnen zijn. In de hernieuwde aanpak van de RTO heeft overvalpreventie wel een structurele positie. Zo geeft men in het projectplan aan dat men gebruik wil maken van de kennis van de landelijke Taskforce Overvallen als het gaat om het opwerpen van dadergerichte barrières. De bedoeling van de RTO is dat de politiekundige zich hiermee gaat bezig houden. Diens taak is in het projectvoorstel als volgt omschreven:

‘De taak van de politiekundige is om actoren uit de omgeving (buitenwereld) te mobiliseren, te organiseren en operationeel te regisseren, gericht op het tot stand brengen van veiligheidsarrangementen en daarbij zelf ook een uitvoerende rol vervullen. Daarbij gaat het om het creëren van duurzame condities voor een effectieve aanpak van de overvallenproblematiek. Hij of zij doet zijn of haar werk op basis van een grondige analyse van de situatie, waarbij bestaande kennis op het vakgebied politiekunde wordt opgezocht, toegepast en geëvalueerd. Vooral de verbinding met de ontwikkelingen binnen de landelijke Taskforce Overvallen is daarbij van belang.’

Uit deze beschrijving is op te maken dat men verbetermogelijkheden ziet in het preventieve aspect van de aanpak van overvallen. Hoe men dit wil aanpakken, is uit het projectvoorstel echter niet helemaal duidelijk. In dit document zijn geen concrete omschrijvingen van mogelijk op te werpen barrières opgenomen en staat alleen vermeld dat de politiekundige optimaal gebruik dient te maken van de beschikbare kennis hierover (uit de landelijke Taskforce Overvallen, uit het vakgebied politiekunde en eigen analyses).

6.3 Heterdaadkracht en opsporing

6.3.1 Heterdaadkracht

Volgens een lid van het RCT neemt de heterdaadkracht van de politie in het algemeen af. In tegenstelling tot vroeger komen heterdaadaanhoudingen nu zelden voor in de regio Groningen. Deze afname heeft in de eerste plaats te maken met het feit dat noodhulpauto's – zeker in de avond en nacht – een veel groter gebied moeten bestrijken en dus langere aanrijtijden hebben als er meldingen van overvallen komen. In de tweede plaats hebben de huidige werknemers op de meldkamers lang niet meer de lokaalgeografische en professionele kennis die de vroegere centralisten hadden. Deze kennis is nodig om wagens operationeel goed aan te kunnen sturen bij meldingen van een overval. Dit gebrek aan kennis kan verklaard worden door de grote afstand tussen de meldkamer en de plaats waar de meeste overvallen plaatsvinden: de meldkamer is gestationeerd in Drachten terwijl het merendeel van de overvallen in de stad Groningen wordt gepleegd. Ten derde heeft het bevorderen van heterdaadkracht nauwelijks een plek in het RCT. Men zegt hier zelf over: 'De recherche heeft niet de mogelijkheid om echt de straat op te gaan en "streetwise" te Rechercheren. Hier hebben we niet de capaciteit voor, mede vanwege de vele administratieve verplichtingen. We zijn wat dat betreft meer "bureaurechercheurs".' Bovendien heeft deze manier van Rechercheren in hun ogen ook niet erg veel zin omdat er onvoldoende concentratie is van overvallen op bepaalde plaatsen en tijdstippen.

De regiopolitie Groningen ziet echter de mogelijkheid om de beperkte heterdaadkracht te vergroten. Een initiatief dat hiertoe is geformuleerd in het projectplan van de RTO is de uitbreiding van het meldkamerprotocol met een procedure voor de aanpak van overvallen. Daarnaast wil men burgerparticipatie ontwikkelen en oriënteert men zich op dit moment op de toepassing van Burgernet.

6.3.2 Opsporing

De meeste overvallen in de regio Groningen worden gepleegd in het district Groningen/Haren. Zoals hiervoor al werd aangegeven, was voor 1 juli 2010 het overvallenteam van politie Groningen (het toenmalige RCT) alleen verantwoordelijk voor de opsporing bij overvallen in dit district. Sinds 1 juli 2010 is de opsporing bij *alle* overvallen in de regio Groningen in handen van het overvallenteam (de huidige RTO). In deze paragraaf worden opvallendheden beschreven in de werkwijze van het RCT die mogelijk bijdragen aan succesvolle opsporing.

De eerste opvallendheid betreft de continuïteit van het RCT. Het RCT is sinds 1996 actief in het district Groningen/Haren met betrekking tot de opsporing van overvalcriminaliteit. Deze langdurige grootschalige inzet – zelfs bij een afname van het aantal overvallen – zien we eigenlijk in geen ander korps in Nederland terug. Door de continuïteit heeft men een grote hoeveelheid kennis en ervaring op kunnen bouwen rondom de aanpak van overvallen.

Een tweede bijzonder aspect in de aanpak van het RCT is de combinatie van rechercheurs uit de districtelijke recherche met rechercheurs uit de basiseenheden. Deze werkwijze heeft twee belangrijke voordelen. Ten eerste kan beter gebruik worden gemaakt van lokale kennis en contacten. In de tweede plaats kunnen rechercheurs uit de basiseenheden door deelname in het RCT snel veel recherche-ervaring opdoen, bijvoorbeeld door de inzet van bijzondere opsporingsmiddelen waarvoor op basiseenheidniveau geen ruimte is. Bovendien weet men beter welke informatie relevant is bij de opsporing van overvallen. Na enkele maanden in het RCT nemen deze rechercheurs de ervaring mee terug naar hun eigen basiseenheid. Vervolgens wordt hun plaats in het overvallenteam opgevuld door andere rechercheurs uit de basiseenheden. Ten derde kenmerkt de werkwijze van het RCT zich door een combinatie van de aanpak van overvallen en straatroven. Aanvankelijk werden door het RCT uitsluitend onderzoeken naar overvallen (in het district Groningen/Haren) behandeld. Later zijn daar de straatroven aan toegevoegd. Dit vanwege de relatie tussen beide soorten delicten qua ernst, impact en daderprofiel. Soms is de ernst van een beroving zelfs groter dan bij een overval: bijvoorbeeld wanneer een beroving waarbij het slachtoffer ernstig wordt mishandeld, wordt vergeleken met een overval op een winkel zonder gebruik van fysiek geweld. Hierom is vooral de ernst of impact van het gebruikte (instrumentele of expressieve) geweld doorslaggevend bij prioritering van zaken binnen het RCT en is het delicttype (overval of straatroof) minder relevant. Verder is de focus van het RCT op overvallen en straatroven nuttig, omdat daders niet altijd onderscheid maken tussen deze twee delicttypen. Sommige verdachten maken zich geregeld aan beide delictsoorten schuldig. Met de toevoeging van straatroven aan het takenpakket van het RCT werd de samenstelling van het team uitgebreid met rechercheurs uit de basiseenheden.

In de vierde plaats heeft het RCT voldoende capaciteit beschikbaar om bij elke overval en straatroof gedegen onderzoek te doen en snel te kunnen doorpakken. Dit komt onder andere doordat het RCT niet afhankelijk is van stuurcommissies en bijbehorende (pre)weegdocumenten. Verder hoeft het RCT geen (of zeer weinig) capaciteit in te leveren als er zich andersoortige delicten met een hoge prioriteit voordoen. Dergelijke verschuivingen van capaciteit komen veel vaker voor bij de reguliere districtelijke recherche dan bij het RCT. Wanneer elders toch inzet van leden van het RCT nodig is (zoals bij een TGO), dan wordt maar in beperkte mate beroep gedaan op het team. Overigens is er zelfs nog de mogelijkheid om bij grote zaken het RCT uit te breiden met rechercheurs uit de basisteams. Samen zorgen deze factoren ervoor dat het RCT snel en daadkrachtig kan optreden na een overval of straatroof.

De gedegenheid van de opsporingsonderzoeken door het RCT is – naast capaciteit – terug te voeren op de opgebouwde kennis en ervaring en de vaste procedures voor het optreden op de plaats delict (PD). Zo bestaat er in de eerste plaats een protocol voor optreden op de PD. Hierin staat dat de projectleider opsporing met piket ervoor verantwoordelijk is dat getuigen en benadeelden worden gehoord, dat de forensische

opsporing wordt gealarmeerd en onderzoek doet, dat de Chef van Dienst-Recherche en de districtchefpiket worden geïnformeerd en dat de slachtofferhulp in gang wordt gezet. Daarbij geldt vanzelfsprekend wel als voorwaarde dat het protocol ook wordt nageleefd door alle betrokkenen en bij iedereen bekend is. Ten tweede komt de snelle overdracht van de zaak aan het RCT een opsporingsonderzoek ten goede. Dit gebeurt zo spoedig mogelijk na een overval of straatroof, waarna er regelmatig contact is tussen de piketrechercheur en het RCT. Soms is meteen al een RCT-rechercheur ter plaatse (omdat zij meerouleren in de piketdienst) en is overdracht overbodig. Vervolgens wordt in elke zaak buurtonderzoek verricht en worden getuigenoproepen gedaan via onder andere Twitter, Youtube,¹³⁶ Student@lert¹³⁷ en persberichten. Bovendien kent het RCT in principe geen beperking in tijd voor onderzoeken: een luxe die lang niet alle rechercheafdelingen van de politie Groningen hebben. Ook dit facet van de werkwijze van het RCT komt het opsporingsonderzoek ten goede.

In de vijfde plaats geeft het RCT aan dat de bundeling van informatie over overvallen en straatroven een succesfactor is van het overvallenteam. Op zaaksniveau wordt overzicht bewaard door elke zaak aan één rechercheur van het RCT toe te bedelen. Dit teamlid is daarmee aanspreekpunt voor de desbetreffende zaak en onderhoudt het contact met de aangever(s) en slachtoffer(s). Bijkomend voordeel van het regelmatige contact tussen het RCT en slachtoffers is dat het soms nieuwe bruikbare informatie oplevert. Daarnaast is er een aantal facetten in de werkwijze van het RCT die ervoor zorgdraagt dat ook op districtelijk niveau informatie over overvallen wordt uitgewisseld en vastgelegd waardoor overzicht wordt bewaard. In de eerste plaats zit het gehele RCT op dezelfde kamer (rechercheurs en analisten), wat samenwerking en uitwisseling van informatie vergemakkelijkt. In de tweede plaats worden de leden van het RCT van de lopende zaken op de hoogte gehouden in de briefing. Ten derde worden alle behandelde zaken centraal geregistreerd. Door deze facetten heeft het RCT een goed overzicht van de overvallen (en straatroven) in het district en zijn verbanden makkelijker te leggen. Hierbij moet worden opgemerkt dat het RCT op relatief kleine schaal opereert. De vraag is in hoeverre een dergelijke formule kan worden toegepast op grotere schaal zonder dat het ten koste gaat van de overzichtelijkheid. Een knelpunt ten aanzien van de informatiepositie dat door een van de RCT-rechercheurs wordt genoemd, heeft betrekking op de registratiesystemen van de Nederlandse politie:

‘Op dit moment lenen de administratieve systemen zich niet voor gemakkelijke voeding van het RCT vanuit basiseenheden met extra informatie. Restinformatie kan men niet gemakkelijk kwijt in systemen. De drempel hier-

136 Waarmee bijvoorbeeld (beveiligings)camerabeelden kunnen worden verspreid onder burgers.

137 Sinds april 2010 maakt de regiopolitie Groningen gebruik van Student@lert. Het gaat daarbij om een e-mail-service voor studenten, met informatie, adviezen, vragen en opsporingsgevallen aan studenten. Studenten kunnen zichzelf hiervoor opgeven, waarna ze van de politie voor hen relevante informatie ontvangen.

voor zou juist laag moeten zijn. Nu wordt restinformatie niet of nauwelijks ingevoerd, en als die al wordt ingevoerd is deze vaak ook lastig terug te vinden.’

Het RCT wordt bij de opsporing van overvallen steeds meer gedwongen om proactief te rechercheren. Zij geven aan dat een zaak voor de voorgeleiding al min of meer rond moet zijn om de rechter-commissaris er bij de voorgeleiding van te overtuigen de verdachte vast te houden.¹³⁸ Het RCT noemt hiervoor een aantal oorzaken. In de eerste plaats bekennen verdachten steeds minder vaak. Een verdachte kan bij aanhouding namelijk een beroep doen op het Salduz-arrest: het recht van de verdachte om twaalf uur te wachten op een advocaat voordat hij verhoord mag worden. Op deze manier heeft men niet meer de mogelijkheid om direct te verhoren en zo enige geoorloofde druk in verhoor op te bouwen om tot een verklaring te komen. Bovendien kan een advocaat de verdachte adviseren om geen verklaring af te leggen. Ten tweede is de tijd tussen de aanhouding en de voorgeleiding in een aantal gevallen beperkt. Dit is niet zozeer het geval wanneer een verdachte in beeld is en men zelf kan bepalen wanneer men deze verdachte aanhoudt (situatie A), maar vooral wanneer men niet kan wachten met een aanhouding (situatie B). In principe zit tussen de aanhouding en de voorgeleiding drie dagen. Dit is erg kort als men de zaak nog moet opbouwen en bewijsmateriaal moet verzamelen, zoals in situatie B. De ruimte in tijd kan bovendien nog verder worden ingeperkt wanneer de verdachte beroep doet op het Salduz-arrest. In dat geval mag de politie namelijk nog niet beginnen met het verhoren van de verdachte. In de derde plaats is de rol van de Criminele Inlichtingen Eenheid (CIE) beperkt bij de opsporing van overvallen.

Om proactief te kunnen rechercheren wordt door het RCT regelmatig gebruikgemaakt van telecomgegevens en telefoontaps, maar ook informatie op sociale websites (zoals Hyves en Facebook) wordt gebruikt. Daarnaast worden computertaps ingezet. Dergelijke onderzoeksmethoden vereisen daarmee steeds vaker de inzet van specialisten. Ten aanzien van de opsporing bij overvallen ziet het RCT verbetermogelijkheden in de rol van de CIE. Een van de respondenten bij de Groningse politie zegt hierover: ‘De CIE neemt wel deel aan de briefing, maar geeft weinig informatie terug. Er is wel ruimte voor heroriëntatie van de CIE op dit soort delicten.’ Zo zou men er op basis van inlichtingen achter kunnen komen of er daders zijn die in wisselende samenstelling overvallen plegen, maar allemaal wel onderdeel uitmaken van hetzelfde netwerk. Bovendien is het mogelijk dat men via inlichtingen meer zicht kan krijgen op drugsgelateerde overvallen. Op dit moment heeft het RCT het idee dat een deel van

138 Hoewel dit punt niet alleen geldt voor de opsporing bij overvallen, is het wel een aspect waar men ook bij de opsporing bij overvallen last van heeft. Daarnaast moet bij dit punt worden opgemerkt dat het de voorkeur heeft een verdachte vast te houden tot aan de zitting, om hem niet de kans te geven om bijvoorbeeld sporen weg te maken. Hierom is de kans een verdachte te kunnen vervolgen groter wanneer hij na de voorgeleiding mag worden vastgehouden dan wanneer hij op vrije voeten wordt gesteld.

dergelijke overvallen buiten beeld blijft, omdat de aangiftebereidheid bij drugsgerelateerde overvallen laag is. Omdat de CIE vaak wel inlichtingen verzamelt over andere drugsgerelateerde criminele activiteiten, zouden dezelfde ingangen kunnen worden gebruikt om informatie over drugsgerelateerde overvallen te verzamelen. Bij dit punt moet wel worden opgemerkt dat het verzamelen van inlichtingen omtrent overvallen mogelijk lastiger is dan bij bijvoorbeeld drugshandel, omdat er in principe minder personen betrokken zijn bij de uitvoering van het delict. Wanneer een overvaller bijvoorbeeld een supermarkt overvalt en daarbij geld buit maakt, heeft deze in principe zijn doel bereikt: hij heeft het geld direct in handen en heeft daarbij niet per se iemand anders nodig. Echter, wanneer men bijvoorbeeld drugs verkoopt, moet men deze eerst inkopen en vervolgens weer aan iemand anders doorverkopen. Het benodigde netwerk hiervoor is groter, wat ook de kans op ingangen voor de CIE vergroot.

Hoewel het RCT niet heel frequent samenwerkt met het Bovenregionale Recherche-team (BRT), ervaart men dit niet als knelpunt. Het RCT geeft aan dat de zaken in de regio Groningen zich hier niet voor lenen, omdat ze voornamelijk lokaal van aard zijn. Wel houdt het RCT het BRT van alle grotere zaken die zij behandelen op de hoogte. Op deze manier blijft het BRT op de hoogte van wat er op het gebied van bestrijding van overvallen en straatroven in het district Groningen/Haren plaatsvindt en kan zij zelf mogelijk verbanden leggen met zaken die spelen in andere korpsen.

Zoals eerder al werd aangegeven, is het RCT per 1 juli 2010 'opgeschaald' naar de RTO. De aanpak van de RTO verschilt niet wezenlijk van die van het voormalige RCT. De werkwijze van het RCT wordt uitgerold over een groter geografisch gebied. De RTO werkt namelijk regionaal en is niet alleen actief in het district Groningen/Haren, zoals het RCT. Hoewel in het projectplan van de RTO doorklinkt dat men positief is over de werkwijze van het RCT en deze daarom wil voortzetten wordt aangegeven dat men op een aantal punten mogelijkheden ziet voor verbetering. Ten eerste geeft men aan dat meer aandacht kan worden besteed aan preventie van overvallen. Daarnaast ziet men mogelijkheden in het beter gebruiken van beschikbare kennis over methoden van preventie en opsporing rondom overvallen. Een politiekundige zal zich met deze twee punten bezighouden. In de derde plaats wil men de heterdaadkracht vergroten door het meldkamerprotocol aan te vullen met overvallen en de vergroting van burgerparticipatie. In de vierde plaats uit men de ambitie om de informatie- en analysepositie te versterken door de functie van regionale informatiecoördinator volledig binnen de RTO uit te voeren. De informatiecoördinator zorgt voor informatievoorziening en analyse. In de projectomschrijving van het RTO valt te lezen dat de belangrijkste opbrengst hiervan het aanleveren van informatie is voor het in kaart brengen van landelijk opererende daders. Daarnaast zal deze informatiecoördinator tweemaandelijks een analyse van overvallen en straatroof maken ten behoeve van het regionaal managementoverleg.

6.4 Vervolging

In de regio Groningen werkt de politie in de vorm van het RTC nauw samen met het Openbaar Ministerie. Dat er een vaste officier van justitie is voor het RTC, maakt de samenwerking er makkelijk op: men kent elkaar, is betrokken en er kan snel overleg worden gevoerd. Omdat de officier in de regio Groningen dicht op de aanpak van overvallen zit, heeft hij ook goed zicht op de lopende en afgeronde onderzoeken van het RCT. De officier heeft niet de indruk dat veel zaken tussen politie en justitie verdwijnen en dat (zo goed als) alle aangehouden verdachten ook worden voorgeleid.¹³⁹ Een andere succesfactor is dat het RCT redelijk goed op de hoogte is van de punten waar door rechters waarde aan wordt gehecht ten aanzien van de methoden van verzameling van bewijs en de aard van het bewijsmateriaal. Dit komt in de eerste plaats door de nauwe samenwerking met het Openbaar Ministerie. Ten tweede verwerft het RCT deze kennis door het regelmatig bezoeken van rechtbankzittingen van zaken waar het RCT bij betrokken is. Bovendien krijgt men door het bijwonen van de zittingen ook feedback in relatie tot de motivering van vonnis en de hoogte van straffen. In de groeps gesprekken komt ten aanzien van de vervolging een belangrijk knelpunt naar voren, dat te maken heeft met de beperkte tijd die er is tussen de aanhouding van een verdachte en de voorgeleiding. Zoals in de vorige paragraaf al werd uitgelegd, moet het RCT in deze tijd desgewenst bewijsmateriaal verzamelen en een hele zaak opbouwen. De speelruimte van de recherche wordt soms verder verkleind door de beperkte beschikbaarheid van rechters-commissarissen in de regio Groningen. De voorgeleiding moet binnen drie dagen en 15 uur na de aanhouding plaatsvinden. Omdat er maar twee rechters-commissarissen zijn en er geen piket is buiten reguliere werktijden, kan dit tot problemen leiden als de termijn voor de voorgeleiding afloopt in het weekeinde (bijvoorbeeld wanneer het RCT een verdachte op een donderdag aanhoudt). De voorgeleiding dient in een dergelijk geval voor het weekeinde plaats te vinden, wat extra tijdsdruk voor de politie betekent.

6.5 Nazorg en recidivepreventie

Ten aanzien van de nazorg van veroordeelde overvallers wordt in de regio Groningen geen specifiek beleid gevoerd. Het soort nazorg dat een overvaller krijgt, wordt op dezelfde manier bepaald als voor alle andere delinquenten en is dus afhankelijk van de aard en problematiek van de dader en niet zozeer van het delicttype. Zaken stromen in bij de afdeling Maatwerk, waar men bepaalt welk traject de delinquent ingaat. Zo is

¹³⁹ Het is natuurlijk mogelijk dat de onschuld van de verdachte is bewezen voordat de voorgeleiding heeft plaatsgevonden. In dat geval wordt een verdachte niet voorgeleid en meteen op vrije voeten gesteld. Verder komt het een enkele keer voor dat een aangehouden verdachte moet worden vrijgelaten omdat bij de voorgeleiding ernstige bezwaren onvoldoende zijn onderbouwd door bewijsmateriaal.

het mogelijk dat een overvaller instroomt in het veelplegersoverleg of een overleg voor jeugdige criminelen. Het is niet bekend hoeveel overvallers in elk van deze trajecten instromen.

Het RCT ziet echter wel verbetermogelijkheden voor het volgen en monitoren van daders, omdat men niet altijd een signaal krijgt dat een belangrijke overvaller vrijkomt. Als suggestie wordt aangegeven om de veelplegersaanpak op overvallers toe te passen. Het RCT is verder niet bezig met nazorg richting de dader en het voorkomen van recidive. Wel verzorgt het RCT nazorg richting het slachtoffer, door regelmatig contact op te nemen en het slachtoffer op de hoogte te houden van de vorderingen in het onderzoek.

6.6 Beschouwing van de effectiviteit

De kwaliteit van de maatregelen door de regiopolitie Groningen om overvalcriminaliteit aan te pakken is hoog. Het draagvlak voor het RCT (en de RTO na 1 juli 2010) is groot binnen het korps en binnen de regionale driehoek. Er is geen discussie over de uitvoering en aanpak van het RCT. Men ziet de aanwezigheid van een vast overvallenteam als een noodzakelijke maatregel voor de aanpak van de problematiek. Dit waarborgt de continuïteit van de aanpak van overvalcriminaliteit door de politie en er wordt ook in geïnvesteerd om op lange termijn het probleem te beheersen en succesvol te zijn in opsporing en vervolging.

Omdat het RCT beschikt over voldoende capaciteit en expertise kan snel worden opgetreden en is de opsporing bij overvallen gedegen. De kennis wordt geborgd door centrale registratie van informatie over overvallen en door het rouleren van medewerkers te spreiden in de tijd. De effectiviteit van het RCT is nooit vastgesteld aan de hand van een evaluatie. Het RCT geeft hierover zelf aan dat de effectiviteit van hun aanpak van overvalcriminaliteit een combinatie van factoren is en niet één aspect op zichzelf. Volgens hen is de effectiviteit het gevolg van de combinatie van de volgende succesfactoren: gerichte focus van het team op overvallen en straatroven, continuïteit, slagkracht, ervaring, het opnemen van rechercheurs uit basiseenheden in RCT, zicht op zaken via LORS (landelijke registratie), geen termijnen aan onderzoek, een vaste officier van justitie en borging van prioriteit, kennis en expertise in een relatief rustige regio.

Desondanks is het oplossingspercentage in Groningen de afgelopen jaren aanzienlijk gedaald en is het aantal overvallen vanaf november 2009 sterk toegenomen (met uitzondering van de maanden januari en maart). Concrete oorzaken hiervoor kan het RCT niet benoemen. In het projectplan van de RTO geeft men aan dat trends niet doorbroken kunnen worden door een goede opsporing alleen, maar dat hiervoor een integrale aanpak nodig is. De ambities voor de aanpak van overvalcriminaliteit die in het projectplan worden geformuleerd, sluiten mogelijk beter aan bij de problematiek in de regio Groningen dan de aanpak van het RCT. Het creëren van een integrale aanpak

is namelijk een belangrijk onderdeel van de RTO. Bovendien heeft overvalpreventie en het bevorderen van de heterdaadkracht een grotere rol in de RTO dan in het RCT. Buiten de politie en het Openbaar Ministerie wordt niet structureel geïnvesteerd in de aanpak van overvalcriminaliteit in de regio Groningen. Maatregelen die door andere partijen (zoals gemeenten) zijn genomen, zijn veelal reactief van aard, aan de hand van incidenten. En hoewel verschillende partijen wel samenwerken in het kader van overvalpreventie, past deze samenwerking meestal binnen een breder verband. Overvalpreventie is hierbij wel aandachtspunt, maar geen hoofdthema. Hoewel er geen onvrede heerst over de aanpak van overvalcriminaliteit in de regio, wil dit niet zeggen dat er geen verbeterpunten zijn. Op dit moment worden namelijk niet alle ondernemers bereikt: alleen de ondernemers die de urgentie van preventie inzien, maken gebruik van de maatregelen. Daarnaast is het de vraag of de betrokken partijen (politie, Openbaar Ministerie, RPC, gemeenten en brancheverenigingen) voldoende alert zijn op ontwikkelingen in de overvalcriminaliteit als het geen vaste plaats kent in het veiligheidsbeleid. Omdat een integrale aanpak van overvalcriminaliteit bewustzijn creëert voor de problematiek en urgentie communiceert, zouden de recente initiatieven van het korps Groningen rondom de RTO zinvol kunnen zijn.

Er leven echter wel vragen rondom oprichting van RTO. In de eerste plaats vraagt men zich af of er in de RTO wel voldoende capaciteit beschikbaar is (en of men er niet op achteruitgaat ten opzichte van de positie ten tijde van het RCT). Er komen namelijk maar drie werknemers uit de twee andere districten bij, waarvan een manjaar al opgaat aan reiskosten. Bovendien moet de aanpak worden uitgerold over een groter gebied en is het takenpakket uitgebreid. Ten tweede is het mogelijk dat de waarde van het RCT ook zit in de lokale oriëntatie. De stad Groningen is compact, waardoor men elkaar en het gebied goed kent. Als de waarde inderdaad zit in de lokale oriëntatie, kan de effectiviteit van de RTO lager zijn dan die van het RCT omdat de RTO meer regionaal (en dus minder lokaal) werkt dan het RCT. Ten slotte is het de vraag of de RTO niet een te uniforme oplossing is voor een multidimensionaal probleem. Er zit namelijk veel diversiteit in de mate van professionaliteit van overvallers. Verder is er ook geografische variatie, waarbij over het algemeen professionelere overvallen gepaard gaan met een grotere geografische spreiding. Dit heeft ook consequenties voor het niveau waarop deze overvallen moeten worden aangepakt (op districtelijk, regionaal of bovenregionaal niveau).

6.7 Conclusie

In de regio Groningen concentreert de aanpak van overvalcriminaliteit zich rondom het overvallenteam van de politie (voor 1 juli 2010 het RCT, daarna de RTO). Het RCT hield zich voornamelijk bezig met opsporing. Maatregelen op de andere vier terreinen vinden beperkt plaats in de regio. Hoewel maatregelen zijn genomen op het gebied van overvalpreventie, waren deze initiatieven niet structureel. De inspanningen

die op het gebied van vervolging worden gepleegd, betreffen de aanstelling van een vaste officier van justitie bij het Openbaar Ministerie voor overvallen en de nauwe samenwerking van het RCT met deze officier. Op het gebied van nazorg (met name richting daders) is niet of nauwelijks extra geïnvesteerd in de regio Groningen. De nazorg voor overvallers verschilt namelijk niet van die voor andere delinquenten.

Daarnaast is er geen samenhang tussen de verschillende maatregelen. Hoewel er samenwerking is tussen verschillende partijen (politie, Openbaar Ministerie, het Veiligheidshuis, RPC, brancheverenigingen en gemeenten), is deze niet integraal en niet structureel van aard. Bovendien verschilt de samenwerking tussen de betrokken partijen in intensiteit. Zo is de samenwerking tussen politie en Openbaar Ministerie ten aanzien van de aanpak van overvalcriminaliteit intensief, maar wordt door de betrokken partijen nauwelijks samengewerkt met het Veiligheidshuis.

Uit bovenstaande kan worden opgemaakt dat in de regio Groningen niet op alle vier terreinen (preventie, opsporing, vervolging en nazorg) in gelijke mate inspanningen worden gepleegd. Op een aantal van deze terreinen zijn de inspanningen zeer beperkt (zoals ten aanzien van preventie en nazorg). Het projectplan voor de RTO belooft verbetering op voorgaande punten.

7 Midden en West Brabant

7.1 Inleiding

In het najaar van 2008 werd de regio Midden en West Brabant opgeschrikt door een hausse aan overvallen die vooral in en om de stad Tilburg plaatsvonden. Het betrof hoofdzakelijk tankstations, horecabedrijven en kleine winkels. In het district Breda was al enige tijd sprake van een stijgend aantal woningovervallen. Het leek te gaan om jonge, impulsief handelende, ‘hit-and-run’ overvallers. Sinds het begin van 2008 bestond er in de regio een verhoogde aandacht voor overvallen.

Toen echter na het instellen van een overvallenteam en later een TGO het aantal overvallen niet noemenswaardig afnam, nam de toenmalige burgemeester van Tilburg, ook in zijn hoedanigheid als korpsbeheerder, het initiatief om overvalcriminaliteit harder aan te pakken. De politie zette in januari 2009, in samenspraak met gemeente en Openbaar Ministerie, een DGBO op. Het DGBO zette naast opsporing en repressie ook nadrukkelijk in op preventie en preparatie. In twee maanden tijd werd acht maanden aan capaciteit ingezet. Na de fikse opschaling van capaciteit in het kader van het DGBO is het aantal overvallen in de regio afgenomen. In de regio Midden en West Brabant zijn in het eerste half jaar van 2010 13% minder overvallen gepleegd dan in het eerste half jaar van 2009.

Het ophelderingspercentage van het korps is in de afgelopen tien jaar gedaald. Gemiddeld werd in de jaren 2000-2009 in Midden en West Brabant een derde (33%) opgehelderd, wat beter was dan het landelijke gemiddelde (30%). In de jaren 2007-2009 was het ophelderingspercentage van het korps gemiddeld 23%, waarmee het net onder het landelijke gemiddelde scoort (24%).¹⁴⁰

7.2 Preventie

De gemeente Tilburg probeert te stimuleren dat ondernemers de beveiliging en het voorkómen van overvallen meer serieus nemen. Een van de initiatieven is om de wijkagent bezoeken te laten afleggen bij winkeliers met de aanbeveling maatregelen te nemen, zoals het plaatsen van een camera en een confrontatiescherm. Ook wordt informatie gegeven, door middel van een brochure, over hoe de kans op een overval te verkleinen. Ten aanzien van nieuwe bedrijventerreinen stuurt de gemeente op

¹⁴⁰ Fenomeenanalyse Overvalcriminaliteit, p. 90 (figuur 22).

collectieve afspraken over gezamenlijke investering op technologische innovatie ten behoeve van criminaliteitspreventie. Op oudere bedrijventerreinen en bedrijventerreinen buiten de gemeentegrenzen komt dergelijke samenwerking lastiger van de grond. De investering in preparatie is in Midden en West Brabant verhoudingsgewijs groot geweest. Zowel binnen het overvallenteam als binnen het DGBO werd gebruikgemaakt van de LOODS-analysesystematiek: locatie, omstandigheden, object, daders, slachtoffers. Dit gaat verder dan het lokaliseren van alleen ‘hotspots’ door genoemde vijf factoren te betrekken bij de bepaling van de gevoeligheid voor overvallen (zie ook de casus Rotterdam-Rijnmond in dat verband). Daarnaast zijn er lijsten met ‘hotshots’ opgesteld (potentiële daders en/of recidivisten) en zijn deze mensen thuis door de wijkagent bezocht.

De focus ten aanzien van de preventie ligt in de regio Midden en West Brabant op het bezoeken van en voorlichting geven aan het midden- en kleinbedrijf, in het bijzonder winkeliers. Agenten gaan langs om de winkeliers te wijzen op de mogelijkheid van de veiligheidsscan in het kader van de VKB-regeling en om de urgentie van een goede beveiliging te benadrukken.

Naast het DGBO is steeds een regiegroep overvallen actief gebleven. De regiegroep stelde een lijst op met circa 90 maatregelen van zeer diverse aard.¹⁴¹ De maatregelen lopen uiteen van ‘toevoegen analist van gemeente aan politie’ tot aan ‘carnavalsoutfit tegengaan’ en worden wel vergeleken met ‘een schot hagel’. Later heeft de regiegroep een regionaal karakter gekregen. De regiegroep stelt vast dat het er in de overige districten van de regio anders aan toegaat dan in het district Tilburg. In Tilburg gebeurt alles ‘op een postzegel’, terwijl de overige districten met veel meer spreiding te maken hebben. Roadblocks zijn daarom in de overige districten veel minder effectief, althans in de opsporing. In preventieve zin werken ze wel, zo wordt gedacht, doordat de politie zichtbaar is. De regiegroep acht maatwerk per district nodig. In het ene district zijn minder grote steden en er woont ‘een ander soort inwoner’ dan in het andere. In Bergen op Zoom bijvoorbeeld komen veel daders uit Rotterdam en zijn de overvallen nogal eens drugsgerelateerd. Naast (vooral preventief bedoelde) roadblocks bezoekt men overvalgevoelige locaties regelmatig (het zogeheten ‘blauw verven’).

De recente terugloop in overvallen heeft ertoe bijgedragen dat de inzet op preventie vanuit de gemeente Tilburg drastisch is teruggelopen. Samenwerking tussen gemeenten op het terrein van overvalpreventie is er nauwelijks. Er staat tegenover dat het Regionaal Platform Criminaliteitsbestrijding (RPC) op eigen initiatief thans actief is met voorlichtingsbijeenkomsten. Doel van de bijeenkomsten is ‘het risico op een overval te verminderen en de gevolgen ervan zoveel mogelijk te beperken’. Op 31 mei 2010 vond de eerste bijeenkomst ‘Een overval! Het zal je maar overkomen’ plaats. De bijeenkomst wordt als succes gezien en krijgt vervolg. Er waren 153 deelnemers. De 99 personen

¹⁴¹ De lijst is bij voortduring aangevuld en geoptimaliseerd.

die een evaluatieformulier invulden, oordeelden unaniem dat de bijeenkomst ‘goed tot uitstekend’ aan hun verwachtingen voldeed.

7.3 Opsporing / heterdaad

In het kader van het DGBO is flink geïnvesteerd in opsporing. Een belangrijke en succesvolle factor daarbij is het SMS-alert. De toenmalige burgemeester abonneerde alle gemeenteamttenaren op SMS-alert. Sindsdien is het aantal deelnemers blijven groeien tot een kleine honderdduizend. Het instrument werd het afgelopen jaar 310 maal ingezet (niet alleen in verband met overvallen overigens). In 101 gevallen kwamen er bruikbare tips binnen.

Het DGBO in Tilburg is door de politie geëvalueerd (Donkersloot & Van Dinther 2009) en wordt als succes gezien. Men noemt het DGBO een goed voorbeeld van ‘DRIVE’: Districtelijk, Resultaat, Innovatie, Vertrouwen, Energie. Aanbevolen wordt ‘zowel op regionaal, als districtelijk, als op teamniveau na te denken over een structurele inbedding van het succes dat het DGBO heeft opgeleverd.’

‘De resultaten die geboekt werden in de DGBO activiteiten werden nagenoeg altijd vervolgd door inspanningen in het proces opsporing. De successen in de opsporing zijn dus mede te danken aan de informatie die gegenereerd werd uit het optreden tijdens *roadblocks* en andere activiteiten.’

Verbeterpunten liggen nogal eens op het communicatieve vlak, maar ook de registratie van de resultaten van de cirkeleenheden en *roadblocks* zou soms te wensen overlaten, wat enigszins in tegenspraak is met de voorgaande constatering.

In vervolg op het DGBO nam de regionale ‘regiegroep overvallen’ de taak op zich om de overvalcriminaliteit aan te pakken. De regiegroep (waarin ook het Openbaar Ministerie zitting heeft) komt bijeen om *good practices* uit te wisselen, ook en vooral uit andere regio’s. Daarnaast wordt ook op zaaksniveau over de overvallen vergaderd en daarop actie ondernomen. De regiegroep heeft een duidelijke aanjaagfunctie om de aandacht voor het delict overvallen scherp te houden.

Belangrijk bij de opsporing in Midden en West Brabant is het overvallen coördinatieteam. Zodra er een melding van een overval bij de meldkamer binnenkomt, wordt de teamchef, de recherche en het overvallen coördinatieteam ingelicht. Het overvallen coördinatieteam ziet erop toe dat het protocol dat moet worden gevolgd naar aanleiding van een overval goed wordt opgevolgd. Gaan er dingen fout, of blijven er zaken ‘op de plank’ liggen dan wordt de officier van dienst daar achteraf door het overvallen coördinatieteam op aangesproken. Het overvallen coördinatieteam zorgt er door middel van voorlichtingsbijeenkomsten voor dat het protocol goed onder de aandacht wordt gebracht. Het protocol voorziet onder andere in een drie-ringenmodel. Het drie-ringenmodel wordt ook bij de casus Rotterdam beschreven. Het schrijft voor dat

een beperkt aantal wagens naar de plaats delict wordt gestuurd (eerste ring) en andere eenheden naar uitvalswegen (tweede ring). Cameraregistraties en ANPR zorgen voor de derde ring. In Midden en West Brabant wordt het SMS-alert daar ook toe gerekend. De recherche is in beginsel districtelijk georiënteerd. Voor zwaardere zaken en voor zaken die het districtsniveau duidelijk overstijgen, is er een bovendistrictelijk recherche-team dat zich speciaal met overvallen bemoeit.

De politie richt zijn pijlen qua overvallen nu vooral op het zogenoemde Donkere Dagen Offensief (DDO), een districtelijke aanpak die zich tot doel heeft gesteld het aantal overvallen in de maanden november 2010 tot en met april 2011 met 20% terug te dringen. Overigens gaat het niet alleen om overvallen. Het DDO richt zich op een vijftal 'veel voorkomende feiten met grote maatschappelijke impact', te weten: overvallen, straatroven, woninginbraken, auto-inbraken en bedrijfsinbraken. Het DDO zet hoofdzakelijk in op 'tegenhouden', ofwel 'het zodanig beïnvloeden van gedrag en van omstandigheden dat criminaliteit of andere inbreuken op de veiligheid en de maatschappelijke integriteit worden voorkomen of vroegtijdig worden beëindigd.' De gehanteerde methode berust op het LOODS-model in combinatie met datamining. Voor het DDO wordt in totaal 608 uur per week aan capaciteit vrijgemaakt.

7.4 Vervolging

Het Openbaar Ministerie werkt nauw samen met de politie bij de aanpak van overvalcriminaliteit. Met een hoofdofficier en een korpschef die beiden lid zijn van de Taskforce Overvallen krijgt het delict overvallen in Midden en West Brabant hoe dan ook bovengemiddelde aandacht. Er is echter ook een officier van justitie aangesteld met het specifieke taakaccent overvallen, die zo veel als mogelijk op de plaats delict contact zoekt met de politie. Het Openbaar Ministerie probeert zodoende dicht op elke zaak te zitten. Het Openbaar Ministerie is voorstander van een gespecialiseerde bovendistrictelijke recherche. De slagvaardigheid is groter doordat meer zaken efficiënter met elkaar kunnen worden vergeleken. Een probleem is wel de prioritering: hoe zorg je ervoor dat de juiste keuze op basis van de juiste informatie wordt gemaakt? Het komt nog te vaak voor dat een zaak onvoldoende 'rond' is om tot een dagvaarding te kunnen leiden. Het bovendistrictelijk researcheteam doet het wat dat betreft beter dan de districtelijke teams.

Al langere tijd probeert het Openbaar Ministerie gebruik te maken van pers en media om het delict onder de aandacht van de mensen te brengen. Op dit moment wordt er na elke overvalzitting een persbericht uitgegeven met informatie over de zaak, waaronder de ernst van het feit en de strafmaat. Men wil duidelijk uitdragen dat een overval maatschappelijk gezien, en dus ook voor justitie, volstrekt onacceptabel is.

7.5 Nazorg en recidivepreventie

De regionale regiegroep heeft zich tot doel gesteld zwaarder in te zetten op de aanpak van jongeren. Om die reden heeft men aansluiting gezocht bij de veiligheidshuizen. De huidige sequentiële ketenaanpak wil de regiegroep omvormen tot wat hij noemt een circulaire aanpak. Politie, Openbaar Ministerie, de rechtspraak, de Dienst Justitiële Instellingen en de reclassering werken daarbij niet volgtijdelijk, maar in direct verband samen. Midden en West Brabant zoekt in dat verband duidelijk aansluiting bij de Rotterdamse Menukaart. Recent is het voorstel in het Algemeen Justitieel Beraad aangenomen en worden overvallers die in aanmerking komen voor een persoonsgerichte aanpak in het veiligheidshuis besproken.

Het is van belang een goede stroomlijning in de justitiële keten te bewerkstelligen. Met het Openbaar Ministerie worden afspraken gemaakt over hoe daders in het vizier kunnen worden gehouden, ook en vooral na detentie. Het veiligheidshuis biedt daarvoor een geschikte plaats. Het Openbaar Ministerie zet in op persoonsgerichte aanpak door waar mogelijk een (deels) voorwaardelijke straf te eisen en op die manier te zorgen voor nazorg na detentie.

Verder wordt er gewerkt aan het opstellen van een lijst van notoire overvallers met de bedoeling hen scherp in de gaten te houden door middel van preventieve huisbezoeken, ook na eventuele detentie. Geconstateerd wordt dat het nog ontbreekt aan adequate regie op dit punt.

7.6 Effectiviteit van de maatregelen

De regio Midden en West Brabant kenmerkt zich door een aantal maatregelen die niet specifiek op overvallen zijn gericht, maar daarvoor wel effectief kunnen zijn. We noemen in dit verband het SMS-alert, de roadblock-methode en het Donkere Dagen Offensief. Wat ook opvalt, is een duidelijke districtelijke oriëntatie.

Uniek voor de regio is het sterke optreden geweest van de korpsbeheerder, in casu de burgemeester van Tilburg, die 'met de vuist op tafel' een einde wilde maken aan de toename van het aantal overvallen eind 2008. Door een snelle en sterke opschaling van de politie en een aantal preventieve maatregelen vanuit de gemeente Tilburg is men er uiteindelijk ook in geslaagd een daling in het aantal overvallen te bewerkstelligen. Even snel echter is de opschaling ook weer afgebouwd. De aanpak in Midden en West Brabant kreeg daardoor nogal het karakter van een 'korte klap'-methode: men laat kort maar duidelijk zien dat overvallen serieus worden genomen en hard worden aangepakt. Daarna verschuift de aandacht weer naar andere prioriteiten.

Op dit moment wordt niet gewerkt met tijdelijke opschaling noch met gespecialiseerde (quick response) teams. De overvallen worden net als ieder ander delict door reguliere politiefunctionarissen opgepakt, zij het wel volgens een protocol. Het werken met een protocol heeft als voordeel dat in beginsel iedereen op een overvalzaak kan

worden ingezet. Het nadeel is dat in sommige gevallen mogelijk handelingen worden uitgevoerd die niet uitgevoerd hadden behoeven te worden als de chef van dienst over de informatie en/of het inzicht beschikte dat die handeling niet had behoeven te worden uitgevoerd.

De districtelijke oriëntatie in Midden en West Brabant werkt goed zolang er voldoende capaciteit beschikbaar is. Zodra er afwegingen moeten worden gemaakt over prioriteitsstelling, moeten er preweegdocumenten worden opgesteld en wordt de zaak in het tweewekelijkse rechercheoverleg besproken, waarmee tijd verloren gaat. Bij de prioritering kan overigens de informatieregisseur een belangrijke rol spelen. De informatie-regisseur heeft overzicht op regionaal niveau van de beschikbare kennis en kan van daaruit adviseren.

7.7 Conclusie

De casus Midden en West Brabant toont het belang van sterke regie vanuit de gemeenten. Tegelijkertijd wordt duidelijk wat er gebeurt als die grootschalige aanpak zijn succes behaald heeft. De vrijgemaakte capaciteit wordt weer elders ingezet en de intensiteit van de aandacht voor het fenomeen neemt af. De regio combineert een districtelijk georiënteerde aanpak met regionale regie in de vorm van het overvallen coördinatieteam en de regiegroep overvallen. De regiegroep is in staat om niet alleen reactief, maar ook proactief op te treden, terwijl het overvallen coördinatieteam overzicht houdt op de gepleegde overvallen en bijhoudt wat ermee gedaan wordt. Dat is een succesfactor. Het werken met een protocol en het alleen achteraf constateren van dingen die mogelijk zijn misgegaan, betekent echter een gemiste kans om nog sneller en preciezer te werk te kunnen gaan.

8 Rotterdam-Rijnmond

8.1 Inleiding

De regio Rotterdam-Rijnmond kampt met een verhoudingsgewijs groot aantal overvallen. De problematiek is qua omvang vergelijkbaar met die in de regio Amsterdam-Amstelland, inclusief de relatief geringe stijging in het jaar 2009. In 2009 werden in de regio 416 overvallen geregistreerd. In de eerste zes maanden van 2010 zijn dat er 180, 15% minder dan in dezelfde periode van het jaar 2009. Het oplossingspercentage ligt in vergelijking met de landelijke cijfers ongeveer gemiddeld. Het is duidelijk hoger dan dat van de regio Amsterdam-Amstelland, waarmee de regio Rotterdam-Rijnmond zich bij voorkeur vergelijkt.¹⁴² Respondenten binnen het regionale politiekorps geven aan dat in hun optiek de daders jonger worden, sneller overstappen van andere delictsoorten op overvallen, of overvallen als ‘instapdelict’ hebben; tevens is in de regio sprake van een toenemend aantal woningovervallen.

De aanpak in Rotterdam-Rijnmond is breed, zowel qua netwerk als wat voorgenomen en toegepaste maatregelen betreft. De brede aanpak komt het best tot uitdrukking via het gehanteerde LOODS-model: Locatie, Object, Organisatie, Dader, Slachtoffer. Niet alle maatregelen uit het LOODS-model krijgen evenveel nadruk of zijn even vernieuwend. In onderstaande analyse worden alleen de meest veelbelovende maatregelen nader toegelicht.

8.2 Preventie

In de regio Rotterdam-Rijnmond, in het bijzonder in de stad Rotterdam, wordt geïnvesteerd op preventie. Het gaat om zowel contextgerichte preventie (de inzet van technologische hulpmiddelen en bouwtechnische aanpassingen), als om slachtoffergerichte preventie (het bewerkstelligen van gedragsveranderingen, het afschermen van geldstromen, het bevorderen van PIN-betalingen, het sluiten van achterdeuren, enzovoort, maar ook een veiligheidsscan in het kader van de regeling Veiligheid Kleine Bedrijven).

¹⁴² Uit de meest recente cijfers blijkt dat Rotterdam-Rijnmond in 2007-2009 27% van de overvallen heeft opgelost, waarmee het korps het niet alleen een stuk beter doet dan Amsterdam-Amstelland (16%), maar ook beter dan het landelijke gemiddelde (24%). Over de jaren 2000-2009 is het opklaringspercentage in Rotterdam-Rijnmond gemiddeld 28%. Bron: Fenomeenanalyse Overvalcriminaliteit, p. 90, figuur 22.

Rotterdam-Rijnmond is voorts een preventieoffensief begonnen met het project 'veilige straten'. Dat heeft tot doel alle winkeliers in een straat of buurt te bewegen tot het nemen van preventieve (technologische) maatregelen, zoals (ten minste) een PIN-automaat, een camera en liefst ook selectaDNA, ook wel de 'DNA-spray' genoemd. In één straat (Wolphaertsbocht) heeft de gemeente alle toegepaste preventieve maatregelen betaald. Deze straat dient als voorbeeld. Bij de overige door het Regionaal Platform Criminaliteitsbeheersing (RPC) aangewezen straten wordt een eigen bijdrage verwacht. Om voor de gemeentelijke subsidie (al dan niet in het kader van de VKB-regeling) in aanmerking te komen, geldt een deelnameplicht. Als niet (vrijwel) alle ondernemers meedoen, gaat het niet door. Het project geldt als succes: winkeliers doen mee en in de Wolphaertsbocht zijn tot op heden geen overvallen meer gepleegd.

Technologische hulpmiddelen

Qua technologische hulpmiddelen die bij de preventie worden ingezet, heeft Rotterdam een voortrekkersrol. We bespreken twee maatregelen, te weten 'overvaller live in beeld' en het eerdergenoemde selectaDNA.

Het systeem 'overvaller live in beeld' is een speciale vorm van cameratoezicht. Via een breedband internetverbinding kunnen camerabeelden van goede kwaliteit direct naar de meldkamer worden gestuurd. Het systeem wordt geactiveerd door het indrukken van een (nood)knop. In 2009 is een proefproject gestart waarbij zeventien winkels zijn aangesloten. Er hebben gedurende de eerste zes maanden geen overvallen in de winkels plaatsgevonden. Het systeem heeft daardoor in de praktijk nog geen test kunnen ondergaan. Mogelijk heeft de preventieve werking van het systeem daaraan bijgedragen. Winkeliers die nog niet eerder overvallen waren, meldden dat zij zich 'wat veiliger' voelen na installatie van het systeem.

SelectaDNA is een methode om te kunnen aantonen dat personen, i.c. overvallers, zich in een bepaalde ruimte hebben begeven. Wordt een winkel of horecaonderneming overvallen, dan dient het slachtoffer op een knop te drukken waarmee het systeem wordt geactiveerd. Loopt de overvaller naar buiten dan wordt hij besproeid met een onzichtbare, onschadelijke, maar uniek herkenbare vloeistof. Met UV-straling licht deze vloeistof op. Door middel van DNA-analyse is vervolgens de exacte herkomst van de vloeistof te bepalen. De vloeistof blijft 'bij normale hygiëne' ongeveer een week op de huid aanwezig. In 2009 is een proef gestart met 21 winkels en 2 tankstations. In het geselecteerde gebied werd in 2008 15 keer een overval gepleegd, in 2009 gebeurde dit 8 keer. Eén winkel met de sprayinstallatie werd overvallen, maar in alle commotie werd nagelaten de activeringsknop in te drukken. Het systeem heeft daardoor in de praktijk nog geen test kunnen ondergaan. Het gevoel van veiligheid bij de betrokken winkeliers en bedrijven nam toe.

Ondanks de bemoedigende eerste resultaten van beide technieken blijkt het in de praktijk toch moeilijk om voldoende draagvlak te vinden of te creëren voor het nemen van dergelijke maatregelen. Vooral kleine winkeliers en winkeliers van allochtone

afkomst weigeren nogal eens medewerking. Illustratief in dat verband is het feit dat sommige winkeliers willen stoppen met de eerder door de gemeente onder de aandacht gebrachte en gesubsidieerde preventieve maatregelen als de subsidietermijn verstrijkt. Zij willen niet zelf betalen voor onderhoud of abonnementskosten van de veiligheidssystemen. De oorzaak is onduidelijkheid over de vraag wie nu eigenlijk verantwoordelijk moet worden gehouden voor de aanpak van overvallen.

Er zijn twee manieren om verandering hierin te krijgen: het verhogen van de organisatiegraad van de winkeliers en ondernemers enerzijds en het strakker regisseren van preventief beleid door de Rotterdamse deelgemeenten anderzijds. Het verhogen van de organisatiegraad is een moeilijke opgave. De praktijk leert dat niet meer dan de helft van de ondernemers wil deelnemen aan winkeliersverenigingen en dergelijke. Een strakkere regie kan worden verkregen door meer controlerend op te treden en (bijvoorbeeld) een zekere mate van preventieve beveiliging bij de verhuur van winkelpanden verplicht te stellen.

RPC en stadsmariniers

Het RPC Rotterdam-Rijnmond is sinds een aantal jaren niet meer in uitvoerende zin actief op het gebied van overvalcriminaliteit. Wel heeft het RPC zich een signalerende en initiërende taak gesteld. Het platform wil aandachtspunten en lacunes signaleren en die onder de aandacht brengen van de partners, te weten branche- en koepelorganisaties van winkeliers en bedrijventerreinen, maar ook de politie, de gemeente, het Openbaar Ministerie en de Kamer van Koophandel. Op 1 juni 2010 werd, in samenwerking met de gemeente, een regionale bijeenkomst aanpak overvalcriminaliteit georganiseerd ten behoeve van de lokale driehoeken. De opkomst was zeer matig. Toch gaat men door met het organiseren van deze bijeenkomsten. Niet alleen voor de lokale driehoeken, maar ook voor specifieke doelgroepen c.q. doelwitten, zoals ondernemers met een Chinese achtergrond, maaltijdbezorgdiensten, juweliers en ondernemers met een hindoestaanse / Surinaamse achtergrond. De bijeenkomsten zijn een manier om de aandacht voor overvallen vanuit een regionaal perspectief vast te houden.

In Rotterdam bestaat sinds 2002 de functie van stadsmarinier. In een recent onderzoek¹⁴³ wordt deze functie omschreven als

‘een zwerver in de organisatiestructuur die in staat is om met kracht en gezag verbindingen te leggen tussen alle partijen en alle niveaus, tussen uitvoerders en gezagdragers: de ene dag spreekt hij met winkeliers en bewoners over een issue en nog dezelfde week met de burgemeester, deelgemeentevoorzitter of wethouder.’

143 Tops, P.W., B. Hoogenboom, W. van Spijker & E. van der Torre (2009). *Van urgentie naar noodzaak. Positie en perspectief van de stadsmariniers in Rotterdam*. Apeldoorn/Tilburg: PA/UVT.

In Rotterdam bemoeit een van de stadsmariniers zich specifiek met overvallen. Hij fungeert als een spin in het web van partijen die bij de aanpak van overvallen betrokken zijn. Elke overval wordt aan de stadsmarinier gemeld. Bij ernstig geweldgebruik gaat de stadsmarinier bij het slachtoffer op bezoek, organiseert nazorg en bekijkt ter plekke welke preventieve maatregelen genomen kunnen worden. Waar nodig kan bijgeval vanuit de gemeente ook financieel worden bijgesprongen. Overigens bestaat er in Rotterdam-Rijnmond een ‘flying squad’ die bezoek aflegt bij alle slachtoffers van een overval.

8.3 Opsporing / heterdaadkracht

Als er in Rotterdam een overval heeft plaatsgevonden, stuurt de meldkamer onmiddellijk twee voertuigen naar de plaats delict. Vervolgens wordt de overval gemeld bij één en dezelfde persoon: de regionale informatiecoördinator. Deze analyseert de eerste gegevens over signalement en modus operandi en meldt dit onmiddellijk door. Vervolgens instrueert hij de chef van dienst over bijvoorbeeld het veiligstellen van beeldmateriaal en het inschakelen van forensische opsporing. Binnen acht uur wordt de eerste melding aan het LORS van het KLPD verzorgd. Vervolgens houdt de regionale informatiecoördinator bij hoe de zaak verder wordt opgepakt.

Voor heterdaadkracht is snelheid een zeer belangrijke factor. In Rotterdam wordt gewerkt met het zogenoemde ringenmodel. Direct na een overvalmelding wordt er binnen drie ringen actie ondernomen. Ring één betreft de plaats delict. Men gaat te werk zoals hiervoor beschreven: twee voertuigen gaan erheen, later ook de forensische en tactische opsporing. De tweede ring is de omgevingsring. De wachtcommandant krijgt de regie om eenheden te positioneren op knooppunten en uitvalswegen in de ruime omgeving van het overvallen object. De derde ring is een virtuele ring, ook wel de ‘digitale slotgracht’ genoemd. Het gaat om camerabeelden en ANPR-registraties. Het korps heeft de hoogste verwachtingen van de inzet van de forensische opsporing en van camera’s (ook in preventieve zin) en het optimaal benutten van beeldmateriaal. Hoe snel men ook direct na de melding opereert, het kan toch gebeuren dat door capaciteits- en prioriteringskwesaties beeldmateriaal, dat 24 uur bewaard blijft, niet op tijd wordt veiliggesteld.

Het werken met per definitie beperkte capaciteit noodzaakt tot het maken van keuzen bij de vraag waar die capaciteit heen moet: de prioritering. Er wordt geprobeerd de prioritering zo veel mogelijk op basis van inhoudelijke argumentatie – en dus niet ‘op bevel’ – te organiseren. Het is daarvoor nodig om de overval als delict voortdurend op het netvlies van de rechercheurs te houden. Feitelijk is er sprake van een voortdurende lobby om de aanpak scherp te houden. Wordt de lobby minder, bijvoorbeeld omdat het aantal overvallen terugloopt, dan neemt geleidelijk aan de aandacht voor de overvallen af en verschuift de focus weer meer richting een van de overige ruim dertig prioriteiten die het korps zich heeft gesteld. Op dit moment blijft naar schatting 15 tot 20% van

de zaken die opgelost zouden kunnen worden, liggen. Met voldoende mankracht zou in het merendeel van de zaken uiteindelijk een of meerdere verdachten kunnen worden gevonden, luidt de stellige overtuiging van respondenten in het korps. Belangrijkste succesfactor is derhalve de *bereidheid* om op het delict overvallen te investeren. Dat dient bovendien blijvend te gebeuren. De opschalingsreflex die de politie in de regio Rotterdam-Rijnmond kenmerkt, is kwetsbaar in de zin dat er gezien het capaciteitsbeslag nauwelijks een mogelijkheid is om expertiseopbouw te organiseren en te borgen. Opmerkelijk in dat verband is het in 2005 opgerichte Antillianenteam *Pagang*. Wat ooit was bedoeld als een tijdelijk team van specialisten om de overlast door Antillianen in Rotterdam-Rijnmond aan te pakken, is uitgegroeid tot een geïnstitutionaliseerd teamverband bestaande uit een projectleider, twee coördinatoren, een analist en een vijftiental rechercheurs, waarvan er vijf permanent in het team zitten en er tien in beginsel elk half jaar wisselen. Het team heeft constant dertig tot zestig zaken onder zijn hoede. Het team functioneert niet alleen als een succesvol opsporingsinstrument, maar ook als leerschool voor minder ervaren rechercheurs. Hoewel het team ook TGO's doet, functioneert het daarbuiten in feite als een TGO. De projectleider beslist over de prioritering. Het team bouwt expertise op en is succesvol in de aanpak. Het ophelderingspercentage (nu in Rotterdam-Rijnmond tussen de 24% en 27%) loopt binnen de TGO-structuur met circa 10 procentpunten op.

Het grote voordeel van het werken met een dergelijk team is, naar eigen zeggen, dat er ervaren mensen (met daderkennis) op de plaats delict komen. Alleen dan kan er optimaal worden gezocht naar tactische en technische informatie en kan er snel worden gewerkt. Het Pagang-team opereert eigenlijk dwars tegen het vigerende beleid in: geen teams van specialisten, vanwege de benodigde flexibiliteit in uitvoeringstaken en een korpsbrede gedeelde verantwoordelijkheid voor alle delicttypen.

De samenwerking tussen betrokken partijen komt nu hoofdzakelijk casuïstisch tot stand. Moet er bovendistrictelijk worden samengewerkt, dan wordt het ingewikkelder. De districten kennen een grote autonomie. Het is in veel gevallen de districtschef die beslist over prioritering. Als die niet strookt met de prioritering van de beoogde samenwerkingspartner, i.e. een ander district binnen de regio, dan moet die alsnog in gezamenlijkheid gevonden worden. Dat blijkt niet altijd te lukken. Sommige respondenten bepleiten in dit kader de benoeming van een districtsofficier van justitie.

8.4 Vervolging

Het arrondissement Rotterdam-Rijnmond heeft een coördinerend officier van justitie voor de overvallengaanpak en een CIE- / persofficier met een specifieke taakstelling op hetzelfde gebied. Rotterdam-Rijnmond wil daadkracht uitdragen. Het Openbaar Ministerie zet in op gebruik van media om burgers te betrekken bij de opsporing. Daarmee wordt aan potentiële slachtoffers getoond dat de zaken worden opgepakt,

terwijl aan potentiële daders de boodschap wordt uitgedragen dat ze gepakt kunnen (zullen) worden.

De samenwerking met de politie verloopt in de regio Rotterdam-Rijnmond goed. Wel heeft het Openbaar Ministerie zorgen over de informatieorganisatie en de vraag hoeveel zaken er blijven liggen en waarom precies. Naar de mening van een vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie zou een vaste zaaksofficier, maar dan wel in samenwerking met een vast overvallenteam, meer routine en deskundigheid kunnen ontwikkelen dan nu het geval is, opdat de aanpak van overvalcriminaliteit efficiënter zou kunnen worden.

8.5 Nazorg en recidivepreventie

In Rotterdam heeft men de zogeheten Menukaart overvallers ontwikkeld (De Jong, & Hekkert 2009). Na een strategische analyse van overvallen werd in Rotterdam een dadertypologie opgesteld: de meeloper, de doorgroeier, de routinier en de overlever. De meeloper is relatief jong (12-17 jaar) en heeft weinig tot geen antecedenten. Er is sprake van een normale opvoedingssituatie, geen hulpverlening, geen drugsgebruik of schulden. De meeloper is sterk beïnvloedbaar door de omgeving. De interventie is gericht op *losmaken*: verhoudingsgewijs licht straffen, losmaken van criminogene factoren. Doorgroeiers (12-24 jaar) hebben meer antecedenten, maar nog niet eerder een overval op hun naam staan, soms wel een straatroof. Ze komen uit een gebrekkige opvoedingssituatie, gebruiken drugs (zij het niet dagelijks) en hebben schulden. De interventie is gericht op *tegenhouden*: gedragsbeïnvloedende maatregelen en intensieve resocialisatie. Routiniers (18-24 jaar) hebben veel antecedenten, waaronder straatroven en overvallen. Ze kenmerken zich door problematisch gedrag, drugsgebruik en weinig structuur. De interventie is gericht op *opsluiten*: maximaal straffen en resocialiseren, gedragsbeïnvloedende maatregelen en schuldsanering. Overlevers (25-49 jaar) zijn frequente harddruggebruikers met problematisch gedrag. Zij hebben meer antecedenten, maar nog geen overval of straatroof. De interventie is gericht op afkicken door middel van intensieve hulpverlening en maatwerk.

De aanpak van de meelopers, de doorgroeiers en de overlevers gebeurt in het kader van de veiligheidshuizen, waarin politie, gemeente, Openbaar Ministerie en reclassering vertegenwoordigd zijn, vooralsnog echter alleen in het district Rotterdam. De aanpak wordt als veelbelovend gezien en heeft navolging gevonden in andere regio's. Over de werkelijke effectiviteit ervan valt nog niet veel te zeggen. Het project loopt daarvoor te kort. Toch worden er ook bezwaren gehoord tegen de typologie van de Menukaart: is zij wel geldig, is het geen oversimplificering? De Menukaart lijkt hoe dan ook een vehikel te zijn om aansluiting te vinden bij de veiligheidshuizen en de persoonsgerichte aanpak. Die werd al toegepast op de veelplegers en nu ook voor overvallers.

Meer aandacht zou er volgens respondenten mogen zijn voor ex-gedetineerde overvallers. Er wordt nu een 'top-20' bijgehouden die gevolgd wordt met huisbezoeken en ver-

scherpte surveillance. Dat aantal is op een totaal van circa 300 regionaal verblijvende ooit eerder veroordeelde overvallers een beperkt segment te noemen.

8.6 Effectiviteit van de maatregelen

De kwaliteit van de maatregelen die in de regio Rotterdam-Rijnmond accent krijgen, wordt door de respondenten over het algemeen als goed ervaren. De voorlichting aan midden- en kleinbedrijf, de opsporingsmethoden, de repressieve aanpak en de Menukaart zijn voorbeelden van potentieel kansrijke praktijken. Moeilijker is het creëren en vasthouden van voldoende draagvlak, zowel in de publiek-private samenwerking, als met betrekking tot het prioriteren van capaciteitsinzet.

De sleutel bij publiek-private samenwerking is communicatie. Het moet volstrekt helder zijn wie wat op zich neemt, of dient te nemen. De beperkte subsidieregeling helpt daarbij in beginsel niet. Dat wil zeggen, of zij moet blijvend zijn, of alleen in de vorm van een startsubsidie worden verstrekt. De financiële verantwoordelijkheid na een aantal jaren overdragen van overheid naar ondernemer werkt niet.

Ten aanzien van de wijze waarop prioritering van capaciteitsinzet plaatsvindt, kan worden gesteld dat die het potentieel van de door tijdelijke opschaling bereikte en verbeterde informatiepositie niet benut. De expertise wordt niet voldoende geborgd. Bovendien mag getwijfeld worden aan de daadwerkelijke, operationele effectiviteit van de (tijdelijke) opschalingsreflex in een grote stad als Rotterdam, zoals die in het ringenmodel tot uitdrukking komt. Het is de vraag welke resultaten met dit model (gezien aanrijtijden, verkeersdruk, capaciteitsbeslag noodhulp, et cetera) in de praktijk echt geboekt worden en of met een permanent en gespecialiseerd overvallenteam niet dezelfde of betere resultaten zouden kunnen worden bereikt. Die discussie over de wenselijkheid van een permanent overvallenteam wordt in Rotterdam-Rijnmond op alle niveaus gevoerd. De meningen zijn sterk verdeeld.

8.7 Conclusie

De *kansrijkheid* van de praktijken van de regio Rotterdam-Rijnmond ten aanzien van de overvallen lijkt vooralsnog vooral gelegen in de integrale aanpak. Op alle terreinen (preventie, opsporing, vervolging, nazorg) is men actief en innovatief. De moeilijkheid zit hem in de uitvoering, meer precies, in het vinden van *continuïteit*. Tijdelijke groot-schalige inzet van politie is wel effectief, maar niet per definitie efficiënt.

Het *succes* van de integrale aanpak blijkt in Rotterdam sterk afhankelijk te zijn van de rol van eenlingen: sterke persoonlijkheden die het onderwerp 'overvallen' naar zich toe hebben getrokken. Deze mensen zijn nagenoeg altijd bereikbaar, op de hoogte van alle overvallen die plaatsvinden en mede daardoor ervaren. Zij hebben een groot netwerk en jagen en jatten bij voortdurende iedereen op om actief te blijven bij de aanpak van het probleem. Het volkomen individueel opereren van deze mensen maakt het succes

echter ook uiterst kwetsbaar. Als zij om wat voor reden dan ook uitvallen, staat er niemand klaar om ze te vervangen.

9 Conclusie casusbeschrijvingen

9.1 Inleiding

Het aantal overvallen in Nederland is in de eerste helft van 2010 met 6% gedaald ten opzichte van dezelfde periode in 2009. Er vonden 1341 overvallen plaats, tegen 1430 een jaar eerder. De daling is bemoedigend, maar komt nog niet in de buurt van de doelstelling die de minister van Justitie en de Taskforce Overvallen zich hebben gesteld.

Dit onderzoek wil bijdragen aan het efficiënter en effectiever bestrijden van het aantal overvallen door een analyse van het fenomeen en het in kaart brengen van kansrijke praktijken. In het visiedocument van de Raad van korpschefs¹⁴⁴ wordt gesproken van een behoefte aan ‘aanvullende inzichten’ en een ‘verdiepende analyse’ voor de aanpak van overvallen.

De doorlichting van vijf politieregio’s (Groningen, Flevoland, Utrecht, Rotterdam-Rijnmond en Midden en West Brabant) geeft een behoorlijk beeld van hoe, en hoe verschillend, er bij de Nederlandse politie en haar ketenpartners wordt gewerkt aan de aanpak van overvallen. Bij deze doorlichting is gekeken naar wat de betrokken partijen doen om overvalcriminaliteit te bestrijden op het gebied van preventie, opsporing en heterdaad, vervolging en nazorg en recidivepreventie. Er werd getracht te achterhalen waar de focus ligt, hoe de samenwerking is georganiseerd en verloopt, wat de kwaliteit van de maatregelen is en onder welke voorwaarden die kwaliteit kan worden bewerkstelligd in termen van validiteit, samenhang, draagvlak, uitvoering en borging van behaalde resultaten.

In deze conclusie worden – in aansluiting op een beschouwing over de prevalentie van overvallen en ophelderingspercentages – vier van de belangrijkste kwesties besproken die naar voren zijn gekomen in de zoektocht naar kansrijke praktijken. Als opmaat naar de aanbevelingen in het algemeen besluit wordt een voorzet gegeven voor een succesvolle aanpak van het overvallenprobleem in zijn geheel in Nederland.

9.2 Prevalentie van overvallen en ophelderingspercentages

Zoals in de inleiding al is opgemerkt, is het niet zinvol (en niet mogelijk) om de effectiviteit van de maatregelen die zijn genomen in de nader bestudeerde korpsen

144 Visiedocument aanpak overvalproblematiek Nederlandse politie, juli 2010.

af te leiden uit een vergelijking van ontwikkelingen in de prevalentie van de overvalcriminaliteit en de behaalde ophelderingspercentages. Niettemin geven die cijfers natuurlijk wel inzicht in hoe het ervoor staat in de diverse korpsen.

Tabel 7 toont dat er in de korpsen Midden en West Brabant en Flevoland, na een sterke stijging in 2008, sprake is van twee opeenvolgende jaren van daling. In Rotterdam-Rijnmond is sprake van recente daling, in Groningen van drie opeenvolgende jaren van stijging en in Utrecht van daling met uitzondering van het middelste jaar 2009, dat een sterke stijging te zien geeft.

Tabel 7 Verschuivingen in prevalentie overvalcriminaliteit naar regio

Regio	2008	2009	1^e helft 2010
Flevoland	+62%	-23%	-9%
Groningen	+4%	+14%	+41%
Midden en West Brabant	+49%	-7%	-13%
Rotterdam-Rijnmond	+22%	+7%	-15%
Utrecht	-19%	+56%	-7%
Landelijk gemiddelde	+13%	+19%	-6%

Op basis van LORS-gegevens

Merkwaardigerwijze zijn de ophelderingspercentages in Midden en West Brabant en in Flevoland, evenals in Groningen, de laatste jaren sterk gedaald (zie tabel 8), waar dit ten aanzien van de prevalentie van de overvalcriminaliteit weinig lijkt uit te maken.

Tabel 8 Ophelderingspercentage overvalcriminaliteit naar regio

Regio	Periode 2000 – 2009	Periode 2007 – 2009
Flevoland	26%	18%
Groningen	46%	26%
Midden en West Brabant	33%	23%
Rotterdam-Rijnmond	28%	27%
Utrecht	31%	27%
Landelijk gemiddelde	30%	24%

Op basis van LORS-gegevens

De cijfers tonen een gemêleerd beeld, waaruit kan worden vastgesteld dat er in Midden en West Brabant en Flevoland, ondanks dalende ophelderingspercentages, ook een daling van de prevalentie valt waar te nemen, terwijl Utrecht en Rotterdam-Rijnmond met min of meer gelijkblijvende ophelderingspercentages er alleen recentelijk in slagen de overvalcriminaliteit iets terug te dringen. Groningen komt wat negatiever

uit het beeld naar voren: het ophelderingspercentage daalt en de prevalentie van de overvallen stijgt.

Wat zijn nu de dominante kenmerken in de verscheidene aanpakken per regio? In Midden en West Brabant hebben we een tijdelijke opschaling van capaciteit gezien in combinatie met een recent in het leven geroepen regiegroep. In Flevoland zien we eveneens opschaling in combinatie met het scenariomodel. Rotterdam-Rijnmond kenmerkt zich door investeringen in het ringenmodel in combinatie met een sterke gerichtheid op preventie. In Groningen zien we een permanent overvallenteam opereren. Utrecht ten slotte onttrekt zich aan al deze beschrijvingen en moet het vooral hebben van sterke coördinatie en regie vanuit één centrale figuur. Deze grove indeling doet geen recht aan de keur aan maatregelen die er in de onderzochte korpsen allemaal nog meer worden genomen noch laat zij zien wat er werkelijk gebeurt, in het heetst van de strijd, zagezegd. Juist de combinatie van ongelijkvormigheid op macroniveau met de verscheidenheid van maatregelen op microniveau onderstreept de vrijheid en autonomie die de regio's klaarblijkelijk kennen bij het vormgeven en uitvoeren van beleid gericht op het tegengaan van overvalcriminaliteit.

9.3 Vier belangrijke kwesties

9.3.1 *De opschalingsreflex*

De aanpak van overvallen in Nederland is hoofdzakelijk reactief en discontinu. Over het algemeen wordt er speciale actie ondernomen *nadat* is vastgesteld dat het aantal overvallen sterk of onrustbarend is toegenomen. Diverse partijen zorgen voor een opschaling van aandacht, prioriteit en capaciteit. Er worden preventieve maatregelen genomen, er wordt voorlichting gegeven, pers en media worden ingezet en er worden tijdelijke teams in het leven geroepen die de opsporing en heterdaadkracht een impuls moeten geven. De tijdelijke teams kennen verschillende verschijningsvormen. Het kan gaan om TGO's, DGBO's, SGB0's, of om een 'gewoon' overvallenteam dat zich speciaal gaat bemoeien met de aanpak van overvallen.

Deze vorm van opschaling heeft vrijwel altijd succes. Met voldoende mankracht kan immers vrijwel elke zaak met opsporingsindicatie worden opgelost en kunnen er ook meer zaken worden aangepakt. De verhoogde inzet zorgt bovendien voor een verbetering van de informatiepositie waardoor er nog weer meer zaken kunnen worden aangepakt en opgelost. Dit draagt ertoe bij dat zichtbaar wordt bij zowel slachtoffers als daders dat de politie serieus werk maakt van de overvalcriminaliteit, hetgeen op zijn beurt een afschrikkende werking heeft op het delict als zodanig. Het gevolg is dat de overvalcriminaliteit snel afneemt waarna de tijdelijke teams weer worden ontbonden. Na verloop van tijd neemt dan het aantal overvallen weer toe en begint de cyclus opnieuw.

Deze ‘opschalingsreflex’ is gelet op het aantal prioriteiten dat de politie moet stellen misschien begrijpelijk, maar heeft een belangrijk nadeel en dat is dat veel waardevolle informatie die tijdens de tijdelijke verhoogde inzet wordt verzameld verouderd en verloren gaat, althans niet wordt benut, bij de afbouw van de tijdelijke teams. Juist dat veroorzaakt de genoemde discontinuïteit in de aanpak. Bij elke opschaling moet de informatiepositie weer opnieuw opgebouwd worden.

Overigens, en dat is belangrijk om te vermelden, wordt niet in elk korps op deze manier gewerkt. Er zijn korpsen, zoals Utrecht en Groningen, waar men bewust niet kiest voor opschaling. Daarbij doet zich echter een ander probleem voor, namelijk dat deze korpsen de min of meer vanzelfsprekende verhoogde aandacht voor het delict overvallen ontberen die met het opstarten van tijdelijke teams gepaard gaat. Een gespecialiseerd overvallenteam heeft dan weer het risico dat de rest van het korps een *verminderde* aandacht voor het delict overvallen ontwikkelt ‘want daar is toch dat speciale team al voor’. Dan kan het gebeuren dat – als er tenminste geen tegenmaatregelen worden genomen zoals de tijdelijke detachering van medewerkers uit andere onderdelen, bijvoorbeeld de wijkteams – het korps in zijn geheel te veel gaat vertrouwen op louter de aanwezigheid van het team, ongeacht zijn succes of feilen. Een succesvolle aanpak van overvallen met een gespecialiseerd team vereist erkenning van dit probleem evenals een actieve sturing daarop. Ook dient de professionaliteit van het team bewaakt en op peil te worden gehouden, zodat de slagkracht van het team niet ongemerkt kan verslappen. Deze kwetsbaarheid kan immers feitelijk dezelfde discontinuïteit veroorzaken als bij tijdelijke opschalingsacties, maar op veel minder zichtbare wijze.

Maar niet alleen in het geval van gespecialiseerde opsporing moeten voortdurend de doeltreffendheid en de kwaliteit van het optreden worden bewaakt, dit moet ook gebeuren in het geval van versterking van de heterdaadkracht. Veruit de meeste aanhoudingen vinden plaats op heterdaad.¹⁴⁵ Van het aantal prio-1-meldingen (waaronder overvallen) echter leidt echter slechts een *zeer beperkt* deel tot een heterdaadaanhouding.¹⁴⁶ Meer heterdaadkracht lijkt daarom vooral *in theorie* goed te werken. Snelheid is daarbij belangrijk en een goede organisatie van de activiteiten van de politie onmiddellijk na de melding van het misdrijf aan de meldkamer. Het drie-ringenmodel in combinatie met een intelligente aansturing van de eenheden is in dat opzicht veelbelovend, mits de uitvoering verloopt zoals het zou moeten en de omstandigheden in de stad of streek dit toelaten (verkeersdrukte, aanrijtijden et cetera).

145 Zie de studie van de Politieacademie ‘Meer heterdaadkracht, aanhoudend in de buurt. Onderzoeksrapport over de rol van burgers bij directe opsporing’, maart 2007.

146 Het zou gaan om 13% van het totaal aantal prio-1-meldingen. Nogal eens wordt ‘geen verdachte situatie’ aangetroffen na de melding, een situatie die na een overvalmelding niet veel zal voorkomen. Wouters, S.M. & A. Ponjee (2009). *Heterdaadkracht in perspectief. Onderzoek naar de Utrechtse heterdaadkracht*. Politie Utrecht.

Op de binnenste ring komt het erop aan een beperkt aantal wagens (niet meer dan twee) naar de plaats delict te sturen, te zorgen voor een adequaat PD-management waarbij tactisch en forensisch rechercheurs hun werk efficiënt kunnen doen en te zorgen voor slachtofferzorg en -opvang. Op de tweede ring moet zo veel mogelijk gepost, gesurveilleerd en waargenomen worden: eenheden op tijd op strategische plaatsen (uitvalswegen en vluchtroutes), eventueel ook helikopterinzet en een onmiddellijke activering van Burgernet en SMS-alert om zo goed mogelijk het gebied uit te kunnen kammen op verdachte elementen. In de derde ring komt het erop aan de juiste systemen op tijd te activeren. Investering in en innovatie van met name ANPR-systemen verdienen daarbij aandacht. De aansturing van het hiervoor beschreven proces is cruciaal. Elke overval is anders en vraagt daarom om een andere aanpak. Een protocol dekt per definitie nooit alle mogelijkheden af en moet bovendien geheel bekend en paraat zijn bij de dienstdoende politiemensen. Onmiddellijke vergelijking van eerste signalen en modus operandi daarentegen kan bijdragen aan een optimaal gebruik van de ringen: optimale instructie voor de officier/chef van dienst, snel en juist positioneren van eenheden in de tweede ring en een optimaal gebruik van de technologische hulpmiddelen uit de derde ring.

9.3.2 De districtelijke en regionale oriëntatie

Prioritering en capaciteitsinzet worden voor een belangrijk deel op districtsniveau bepaald. De districten hebben een grote autonomie, wat over het algemeen weinig problemen geeft, tenzij het aankomt op bovendistrictelijke samenwerking. Hoe meer en op hoger niveau er moet worden samengewerkt, hoe lastiger het wordt om overzicht te behouden op wie wat doet. Door gebrek aan overzicht kan het voorkomen dat verschillende teams op dezelfde zaak werken zonder dat zij dat van elkaar weten. Natuurlijk is prioriteitstelling op alle niveaus organisatorisch geregeld, maar het blijkt in de praktijk waar snelheid, juist bij een delict als overvallen, geboden is, toch gemakkelijk mis te kunnen gaan.

Voor de politie is het relatief eenvoudig om overzicht te houden op wat er districtelijk en bovendistrictelijk of regionaal gebeurt: per slot van rekening is zij regionaal georganiseerd. Zij kan hiertoe zonder veel moeite een Taskforce of een regionaal coördinatieteam oprichten. Voor de andere betrokken partijen – en zeker de gemeenten en het bedrijfsleven – ligt dit moeilijker. Zij zullen via bijvoorbeeld een gezamenlijke regiegroep nadrukkelijk moeten worden betrokken bij de ontwikkelingen op regionaal niveau. Wat het Openbaar Ministerie betreft, bestaat de indruk dat het bij de aansturing van de opsporing nog niet altijd en overal voldoende structureel gebruikmaakt van zijn arrondissementele organisatie en leidende rol in de opsporing. Er zijn officieren van justitie die direct aan een overvallenteam worden gekoppeld (de overvallenofficier), er zijn zaaks-, recherche- en persofficieren die als portefeuillehouder overvallen optreden en er zijn beleidsofficieren die zitting hebben in de regio-

nale driehoek en zich niet of nauwelijks met overvallen op zaaksniveau bemoeien. Door deze verscheidenheid aan betrokkenheid bij het probleem van de overvallen, de aanpak ervan en de communicatie erover mist het Openbaar Ministerie een eenduidig beeld naar buiten. Dat dit streven er wel is, mag blijken uit het voorbereiden van een vervolgingsrichtlijn overvallen door het College van procureurs-generaal die dit najaar zal verschijnen.

9.3.3 *Het verantwoordelijkheidsvacuüm inzake preventie*

De districtelijke aanpak bij de politie vinden we nogal eens weerspiegeld in de wijze waarop gemeenten de overvallenproblematiek te lijf gaan. Er wordt binnen een regio op gemeentelijk niveau weinig samengewerkt, tenzij tijdelijk, als er vanuit de regionale driehoek een signaal komt dat er meer aan preventie moet worden gedaan. Veel initiatieven gericht op preventie zijn lokaal georiënteerd. Dat zou geen probleem behoeven te zijn als er voldoende draagvlak aanwezig was bij private partijen om aan de initiatieven mee te werken. Particuliere bedrijven zien de lokale aanpak echter nogal eens als vrijblijvend waardoor de verantwoordelijkheid voor de aanpak, en dan met name de preventieve aanpak, steeds bij ‘de andere partij’ wordt gelegd. Komt de gemeente bij particuliere bedrijven langs om hen te wijzen op hun eigen verantwoordelijkheid voor de veiligheid dan werkt dat – zeker met een tijdelijke subsidieregeling – wel even, maar vervolgens leggen die particuliere bedrijven de verantwoordelijkheid toch weer terug bij de gemeente of bij de politie. Komt de politie langs om bedrijven te wijzen op hun verantwoordelijkheid in dezen, dan treedt eenzelfde mechanisme in werking. In dat opzicht is dus ook de preventie reactief en discontinu. Elk bedrijf, elke winkelier, kan op enig moment besluiten, bijvoorbeeld als het al een tijd rustig is gebleven in zijn buurt, om zijn camera-installatie met dure breedbandverbinding naar de meldkamer van de hand te doen.

De vrijblijvendheid bij de publiek-private samenwerking is groot. Er mag meer dwang achter die samenwerking worden gezet. Zoals er ruime aandacht bestaat voor hygiëne en brandbeveiliging bij horecaondernemingen en daarvoor ook een keur aan regels bestaat, zo zou er ook meer dwang voor criminaliteitspreventie mogen zijn. Door bijvoorbeeld bepaalde voorzieningen gericht op de preventie van overvallen (bouwtechnisch en technologisch) bij de verhuur van winkelpanden verplicht te stellen, kan veel onduidelijkheid over verantwoordelijkheidskwesties worden weggenomen en wordt qua preventie bovendien directe winst geboekt. Grotere winkelbedrijven en -ketens zouden door middel van wetgeving gedwongen moeten kunnen worden om ‘al het redelijke’ te ondernemen om overvallen tegen te gaan. Bevorderen van PIN-betalingen, afschermen van geldstromen en cameratoezicht zijn daarbij de belangrijkste primaire maatregelen.

De preventie van ‘spontane’ woningovervallen is een moeilijk probleem. Veel meer dan het geven van voorlichting over beveiliging van de woning en behoedzaamheid in de omgang valt er in dit opzicht niet te doen. Dit ligt in wezen niet anders bij de

vele woningovervallen (hun aantal wordt in politiekringen somtijds geschat op een kwart en zelfs meer, tot de helft) die connecties hebben met het criminele of semi-criminele milieu; in deze gevallen weten of vermoeden de daders nu eenmaal dat er in de betreffende woning iets te halen is.

Belangrijk bij preventie is overigens ook de slachtofferzorg. Een duidelijke scheiding van taken is daarbij wenselijk: de politie is er voor de daderaanpak, de gemeente is er voor de preventieve aanpak. Dit voorkomt dat partijen de slachtofferzorg aan elkaar overlaten. Slachtofferzorg heeft behalve een curatieve component (waaronder het voorkomen van herhaald slachtofferschap mag worden gerekend) ook een communicatieve functie. De gemeente laat zien dat zij zich bewust is van de ernst van het misdrijf en dat zij de zaak serieus opneemt. Uiteindelijk dient ook de gemeente, vanuit haar regierol, aan die boodschap daadwerkelijk gestalte te geven.

9.3.4 *De persoonsgerichte aanpak*

Vooral in politiekringen zet men sterk in op de persoonsgerichte aanpak, maar die is niet zonder problemen. De persoonsgerichte aanpak kent twee componenten. Enerzijds gaat het om de vraag ‘wie hebben we voor ons?’ en anderzijds om de vraag ‘wat moet ermee gebeuren?’ Belangrijk bij de vraag ‘wie hebben we voor ons’ is de verwachte responsiviteit van de persoon in kwestie op mogelijke behandelingen en begeleidingstrajecten. Is die responsiviteit naar verwachting groot genoeg dan heeft het zin om ‘aan de voorkant’ op deze persoon te investeren door middel van behandeling, begeleiding en training. Een voorwaarde daarvoor is dat de verdachte in aanmerking komt voor een (deels) voorwaardelijke veroordeling. De reclassering kan in het kader daarvan bepalen wat een passend behandel- of begeleidingstraject zou kunnen zijn. In het veiligheidshuis kan, na het uitzitten van het onvoorwaardelijk strafgedeelte, de behandeling en begeleiding worden gevolgd en waar nodig bijgestuurd. Uit de beschreven casus blijkt echter niet dat in de veiligheidshuizen wordt gewerkt met speciale trajecten voor overvallers. Het is de vraag of bestaande trajecten voor veelplegers volstaan en – meer specifiek – of er doeltreffende behandelingen bestaan die aansluiten op de persoon(lijkheid) van de vele, volhardende plegers van overvallen. Is de responsiviteit te laag, of komt de dader om juridisch technische redenen niet in aanmerking voor behandeling, begeleiding of training ‘aan de voorkant’, dan moet worden volstaan met een vorm van toezicht ‘aan de achterkant’, namelijk op het moment dat de overvaller uit detentie komt en geen justitiële titel meer heeft. Er kan gewerkt worden met lijsten van vrijgekomen ex-overvallers, maar onduidelijk is welke rol gemeente en politie hebben en kunnen hebben bij het gebruik van die lijsten. Het is hoe dan ook van belang dat de autoriteiten de (potentiële) overvallers *kennen*. Dat heeft mogelijk niet alleen een afschrikwekkende werking op deze personen zelf, maar activeert ook hun directe sociale omgeving om op te passen met het plegen van delicten. De vraag is evenwel in hoeverre de politie en andere diensten een titel hebben om deze vorm van formele controle uit te oefenen.

9.4 Geen 'silver bullets'

De voorgaande vier belangrijke kwesties, zoals die uit de zoektocht naar kansrijke praktijken naar voren zijn gekomen, maken alleszins duidelijk dat er geen 'silver bullets' voor het oprapen liggen die slechts behoeven te worden uitgereikt aan diverse korpsen om succes te kunnen garanderen. De problematiek is daarvoor te zeer contextspecifiek. Waar het om gaat, is dat de maatregelen die worden toegepast goed en in samenhang worden uitgevoerd. Of het nu gaat om meer blauw op straat, opschaling van de rechnercapaciteit, het plaatsen van camera's of het stimuleren van PIN-betalingen, alles, en zeker alles tegelijk, draagt bij aan vermindering van het aantal gepleegde overvallen. Het komt erop aan de effectiviteit te maximaliseren door de juiste middelen te kiezen en deze zo efficiënt mogelijk in te zetten.

Juist op het punt van efficiëntie wordt veel discussie gevoerd. In het dilemma tussen de keuze voor tijdelijke opschaling versus het werken met vaste gespecialiseerde teams bij de recherche bijvoorbeeld zijn de meningen sterk verdeeld. Goede specialistenteams halen misschien wel hogere ophelderingspercentages, maar zouden ook de flexibiliteit van het korps kunnen aantasten en de multi-inzetbaarheid van rechercheurs kunnen verminderen. Hoe moeten het behoud en de benutting van de opgebouwde informatiepositie van opsporingsonderzoeken in een gespecialiseerd overvallenteam worden gewogen tegenover het beperken van de multi-inzetbaarheid van rechercheurs en operationele teams? Wat is daarin het meest efficiënt? Een eenduidig antwoord op die vraag is niet te geven. Eenzelfde moeilijkheid treffen we aan bij de totstandkoming van prioritering. Hoe moet het voordeel op districtelijk niveau van korte lijnen tussen besluitvorming en uitvoering worden gewogen tegenover besluitvorming op regionaal of zelfs bovenregionaal niveau waar die lijnen lang zijn, maar er wel overzicht is? Ook op deze vraag is in abstractie het antwoord vrijwel niet te geven.

We hebben de huidige aanpak van de overvallen aangeduid als reactief en discontinu. Het ligt dus voor de hand om de oplossing voor een succesvollere aanpak te zoeken in het meer proactief opereren en het aanbrengen van meer continuïteit. Beide oplossingsstrategieën komen neer op het dempen van de cyclische beweging en het komen tot een efficiënt georganiseerde, voortdurende en integrale druk op het delict overvallen.

Algemeen besluit

Prof. dr. dr. h.c. Cyrille Fijnaut

1 Een belangrijk voorbehoud

Om uiteenlopende redenen is in deze studie een betrekkelijk strak onderscheid gemaakt tussen enerzijds de analyse van het fenomeen van de overvallen en anderzijds het beleid dat op nationaal niveau en in een aantal regio's wordt gevoerd om het aantal overvallen terug te dringen. In de werkelijkheid staan deze kwesties natuurlijk niet los van elkaar.

Hoe het fenomeen eruitziet, wordt in een aantal opzichten immers in hoge mate bepaald door het beleid dat feitelijk wordt toegepast. Wat we bijvoorbeeld weten omtrent overvallers hangt in sterke mate af van de mate waarin overvallen worden opgehelderd en waarin overvallers worden veroordeeld. En omgekeerd werkt het ook zo: een forse stijging van het aantal overvallen – zeker als die gepaard gaan met meer geweld dan men gewend is – leidt gemakkelijk tot versterking van de inspanningen om die toename te keren. Het één hangt dus nauw samen met het ander.

Bij gebrek aan doorlopend en indringend onderzoek op meerdere sociaalgeografische niveaus kan alleen niet met enige zekerheid worden gezegd hoe nauw hun interactie precies is en op welke punten zij zich vooral afspeelt. Om dezelfde reden is het ook niet mogelijk om concrete voorspellingen te doen omtrent de uitkomsten en effecten van beleidsmaatregelen die nu of in de nabije toekomst worden getroffen. Hooguit kan – op basis van de ervaringen van mensen die al langer zijn betrokken bij de bestrijding van overvallen – worden aangegeven welke maatregelen – in onderlinge samenhang en met een bepaalde daadkracht genomen – onder bepaalde voorwaarden voor een bepaalde periode een redelijke kans op succes bieden, of althans kansrijker zijn dan andere maatregelen, om een deel van de problemen beter te beheersen, zoals de terugdringing van het aantal 'gewone' overvallen in bepaalde buurten van steden of in en rond winkelcentra, de aanhouding van groepen overvallers die meer professioneel in steden, regio's of grotere delen van het land opereren, et cetera.

Met dit belangrijke voorbehoud in het achterhoofd worden hierna eerst de voornaamste onderzoeksbevindingen gepresenteerd en worden vervolgens de aanbevelingen voor de Taskforce Overvallen geformuleerd.

2 De voornaamste bevindingen met betrekking tot overvallen en overvallers

2.1 *Het risico en de realiteit van een number's game*

Vóór alles moet worden vastgesteld dat het moeilijk is om zowel het fenomeen van de overvallen als dat van de overvallers in cijfers te vatten. Dit is om verschillende redenen het geval, maar een van de voornaamste oorzaken is dat de definitie die de politie van een overval hanteert, niet alleen ingewikkeld is en onduidelijk (waar ligt precies de grens tussen een overval, een beroving en een 'gewone' gewelddadige inbraak met meer personen?), maar bovendien, juist ook op het niveau van de politie, niet altijd en overal consistent wordt toegepast. Een andere belangrijke oorzaak is dat de relevante regionale en nationale databanken – onder meer wat de invoer van gegevens betreft – onderling niet voldoende op elkaar zijn afgestemd, met als gevolg allerlei grote en kleine tegenstrijdigheden in de statistieken en de berichtgeving die zich daarop baseert. Zo werd niet zo lang geleden in de regio Amsterdam-Amstelland vastgesteld dat 5-10% van de 'overvallen' in de registratiesystemen eigenlijk niet binnen de politie-definitie vielen. En om bij dezelfde regio te blijven: in *Het Parool* werd door de regio Amsterdam-Amstelland onlangs geclaimd dat het aantal overvallen in de eerste zes maanden van 2010 met 12% was gedaald ten opzichte van de eerste zes maanden van 2009, terwijl volgens de landelijke databank bij het Korps Landelijke Politiediensten dit aantal in de eerste zes maanden van 2010 juist 2% hoger lag dan in de eerste zes maanden van 2009 (269 ten opzichte van 264). Bij elkaar genomen maar liefst een verschil van 14%.

Belangrijk is verder ook dat het bij de politiedefinitie niet gaat om een juridische definitie en dat 'overvallen' in de loop van de vervolging juridisch zodanig kunnen worden ge(her)kwalificeerd dat ze niet langer vallen binnen de definitie die de politie hanteert. Komt hier nog bij dat, landelijk gezien, ook op het niveau van het Openbaar Ministerie onduidelijk is of de juridische kwalificaties uniform en consistent toegepast worden. Dit maakt het zeer moeilijk om de gang van overvallen en overvallers doorheen de opeenvolgende fasen van de strafrechtspleging precies te volgen. Wie dit zeer secuur wil doen, is verplicht onderzoek op dossierniveau uit te voeren.

2.2 *Het beeld van de overvallen*

Dit gezegd zijnde: uit de fenomeenanalyse blijkt dat de geleidelijke landelijke toename van het aantal overvallen sedert 1965 in 1994 een eerste hoogtepunt bereikte (2464 overvallen) en vervolgens in twee stappen eerst fors afnam en vervolgens naar een steeds hoger hoogtepunt klom: in 2000 met 2793 overvallen, en in 2009 met 2898 overvallen.

Het aandeel van de verschillende politieregio's in het totale aantal overvallen loopt sterk uiteen: het is gemiddeld genomen het grootst in Amsterdam-Amstelland (20%), Rotterdam-Rijnmond (17%), Haaglanden (7%), Midden en West Brabant (7%), Utrecht (6%), Limburg-Zuid (4%) en Brabant Zuid-Oost (4%). Omgerekend naar het

aantal inwoners per regio pakt deze rangorde wat anders uit. Dan komen Limburg-Zuid, en ook Flevoland, hoger op de lijst (op de vierde respectievelijk de zesde plaats). Hierbij mag niet over het hoofd worden gezien dat het aantal overvallen somtijds in regio's spectaculair stijgt. In 2009 bedroeg het totale aantal geregistreerde overvallen 2898, in de eerste zes maanden van 2010 lag het aantal op 1341 (in de eerste helft van 2009 was dit 1430; een daling van 6%).

De toename van de overvalcriminaliteit die zich na 2007 heeft voorgedaan, vormt een landelijk fenomeen, ook al doen de grootste toenames zich voor in regio's die gemiddeld genomen een relatief laag niveau van overvallen kennen. Een sluitende verklaring voor dit laatste is er niet. Verplaatsen daders zich meer dan vroeger over grotere afstanden (en niet alleen binnen de 'eigen' regio)? Eventueel onder druk van de inspanningen die elders worden geleverd om overvallen terug te dringen? Of is hier sprake van een soort gezichtsbedrog en spelen de wetten van de grote en kleine getallen de waarnemer parten? Hoe groter de aantallen doorgaans zijn hoe kleiner de (trendmatige) fluctuaties, en omgekeerd. Nader onderzoek naar de bekende daders wijst uit dat 70% van de overvallen door hen in de eigen regio werd gepleegd en dat ruim 25% van deze overvallen een bovenregionaal karakter had. Hierbij moet wel worden bedacht dat, sociografisch gezien, de ene regio bepaald niet de andere is. Dit is een van de verklaringen waarom 85% van de opgehelderde overvallen in Limburg-Zuid werd gepleegd door inwoners uit deze regio en slechts 52% van de opgehelderde overvallen in Randstedelijke regio's. Voor de Brabantse regio's lag dit percentage rond de 60%.

Hiermee is tevens gezegd dat ook veel bovenregionale overvallen niet zo'n georganiseerd of professioneel karakter hebben. Wel is het zo dat overvallen die 'verder van huis' zijn uitgevoerd, vaker een professionele indruk maken, dit wil zeggen: er wordt gemiddeld meer buit gemaakt, er worden zwaardere wapens gebruikt, er vindt meer voorbereiding plaats en er wordt soms ook meer geweld toegepast. Bij het vorenstaande sluit aan dat, in tegenstelling tot wat vaak wordt beweerd, het niet zo is dat het aantal zogenoemde *hit&run*-overvallen de laatste jaren toeneemt. Dit soort overvallen vormt al jaren verreweg de meerderheid van de overvallen (2/3).

De aard van de overvalcriminaliteit is al jaren landelijk grosso modo dezelfde: overal komt men dezelfde soort overvalcriminaliteit tegen. In termen van object bekeken vindt circa 40% van de overvallen plaats in de detailhandel (vooral supermarkten en benzinestations: elk 165 keer per jaar), 25% in woningen (gemiddeld 350 per jaar, maar sinds 2000 enorm sterk gestegen: 80%), 14% in de horeca en 12% in de transportsector. Over de risicogevoeligheid van de diverse categorieën van objecten valt in onderzoeksmatige zin weinig te zeggen, en net zo min over de vaak gehoorde stelling dat er sprake is van een verschuiving van meer beveiligde naar minder beveiligde objecten; het is en blijft een stelling: niet meer en niet minder. Men neme het voorbeeld van de juweliers: ondanks het feit dat de fortificatie van juwelierszaken in de voorbije decennia enorme proporties heeft aangenomen, is het aantal overvallen op deze zaken

toch toegenomen in de laatste jaren. De onwetendheid op dit punt wordt trouwens gevoeld door het feit dat er weinig bekend is over de factoren die een belangrijke rol spelen in keuze van objecten door overvallers. Wat de (waarde van de) buit van de overvallen betreft, is vastgesteld dat die gemiddeld genomen behoorlijk groot is: 15.500 euro. De mediane buit is echter betrekkelijk gering (ruim 600 euro).

Verder spreekt het voor zich dat er bij bijna alle overvallen enige vorm van geweld aan de orde is, verbaal geweld, maar ook fysiek geweld, al dan niet gepaard gaand met (vuur)wapengeweld. Dat er sprake is van een toename van geweld blijkt met name uit de groei van het aantal overvallen waarbij doden en gewonden vallen: tussen 2003 en 2008 steeg dit percentage overvallen van 12 naar ruim 20%. De categorie overvallen waarbij naar verhouding het meeste geweld wordt gepleegd, zijn de overvallen op woningen. De kans op gewonden is hier 35%, ook omdat zij vaak door meer personen worden gepleegd en/of omdat de overvallers zich onvoldoende hebben voorbereid en zodoende voor verrassingen komen te staan. Hierbij moet wel worden aangetekend dat de overvallen op beroepsgerelateerde woningen (bij bankkantoren of boven winkels, maar ook op de privéadressen van personen die in dergelijke sectoren werkzaam zijn) doorgaans professioneler en grootschaliger worden uitgevoerd dan overvallen op bijvoorbeeld ouderenwoningen. Een substantieel deel van de woningovervallen (hier wordt hun aantal op een kwart, daar op ongeveer de helft van het totale aantal geschat) heeft trouwens op de een of andere manier te maken met het criminele milieu, in het bijzonder met de wietteelt.

2.3 *Het beeld van de overvallers*

Als gevolg van het lage ophelderings- en veroordelingspercentage bij overvallen (zie hierna) is het een waagstuk om iets te zeggen over overvallers in Nederland. Zij blijven voor een groot deel onbekenden voor politie en justitie, en dus ook voor de wetenschap. Voor zover ze min of meer bekend zijn, kan worden gezegd dat het bij de verdachten overwegend nog steeds gaat om jonge mannen tussen de 20 en 35 jaar (54%). Gemiddeld is 31% van de verdachten echter 20 jaar of jonger. Volgens de verklaringen van getuigen bedraagt het percentage getinte daders gemiddeld 39%, het percentage negroïde daders 31% en het percentage blanke daders 28%. Een belangrijk aantal overvallen wordt evenwel gepleegd door etnisch gemengde groepen.

Zeker zo belangrijk is de vaststelling – eveneens in tegenstelling tot wat vaak wordt beweerd, ook wel in politiekringen – dat de verdachten die voor een overval worden aangehouden, doorgaans goede bekenden van de politie zijn, met andere woorden: overvallen vormen heden ten dage meestal geen zogenoemd ‘instapdelict’. In 2009 had 87% van de aangehouden overvallers antecedenten (in 2000 was dit 79%), gemiddeld maar liefst tussen de 12 en 16. Het heeft er veel, zoniet alles van dat sinds 2007 steeds meer ervaren criminelen de overvallen plegen. In elk geval is het aantal aangehouden overvallers zonder antecedenten in de voorbije tien jaren gedaald van 22% naar 14-15%.

Deze bevinding strookt helemaal met de uitkomst die Mulder (2010) onlangs deed in haar dossieronderzoek naar de 1179 meest ernstige jeugdige misdadigers in Nederland (de zogenoemde top 5%). In deze populatie vormt de (sub)groep van de gewelddadige vermogensdelinquenten (overvallen, berovingen et cetera) het grootste probleem. Zij schrijft in haar proefschrift *Unraveling serious juvenile delinquency* over deze criminele jongeren onder meer:

‘(...) the violent property offenders (...) are the most disadvantageous group. They are characterized by overt problem behavior (low impulse control, conduct disorder), authority conflict, family problems and antisocial peers.’(p. 70)

‘In violent property offenders, the most problematic group, severity of offending can be predicted by overt, externalizing behavior (negative coping style, lack of treatment compliance), family problems (neglect), previous offending behavior (high number of past offenses) and problems in the social network.’(p. 113)

Het zou dan ook wel eens zo kunnen zijn dat de trendbreuk die zich in de ontwikkeling van het aantal overvallen heeft voorgedaan, niet is veroorzaakt door nieuwe daders of dadergroepen, maar door geroutinereerde, bovenal gewelddadige, ‘jeugd’-delinquenten. Gemiddeld bijna 70% van de verdachten werd eerder aangehouden voor vermogensdelicten, 50% voor strafbare feiten in de sfeer van de openbare orde en 40% voor vermogensdelicten die met geweld werden gepleegd. Dat velen van hen een lange staat van dienst hebben en dus ervaren criminelen zijn, heeft veel te maken met het ‘klassieke’ criminele pad dat ze hebben gevolgd: via een ongunstige sociale omgeving in de jeugdcriminaliteit en vervolgens doorgroei naar zwaardere vormen van misdaad.

2.4 De strafrechtelijke reactie in beeld

Het gemiddelde percentage opgehelderde overvallen is sinds 2004 van 36% gekelderd naar 23% (2009). Deze neergang wordt tot op zekere hoogte weerspiegeld in de daling van het aantal aangehouden verdachten. Werden in 2004 nog 1261 verdachten geregistreerd, in 2006 waren het er nog maar 849. Regionaal gezien zijn er ook op dit punt vanzelfsprekend grote verschillen. In regio’s met relatief veel overvalcriminaliteit daalde het oplossingspercentage de afgelopen tien jaar van 30 naar 20%, in regio’s met relatief weinig overvalcriminaliteit van 40 naar 25%. In Amsterdam-Amstelland bedroeg het oplossingspercentage de voorbije drie jaar 16%, royaal beneden het landelijk gemiddelde van 24%. In Friesland daarentegen lag het op 43%, zeer royaal boven het landelijke gemiddelde. In andere regio’s ligt dit percentage ergens tussen deze beide extremen: in Flevoland op 19%, in Midden en West Brabant op 26%, in Utrecht op 27%, in Rotterdam op 29%, en in Groningen op 38%.

Wanneer vorenstaande gegevens worden gecombineerd met de gegevens over de aard van de overvallen en de wijze waarop zij worden gepleegd, moet worden vastgesteld

dat vooral de volgende typen overvallen een kleine(re) kans hebben om te worden opgehelderd:

- Overvallen in gebieden met een hoog niveau van overvalcriminaliteit.
- Meer professioneel uitgevoerde overvallen.
- Overvallen waarbij fysiek geweld wordt gebruikt tegen slachtoffers.
- Allerhande soorten overvallen op straat.
- En overvallen waar getinte en negroïde verdachten bij zijn betrokken.

Dat dit een meer dan zorgwekkend lijstje vormt, zal duidelijk zijn: naar verhouding worden vooral meer ernstige overvallen niet opgelost.

Richt men vervolgens de blik op de (mogelijke) aanhouding, vervolging en berechting van overvallers dan moet worden vastgesteld dat hun 'uitval' in de strafrechtspleging enorm is. Algemeen genomen blijkt dit al uit het feit dat in de voorbije jaren bij niet meer dan 25% van de overvallen verdachten werden aangehouden. Van de aangehouden verdachten wordt bovendien een substantieel deel niet vervolgd. Hoe groot dit deel precies is, valt niet te zeggen, maar er zijn verschillende indicaties dat het ten minste om een derde van de gevallen gaat. Anders gezegd: gemiddeld genomen wordt een zeer groot aantal aangehouden verdachten niet (verder) vervolgd omdat hiervan al in de fase van de opsporing om allerlei redenen wordt afgezien. De voornaamste redenen hebben met de kwaliteit respectievelijk de doeltreffendheid van de opsporing te maken: onterechte aanhouding van personen, onvoldoende bewijs voor (verdere) vervolging. Ten slotte zien we dat ook in de fase van de vervolging en berechting nog 'uitval' plaatsvindt doordat zaken alsnog geseponeerd worden of omdat vrijspraak plaatsvindt (in eerste aanleg of in hoger beroep). Op het geheel gaat het hier echter om veel kleinere aantallen.

In het overgrote deel van de gevallen (85-86%) waarin er op een rechtmatige manier redelijk veel bewijs tegen meerder- en minderjarige verdachten kan worden vergaard, gaat het Openbaar Ministerie over tot hun dagvaarding. Dit wil zeggen: slechts in 15% van de gevallen wordt in deze fase van hun vervolging afgezien. Het feit dat vervolgens 95% van de verdachten schuldig wordt verklaard en ook daadwerkelijk wordt bestraft, laat zien dat het Openbaar Ministerie in deze zaken gewoonlijk op zeker speelt. In het geval van meerderjarige daders gaat het in bijna 100% van de zaken om een (gedeeltelijk voorwaardelijk opgelegde) vrijheidsstraf, in het geval van minderjarige daders in bijna 97% van de zaken om zulk een straf. De gemiddelde duur van de vrijheidsstraf die wordt opgelegd aan volwassen overvallers bedraagt 777 dagen oftewel ruim twee jaar. In het geval van minderjarige daders bedraagt haar duur gemiddeld 227 dagen, ruim 7 maanden dus. Geldboetes zijn in deze zaken bijna niet aan de orde.

Wordt tot slot de afhandeling van overvallen binnen de strafrechtspleging in haar geheel bekeken, dan worden naar schatting – jammer genoeg 'naar schatting' omdat meer exacte cijfers op dit moment niet beschikbaar zijn, zoals in de fenomeenanalyse is uitgelegd – bij niet meer dan 16% van de overvallen verdachten aangehouden die

ook daadwerkelijk een (vrijheids)straf krijgen. Is de pakkans gemiddeld genomen al niet groot, de strafdreiging is dus zeer gering. Het zou – mede gegeven de onzekerheid omtrent de exacte cijfers – te ver gaan om te stellen dat er op het punt van de overvallen straffeloosheid heerst in Nederland, maar de generaalpreventieve werking van de strafrechtelijke reactie is in deze omstandigheden klein en – omdat er per saldo zo weinig daders worden aangehouden, vervolgd en veroordeeld – haar speciaalpreventieve werking eveneens, in welke vorm dan ook: vrijheidsbeneming, werkstraffen, hulpverlening onder dwang. Wil men deze klassieke functies van het strafrecht in dit verband ‘tot op straat’ tot gelding brengen – juist ook ten overstaan van daders waarvan er velen behoorlijk gehard zijn in een criminele carrière – dan volstaat het dus niet dat het aantal aangehouden verdachten en/of het aantal veroordelingen marginaal wordt vermeerderd. Dan moet er op langere termijn structureel zeer fors worden geïnvesteerd in de inzet van het strafrecht, om te beginnen in de opsporing en, complementair hieraan, in hulpverlening en reclassering door toedoen van de veiligheidshuizen.

3 De voornaamste bevindingen met betrekking tot het landelijk en regionaal beleid

In onderhavig deelonderzoek is ten eerste geprobeerd om het beleid in kaart te brengen dat door overheden en private partijen, alleen en in onderlinge samenwerking, op landelijk niveau wordt gevoerd. Hierbij moet direct worden opgemerkt dat niet kon worden nagegaan in hoeverre het ook op dit niveau daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Niet alleen omdat hier in dit onderzoek niet de mogelijkheid toe bestond, maar ook niet omdat er ook door anderen niet of nauwelijks empirisch onderzoek naar is gedaan. Om dit enorme gebrek aan kennis toch enigermate te verkleinen is een poging gedaan om in vijf politieregio’s aan de hand van documenten en gesprekken een meer concreet beeld te krijgen van de inspanningen die daadwerkelijk worden geleverd om het aantal overvallen in te perken en van de beleidsmaatregelen die door de gesprekpartners in dit verband als het meest kansrijk worden gezien.

3.1 Een beeld van het landelijke beleid

Een schets van het beleid als zodanig

Het landelijk beleid inzake overvallen vertoont over de jaren heen weinig samenhang en diepgang. Hierom was de instelling van de Taskforce Overvallen bepaald geen overbodige luxe. Of een taskforce voldoende is, moet echter worden betwijfeld.

Aan de kant van de politie is er zowel sprake van een visie op de aanpak van overvalcriminaliteit (waarin niet alleen publiekprivate samenwerking een belangrijke rol speelt, maar ook methodische verbetering van de opsporing) als van enige landelijke uitwisseling van informatie over overvallen via het Landelijk Overleg Overval Coördinatoren (LOOC). Daarenboven moet worden onderstreept dat sinds kort

niet alleen op regionaal niveau onderzoeken naar overvallen en overvallers worden ingesteld. Ook eenheden van de Bovenregionale Recherche doen tegenwoordig onderzoeken op het terrein van de overvallen.

Complementair hieraan voert justitie – in de ruime zin van het woord: het ministerie van Justitie en het Openbaar Ministerie – sinds 2007 een beleid ten aanzien van overvallen waarin enerzijds eveneens de publiekprivate samenwerking rond de voorkoming en de repressie van overvallen centraal staat en anderzijds via richtlijnen van het college van procureurs-generaal wordt gestuurd op de vervolging van daders.

De gemeenten op hun beurt zijn zowel landelijk als lokaal belangrijke gesprekspartners voor alle partijen, maar spelen via de burgemeesters in een aantal regio's somtijds ook een voortrekkersrol in de daadwerkelijke aanpak van problemen.

Verder zijn – nationaal, regionaal en gemeentelijk – de brancheorganisaties belangrijke partners in het overleg tussen publieke en private partijen over de bestrijding van de overvalcriminaliteit. Daarnaast zijn een aantal branches ook nauw betrokken bij de inrichting van waarschuwingssystemen en slachtofferhulpdiensten in hun sector. Vele grote en kleine bedrijven nemen ook op eigen houtje verregaande beveiligingsmaatregelen.

Het beleid in verhouding tot het probleem

Wordt het gevoerde (overheids)beleid afgezet tegen het fenomeen van de overvallen, dan stelt men vast dat dit beleid op een aantal belangrijke punten niet of slechts matig aansluit op de fenomenologie van het probleem en op de werkelijkheid van de strafrechtelijke reactie.

In het bijzonder valt het, ten eerste, op dat landelijk niet stelselmatig diepteinvesteringen worden gedaan om de kwaliteit en doeltreffendheid van de opsporing van (professionele en niet-professionele) overvallers – lokaal, regionaal, bovenregionaal en landelijk dan wel grensoverschrijdend – structureel op een veel hoger niveau te brengen. Hiermee staat of valt, bij wijze van spreken, immers de rest van het beleid. Een belangrijk onderdeel van deze discrepantie is de tegenstrijdigheid dat in het landelijke beleid vrij strikt wordt gefocust op overvallen en overvallers, terwijl uit de daderanalyse onomstotelijk blijkt dat een zeer groot deel van de daders zich al jaren schuldig maakt aan allerhande vormen van gewelddadige vermogenscriminaliteit.

Hier sluit ten tweede nauw bij aan dat het hoogst verwonderlijk is dat in het anti-overvallenbeleid niet systematisch andere vormen van misdadbestrijding worden betrokken, in het bijzonder de bestrijding van illegaal wapenbezit en de bestrijding van de illegale drugsteelt en -handel. In het verlengde hiervan past de opmerking dat eigenaardig genoeg – juist met het oog op de langere termijn – ook de jeugdpolitie in het beleid helemaal buiten beeld blijft. In dezelfde trant past de opmerking dat, terwijl een belangrijk aantal daders, juist ook de meer professionele daders, over de grenzen van regio's heen opereren (zeker 25% zoals hiervoor al werd signaleerd), de op-

sporing goeddeels lokaal, bovenlokaal of regionaal wordt aangestuurd. Van een daadwerkelijke landelijke of bovenregionale aansturing van de opsporing is geen sprake.

Ten derde is opmerkelijk dat, waar zo hoog wordt ingezet op de persoonlijke aanpak van daders en de 'bestuurlijke drukte' rond de problematiek van de overvallen behoorlijk groot is, de reclassering en, ruimer, de veiligheidshuizen en de justitiële (jeugd)instellingen, niet stelselmatig zijn betrokken bij het overleg. Evenzo valt het op dat de hulp aan slachtoffers niet systematisch wordt verdisconteerd in het (landelijk) beleid(overleg). Juist in het geval van criminaliteit die zo'n grote impact heeft op degenen die er het slachtoffer van zijn, is goedgeorganiseerde hulp welhaast een must om het leed enigermate draaglijk te kunnen maken.

Ten vierde moet worden opgemerkt dat waar bedrijven, op eigen kracht of met verende (publiekprivate) krachten, in meer of mindere mate in staat zijn om tot op het niveau van individuele bedrijven respectievelijk bedrijventerreinen of winkelstraten allerhande defensieve en hulpverlenende maatregelen te treffen, er eigenlijk geen beleid wordt geformuleerd met betrekking tot de woningovervallen en degenen die zich hieraan schuldig maken. Er wordt wel alom geconstateerd dat het in toenemende mate een schrikbarend verschijnsel is, maar een passende reactie erop wordt niet geformuleerd.

3.2 Een beeld van het regionale beleid

Binnen het gegeven tijdsbestek was het natuurlijk niet mogelijk om in alle politieregio's (de uitvoering van) het beleid onder de loep te nemen. Aanvankelijk viel de keuze op zes regio's: Amsterdam-Amstelland, Midden en West Brabant, Rotterdam-Rijnmond, Flevoland, Groningen, Utrecht. Om onduidelijke redenen wilde de regio Amsterdam-Amstelland evenwel niet meewerken aan het onderzoek. In een dwarsdoorsnede van de casusbeschrijvingen die in dit rapport zijn opgenomen, horen de volgende kwesties thuis.

De samenhang en de wisselwerking tussen het landelijke en het regionale beleid

Om te beginnen moet – in aansluiting op wat hiervoor werd gezegd over het landelijke beleid – worden opgemerkt dat het eenvoudiger is om op nationaal niveau beleid te formuleren dan om het uit te (laten) voeren.

Dit is waar in de particuliere sector – getuige het voorbeeld van de kleinere bedrijven die alleen veiligheidsmaatregelen willen of kunnen treffen als de overheid die betaalt of het voorbeeld van (inter)nationale winkelketens die niet willen meedoen met het lokaal gevoerde integrale beleid. Maar dit is ook waar in de sector van de overheid. Neem het voorbeeld van de zo hoog geprezen persoonsgerichte aanpak terwijl er in een aantal regio's niet of nauwelijks sprake is van een op overvallers en – ruimer – geweldplegers – gerichte samenwerking tussen gemeente, politie, reclassering en hulpverlening, al dan niet in het kader van een veiligheidshuis. In dezelfde orde van grootte ligt dat er in het landelijke beleid weliswaar wordt gesteld dat fors zal worden ingezet

op de opsporing terwijl er in diverse politieregio's – om redenen van een soort interne politie-'filosofie', van andere prioriteitenstellingen of van verschillen van inzicht over hoe het beste kan worden opgetreden – niet of nauwelijks sprake is van een coherente en hoogwaardige operationele aanpak van de overvallen die op langere termijn wordt (of kan worden) volgehouden.

Hier staat tegenover dat, wanneer de problemen lokaal erg toenemen en bestuurders en/of ondernemers zich sterk maken om ze aan te pakken, er op allerlei terreinen niet alleen beproefde ouderwetse maatregelen van stal worden gehaald, als bijvoorbeeld de vergroting van de pakkans door mogelijke vluchtwegen van daders stelselmatig onder politietoezicht te plaatsen (het 'ringen-model'), maar ook nieuwe eigentijdse maatregelen worden bedacht om de problemen het hoofd te bieden, zoals de toepassing van DNA-spray of elektronisch geldverkeer in winkels en winkelstraten. Hierbij komt dat er geen doeltreffend mechanisme bestaat om zulke innovatieve lokale initiatieven vlot en praktisch te integreren in (de uitvoering van) het nationale beleid. Van een stelselmatige uitwisseling van kennis en ervaring tussen de regio's is evenmin sprake. Overigens moet erop worden gewezen dat voor de hand liggende maatregelen die niet zijn opgenomen in het nationale beleid, gewoonlijk ook op regionaal niveau niet worden genomen. Het beste voorbeeld voor de korte termijn is het volslagen gebrek aan de verbinding tussen de bestrijding van de overvallen en de bestrijding van het illegale wapenbezit en van de illegale wapenhandel. Voor de lange termijn geldt met name de afwezigheid van een versterkte inzet van de jeugdpolitie op zowel aankomende als veroordeelde overvallers, al dan niet in afspraak met de partners in een veiligheidshuis.

Alleen eendracht maakt macht, maar...

In aansluiting op het vorenstaande moet er nadrukkelijk op worden gewezen dat er ook op lokaal of regionaal niveau geen 'silver bullets' zijn ontdekt of ontwikkeld om de problemen met één of meer welgemikte 'schoten' uit de wereld te helpen. Daarvoor is niet alleen het probleem van de overvallen en de overvallers te groot, te veelvoudig en te dynamisch, maar zijn er – zowel landelijk als regionaal en lokaal – ook te veel partijen betrokken bij de formulering en de uitvoering van het beleid en kennen alle tegenmaatregelen die men kan bedenken als vanzelf te veel beperkingen waar het gaat om de mate waarin ze kunnen worden ingezet en het effect dat ermee te bereiken valt. Alleen door systematische en langdurige bundeling van krachten zal men in staat zijn een serieuze vuist te maken tegen onderhavig probleem, dit wil zeggen het over jaren substantieel met 20% of nog veel meer procenten te reduceren.

Hiermee is meteen gezegd dat men zich ook op regionaal niveau niet moet blindstaren op grotere of kleinere beleidsplannen, lijstjes met te nemen maatregelen, zwaar aangezette persconferenties, et cetera. Waar het op aankomt, is de daadwerkelijke uitvoering van wat aan het papier is toevertrouwd. En die harde werkelijkheid wijkt – om welke redenen dan ook: besluiteloosheid in driehoeken en korpsleidingen, kwantitatief gebrek aan kwalitatief goede mensen (ervaren en geschoolde rechercheurs) en natuurlijk

financiële middelen, onwil of onvermogen in het bedrijfsleven – gewoonlijk in meer of mindere mate af van de papieren werkelijkheid.

Het is dan ook niet zo dat er één politieregio in het land is die over heel de linie als voorbeeldregio voor alle andere zou kunnen gelden. Vergelijkenderwijze hebben de regio's – gegeven ook de sociaalgeografische context waarin 'hun' probleem van overvallen zich voordoet – allemaal hun sterke en zwakke punten in de mix van maatregelen die ze treffen:

- Waar bijvoorbeeld de politie in Groningen al sedert de jaren negentig investeert in een permanent hoogwaardig overvallenteam, daar heeft zij grote moeite om haar optreden in te bedden in een beleid waar ook het kleine en grote bedrijfsleven systematisch officieel en feitelijk achterstaat en dat gericht kan steunen op de daadwerkelijke inzet van reclassering en hulpverlening.
- Troost de gemeente Rotterdam zich al jaren – soms tegen de keer in – veel moeite en ook met relatief succes om juist de middenstand en het grote bedrijfsleven op innovatieve manieren zo veel mogelijk collectief 'overval-proof' te maken, de politie Rotterdam-Rijnmond krijgt al lange tijd intern geen evenwichtig en doeltreffend opsporingsbeleid voor elkaar en het veiligheidshuis speelt ook hier nog geen rol van betekenis in dit verband. De politie denkt wel allerlei (andere) manieren uit om meer grip te krijgen op de problematiek. De herinvoering van het klassieke politiealarm is er daar een voorbeeld van.
- De situatie in Utrecht lijkt in een aantal opzichten veel op die van Rotterdam-Rijnmond, met één belangrijk verschil, namelijk dat één doorgewinterde coördinator bij de politie in eerstgenoemde stad al sinds mensenheugenis zorgt voor persoonlijke verbindingen tussen de rechercheurs die met overvallen worden geconfronteerd.
- In Flevoland wordt al enkele jaren over een breed front door de overheid (in haar verschillende gedaanten) en het bedrijfsleven systematisch, geïntegreerd en feitelijk gewerkt aan de bestrijding van het overvallenprobleem, maar merkwaardig is dat men dit niet terugziet in een naar verhouding laag aantal overvallen en een naar verhouding hoog oplossingspercentage. In hoeverre dit moet worden geweten aan de aard van de overvallen of het soort overvallers, is niet duidelijk. Net zo min als er een duidelijk antwoord is op de vraag wat dit gebrek aan doorslaand succes te maken heeft met de inzet van overheid en bedrijfsleven. Wel is een feit dat het overvallenteam – anders dan in Groningen – niet stelselmatig kwantitatief en kwalitatief op peil wordt (of: kan worden) gehouden en dat de opsporing, desnoods met de hulp van bijzondere opsporingsmethoden, wellicht niet voldoende proactief wordt aangepakt.
- De regio Midden en West Brabant is een regio waar tot twee keer toe – in 2008 en 2010 – met name in Tilburg duidelijk is gebleken dat een daadwerkelijke en doelgerichte mobilisatie van (de hele!) politie, het Openbaar Ministerie en de gemeente(n) op stedelijk, (boven)districtelijk en regionaal niveau – ook in relatie

tot het bedrijfsleven – op redelijk korte termijnen haar vruchten kan afwerpen. Een algemeen probleem hier is ook dat het heel moeilijk is om op langere termijn over de hele linie een hoog niveau van mobilisatie gaande te houden, omdat mede door het succes het gedeeld gevoel van urgentie wegebt en andere prioriteiten weer meer de kop opsteken.

Twee belangrijke werkzame bestanddelen in een doeltreffend regionaal beleid

Ook al vertellen de casusbeschrijvingen niet altijd het hele verhaal, zij laten – in aansluiting op wat in de vorige paragrafen in meer algemene zin reeds is opgemerkt – op onderdelen wel zien welke maatregelen in onderlinge samenhang belangrijke ingrediënten kunnen zijn voor een doeltreffend beleid op regionaal niveau. Het spreekt voor zich dat die bestanddelen hier slechts worden aangestipt.

Een primordiale voorwaarde voor een adequaat operationeel beleid on the ground is een geregeld overleg tussen de key-players in de vorm van een regionale regiegroep: gemeente / burgemeester, Openbaar Ministerie en politie, brancheorganisaties en ondernemersverenigingen, reclassering, hulpverlening en slachtofferzorg, al naar gelang de aard van de problemen aangevuld met particuliere veiligheidsbedrijven, woningcorporaties, vervoersmaatschappijen. Met praten alleen komt men er echter niet: het overleg zal moeten leiden tot een overkoepelend en – voor zover mogelijk: zowel naar delictsvorm en type dader als naar plaats en tijd – gespecificeerd actieplan dat ook in termen van daadwerkelijke maatregelen voor alle partijen een verplichtend karakter heeft. Naar het voorbeeld van Flevoland moet een dergelijk plan in functie van de evolutie van de problemen kunnen worden afgeslankt of uitgebreid. De maatregelen die in zo'n plan zijn vervat, moeten (kunnen) gaan van preventieadviezen aan ondernemers en technische maatregelen om daders en buit te kunnen volgen, via mobilisatie van burgers via SMS-alert of andere elektronische alarmeringssystemen, naar verhoogde statische en mobiele politiepresentie, maar ook inzet van bijzondere opsporingsmethoden, tot en met vervolging, bestraffing, hulpverlening en reclassering.

Om zo'n plan met de nodige verve en daadkracht op enige termijn te kunnen uitvoeren moet niet alleen de politie op de verschillende niveaus haar rijdende, varende of gevleugelde surveillance, haar opsporing en haar wijktoezicht doelgericht en dus op een samenhangende en stelselmatige manier organiseren, maar moet ook de gemeente haar interne organisatie – liefst in de vorm van een afdeling openbare orde en veiligheid – op orde hebben, moet het Openbaar Ministerie zijn bemoeienis body geven met de gerichte aanwijzing van informatie- en actiegerichte officieren van justitie, en dienen het gevangeniswezen, de reclassering en de hulpverlening hun rol ook te organiseren, liefst in een veiligheidshuis. De particuliere sector moet met de nodige (financiële en inhoudelijke) steun van de overheid ook zelf naar vermogen in actie komen en naar branche en/of naar gebied liefst op een collectieve manier zowel defensieve (technische én sociale) maatregelen als hulpverlenende maatregelen treffen.

Enkele gewichtige zwaarigheden en problemen in het regionale beleid

In aansluiting op de structurele tekortkomingen die het beleid op nationaal en regionaal niveau vertoont, kunnen uit de casusbeschrijvingen ook ettelijke belangrijke specifieke tekortkomingen worden gedestilleerd die de doeltreffendheid van het beleid op regionaal niveau bezwaren.

Hierbij moet in de eerste plaats worden gewezen op het probleem van de kwantitatieve en kwalitatieve capaciteit van de politie om over langere tijd een daadkrachtig operationeel beleid te kunnen uitvoeren. In hoeverre dit een probleem is van absolute personele krapte en/of ook een probleem van de wijze waarop de beschikbare mankracht momenteel in de korpsen wordt ingezet, verdient nader onderzoek. Met name moet in zulk onderzoek worden bezien hoeveel executieve politiemensen – ook in het middenkader en hogere kader – nog daadwerkelijk (kunnen of willen) optreden, en hoeveel er terecht of ten onrechte werkzaam zijn in beleidsadviserende en ondersteunende administratieve en technische functies. Belangrijk om te bezien is ook of er niet fors kan en moet worden gesneden in het bestand van niet-executieve korpsleden. In aansluiting hierop moet in de tweede plaats worden vastgesteld dat op meerdere plaatsen is opgemerkt dat het vandaag de dag niet meevalt om overvallen en berovingen op te helderen omdat de verdachten steevast weigeren te verklaren en hierin sinds de Salduz-rechtspraak ook vrij consequent worden gesterkt door hun raadslieden bij de uitoefening van het consultatierecht. Dit betekent dat het een stuk moeilijker is geworden dan vroeger om door aanhouding voldoende steekhoudend bewijs te verzamelen. Dat kan in vele gevallen nog maar worden verzameld in het geval van aanhouding op heterdaad en/of bij proactieve toepassing van bijzondere opsporingsbevoegdheden. Het eerste geval doet zich ondanks allerlei verhalen en voorstellen inzake vergroting van de zogenoemde heterdaadkracht om allerlei redenen niet vaak voor. In het tweede geval moet er fors wat algemene en speciale capaciteit worden ingezet om resultaat te boeken, met onder meer tot gevolg dat met dezelfde capaciteit tegenwoordig (veel) minder zaken kunnen worden opgepakt dan een aantal jaren geleden. Om deze en andere redenen is het wellicht niet zo verwonderlijk dat veel verdachten niet worden aangehouden, niet worden voorgeleid aan een rechter-commissaris en/of niet verder worden vervolgd (het notoire probleem van de ‘uitval’). De indruk dringt zich op dat zich momenteel een proces van proactivering van de opsporing voordoet waarvan de operationele, processuele en maatschappelijke consequenties volstrekt onvoldoende zijn voorzien.

Complementair hieraan moet in de derde plaats worden herinnerd aan uitspraken van gesprekspartners dat de bijzondere opsporingsbevoegdheden in de onderhavige zaken wellicht te stereotiep, te routineus, onvoldoende innovatief worden ingezet, met andere woorden dat er herbezinning nodig is op hun gebruik ten overstaan van gewelddadige vermogenscriminaliteit. In het verlengde hiervan liggen opmerkingen dat er in dit verband veel te weinig financieel onderzoek gebeurt en de Belastingdienst en

andere diensten volstrekt onvoldoende worden ingeschakeld om illegaal verworven vermogen aan te pakken.

In de vierde plaats wordt veelvuldig te berde gebracht dat er geen sprake is van een doorlopende specifieke inzet van de reclassering, de verslavingszorg en het maatschappelijk werk ten overstaan van overvallers en verwante geweldplegers die nog enigermate ontvankelijk zijn voor hun aanpak. Dit heeft veel te maken met het feit dat de veiligheidshuizen nog niet overal op volle kracht draaien of in relatie tot de problematiek van overvallers om welke reden(en) dan ook niet door de politie worden bereikt. In de vijfde plaats wordt veelvuldig gewezen op het probleem dat met name veel middenstanders de beheersing van het probleem van de overvallen – ondanks hun potentiële slachtofferschap – niet zien als hun probleem, maar als een probleem dat in eerste instantie de overheid voor hen moet oplossen dan wel hen met financiële steun moet helpen oplossen. Dit maakt het, ook in de grote steden, moeilijk om alle winkeliers te motiveren om mee te doen met collectieve beveiligingsacties. Een speciaal probleem is dat filiaalhouders van sommige grote winkelketens zich – onder verwijzing naar het beleid van het moederbedrijf – haast nooit willen engageren in een lokaal veiligheidsbeleid. Sommige andere grote winkelketens getroosten zich overigens enorme inspanningen om hun filialen – en daarmee hun werknemers en hun klanten – zo veel als mogelijk te behoeden voor overvallen.

4 Een samenstel van aanbevelingen

De uitkomsten van de drie deelonderzoeken: fenomeenanalyse, landelijk beleid, en kansrijke praktijken op regionaal en lokaal niveau, wijzen zeker in onderlinge samenhang op de noodzaak om het gevoerde beleid in zijn geheel te herzien, als men tenminste de problematiek van de overvallen op een slagvaardige manier en op langere termijn zeer aanzienlijk wil reduceren. En hier hebben we het over een reductie van het aantal overvallen met 20% en (veel) meer in dit jaar en de jaren die komen gaan. Hierna worden eerst de uitgangspunten en de mikpunten voor een herziening van het landelijke beleid geformuleerd. Vervolgens worden de consequenties hiervan doorgetrokken naar een herziening van het beleid op regionaal niveau. In beide gevallen wordt vanzelfsprekend in positieve en in negatieve zin teruggegrepen op de vaststellingen die hiervoor met betrekking tot het landelijke en het regionale beleid zijn gepresenteerd.

4.1 De uitgangspunten voor een herziening van het landelijke beleid

4.1.1 Meer ambitie en meer strategie: de sleutelrol van de opsporing

Overvallen in alle vormen en varianten zijn niet alleen door hun grote aantal, maar ook door hun ernst en impact een groot probleem. Zeker zo problematisch is dat er zo weinig overvallen worden opgehelderd en dat er nog veel minder daders worden

veroordeeld. Er heerst in dezen nog geen straffeloosheid, maar het was inderdaad wel hoog tijd om via een speciale taskforce te pogen om de krachten afdoende te bundelen. Zoals hiervoor al werd aangegeven, kan de situatie niet worden gekeerd door bezwarend de heersende beleids canon te repeteren en links en rechts wat maatregelen te nemen of te versterken. Wanneer men de situatie werkelijk onder controle wil brengen, dan moet er beleidsmatig zeer fors worden ingegrepen. Anders is het ondenkbaar om het aantal overvallen dit jaar en de komende jaren met 20% te reduceren, laat staan om op een realistische manier op zich nog verdergaande wenselijke en realistische ambities te koesteren. Waarom zouden de politiediensten in de grote Nederlandse steden, anders dan bijvoorbeeld het politiekorps van de stad Gent, geen ophelderingspercentage van 70% kunnen en moeten bereiken? Dit percentage wordt in Gent, volgens eigen zeggen, met name gerealiseerd door de inzet van een vast team van toegewijde en ervaren rechercheurs, door een uitermate nauwe koppeling van informatie en actie in de opsporing, en door onmiddellijke actie na elke overval.

Het is echter niet alleen een kwestie van meer of andere middelen. Het is ook een kwestie van strategie. Daar ontbreekt het momenteel aan: er circuleren wel catalogi van maatregelen, maar er is geen kader waarbinnen zij worden bedacht en uitgevoerd. Het strategisch uitgangspunt voor het beleid moet onzes inziens zijn dat – gegeven de intrinsiek gewelddadige aard van het delict – de overheid en speciaal politie en justitie bij de terugdringing van overvallen en andere gewelddadige vermogenscriminaliteit dubbel en dik het voortouw moet(en)nemen: zij zijn de eerstverantwoordelijken. In de praktijk komt hun rol lang niet altijd voldoende tot uitdrukking, ook al omdat die in (de uitvoering van) het beleid onvoldoende scherp en duurzaam geprofileerd wordt. Alle andere partijen spelen in dit kader noodgedwongen een belangrijke, maar toch vooral complementaire en ondersteunende rol. Deze taakverdeling moet voor iedereen heel duidelijk zijn om rolverwarring of verwatering van verantwoordelijkheden te voorkomen.

De profilering van politie en justitie moet eerst en vooral gebeuren op het terrein van de opsporing. De opsporing vormt nu eenmaal de speerpunt – hoe men het ook wendt of keert – van een doeltreffend beleid op dit gebied: er moet alles op alles worden gezet om zoveel mogelijk overvallen op een doeltreffende manier op te helderen en de betrokken verdachten zo snel mogelijk voor de rechter te brengen. Nog afgezien van de afschrikwekkende werking die een veel grotere pakkans en strafdreiging (kunnen) hebben op het gedrag van potentiële overvallers, is een maximaal doeltreffende opsporing de sleutel tot een adequate inzet van andere politiestrategieën in een regio, de sleutel tot vlotte samenwerking met andere politiekorpsen, de sleutel tot succesvolle vervolging en berechting, de sleutel tot passende reclassering en hulpverlening, en de sleutel tot adequate beveiliging van potentiële objecten. Als de motor van het beleid hapert, stokt als vanzelf de hele beleidsmachine.

4.1.2 *Van een overvallenprobleem naar een probleem van gewelddadige vermogenscriminaliteit*

Alvorens aan te geven hoe de doeltreffendheid van het nationale beleid via wezenlijke versterking van de opsporing substantieel kan worden vergroot, moet de fundamentele vraag worden beantwoord of het zinvol is om nog langer uitsluitend de aandacht te willen richten op overvallen en overvallers. Gelet op de persoon en de carrière van de meeste daders ligt dit bepaald niet voor de hand: zij beperken zich immers niet tot het plegen van overvallen, maar maken zich al jaren schuldig aan een hele reeks van gewelddadige vermogensdelicten. Een fixatie op overvallen ligt echter ook niet voor de hand gelet op het feit dat het niet (goed) mogelijk is – in termen van modi operandi en ernst, en dus ook in termen van impact op slachtoffers – om binnen deze categorie van delicten scherp onderscheid te maken tussen subcategorieën als overvallen, berovingen, afpersingen, gewelddadige inbraken, et cetera. Een deel van de berovingen is zeker zo ernstig als overvallen. En de bedoelde inbraken zijn vaak niet of nauwelijks te onderscheiden van overvallen. In het verlengde van het een en ander ligt dat het bovendien makkelijker wordt om de gang van deze delicten en daders in de strafrechtspleging te volgen omdat het juridische (her)kwalificatieprobleem zo'n transversale analyse niet langer parten speelt.

Gelet op deze argumenten is het aangewezen om het beleid inzake overvallen te transformeren tot een beleid inzake gewelddadige vermogenscriminaliteit. Een dergelijke transformatie van het beleid sluit overigens aan bij wat al jaren staande praktijk is in Groningen en bij wat in Midden en West Brabant gebeurt tijdens het zogenoemde Donkere Dagen Offensief: dan wordt geen onderscheid gemaakt tussen de diverse vormen van gewelddadige vermogenscriminaliteit. Zeker zo belangrijk is echter dat zulk een transformatie het mogelijk maakt om reeds met een belangrijk deel van de bestaande middelen een slagvaardige ommekeer in het bestaande beleid te bewerkstelligen ten overstaan van een groter complex van verwante misdaadproblemen dan dat van de overvallen.

4.1.3 *De noodzakelijke versterking van de sturende rol van de centrale overheid*

Verder moet de centrale overheid – in de persoon van de minister van Justitie – er veel sterker dan tot nu toe voor kunnen zorgen dat het beleid inzake overvallen en andere vormen van gewelddadige vermogenscriminaliteit ook in de praktijk daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Zij moet hier echt de regie in handen nemen. Dit is niet alleen nodig om overal in den lande een daadkrachtig plaatselijk beleid in de lucht te brengen en te houden, maar dit is ook nodig met het oog op een doeltreffende aanpak van bovenregionaal en grensoverschrijdende opererende daders en dadergroepen. Praktisch gezien betekent dit in hoofdzaak dat zij zich sterk moet (kunnen) maken voor een uniforme en krachtdadige uitvoering van het regionale beleid dat met landelijke vertegenwoordigers van het plaatselijk bestuur, Openbaar Ministerie en politie, het bedrijfsleven, de justitiële instellingen, de reclassering en slachtofferhulp wordt afge-

sproken. Om dit te bereiken is het wellicht aangewezen om de samenstelling van de Taskforce Overvallen aan te passen en deze tijdelijke constructie in de vorm van een adviesorgaan op permanente leest te schoeien.

Waar het speciaal om de politie c.q. de opsporing gaat, is dit – gelet op de sleutelrol die zij speelt – niet voldoende. Hier is het nodig dat het LOOC wordt vervangen door een gezaghebbend landelijk orgaan dat de opsporing van overvallen respectievelijk gewelddadige vermogenscriminaliteit in het algemeen – inclusief de bestrijding van aanverwante misdaadproblemen, zoals het illegale wapenbezit en de illegale wapenhandel – op hoofdlijnen aanstuurt en in het bijzonder de macht heeft om bij nationale recherche, bovenlokale recherche en regionale recherche capaciteit vrij te maken voor grote en als het moet langdurige en veeleisende opsporingsonderzoeken naar (regio) grensoverschrijdende dadergroepen die zeer ernstige delicten plegen. Bij bedoeld orgaan moet in eerste instantie worden gedacht aan het landelijk parket, versterkt door de portefeuillehouders ‘overvallen’ bij het regionale Openbaar Ministerie en de regionale politie.

Complementair hieraan is dringend bezinning nodig op het arsenaal aan straffen en maatregelen dat past bij het gewelddadige gedrag van de grote groep overvallers waar het hier om gaat. Zoals eerder aangegeven, is dankzij het onderzoek van Eva Mulder bekend hoe die groep eruitziet, is ook duidelijk dat binnen marges kan worden voorspeld hoe jongeren tot die groep gaan behoren. Maar het is niet of toch veel minder bekend hoe in justitiële (jeugd)inrichtingen en veiligheidshuizen (voor én na hun veroordeling respectievelijk detentie) op een doeltreffende manier kan worden omgegaan met deze jonge criminelen die een hartgrondige hekel hebben aan gezag en in beginsel niet willen meewerken aan behandeling. Dat zij eventueel ‘treatment with a high intensity’ moeten krijgen, zoals Mulder (2010) schrijft, ligt voor de hand, maar welke aanpak dan precies en zijn er de mensen en voorzieningen om een dergelijke methode op een relatieve grote schaal adequaat toe te passen? Is de Youturn-methode, die sinds dit jaar op uniforme voet wordt toegepast in alle justitiële jeugdinstellingen, ook geschikt voor de geweldplegers waar het hier om gaat? Nader onderzoek is hier meer dan dringend gewenst. En wat als er momenteel geen doeltreffende behandeling bestaat die op enige schaal kan worden uitgevoerd? Rest dan voor degenen die kennelijk zo goed als onbehandelbaar zijn alleen langdurige opsluiting? Mede in het licht van het recente onderzoek van Ben Vollaard (2009) naar het positief effect van langdurige opsluiting op de omvang van de criminaliteit die door zogenoemde veelplegers wordt veroorzaakt, kan deze vraag in dit verband niet buiten beschouwing worden gelaten. Maar achter deze vraag zit nog een andere vraag, omdat jongeren (tot hun 23ste) slechts voor ten hoogste 6 jaar – en dit dan nog bij wijze van uitzondering – kunnen worden geplaatst in een justitiële jeugdinstelling: hoe moet worden omgegaan met deze daders na afloop van hun detentie? In politiekringen wordt gepleit voor de organisatie van stelselmatig en intensief toezicht op deze daders als zij hun straf hebben uitgezeten.

Maar voor zulk toezicht bestaat momenteel geen juridische titel. Moet of wil de wetgever die verschaffen? Ook op dit punt is nader onderzoek noodzakelijk.

4.1.4 Naar minder wederzijdse vrijblijvendheid in de relatie overheid-bedrijfsleven

Tot slot mag in dit geval – gegeven de gewelddadige aard van de problemen – van de centrale overheid worden gevraagd dat zij het grote en kleine bedrijfsleven financieel steunt bij het nemen van maatregelen (ten aanzien van winkelcentra, bedrijventerreinen, parkeerplaatsen, maar ook ten opzichte van losstaande bedrijven en winkels) om niet alleen in eigen kring de veiligheid van personen en goederen op peil te brengen en te houden, maar ook de veiligheid van hun maatschappelijke omgeving.

Hier staat natuurlijk tegenover dat de overheid niet alleen via keurmerken en convenanten, maar ook via vergunningen invloed moet kunnen uitoefenen op de aard van die maatregelen en de wijze waarop zij worden toegepast. In het verlengde ligt voor haar de opdracht om, voor zover nodig, op dit punt straffe afspraken te maken met (inter)nationale winkelketens over de beveiliging van hun filialen in winkelgebieden.

4.1.5 Voor meer steun zorgen voor de slachtoffers van gewelddadige vermogenscriminaliteit

De aard van criminaliteit waar het in dit rapport om gaat, brengt als vanzelf met zich mee dat zij gewoonlijk als vanzelf fysiek, psychologisch, financieel, sociaal en moreel hard aankomt bij degenen die er het slachtoffer van worden.

Is dit op zich al een reden om heel goed te bekijken welke steun slachtoffers van dit soort criminaliteit kan worden geboden, het feit dat van veel, zonet van verreweg de meeste, burgers redelijkerwijze niet kan worden verwacht dat zij zich – op straat, in hun eigen woning of het (eigen) bedrijf – op doeltreffende manier verweren tegen overvallen, is een reden temeer om dit te doen. Heel anders dan in het geval inbraken en insluipingen of in het geval van zomaar geweld in het publieke domein, gaat het in het geval van deze criminaliteit dikwijls om confrontationeel, offensief en dus ook voor een stuk expressief geweld waar een ‘gewone’ burger in een democratische samenleving niet tegen opgewassen is, kan of hoeft te zijn.

Hier moet in de eerste plaats de staat haar geweldsmonopolie aanwenden om de problemen op een aanvaardbaar niveau te brengen en te houden. Dit betekent dat zij zich tot en met moet inspannen om dit doel met alle mogelijke oorbare maatregelen en middelen te bereiken. In de mate dat zij daar niet in slaagt, is zij gehouden de betrokken geslachtofferde burgers de hulp te bieden die zijn nodig hebben en verdienen.

Her en der is bij veiligheidshuizen, diensten voor slachtofferzorg, politie en Openbaar Ministerie en brancheorganisaties de nodige ervaring opgedaan met de eerste opvang en verdere begeleiding van slachtoffers van overvallen. Bij gebrek aan systematisch empirisch onderzoek is niettemin op landelijk niveau onvoldoende duidelijk aan welke hulp in beginsel behoefte bestaat. Hierom luidt een van onze dringende aanbevelingen om dergelijk onderzoek op relatief korte termijn te laten doen.

4.2 *De uitgangspunten voor een samenhangend en doeltreffend regionaal beleid*

In aansluiting op wat hiervoor werd opgemerkt over het beleid dat momenteel regionaal feitelijk wordt gevoerd en het beleid dat landelijk zou moeten worden ontwikkeld, wordt hierna aangegeven welk beleid in beginsel standaard in de politieregio's moet worden geïmplementeerd om met de nodige ambitie de gewelddadige vermogenscriminaliteit op langere termijn wezenlijk terug te kunnen dringen. Het voorbeeld van de regio Groningen laat zien dat ook in regio's met relatief weinig overvallen het voeren van een gericht beleid geen overbodige luxe is.

4.2.1 *Naar een strakkere regio en uitvoering van de geïntegreerde aanpak in de regio's*

Wie van het antiovervallenbeleid landelijk een succes wil maken, moet in de eerste plaats bewerkstelligen dat in elke regio een regiegroep bestaat die niet alleen beleid formuleert, maar ook de uitvoering ervan aanjaagt en nauwgezet volgt. In regio's die niet bestaan uit één grote stad en enig ommeland zal het wellicht nodig zijn om een coördinatiegroep overvallen te vormen die zowel de regiegroep voedt als de operationele aanpak van de overvallen en andere gewelddadige vermogensdelicten aanstuurt. In de regiegroep zullen alle relevante partijen vertegenwoordigd moeten zijn: gemeente, politie, Openbaar Ministerie, bedrijfsleven en ondernemersverenigingen, gevangeniswezen, reclassering, hulpverlening en slachtofferhulp. Alleen in het kader van zo'n groep kunnen de tijdige uitwisseling van gegevens, de nodige operationele samenwerking en de adequate oplossing van conflicten op een deugdelijke manier worden verzekerd. Het middel bij uitstek voor een regiegroep om haar taken op een adequate manier te kunnen uitvoeren, is zoals hiervoor al werd gesignaleerd de opstelling van een dynamisch actieplan waarin – naargelang de aard, de omvang en de ontwikkeling van overvallen – wordt neergelegd welke activiteiten door welke partijen in de regio in welke periode worden ondernomen en volgehouden: meer beveiliging van winkels en advisering van winkeliers, grotere inspanningen op het terrein van de opsporing, intensivering van het optreden van hulpverlening en reclassering et cetera et cetera. Het ligt meer dan voor de hand dat hoe gericht activiteiten kunnen worden ontplooid, des te doelmatiger en doeltreffender hun effecten (kunnen) zijn. Op zich is dit is een *Binsenwahrheit* van alle tijden. De uitdaging is om haar in omstandigheden waar zij zinvol zou kunnen zijn, in werkelijkheid om te zetten.

Het is gewoonlijk het beste dat een regiegroep wordt aangevoerd en, waar nodig, aangevuurd door een burgemeester. Overigens is het heel goed denkbaar, zeker in de grote regio's, dat – net als in Utrecht – binnen de regiegroep subgroepen worden gevormd voor speciale problemen of voor problemen in bepaalde gebieden. Het voorzitterschap van een coördinatiegroep overvallen wordt bij voorkeur in handen gegeven van een officier van justitie, bijgestaan door een gekwalificeerde politiechef, bij voorrang het hoofd van het speciale regionale of bovendistrictelijke politieteam.

Zoals hiervoor werd aangegeven, veronderstelt de goede werking van een regiegroep dat de diverse instellingen en diensten hun interne organisatie en werking afstemmen op de aard en omvang van de problemen en de complexiteit van hun aanpak.

4.2.2 Een hoogwaardige en permanente gerichte organisatie van de opsporing is de sleutel

Om de strategische rol van de opsporing, in welk offensief dan ook om het aantal overvallen grootschalig en langdurig terug te dringen, tot uitdrukking te brengen, moet zij in alle regionale korpsen op een minimumniveau uniform en doelgericht worden georganiseerd. Dit wil zeggen dat er in elk regiokorps een hoogwaardig permanent team wordt geformeerd waarvan de omvang, de samenstelling en de ondersteuning afhankelijk zijn van: 1) de aard, omvang en ontwikkeling van de gewelddadige vermogenscriminaliteit in de eigen regio, 2) de opsporingsmethoden die in bewerkelijke omstandigheden aan het bureau of op straat moeten worden aangewend en 3) de interne en operationele organisatie van het korps. De beoogde permanente teams kunnen dus van regio tot regio aanzienlijk in sterkte en complexiteit variëren. Het team dat met relatief succes al jaren in de regio Groningen opereert, zou een belangrijk referentiepunt kunnen vormen voor de meeste kleinere en middelgrote korpsen.

In beginsel moeten deze teams enerzijds een aantal specialismen omvatten – tactische rechercheurs, informatiespecialisten, gedetacheerde wijkagenten, dossiervormers, et cetera – en anderzijds moeten zij voluit beroep kunnen doen op forensische recherche, op observatiecapaciteit, op financiële kennis, op inlichtingencapaciteit, op infiltratie, op verhoordeskundigheid. In kleine, meer compacte, regiokorpsen zal de oprichting van zo'n team op regionaal niveau voldoende zijn. In grote(re) regiokorpsen – of zij een betrekkelijk klein territorium bedienen dan wel een groot gebied met meerdere steden – zal het nodig zijn om bij elk district een vaste unit van het regionale team aan te duiden, en bij de grotere wijkteams wellicht nog een antenne van het team.

De voordelen van een gekwalificeerd permanent team, al dan niet vertakt op verschillende niveaus, zijn legio. In navolging van vele van onze gesprekspartners is het niet moeilijk om ze op te sommen: (i) uniform hoogwaardig tactisch en technisch optreden op elke plaats delict, (ii) permanent scherp zicht op (potentiële) geweldenaars en hun onmiddellijke omgeving, (iii) gestage opbouw en behoud van kennis en ervaring bij rechercheurs en andere specialisten omtrent daders, modi operandi en opsporingsmethoden, (iv) informatie en actie vormen weer een 'natuurlijke' twee-eenheid, vast en deskundig referentiepunt voor elkeen in het korps en voor de tegenhangers in de andere korpsen (in binnen- en buitenland), (v) duidelijk, doeltreffend en efficiënt stuurmiddel voor het Openbaar Ministerie, (vi) meer en beter zicht op de relevante rechtspraak in eigen en andermans zaken, (vii) instrument om een vlotte communicatie met andere korpsen te organiseren en om, voor zover nodig, met kracht een landelijk opsporingsbeleid rond bepaalde misdadgroepen of bepaalde categorieën van geweld-

dadige vermogenscriminaliteit te voeren, (viii) krachtige en deskundige gesprekspartner voor gemeente, bedrijfsleven en partners in het veiligheidshuis, (ix) goed geïnformeerde verbinding met de media. Bovendien is een belangrijk neveneffect van een investering in een gekwalificeerd permanent team, dat de (x) geïntensiveerde en gecentraliseerde aanpak van overvallen ongetwijfeld bijdraagt aan het tegengaan en bestrijden van andere, verwante delicten. Ook bij een dergelijk team moet er niettemin voor worden gewaakt dat het niet verwordt tot een ‘bureaurecherche’ die te routinematig werkt. Extern gerichte operationele proactie moet het devies zijn.

De interne organisatie en werking van het Openbaar Ministerie en het rechtercommissariaat moeten zo veel als mogelijk naadloos aansluiten bij de operationele organisatie van de politie. Dit wil zeggen dat er vaste officieren van justitie moeten zijn die tot en met vertrouwd zijn met het soort criminaliteit en het soort daders waar het hier om gaat, maar natuurlijk ook met proactieve en reactieve opsporing en last but not least met vervolging. Her en der in den lande moeten de werktijden van de rechters-commissarissen worden aangepast aan de complexe realiteit van de hedendaagse opsporing.

4.2.3 *De permanente teams en de algemene operationele organisatie van de korpsen*

Hiervoor werd al aangestipt dat de inzet van de politie bij de aanpak van gewelddadige vermogenscriminaliteit niet beperkt kan blijven tot de vestiging van een netwerk van gespecialiseerde permanente researcheteams. Niet alleen omdat ook andere onderdelen van politiekorpsen belangrijke bijdragen daartoe kunnen leveren, maar ook omdat niet alleen rechercheurs opsporingsambtenaren zijn: elke politieambtenaar is in beginsel opsporingsambtenaar. Het zou te ver voeren om hier alle modaliteiten van operationele politie-inzet op te schrijven. In incidentele gevallen of in bijzondere omstandigheden kan het evengoed gaan om de strategische en/of operationele inzet van wagens, helikopters en motoren, als om indringende ‘huisbezoeken’ bij potentiële/veroordeelde overvallers door wijkagenten.

Er is echter voor de langere termijn veel meer noodzakelijk en mogelijk om de problematiek van de gewelddadige vermogenscriminaliteit tot enigszins aanvaardbare proporties terug te schroeven. Hierbij moet in elk geval worden gedacht aan vier maatregelen:

- Meer en betere inzet – beter gezegd: activering – van de criminele inlichtingendiensten; gelet op het justitieel verleden van veel overvallers moet dit bij een juiste bemensing, en eventueel de nodige verjonging, van deze eenheden geen groot probleem zijn.
- Veel en veel systematischer inschakeling van de vuurwapenteams respectievelijk vuurwapenexperts (in de kleinere korpsen) in de, als het moet langdurige, opsporing van onderhavige geweldsdelicten op regionaal, landelijk en grensoverschrijdend niveau. Dit vereist wel dat ook de vele korpsen die het op dit punt al jaren grandioos

- laten afweten (nog altijd geen of onvoldoende expertise in huis hebben, volstrekt onvoldoende de speciale database vullen) op niet mis te verstane manier de wacht wordt aangezegd door het Openbaar Ministerie en de beide 'politiedepartementen'.
- Stelselmatiger inzet (en dus wellicht opbouw) van voldoende gekwalificeerde jeugdpolitie, om drie redenen: de vroegtijdige identificatie van jeugddelinquenten die zonder adequate interventies kunnen of zullen uitgroeien tot geweldenaars; de aanzienlijke vergroting van de deskundigheid van de politie voor het casusoverleg in veiligheidshuizen en aanverwante adviescircuits; en de adequate uitoefening van gekwalificeerd toezicht op betrokken jeugdmisdadigers na hun veroordeling respectievelijk bestraffing.
 - Meer gebruik van drugspecialisten bij de voorkoming en opheldering van woningovervallen en dergelijke die te maken hebben met de productie en/of distributie van verdovende middelen.

4.2.4 *De complementaire inschakeling van bestuur en bedrijfsleven*

Uit de voorbeelden die hiervoor zijn besproken, blijkt heel duidelijk dat het lokaal bestuur, de gemeenten, de burgemeester, een zeer belangrijke rol spelen in de ontwikkeling, de uitvoering en tot op zekere hoogte ook de financiering van beleid tegen overvallen en aanverwante delicten. Hiervoor werd al ingegaan op hun rol in de regie van een geïntegreerde aanpak van deze vormen van misdaad.

In aanvulling op de opmerkingen die daar werden gemaakt, is hier van belang om nog te wijzen op de belangrijke 'bemiddelende' rol die gemeentebesturen, burgemeesters, al dan niet in samenspraak met het Openbaar Ministerie, kunnen en moeten spelen bij de inschakeling van het maatschappelijk werk, de geestelijke gezondheidszorg, de crisisopvang, de verslaafdenzorg, maar ook de scholen en de woningcorporaties, bij de aanpak en opvang van jeugdige delinquenten die moeten worden gerekend tot de groep van jongeren die potentieel kunnen uitgroeien tot geweldenaars die ernstige misdaden plegen. Dat zij er alles aan doen om hun inspanningen op dit vlak te kanaliseren via veiligheidshuizen ligt voor de hand. Hier kan immers heel makkelijk de verbinding worden gemaakt met het Openbaar Ministerie, de hulpverlening, de raad voor de kindbescherming en de reclassering.

Wat het bedrijfsleven aangaat, en meer bepaald ook de middenstand, is het zeker zo, dat zij – met enige inhoudelijke, organisatorische en financiële steun van de overheid en hun eigen brancheorganisaties – heel veel zelf kunnen, als zij tenminste willen. Dit bewijzen de bedrijventerreinen, de parkeerterreinen, de technische en hulpverlenende maatregelen in specifieke sectoren, collectieve beveiligingsmaatregelen in winkelstraten en winkelcentra, et cetera. Maar ook hier – net als bij individuele burgers – ligt een grens bij wat van hen redelijkerwijze in een rechtsstaat kan en mag worden verwacht ten overstaan van misdadigers die zich met meer of minder oefening dan wel ervaring op een gewelddadige manier andermans eigendommen willen en kunnen toe-eigenen. Ten overstaan van deze groep criminelen draagt de overheid een bijzondere verant-

woordelijkheid. En die bestaat er uiteindelijk in dat zij er in beginsel alles aan doet om hen, als het kan, af te houden van het (verder) plegen van zulke misdaad. Maar als dit niet lukt, rest niet veel anders dan ze via krachtdadige opsporing een halt toe te roepen.

4.2.5 *De strategische rol van de veiligheidshuizen*

Hiervoor is bij herhaling sprake geweest van een vermeerderde betrokkenheid van de veiligheidshuizen bij de beheersing van het probleem van de gewelddadige vermogenscriminaliteit. Dit is te begrijpen: op die kruispunten komen de wegen van alle betrokken instellingen en diensten samen die het hele benodigde scala aan preventieve, repressieve en hulpverlenende maatregelen in huis hebben. Tot nu toe spelen de veiligheidshuizen nog geen of toch geen grote specifieke rol in dit verband.

Maar, zoals hierboven reeds werd aangestipt, die rol zou in het kader van regiegroepen wel moeten worden ontwikkeld, omdat juist ook van politiezijde wordt aangegeven dat opsporing alleen niet helpt of niet afdoende helpt als zij niet wordt geïmplementeerd door hulp onder dwang, maatschappelijke ondersteuning, educatieve maatregelen, et cetera.

In het bijzonder zal hier de vraag rijzen in hoeverre de toch nogal specifieke groep van overvallers kan of moet worden ingepast in het staande veelplegersbeleid. Moet die groep – mede gelet op de ernst van de delicten en de persoonskenmerken van de daders – in dit beleid een aparte plaats krijgen? Of moet voor die groep – geheel of ten dele – een apart traject in de veiligheidshuizen worden uitgedokterd? Hoe dan ook: in de veiligheidshuizen zal men worden geconfronteerd met de vraag of er werkbare vormen van doeltreffende behandeling voor overvallers voorhanden zijn en, zo niet, of langdurige opsluiting dan tot nader order werkelijk de enige vorm van werkzame speciale preventie is die vanuit een oogpunt van sociaal verweer aangewezen is.

Eerlijkheidshalve moet in dit verband dus worden onderstreept dat de veiligheidshuizen zeker geen Haarlemmerolie zijn in het geval van doorgewinterde criminele jongeren. Zeer nauwe samenwerking van alle partijen in de veiligheidshuizen, en zeker ook met de justitiële jeugdinrichtingen, is in hun geval noodzakelijk om iets te bereiken.

4.2.6 *De inperking van 'gewone' woningovervallen*

Eerder werd al aangegeven dat burgers binnen grenzen in eerste instantie voor hun eigen veiligheid moeten zorgen, maar dat deze vuistregel in het geval van overvallen op woningen – en zeker op woningen waarvan de bewoners in geen enkel opzicht van doen hebben met de productie of de distributie van verdovende middelen – niet opgaat omwille van het intrinsiek gewelddadig karakter van deze vorm van misdaad.

Waar inbrekers en insluipers meestal niet de confrontatie zoeken, maar zich het liefst onopgemerkt uit de voeten maken, daar staat bij overvallers immers offensief

geweldgebruik juist centraal. Het massaal aanbrengen van bijvoorbeeld een keurmerk veilig wonen in woonbuurten is een prima remedie tegen dieven zoals Ben Vollaard (2009) onlangs heeft aangetoond, maar is dat niet tegen overvallers; het heeft in hun geval betrekkelijk weinig zin.

Een andere optie is vanzelfsprekend – in het verlengde van de *defensible space*-theorieën uit de jaren zeventig van de vorige eeuw – de omheining van oude en nieuwe woonwijken en/of de grootschalige aanstelling van portiers en conciërges. Maar in de Nederlandse context zijn dit voorlopig zeker geen realistische opties.

Gegeven het bij wijze van spreken oneindig aantal huizen dat overvallen zou kunnen worden, is er per slot van rekening dus maar een deugdelijke oplossing: de opsporing, de veroordeling en de behandeling van de daders. Hier moeten politie en Openbaar Ministerie dus niet voor weglopen. Integendeel, deze verantwoordelijkheid moet een reden temeer zijn om burgers op deze manier de bescherming te bieden waar ze aanspraak op kunnen maken.

Waar die bescherming onverhoopt faalt, is er alle reden om slachtoffers passende hulp te bieden. De gemeente Rotterdam heeft hier een speciaal interventieteam voor op de been gebracht dat na elke overval onmiddellijk uitrukt. Dit voorbeeld verdient in heel Nederland navolging.

5 Slotbeschouwing

De problematiek van de overvallen, en de gewelddadige vermogenscriminaliteit in het algemeen, is in de voorbije jaren in toenemende mate uitgegroeid tot een testcase voor de geloofwaardigheid van de rechtsstaat, in het bijzonder voor de doeltreffendheid van de strafrechtspleging en, in het verlengde hiervan, voor de operationele slagvaardigheid van politie, Openbaar Ministerie en bestuur. Er staat dus veel op het spel. Daarvandaan de ingrijpende aanbevelingen in dit rapport.

De betrokken maatregelen zullen echter niet in een zo hoog tempo consequent en coherent kunnen worden uitgevoerd dat dit jaar alleen nog maar het aantal overvallen op een structurele manier zal kunnen worden gereduceerd met 20%. Dit zal zeker meer tijd, veel meer tijd wellicht, vergen. Het is al heel wat dat volgens het korps landelijke politiediensten op dit moment hun aantal met gemiddeld 6% is teruggebracht ten opzichte van dezelfde periode in 2009. Wat het najaar brengt, is bovendien ongewis. Het is niet uitgesloten – gezien het verleden – dat een sterke(re) stijging van het aantal overvallen een deel van de winst die in de eerste helft van dit jaar is geboekt, weer ongedaan maakt.

Een van de grootste problemen die hierbij een rol speelt, is de capaciteit van met name de politie om de meest wenselijke maatregelen niet alleen te nemen, maar ook lange(re) tijd op een wenselijk niveau operationeel vol te houden. En dit probleem moet niet in abstracto worden gesteld en opgelost, maar in concreto: gegeven de grote aantallen (potentiële) overvallers in de (grote) steden, gegeven de motivatie van andere

partijen om over langere termijn ook hun afgesproken bijdragen te blijven leveren en gegeven ook andere prioriteiten die al die tijd werden achtergesteld of plots kunnen opduiken. Dit probleem is in dit onderzoek buiten beschouwing gebleven omdat een oplossing hiervoor vraagt om een indringende algemene evaluatie van de hele operationele organisatie van de politiekorpsen. Nader onderzoek naar de werking hiervan is nodig om in te kunnen schatten hoelang de korpsen – hun eigen en andermans operationele reserves in acht genomen – een bepaald niveau van toegespitste functionele inzet kunnen vasthouden. En het spreekt welhaast voor zich dat een dergelijk onderzoek onvermijdelijk leidt tot de hamvraag: waar besteedt de Nederlandse politie in het gegeven politiebestedel haar mensen en middelen aan? Kan of moet dit anders? Zowel dat bestel als die besteding?

De vraag die in het kader van toekomstige afwegingen over de aanpak van de overvallen, of ruimer: gewelddadige vermogenscriminaliteit, tot slot ook niet uit het oog mag worden verloren, is de vraag wat er zal gebeuren als de overheid er niet in slaagt om op termijn van enkele jaren samen met bedrijfsleven en burgerij de omvang van die criminaliteit structureel in te dammen. Meer in het bijzonder moet dan naar onze mening worden gevreesd dat het meer ‘succesvolle’ deel van de betrokken jongere overvallers de overstap maakt van de professionele misdaad naar de harde kern van de georganiseerde misdaad in Nederland. Enkele decennia geleden heeft zich een soortgelijk fenomeen voorgedaan met allerhande bekende nare gevolgen van dien. Er moet alles aan worden gedaan om herhaling te voorkomen.

Bijlage 1 Tabellen

Deel 1: Tabel 1-17: Gegevens over *overvallen* (en waargenomen daders) (bron: LORS)

Deel 2: Tabel 18-31: Gegevens over *verdachten* van overvallen (bron: HKS)

Deel 3: Tabel 32-49: Gegevens over *vervolg*ing van overvallers (bron: COMPAS)

Inhoud

Deel 1 Gegevens over overvallen (en waargenomen daders) (bron: LORS)	260
1. Overvallen naar politieregio (absoluut en % per jaar)	260
2. Overvallen naar sector (absoluut en % per jaar)	262
3. Overvallen naar meest voorkomende overvaltypen (absoluut en % per jaar)	263
4. Overvallen naar poging (geen buit) of voltooid (absoluut en % per jaar)	264
5. Overvallen naar buit: wel of geen geld (absoluut en % per jaar)	264
6. Overvallen naar waarde van buit (absoluut en % per jaar)	265
7. Overvallen naar waargenomen daders per overval (absoluut en % per jaar)	265
8. Overvallen naar type wapens (absoluut en % per jaar)	266
9. Overvallen naar type geweld (absoluut en % per jaar)	267
10. Overvallen naar indicaties van voorbereiding, gebruik van hulpmiddelen en de tijd nemen tijdens overval (absoluut en % per jaar)	267
11. Overvallen naar aanwezigheid van slachtoffers (absoluut en % per jaar)	268
12. Overvallen naar gewonden en doden onder slachtoffers (absoluut en % per jaar)	268
13. Overvallen naar geslacht van waargenomen overvallers (absoluut en % per jaar)	269
14. Overvallen naar geschatte leeftijd van waargenomen overvallers (absoluut en % per jaar)	269
15. Overvallen naar etniciteit van waargenomen overvallers (absoluut en % per jaar)	270
16. Overvallen naar etnische samenstelling van de waargenomen overvallers (absoluut en % per jaar)	270
17. Overvallen naar wel/niet opgelost (absoluut en % per jaar)	271
Deel 2 Gegevens over verdachten van overvallen (bron: HKS)	272
18. Verdachten naar geslacht (absoluut en % per jaar)	272
19. Verdachten naar leeftijd (absoluut en % per jaar)	272
20. Verdachten naar etniciteit (absoluut en % per jaar)	273
21. Verdachten naar generatie van immigratie (absoluut en % per jaar)	274
22. Verdachten naar gemeentegrootte (woonplaats) (absoluut en % per jaar)	274
23. Verdachten naar politieregio (woonplaats) (absoluut en % per jaar)	275
24. Verdachten naar woonland (absoluut en % per jaar)	277
25. Verdachten naar aantal aanhoudingen voor overvallen in jaar (absoluut en % per jaar)	277

26.	Verdachten naar aantal gewelddadige vermogensdelicten gepleegd voorafgaand aan overval (absoluut en % per jaar)	278
27.	Verdachten naar totaal aantal delicten gepleegd voorafgaand aan overval (absoluut en % per jaar)	278
28.	Verdachten naar leeftijd bij eerste politiecontact (absoluut en % per jaar)	279
29.	Verdachten naar tijd verstreken tussen eerste politiecontact en overval (absoluut en % per jaar)	279
30.	Verdachten naar totaal aantal delicten gepleegd binnen 1 jaar na overval (absoluut en % per jaar)	280
31.	Verdachten naar aantal overvallen gepleegd binnen 1 jaar na overval (absoluut en % per jaar)	280
Deel 3 Gegevens over vervolging van overvallers (bron: COMPAS)*		281
*	De tabellen in dit deel zijn gebaseerd op een beperkte verzameling van overvalzaken. Voor toelichting zie fenomeenanalyse, paragrafen 2.2 en 5.3.	
32.	Ingeschreven zaken bij het OM naar maatschappelijke classificatie (absoluut en % per jaar)	281
33.	Ingeschreven zaken bij het OM naar aanleverend politiekorps (absoluut en % per jaar)	282
34.	Doorlooptijd van zaken: tijd tussen datum delict en 1e verhoor door politie (absoluut en % per jaar)	284
35.	Doorlooptijd van zaken: tijd tussen datum delict en instroom bij het OM (absoluut en % per jaar)	284
36.	Doorlooptijd van zaken: tijd tussen instroom bij het OM en eindvonnis van rechter in 1e aanleg (absoluut en % per jaar)	285
37.	Doorlooptijd van zaken: tijd tussen datum delict en eindvonnis van rechter in 1e aanleg (absoluut en % per jaar)	285
38.	Ingeschreven zaken bij het OM naar geslacht van verdachte (absoluut en % per jaar)	286
39.	Ingeschreven zaken bij het OM naar leeftijd van verdachte (absoluut en % per jaar)	286
40.	Ingeschreven zaken bij het OM naar geboorteland van verdachte (absoluut en % per jaar)	287
41.	Ingeschreven zaken bij het OM naar ontbreken GBA-registratie van verdachte (gemeente basisadministratie)(absoluut en % per jaar)	288
42.	Ingeschreven zaken bij het OM naar woonland van verdachte (absoluut en % per jaar)	288
43.	Zaken naar afdoening door het OM (absoluut en % per jaar)	289
44.	Geseponeerde zaken bij het OM naar type sepot (absoluut en % per jaar)	290
45.	Ingeschreven zaken bij het OM naar afdoening door rechter in 1e aanleg (absoluut en % per jaar)	291
46.	Opgelegde straffen door rechter in 1e aanleg: hiërarchie van straffen (absoluut en % per jaar)	292

47.	Opgelegde straffen door rechter in 1e aanleg: prevalentie van afzonderlijke straffen (absoluut en % per jaar)	293
48.	Gemiddelde duur van opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidstraffen (absoluut en % per jaar)	294
49.	Hoger beroep aangetekend na vonnis van rechter in 1e aanleg	295

Deel 1 Gegevens over overvallen (en waargenomen daders) (bron: LORS)

1. Overvallen naar politieregio (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Amsterdam-Amstelland	538	491	488	429	432	495	455	539	523	560	4950	
	19,3 %	19,1 %	18,8 %	17,6 %	18,1 %	22,7 %	23,9 %	24,9 %	21,4 %	19,3 %	20,3 %	
Brabant-Noord	115	105	49	56	48	43	27	57	53	51	604	
	4,1 %	4,1 %	1,9 %	2,3 %	2,0 %	2,0 %	1,4 %	2,6 %	2,2 %	1,8 %	2,5 %	
Brabant-Zuid-Oost	108	103	95	104	68	66	68	76	117	140	945	
	3,9 %	4,0 %	3,7 %	4,3 %	2,9 %	3,0 %	3,6 %	3,5 %	4,8 %	4,8 %	3,9 %	
Drenthe	35	29	28	18	20	14	14	18	14	29	219	
	1,3 %	1,1 %	1,1 %	,7 %	,8 %	,6 %	,7 %	,8 %	,6 %	1,0 %	,9 %	
Flevoland	48	43	27	45	43	46	32	63	102	79	528	
	1,7 %	1,7 %	1,0 %	1,9 %	1,8 %	2,1 %	1,7 %	2,9 %	4,2 %	2,7 %	2,2 %	
Friesland	37	34	52	46	37	41	24	24	37	28	360	
	1,3 %	1,3 %	2,0 %	1,9 %	1,6 %	1,9 %	1,3 %	1,1 %	1,5 %	1,0 %	1,5 %	
Gelderland-Midden	72	48	88	57	69	46	32	45	74	102	633	
	2,6 %	1,9 %	3,4 %	2,3 %	2,9 %	2,1 %	1,7 %	2,1 %	3,0 %	3,5 %	2,6 %	
Gelderland-Zuid	53	65	60	56	46	55	36	47	45	93	556	
	1,9 %	2,5 %	2,3 %	2,3 %	1,9 %	2,5 %	1,9 %	2,2 %	1,8 %	3,2 %	2,3 %	
Gooi en Vechtstreek	45	36	19	39	35	27	22	15	31	31	300	
	1,6 %	1,4 %	,7 %	1,6 %	1,5 %	1,2 %	1,2 %	,7 %	1,3 %	1,1 %	1,2 %	
Groningen	61	81	46	69	68	49	38	48	50	57	567	
	2,2 %	3,2 %	1,8 %	2,8 %	2,9 %	2,2 %	2,0 %	2,2 %	2,0 %	2,0 %	2,3 %	
Haaglanden	236	188	215	173	166	131	137	150	160	195	1751	
	8,4 %	7,3 %	8,3 %	7,1 %	7,0 %	6,0 %	7,2 %	6,9 %	6,6 %	6,7 %	7,2 %	
Hollands Midden	55	63	64	57	63	34	31	38	47	86	538	
	2,0 %	2,5 %	2,5 %	2,3 %	2,6 %	1,6 %	1,6 %	1,8 %	1,9 %	3,0 %	2,2 %	
IJsselland	29	26	53	40	31	42	33	17	23	47	341	
	1,0 %	1,0 %	2,0 %	1,6 %	1,3 %	1,9 %	1,7 %	,8 %	,9 %	1,6 %	1,4 %	
Kennemerland	66	55	63	48	91	79	49	67	61	62	641	
	2,4 %	2,1 %	2,4 %	2,0 %	3,8 %	3,6 %	2,6 %	3,1 %	2,5 %	2,1 %	2,6 %	
Limburg-Noord	52	36	67	43	52	48	56	48	66	85	553	
	1,9 %	1,4 %	2,6 %	1,8 %	2,2 %	2,2 %	2,9 %	2,2 %	2,7 %	2,9 %	2,3 %	

1. (vervolg)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Limburg-Zuid	107	97	118	147	83	96	101	100	94	112	1055	
	3,8%	3,8%	4,6%	6,0%	3,5%	4,4%	5,3%	4,6%	3,9%	3,9%	4,3%	
Midden- en West-Brabant	212	165	163	154	170	142	131	131	195	182	1645	
	7,6%	6,4%	6,3%	6,3%	7,1%	6,5%	6,9%	6,1%	8,0%	6,3%	6,8%	
Noord- en Oost-Gelderland	51	27	55	36	31	39	31	29	67	69	435	
	1,8%	1,1%	2,1%	1,5%	1,3%	1,8%	1,6%	1,3%	2,7%	2,4%	1,8%	
Noord-Holland-Noord	48	57	56	44	85	59	71	52	57	115	644	
	1,7%	2,2%	2,2%	1,8%	3,6%	2,7%	3,7%	2,4%	2,3%	4,0%	2,6%	
Rotterdam-Rijnmond	507	473	502	453	424	344	313	317	388	416	4137	
	18,2%	18,4%	19,4%	18,6%	17,8%	15,8%	16,4%	14,6%	15,9%	14,4%	17,0%	
Twente	58	31	54	41	59	42	12	52	35	54	438	
	2,1%	1,2%	2,1%	1,7%	2,5%	1,9%	,6%	2,4%	1,4%	1,9%	1,8%	
Utrecht	154	203	138	185	173	150	106	129	105	164	1507	
	5,5%	7,9%	5,3%	7,6%	7,3%	6,9%	5,6%	6,0%	4,3%	5,7%	6,2%	
Zaanstreek-Waterland	47	25	28	28	28	31	41	41	42	53	364	
	1,7%	1,0%	1,1%	1,2%	1,2%	1,4%	2,2%	1,9%	1,7%	1,8%	1,5%	
Zeeland	18	33	12	16	27	20	10	25	23	34	218	
	,6%	1,3%	,5%	,7%	1,1%	,9%	,5%	1,2%	,9%	1,2%	,9%	
Zuid-Holland-Zuid	41	56	53	47	36	45	35	37	32	54	436	
	1,5%	2,2%	2,0%	1,9%	1,5%	2,1%	1,8%	1,7%	1,3%	1,9%	1,8%	
Totaal	2793	2570	2593	2431	2385	2184	1905	2165	2441	2898	24365	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

2. Overvallen naar sector (absoluut en % per jaar)

	jaar										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Totaal
Detailhandel	1153 41,3%	1018 39,6%	1141 44,0%	962 39,6%	868 36,4%	790 36,2%	632 33,2%	783 36,2%	893 36,6%	994 34,3%	9234 37,9%
Financiële instellingen	95 3,4%	93 3,6%	102 3,9%	114 4,7%	109 4,6%	85 3,9%	52 2,7%	47 2,2%	44 1,8%	39 1,3%	780 3,2%
Groothandel Industrie	242 8,7%	232 9,0%	241 9,3%	194 8,0%	199 8,3%	146 6,7%	158 8,3%	138 6,4%	137 5,6%	177 6,1%	1864 7,7%
Dienstverlening	367 13,1%	335 13,0%	340 13,1%	339 13,9%	329 13,8%	330 15,1%	230 12,1%	355 16,4%	397 16,3%	490 16,9%	3512 14,4%
Horeca	12 ,4%	16 ,6%	12 ,5%	7 ,3%	15 ,6%	14 ,6%	18 ,9%	18 ,8%	10 ,4%	18 ,6%	140 ,6%
Medische & Zorg Instellingen	2 ,1%	4 ,2%	4 ,2%	6 ,2%	7 ,3%	5 ,2%	0 ,0%	1 ,0%	1 ,0%	4 ,1%	34 ,1%
Overheidsinstellingen	471 16,9%	472 18,4%	483 18,6%	522 21,5%	595 24,9%	589 27,0%	587 30,8%	552 25,5%	670 27,4%	841 29,0%	5782 23,7%
Particulier	451 16,1%	400 15,6%	270 10,4%	287 11,8%	263 11,0%	225 10,3%	228 12,0%	271 12,5%	289 11,8%	335 11,6%	3019 12,4%
Transport	2793 100,0%	2570 100,0%	2593 100,0%	2431 100,0%	2385 100,0%	2184 100,0%	1905 100,0%	2165 100,0%	2441 100,0%	2898 100,0%	24365 100,0%

3. Overvallen naar meest voorkomende overvaltypen (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
01-Privéwoning (excl. 55+)	270 9,7%	283 11,0%	298 11,5%	267 11,0%	374 15,7%	372 17,0%	344 18,1%	352 16,3%	444 18,2%	528 18,2%	3532 14,5%	
02-Supermarkt	231 8,3%	193 7,5%	198 7,6%	107 4,4%	127 5,3%	138 6,3%	103 5,4%	139 6,4%	230 9,4%	217 7,5%	1683 6,9%	
03-Benzinestation	213 7,6%	165 6,4%	181 7,0%	214 8,8%	184 7,7%	160 7,3%	110 5,8%	128 5,9%	130 6,1%	180 6,2%	1665 6,8%	
04-Waardervoer (niet-prof.)	156 5,6%	159 6,2%	136 5,2%	131 5,4%	125 5,2%	128 5,9%	103 5,4%	127 5,9%	148 6,1%	119 4,1%	1332 5,5%	
05-Snackbar	146 5,2%	118 4,6%	115 4,4%	115 4,7%	125 5,2%	118 5,4%	72 3,8%	127 5,9%	123 5,0%	172 5,9%	1231 5,1%	
06-Maaltijdbezoeger	214 7,7%	171 6,7%	84 3,2%	94 3,9%	97 4,1%	58 2,7%	71 3,7%	88 4,1%	86 3,5%	151 5,2%	1114 4,6%	
07-Taxichauffeur	158 5,7%	131 5,1%	172 6,6%	124 5,1%	121 5,1%	97 4,4%	83 4,4%	77 3,6%	60 2,5%	90 3,1%	1113 4,6%	
08-Beroepsmatige woning	101 3,6%	86 3,3%	83 3,2%	115 4,7%	113 4,7%	118 5,4%	119 6,2%	95 4,4%	112 4,6%	146 5,0%	1088 4,5%	
09-Privéwoning van ouderen	89 3,2%	89 3,5%	86 3,3%	129 5,3%	101 4,2%	80 3,7%	112 5,9%	94 4,3%	95 3,9%	160 5,5%	1035 4,2%	
10-Restaurant	100 3,6%	91 3,5%	80 3,1%	76 3,1%	97 4,1%	91 4,2%	48 2,5%	101 4,7%	119 4,9%	127 4,4%	930 3,8%	
11-Tabakszaak	91 3,3%	78 3,0%	71 2,7%	72 3,0%	84 3,5%	60 2,7%	62 3,3%	56 2,6%	62 2,5%	47 1,6%	683 2,8%	
12-Bank (niet geldautomaten)	91 3,3%	85 3,3%	84 3,2%	102 4,2%	96 4,0%	78 3,6%	38 2,0%	31 1,4%	36 1,5%	36 1,2%	677 2,8%	
13-Videotheek	48 1,7%	56 2,2%	69 2,7%	63 2,6%	55 2,3%	50 2,3%	42 2,2%	54 2,5%	41 1,7%	44 1,5%	522 2,1%	
14-Café	48 1,7%	40 1,6%	44 1,7%	48 2,0%	44 1,8%	63 2,9%	38 2,0%	41 1,9%	53 2,2%	63 2,2%	482 2,0%	
15-Juwelier	42 1,5%	46 1,8%	72 2,8%	40 1,6%	30 1,3%	26 1,2%	41 2,2%	49 2,3%	63 2,6%	67 2,3%	476 2,0%	
Overige	795 28,5%	779 30,3%	820 31,6%	734 30,2%	612 25,7%	547 25,0%	519 27,2%	606 28,0%	639 26,2%	751 25,9%	6802 27,9%	
Totaal	2793 100,0%	2570 100,0%	2593 100,0%	2431 100,0%	2385 100,0%	2184 100,0%	1905 100,0%	2165 100,0%	2441 100,0%	2898 100,0%	24365 100,0%	

4. Overvallen naar poging (geen buit) of voltooid (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
Voltooide overvallen	2287	2101	2062	1926	1860	1715	1480	1673	1960	2277	19341	
	81,9 %	81,8 %	79,5 %	79,2 %	78,0 %	78,5 %	77,7 %	77,3 %	80,3 %	78,6 %	79,4 %	
Poging (geen buit gemaakt)	506	469	531	505	525	469	425	492	481	621	5024	
	18,1 %	18,2 %	20,5 %	20,8 %	22,0 %	21,5 %	22,3 %	22,7 %	19,7 %	21,4 %	20,6 %	
Totaal	2793	2570	2593	2431	2385	2184	1905	2165	2441	2898	24365	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

5. Overvallen naar buit: wel of geen geld (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
Buit bevat geen geld	242	219	242	193	260	242	228	262	303	332	2523	
	10,7 %	10,6 %	11,9 %	10,3 %	14,4 %	14,6 %	15,7 %	16,1 %	16,0 %	15,2 %	13,4 %	
Buit bevat geld	2027	1854	1800	1687	1541	1418	1223	1366	1592	1846	16354	
	89,3 %	89,4 %	88,1 %	89,7 %	85,6 %	85,4 %	84,3 %	83,9 %	84,0 %	84,8 %	86,6 %	
Totaal	2269	2073	2042	1880	1801	1660	1451	1628	1895	2178	18877	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

6. Overvallen naar waarde van buit (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
< 250 euro	341	325	487	450	455	395	380	344	339	437	3953	
	18,4%	18,5%	30,0%	30,1%	34,2%	31,4%	34,1%	28,3%	25,8%	29,0%	27,3%	
251-1.000 euro	661	576	588	521	426	406	352	411	432	520	4893	
	35,6%	32,8%	36,2%	34,8%	32,0%	32,3%	31,5%	33,8%	32,9%	34,5%	33,8%	
1.001-10.000 euro	601	578	401	385	313	329	285	337	398	417	4044	
	32,4%	32,9%	24,7%	25,8%	23,5%	26,2%	25,5%	27,7%	30,3%	27,6%	27,9%	
> 10.000 euro	254	279	150	139	138	128	99	123	143	135	1588	
	13,7%	15,9%	9,2%	9,3%	10,4%	10,2%	8,9%	10,1%	10,9%	8,9%	11,0%	
Totaal	1857	1758	1626	1495	1332	1258	1116	1215	1312	1509	14478	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

7. Overvallen naar waargenomen daders per overval (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
1 dader	1208	1108	1184	1027	875	823	734	798	783	1014	9554	
	43,3%	43,1%	45,7%	42,2%	36,7%	37,7%	38,5%	36,9%	32,1%	35,0%	39,2%	
2 daders	1085	1007	901	887	928	865	752	894	1020	1148	9487	
	38,8%	39,2%	34,7%	36,5%	38,9%	39,6%	39,5%	41,3%	41,8%	39,6%	38,9%	
3 daders	354	317	357	375	391	352	285	332	451	545	3759	
	12,7%	12,3%	13,8%	15,4%	16,4%	16,1%	15,0%	15,3%	18,5%	18,8%	15,4%	
4 of meer daders	146	138	151	142	191	144	134	141	187	191	1565	
	5,2%	5,4%	5,8%	5,8%	8,0%	6,6%	7,0%	6,5%	7,7%	6,6%	6,4%	
Totaal	2793	2570	2593	2431	2385	2184	1905	2165	2441	2898	24365	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

8. Overvallen naar type wapens (absoluut en % per jaar)*

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		
Grote vuurwapens	70	37	43	39	36	34	19	28	24	33		363
	2,5%	1,4%	1,7%	1,6%	1,5%	1,6%	1,0%	1,3%	1,0%	1,1%		1,5%
Overige (hand)vuurwapens	1368	1259	1300	1189	1181	1065	857	1057	1344	1519		12139
	49,0%	49,0%	50,1%	48,9%	49,5%	48,8%	45,0%	48,8%	55,1%	52,4%		49,8%
Slag-/steekwapens	640	585	621	545	522	493	476	510	500	678		5570
	22,9%	22,8%	23,9%	22,4%	21,9%	22,6%	25,0%	23,6%	20,5%	23,4%		22,9%
Overige (kleine slag-/steek-) wapens	165	192	172	162	152	137	107	106	121	122		1436
	5,9%	7,5%	6,6%	6,7%	6,4%	6,3%	5,6%	4,9%	5,0%	4,2%		5,9%
Onbekend wapen	97	74	82	111	85	109	118	96	98	129		999
	3,5%	2,9%	3,2%	4,6%	3,6%	5,0%	6,2%	4,4%	4,0%	4,5%		4,1%
Geen wapen gesignaleerd	453	423	375	385	409	346	328	368	354	417		3858
	16,2%	16,5%	14,5%	15,8%	17,1%	15,8%	17,2%	17,0%	14,5%	14,4%		15,8%
Totaal	2793	2570	2593	2431	2385	2184	1905	2165	2441	2898		24365
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		100,0%

* Hiërarchische ordening: overvallen geordend naar 'zwaarste' wapen aanwezig.

9. Overvallen naar type geweld (absoluut en % per jaar)

	jaar										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Totaal
Fysiek	1497	1415	1437	1334	1336	1251	1109	1204	1436	1614	13633
	53,6%	55,1%	55,4%	54,9%	56,0%	57,3%	58,2%	55,6%	58,8%	55,7%	56,0%
Verbaal/overig	1214	1083	1058	992	895	795	682	816	883	1032	9450
	43,5%	42,1%	40,8%	40,8%	37,5%	36,4%	35,8%	37,7%	36,2%	35,6%	38,8%
Onbekend/niet geregistreerd	82	72	98	105	154	138	114	145	122	252	1282
	2,9%	2,8%	3,8%	4,3%	6,5%	6,3%	6,0%	6,7%	5,0%	8,7%	5,3%
Totaal	2793	2570	2593	2431	2385	2184	1905	2165	2441	2898	24365
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

10. Overvallen naar indicaties van voorbereiding, gebruik van hulpmiddelen en de tijd nemen tijdens overval (absoluut en % per jaar)

	jaar										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Totaal
Indicaties aanwezig	843	857	894	848	838	838	662	783	881	952	8396
	30,7%	33,6%	34,8%	35,1%	35,5%	38,6%	34,9%	36,3%	36,2%	33,1%	34,7%
Indicaties afwezig	1902	1695	1675	1567	1525	1331	1237	1374	1551	1928	15785
	69,3%	66,4%	65,2%	64,9%	64,5%	61,4%	65,1%	63,7%	63,8%	66,9%	65,3%
Totaal	2745	2552	2569	2415	2363	2169	1899	2157	2432	2880	24181
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

11. Overvallen naar aanwezigheid van slachtoffers (absoluut en % per jaar)

	jaar										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Totaal
1 persoon	1796	1706	1731	1664	1579	1387	1253	1404	1495	1806	15821
	69,6%	68,4%	67,7%	70,0%	69,2%	66,5%	69,0%	66,9%	65,5%	65,8%	67,8%
2 personen	474	447	477	456	418	459	358	429	459	571	4548
	18,4%	17,9%	18,6%	19,2%	18,3%	22,0%	19,7%	20,4%	20,1%	20,8%	19,5%
3 of meer personen	309	342	350	258	286	241	206	266	329	369	2956
	12,0%	13,7%	13,7%	10,8%	12,5%	11,5%	11,3%	12,7%	14,4%	13,4%	12,7%
Totaal	2579	2495	2558	2378	2283	2087	1817	2099	2283	2746	23325
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

12. Overvallen naar gewonden en doden onder slachtoffers (absoluut en % per jaar)

	jaar										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Totaal
Geen gewonden/doden	2457	2248	2293	2088	2013	1783	1542	1741	1941	2322	20428
	88,0%	87,5%	88,4%	85,9%	84,4%	81,6%	80,9%	80,4%	79,5%	80,1%	83,8%
Eén of meer gewonde(n)/dode(n)	336	322	300	343	372	401	363	424	500	576	3937
	12,0%	12,5%	11,6%	14,1%	15,6%	18,4%	19,1%	19,6%	20,5%	19,9%	16,2%
Totaal	2793	2570	2593	2431	2385	2184	1905	2165	2441	2898	24365
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

13. Overvallen naar geslacht van waargenomen overvallers (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
Alleen man(nen)	2693	2441	2477	2289	2250	2086	1814	2084	2381	2824	2339	2339
	97,2 %	95,8 %	96,4 %	94,8 %	95,4 %	96,5 %	96,1 %	96,9 %	97,9 %	97,8 %	96,5 %	96,5 %
Alleen vrouw(en)	20	35	39	42	38	22	20	21	19	11	267	267
	,7 %	1,4 %	1,5 %	1,7 %	1,6 %	1,0 %	1,1 %	1,0 %	,8 %	,4 %	1,1 %	1,1 %
Man(nen) en vrouw(en)	57	73	54	83	71	54	54	45	32	53	576	576
	2,1 %	2,9 %	2,1 %	3,4 %	3,0 %	2,5 %	2,9 %	2,1 %	1,3 %	1,8 %	2,4 %	2,4 %
Totaal	2770	2549	2570	2414	2359	2162	1888	2150	2432	2888	24182	24182
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

14. Overvallen naar geschatte leeftijd van waargenomen overvallers (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
(Alle) dader(s) < 20 jaar	608	503	421	394	459	371	338	446	496	568	4604	4604
	29,7 %	26,7 %	21,9 %	22,3 %	26,3 %	24,0 %	23,4 %	28,5 %	29,0 %	29,9 %	26,3 %	26,3 %
(Alle) dader(s) 21-30 jaar	958	912	965	884	827	760	715	766	839	970	8596	8596
	46,8 %	48,5 %	50,3 %	50,0 %	47,4 %	49,2 %	49,5 %	49,0 %	49,0 %	51,1 %	49,1 %	49,1 %
(Alle) dader(s) > 31 jaar	305	293	348	308	283	266	236	226	205	226	2696	2696
	14,9 %	15,6 %	18,1 %	17,4 %	16,2 %	17,2 %	16,4 %	14,5 %	12,0 %	11,9 %	15,4 %	15,4 %
Gemengd, dader(s) < 20 jaar betrokken	111	95	113	94	100	79	85	84	102	88	951	951
	5,4 %	5,1 %	5,9 %	5,3 %	5,7 %	5,1 %	5,9 %	5,4 %	6,0 %	4,6 %	5,4 %	5,4 %
Gemengd, geen (dader(s)) < 20 jaar betrokken	64	78	71	89	77	70	69	42	69	46	675	675
	3,1 %	4,1 %	3,7 %	5,0 %	4,4 %	4,5 %	4,8 %	2,7 %	4,0 %	2,4 %	3,9 %	3,9 %
Totaal	2046	1881	1918	1769	1746	1546	1443	1564	1711	1898	17522	17522
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

15. Overvallen naar etniciteit van waargenomen overvallers (absoluut en % per jaar)*

	Jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
Blank	762	672	671	596	580	510	517	492	499	625	5924	
	27,3 %	26,1 %	25,9 %	24,5 %	24,3 %	23,4 %	27,1 %	22,7 %	20,4 %	21,6 %	24,3 %	
Negroïde	822	733	690	640	591	559	511	588	682	706	6522	
	29,4 %	28,5 %	26,6 %	26,3 %	24,8 %	25,6 %	26,8 %	27,2 %	27,9 %	24,4 %	26,8 %	
Overig getint	893	842	853	789	782	699	705	805	908	978	8254	
	32,0 %	32,8 %	32,9 %	32,5 %	32,8 %	32,0 %	37,0 %	37,2 %	37,2 %	33,7 %	33,9 %	
Aziatisch	77	101	78	79	66	70	69	50	48	41	679	
	2,8 %	3,9 %	3,0 %	3,2 %	2,8 %	3,2 %	3,6 %	2,3 %	2,0 %	1,4 %	2,8 %	

* Percentages tellen niet op tot 100. Elke 'groep' is apart geteld. Percentage heeft betrekking op overvallen waarin betreffende etniciteit is gesignaleerd bij de daders. Niet bij alle overvallen is hiervan sprake.

16. Overvallen naar etnische samenstelling van de waargenomen overvallers (absoluut en % per jaar)*

	Jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
Niet gemengd + alleendaders	2553	2346	2401	2242	2192	2022	1694	1978	2214	2648	22290	
	91,4 %	91,3 %	92,6 %	92,2 %	91,9 %	92,6 %	88,9 %	91,4 %	90,7 %	91,4 %	91,5 %	
Gemengde groepen	240	224	192	189	193	162	211	187	227	250	2075	
	8,6 %	8,7 %	7,4 %	7,8 %	8,1 %	7,4 %	11,1 %	8,6 %	9,3 %	8,6 %	8,5 %	
Totaal	2793	2570	2593	2431	2385	2184	1905	2165	2441	2898	24365	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

* Op basis van de categorieën in de vorige tabel: blank, negroïde, overig getint en Aziatisch.

17. Overvallen naar wel/niet opgelost (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		
Niet opgelost	1842	1693	1695	1589	1535	1462	1293	1564	1812	2225	16710	
	66,0%	65,9%	65,4%	65,4%	64,4%	66,9%	67,9%	72,2%	74,2%	76,8%	68,6%	
Opgelost	951	877	898	842	850	722	612	601	629	673	7655	
	34,0%	34,1%	34,6%	34,6%	35,6%	33,1%	32,1%	27,8%	25,8%	23,2%	31,4%	
Totaal	2793	2570	2593	2431	2385	2184	1905	2165	2441	2898	24365	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Deel 2 Gegevens over verdachten van overvallen (bron: HKS)

18. Verdachten naar geslacht (absoluut en % per jaar)

	jaar										Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Vrouw	39	41	47	48	57	53	49	55	46	435	
	4,7%	5,4%	5,3%	5,9%	6,2%	6,1%	6,3%	6,9%	6,4%	5,9%	
Man	784	713	843	767	865	811	734	743	671	6931	
	95,3%	94,6%	94,7%	94,1%	93,8%	93,9%	93,7%	93,1%	93,6%	94,1%	
Totaal	823	754	890	815	922	864	783	798	717	7366	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

19. Verdachten naar leeftijd (absoluut en % per jaar)

	jaar										Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
< 18 jaar (minderjarig)	160	113	136	111	145	123	112	116	120	1136	
	19,5%	15,0%	15,3%	13,7%	15,7%	14,3%	14,3%	14,5%	16,8%	15,4%	
18-20 jaar	132	127	136	127	148	144	112	121	133	1180	
	16,1%	16,9%	15,3%	15,6%	16,1%	16,7%	14,3%	15,2%	18,6%	16,0%	
20-25 jaar	218	203	243	215	233	238	234	218	205	2007	
	26,6%	27,0%	27,3%	26,4%	25,3%	27,6%	30,0%	27,3%	28,7%	27,3%	
25-35 jaar	234	203	262	219	249	224	208	214	158	1971	
	28,5%	27,0%	29,4%	26,9%	27,0%	26,0%	26,6%	26,8%	22,1%	26,8%	
Ouder dan 35 jaar	77	105	114	141	147	133	115	129	99	1060	
	9,4%	14,0%	12,8%	17,3%	15,9%	15,4%	14,7%	16,2%	13,8%	14,4%	
Totaal	821	751	891	813	922	862	781	798	715	7354	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

20. Verdachten naar etniciteit (absoluut en % per jaar)*

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Nederland	253	265	338	269	271	270	230	247	238	238	2381	
	30,7%	35,1%	37,9%	33,0%	29,4%	31,3%	29,4%	31,0%	33,2%	33,2%	32,3%	
West-Europa	43	59	41	31	41	36	26	30	28	28	335	
	5,2%	7,8%	4,6%	3,8%	4,4%	4,2%	3,3%	3,8%	3,9%	3,9%	4,5%	
Vml Joegoslavië	10	11	10	17	17	22	10	12	12	12	121	
	1,2%	1,5%	1,1%	2,1%	1,8%	2,5%	1,3%	1,5%	1,7%	1,7%	1,6%	
Vml Oostblok	2	10	16	18	17	21	20	14	12	12	130	
	,2%	1,3%	1,8%	2,2%	1,8%	2,4%	2,6%	1,8%	1,7%	1,7%	1,8%	
Turkije	42	33	57	58	50	66	37	47	47	47	437	
	5,1%	4,4%	6,4%	7,1%	5,4%	7,6%	4,7%	5,9%	6,6%	6,6%	5,9%	
Noord-Amerika	1	0	2	2	3	2	2	2	0	0	14	
	,1%	,0%	,2%	,2%	,3%	,2%	,3%	,3%	,0%	,0%	,2%	
Suriname	103	111	92	123	120	97	104	101	90	90	941	
	12,5%	14,7%	10,3%	15,1%	13,0%	11,2%	13,3%	12,7%	12,6%	12,6%	12,8%	
Ned. Antillen + Aruba	82	54	78	61	71	87	78	83	54	54	648	
	10,0%	7,2%	8,8%	7,5%	7,7%	10,1%	10,0%	10,4%	7,5%	7,5%	8,8%	
Overig Amerika	10	12	3	11	15	14	9	17	4	4	95	
	1,2%	1,6%	,3%	1,3%	1,6%	1,6%	1,1%	2,1%	,6%	,6%	1,3%	
Midden Oosten	14	13	17	23	33	25	19	24	19	19	187	
	1,7%	1,7%	1,9%	2,8%	3,6%	2,9%	2,4%	3,0%	2,6%	2,6%	2,5%	
Indonesië	29	17	21	16	20	20	21	8	15	15	167	
	3,5%	2,3%	2,4%	2,0%	2,2%	2,3%	2,7%	1,0%	2,1%	2,1%	2,3%	
Overig Azië	9	8	20	5	8	10	10	5	8	8	83	
	1,1%	1,1%	2,2%	,6%	,9%	1,2%	1,3%	,6%	1,1%	1,1%	1,1%	
Marokko	162	117	137	120	198	154	141	153	156	156	1338	
	19,7%	15,5%	15,4%	14,7%	21,5%	17,8%	18,0%	19,2%	21,8%	21,8%	18,2%	
Overig Afrika	37	23	38	22	38	23	60	35	25	25	301	
	4,5%	3,1%	4,3%	2,7%	4,1%	2,7%	7,7%	4,4%	3,5%	3,5%	4,1%	
Oceanië	1	1	0	3	2	0	2	2	4	4	15	
	,1%	,1%	,0%	,4%	,2%	,0%	,3%	,3%	,6%	,6%	,2%	
Overig/onbekend	25	20	21	36	18	17	14	18	5	5	174	
	3,0%	2,7%	2,4%	4,4%	2,0%	2,0%	1,8%	2,3%	,7%	,7%	2,4%	
Totaal	823	754	891	815	922	864	783	798	717	717	7367	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

* Op basis van geboorteland en nationaliteit.

23. Verdachten naar politieregio (woonplaats) (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Groningen	20	25	15	21	21	22	20	25	14	183		
	2,5%	3,5%	1,7%	2,7%	2,3%	2,6%	2,6%	3,2%	2,0%	2,6%		
Friesland	12	12	27	20	20	23	14	9	5	142		
	1,5%	1,7%	3,1%	2,6%	2,2%	2,7%	1,8%	1,2%	,7%	2,0%		
Drenthe	14	15	27	14	14	20	7	11	5	127		
	1,8%	2,1%	3,1%	1,8%	1,6%	2,4%	,9%	1,4%	,7%	1,8%		
IJsselland	5	6	33	16	9	8	11	7	1	96		
	,6%	,8%	3,8%	2,1%	1,0%	1,0%	1,5%	,9%	,1%	1,3%		
Twente	34	18	46	9	21	27	16	17	16	204		
	4,3%	2,5%	5,3%	1,2%	2,3%	3,2%	2,1%	2,2%	2,3%	2,9%		
Noord-Oost Gelderland	38	19	38	26	27	25	19	21	24	237		
	4,8%	2,6%	4,4%	3,3%	3,0%	3,0%	2,5%	2,7%	3,4%	3,3%		
Gelderland-Midden	18	26	31	19	28	33	14	19	33	221		
	2,3%	3,6%	3,6%	2,4%	3,1%	3,9%	1,8%	2,4%	4,7%	3,1%		
Gelderland-Zuid	14	8	19	16	18	21	24	17	21	158		
	1,8%	1,1%	2,2%	2,1%	2,0%	2,5%	3,2%	2,2%	3,0%	2,2%		
Utrecht	84	76	52	85	109	56	52	58	74	646		
	10,5%	10,5%	6,0%	10,9%	12,2%	6,7%	6,9%	7,4%	10,6%	9,0%		
Noord-Holland Noord	24	26	25	22	16	58	30	49	38	288		
	3,0%	3,6%	2,9%	2,8%	1,8%	6,9%	4,0%	6,3%	5,4%	4,0%		
Zaanstreek-Waterland	10	9	11	3	23	10	11	22	16	115		
	1,3%	1,2%	1,3%	,4%	2,6%	1,2%	1,5%	2,8%	2,3%	1,6%		
Kennemerland	12	27	12	27	33	23	33	17	20	204		
	1,5%	3,7%	1,4%	3,5%	3,7%	2,7%	4,4%	2,2%	2,9%	2,9%		
Amsterdam-Amstelland	116	118	92	115	142	118	145	137	124	1107		
	14,5%	16,3%	10,6%	14,8%	15,9%	14,0%	19,1%	17,6%	17,7%	15,5%		
Gooi- en Vechtstreek	5	11	2	9	17	10	8	3	13	78		
	,6%	1,5%	,2%	1,2%	1,9%	1,2%	1,1%	,4%	1,9%	1,1%		
Haaglanden	84	57	71	69	57	77	38	57	43	553		
	10,5%	7,9%	8,2%	8,9%	6,4%	9,2%	5,0%	7,3%	6,1%	7,7%		
Hollands Midden	18	15	24	17	25	27	13	20	27	186		
	2,3%	2,1%	2,8%	2,2%	2,8%	3,2%	1,7%	2,6%	3,9%	2,6%		

24. Verdachten naar woonland (absoluut en % per jaar)

	jaar										Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Buiten Nederland	23	30	25	37	28	23	25	20	16	227	
	2,8 %	4,0 %	2,8 %	4,5 %	3,0 %	2,7 %	3,2 %	2,5 %	2,2 %	3,1 %	
Nederland	800	724	866	778	894	841	758	778	701	7140	
	97,2 %	96,0 %	97,2 %	95,5 %	97,0 %	97,3 %	96,8 %	97,5 %	97,8 %	96,9 %	
Totaal	823	754	891	815	922	864	783	798	717	7367	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

25. Verdachten naar aantal aanhoudingen voor overvallen in jaar (absoluut en % per jaar)

	jaar										Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
1 overval	683	628	764	677	787	740	675	684	644	6282	
	83,0 %	83,3 %	85,7 %	83,1 %	85,4 %	85,6 %	86,2 %	85,7 %	89,8 %	85,3 %	
2 overvallen	102	91	105	96	90	78	83	75	63	783	
	12,4 %	12,1 %	11,8 %	11,8 %	9,8 %	9,0 %	10,6 %	9,4 %	8,8 %	10,6 %	
3 of meer overvallen	38	35	22	42	45	46	25	39	10	302	
	4,6 %	4,6 %	2,5 %	5,2 %	4,9 %	5,3 %	3,2 %	4,9 %	1,4 %	4,1 %	
Totaal	823	754	891	815	922	864	783	798	717	7367	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

26. Verdachten naar aantal gewelddadige vermogensdelicten gepleegd voorafgaand aan overval (absoluut en % per jaar)*

	jaar										Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
0	491	427	555	480	583	543	480	458	433	4450	
	59,7 %	56,6 %	62,3 %	58,9 %	63,2 %	62,8 %	61,3 %	57,4 %	60,4 %	60,4 %	
1	142	123	129	119	110	126	134	136	102	1121	
	17,3 %	16,3 %	14,5 %	14,6 %	11,9 %	14,6 %	17,1 %	17,0 %	14,2 %	15,2 %	
2-3	105	95	114	111	124	110	86	109	106	960	
	12,8 %	12,6 %	12,8 %	13,6 %	13,4 %	12,7 %	11,0 %	13,7 %	14,8 %	13,0 %	
4-6	58	65	54	64	65	50	45	46	46	493	
	7,0 %	8,6 %	6,1 %	7,9 %	7,0 %	5,8 %	5,7 %	5,8 %	6,4 %	6,7 %	
7 of meer	27	44	39	41	40	35	38	49	30	343	
	3,3 %	5,8 %	4,4 %	5,0 %	4,3 %	4,1 %	4,9 %	6,1 %	4,2 %	4,7 %	
Totaal	823	754	891	815	922	864	783	798	717	7367	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

* Selectie feiten die bekend zijn bij politie.

27. Verdachten naar totaal aantal delicten gepleegd voorafgaand aan overval (absoluut en % per jaar)*

	jaar										Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
0	179	131	160	165	153	147	124	113	104	1276	
	21,7 %	17,4 %	18,0 %	20,2 %	16,6 %	17,0 %	15,8 %	14,2 %	14,5 %	17,3 %	
1-2	119	129	137	132	164	133	126	118	107	1165	
	14,5 %	17,1 %	15,4 %	16,2 %	17,8 %	15,4 %	16,1 %	14,8 %	14,9 %	15,8 %	
3-5	119	92	161	116	173	145	140	138	123	1207	
	14,5 %	12,2 %	18,1 %	14,2 %	18,8 %	16,8 %	17,9 %	17,3 %	17,2 %	16,4 %	
6-15	191	153	195	157	198	238	200	212	193	1737	
	23,2 %	20,3 %	21,9 %	19,3 %	21,5 %	27,5 %	25,5 %	26,6 %	26,9 %	23,6 %	
Meer dan 15	215	249	238	245	234	201	193	217	190	1982	
	26,1 %	33,0 %	26,7 %	30,1 %	25,4 %	23,3 %	24,6 %	27,2 %	26,5 %	26,9 %	
Totaal	823	754	891	815	922	864	783	798	717	7367	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

* Selectie feiten die bekend zijn bij politie.

28. Verdachten naar leeftijd bij eerste politiecontact (absoluut en % per jaar)

	jaar										Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
12-14 jaar	202	213	213	178	222	193	196	217	215	1849	
	24,5 %	28,2 %	23,9 %	21,8 %	24,1 %	22,3 %	25,0 %	27,2 %	30,0 %	25,1 %	
15-17 jaar	283	239	303	255	300	296	239	250	236	2401	
	34,4 %	31,7 %	34,0 %	31,3 %	32,5 %	34,3 %	30,5 %	31,3 %	32,9 %	32,6 %	
18-20 jaar	136	142	167	154	164	150	142	130	111	1296	
	16,5 %	18,8 %	18,7 %	18,9 %	17,8 %	17,4 %	18,1 %	16,3 %	15,5 %	17,6 %	
21-30 jaar	160	109	152	164	160	165	151	141	103	1305	
	19,4 %	14,5 %	17,1 %	20,1 %	17,4 %	19,1 %	19,3 %	17,7 %	14,4 %	17,7 %	
31 jaar of ouder	42	51	56	64	76	60	55	60	52	516	
	5,1 %	6,8 %	6,3 %	7,9 %	8,2 %	6,9 %	7,0 %	7,5 %	7,3 %	7,0 %	
Totaal	823	754	891	815	922	864	783	798	717	7367	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

29. Verdachten naar tijd verstreken tussen eerste politiecontact en overval (absoluut en % per jaar)*

	jaar										Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
0 jaar	212	161	197	193	196	175	152	139	124	1549	
	25,8 %	21,4 %	22,1 %	23,7 %	21,3 %	20,3 %	19,4 %	17,4 %	17,3 %	21,0 %	
1-3 jaar	193	165	177	163	202	177	163	161	147	1548	
	23,5 %	21,9 %	19,9 %	20,0 %	21,9 %	20,5 %	20,8 %	20,2 %	20,5 %	21,0 %	
4-7 jaar	160	154	209	186	213	221	191	193	197	1724	
	19,4 %	20,4 %	23,5 %	22,8 %	23,1 %	25,6 %	24,4 %	24,2 %	27,5 %	23,4 %	
8 jaar of meer	258	274	308	273	311	291	276	305	249	2545	
	31,3 %	36,3 %	34,6 %	33,5 %	33,7 %	33,7 %	35,3 %	38,2 %	34,7 %	34,6 %	
Totaal	823	754	891	815	922	864	782	798	717	7366	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

* In geval van meer overvallen in jaar, is de eerste overval geteld.

30. Verdachten naar totaal aantal delicten gepleegd binnen 1 jaar na overval (absoluut en % per jaar)*

	jaar										Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008		
0	480	404	481	482	525	499	456	451	2008	4326	
	58,3 %	53,6 %	54,0 %	59,1 %	56,9 %	57,8 %	58,2 %	56,5 %		58,7 %	
1-2	213	212	234	191	245	214	196	218	2008	1848	
	25,9 %	28,1 %	26,3 %	23,4 %	26,6 %	24,8 %	25,0 %	27,3 %		25,1 %	
3-5	78	86	98	91	93	102	85	82	2008	744	
	9,5 %	11,4 %	11,0 %	11,2 %	10,1 %	11,8 %	10,9 %	10,3 %		10,1 %	
6 of meer	52	52	78	51	59	49	46	47	2008	449	
	6,3 %	6,9 %	8,8 %	6,3 %	6,4 %	5,7 %	5,9 %	5,9 %		6,1 %	
Totaal	823	754	891	815	922	864	783	798	2008	7367	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %		100,0 %	

* Selectie van feiten die bekend zijn geworden bij de politie; onder 1 jaar wordt verstaan: tot uiterlijk einde volgend kalenderjaar.

31. Verdachten naar aantal overvallen gepleegd binnen 1 jaar na overval (absoluut en % per jaar)*

	jaar										Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008		
Nee	788	705	850	787	898	836	745	757	2008	7066	
	95,7 %	93,5 %	95,4 %	96,6 %	97,4 %	96,8 %	95,1 %	94,9 %		95,9 %	
Ja	35	49	41	28	24	28	38	41	2008	301	
	4,3 %	6,5 %	4,6 %	3,4 %	2,6 %	3,2 %	4,9 %	5,1 %		4,1 %	
Totaal	823	754	891	815	922	864	783	798	2008	7367	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %		100,0 %	

* Selectie van feiten die bekend zijn geworden bij de politie; onder 1 jaar wordt verstaan: tot uiterlijk einde volgend kalenderjaar.
Door ontbreken van gegevens over 2009 kon 2008 niet goed worden berekend.

Deel 3 Gegevens over vervolging van overvallers (bron: COMPAS*)

*De tabellen in dit deel zijn gebaseerd op een beperkte verzameling van overvalzaken. Voor toelichting zie fenomeenanalyse, paragrafen 2.2 en 5.3

32. Ingeschreven zaken bij het OM naar maatschappelijke classificatie (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		
Overvallen geldinstellingen	29	35	19	34	26	28	18	18	10	13	230	
	5,0 %	6,6 %	3,5 %	6,2 %	5,3 %	5,1 %	4,6 %	3,9 %	2,7 %	2,6 %	4,6 %	
Overvallen overige objecten	411	349	356	363	281	311	200	283	216	330	3100	
	71,5 %	65,4 %	65,2 %	65,9 %	57,2 %	57,0 %	51,4 %	61,8 %	59,2 %	66,9 %	62,7 %	
Overvallen winkel	18	13	17	18	11	16	14	4	15	12	138	
	3,1 %	2,4 %	3,1 %	3,3 %	2,2 %	2,9 %	3,6 %	,9 %	4,1 %	2,4 %	2,8 %	
Overvallen woningen	117	137	154	136	173	191	157	153	124	138	1480	
	20,3 %	25,7 %	28,2 %	24,7 %	35,2 %	35,0 %	40,4 %	33,4 %	34,0 %	28,0 %	29,9 %	
Totaal	575	534	546	551	491	546	389	458	365	493	4948	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

33. Ingeschreven zaken bij het OM naar aanleverend politiekorps (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
Overige/onbekend	2	7	5	1	2	6	5	1	5	0	34	
	,3%	1,3%	,9%	,2%	,4%	1,1%	1,3%	,2%	1,4%	,0%	,7%	
Groningen	24	22	14	30	19	47	11	25	17	14	223	
	4,2%	4,1%	2,6%	5,4%	3,9%	8,6%	2,8%	5,5%	4,7%	2,8%	4,5%	
Friesland	10	22	20	18	11	15	9	8	7	10	130	
	1,7%	4,1%	3,7%	3,3%	2,2%	2,7%	2,3%	1,7%	1,9%	2,0%	2,6%	
Drenthe	15	11	10	17	3	13	14	8	4	19	114	
	2,6%	2,1%	1,8%	3,1%	,6%	2,4%	3,6%	1,7%	1,1%	3,9%	2,3%	
IJsselland	20	9	25	13	4	18	13	4	4	11	121	
	3,5%	1,7%	4,6%	2,4%	,8%	3,3%	3,3%	,9%	1,1%	2,2%	2,4%	
Twente	40	27	27	11	17	20	5	16	3	12	178	
	7,0%	5,1%	4,9%	2,0%	3,5%	3,7%	1,3%	3,5%	,8%	2,4%	3,6%	
Noord-Oost Gelderland	24	26	27	12	7	13	9	12	14	25	169	
	4,2%	4,9%	4,9%	2,2%	1,4%	2,4%	2,3%	2,6%	3,8%	5,1%	3,4%	
Gelderland-Midden	19	15	25	8	9	19	13	3	22	20	153	
	3,3%	2,8%	4,6%	1,5%	1,8%	3,5%	3,3%	,7%	6,0%	4,1%	3,1%	
Gelderland-Zuid	7	6	12	15	7	10	6	20	18	15	116	
	1,2%	1,1%	2,2%	2,7%	1,4%	1,8%	1,5%	4,4%	4,9%	3,0%	2,3%	
Utrecht	48	59	32	47	53	34	28	27	17	29	374	
	8,3%	11,0%	5,9%	8,5%	10,8%	6,2%	7,2%	5,9%	4,7%	5,9%	7,6%	
Noord-Holland Noord	11	18	14	20	3	25	15	22	9	5	142	
	1,9%	3,4%	2,6%	3,6%	,6%	4,6%	3,9%	4,8%	2,5%	1,0%	2,9%	
Zaanstreek-Waterland	9	7	8	5	7	7	11	5	13	15	87	
	1,6%	1,3%	1,5%	,9%	1,4%	1,3%	2,8%	1,1%	3,6%	3,0%	1,8%	
Kennerland	25	13	26	29	30	32	21	22	4	8	210	
	4,3%	2,4%	4,8%	5,3%	6,1%	5,9%	5,4%	4,8%	1,1%	1,6%	4,2%	
Amsterdam-Amstelland	72	54	45	57	64	57	38	59	29	42	517	
	12,5%	10,1%	8,2%	10,3%	13,0%	10,4%	9,8%	12,9%	7,9%	8,5%	10,4%	
Gooi- en Vechtstreek	1	8	9	13	15	6	9	0	10	5	76	
	,2%	1,5%	1,6%	2,4%	3,1%	1,1%	2,3%	,0%	2,7%	1,0%	1,5%	
Haaglanden	21	24	48	45	38	33	23	30	14	32	308	
	3,7%	4,5%	8,8%	8,2%	7,7%	6,0%	5,9%	6,6%	3,8%	6,5%	6,2%	

33. (vervolg)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
Hollands Midden	8	15	16	12	20	11	7	12	6	17	124	
	1,4%	2,8%	2,9%	2,2%	4,1%	2,0%	1,8%	2,6%	1,6%	3,4%	2,5%	
Rotterdam-Rijnmond	53	37	37	36	44	36	24	30	31	42	370	
	9,2%	6,9%	6,8%	6,5%	9,0%	6,6%	6,2%	6,6%	8,5%	8,5%	7,5%	
Zuid-Holland Zuid	6	13	15	7	7	5	14	11	10	13	101	
	1,0%	2,4%	2,7%	1,3%	1,4%	,9%	3,6%	2,4%	2,7%	2,6%	2,0%	
Zeeland	15	17	12	5	16	11	7	12	12	5	112	
	2,6%	3,2%	2,2%	,9%	3,3%	2,0%	1,8%	2,6%	3,3%	1,0%	2,3%	
Midden- en West Brabant	37	29	38	50	35	35	32	23	39	34	352	
	6,4%	5,4%	7,0%	9,1%	7,1%	6,4%	8,2%	5,0%	10,7%	6,9%	7,1%	
Brabant-Noord	22	31	19	10	17	11	10	18	11	12	161	
	3,8%	5,8%	3,5%	1,8%	3,5%	2,0%	2,6%	3,9%	3,0%	2,4%	3,3%	
Brabant Zuid-Oost	33	31	14	43	17	9	23	28	26	48	272	
	5,7%	5,8%	2,6%	7,8%	3,5%	1,6%	5,9%	6,1%	7,1%	9,7%	5,5%	
Limburg-Noord	20	11	23	14	27	30	20	29	15	32	221	
	3,5%	2,1%	4,2%	2,5%	5,5%	5,5%	5,1%	6,3%	4,1%	6,5%	4,5%	
Limburg-Zuid	18	11	11	20	7	20	16	24	8	25	160	
	3,1%	2,1%	2,0%	3,6%	1,4%	3,7%	4,1%	5,2%	2,2%	5,1%	3,2%	
Flevoland	15	11	14	13	12	23	6	9	17	3	123	
	2,6%	2,1%	2,6%	2,4%	2,4%	4,2%	1,5%	2,0%	4,7%	,6%	2,5%	
Totaal	575	534	546	551	491	546	389	458	365	493	4948	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

36. Doorlooptijd van zaken: tijd tussen instroom bij het OM en eindvonnis van rechter in 1e aanleg (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
< 1 maand	6	6	7	3	3	4	4	1	0	0	0	34
	1,2%	1,3%	1,4%	,6%	,7%	,9%	1,1%	,3%	,0%	,0%	,0%	,8%
1-2 maanden	11	8	4	11	4	6	7	2	3	3	3	59
	2,2%	1,8%	,8%	2,3%	,9%	1,3%	2,0%	,5%	1,0%	1,2%	1,2%	1,4%
2-6 maanden	294	268	279	291	259	288	201	232	185	160	160	2457
	59,0%	58,9%	56,8%	60,5%	59,3%	62,1%	56,9%	59,8%	59,3%	65,6%	65,6%	59,6%
6-12 maanden	140	137	160	146	135	127	112	120	104	78	78	1259
	28,1%	30,1%	32,6%	30,4%	30,9%	27,4%	31,7%	30,9%	33,3%	32,0%	32,0%	30,5%
> 1 jaar	47	36	41	30	36	39	29	33	20	3	3	314
	9,4%	7,9%	8,4%	6,2%	8,2%	8,4%	8,2%	8,5%	6,4%	1,2%	1,2%	7,6%
Totaal	498	455	491	481	437	464	353	388	312	244	244	4123
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

37. Doorlooptijd van zaken: tijd tussen datum delict en eindvonnis van rechter in 1e aanleg (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
< 1 maand	2	2	5	1	2	3	4	2	0	0	0	21
	,4%	,4%	1,0%	,2%	,5%	,6%	1,1%	,5%	,0%	,0%	,0%	,5%
1-2 maanden	6	8	3	6	0	4	1	1	2	0	0	31
	1,2%	1,8%	,6%	1,2%	,0%	,9%	,3%	,3%	,6%	,0%	,0%	,8%
2-6 maanden	216	207	205	215	190	195	145	172	122	108	108	1775
	43,4%	45,5%	41,8%	44,7%	43,5%	42,0%	41,1%	44,3%	39,1%	44,3%	44,3%	43,1%
6-12 maanden	178	149	194	189	171	175	130	125	127	111	111	1549
	35,7%	32,7%	39,5%	39,3%	39,1%	37,7%	36,8%	32,2%	40,7%	45,5%	45,5%	37,6%
> 1 jaar	96	89	84	70	74	87	73	88	61	25	25	747
	19,3%	19,6%	17,1%	14,6%	16,9%	18,8%	20,7%	22,7%	19,6%	10,2%	10,2%	18,1%
Totaal	498	455	491	481	437	464	353	388	312	244	244	4123
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

38. Ingeschreven zaken bij het OM naar geslacht van verdachte (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
Vrouw	19	24	33	31	26	25	13	26	14	22	233	
	3,3 %	4,5 %	6,1 %	5,7 %	5,3 %	4,6 %	3,4 %	5,7 %	3,8 %	4,5 %	4,7 %	
Man	552	510	512	517	463	521	375	431	351	470	4702	
	96,7 %	95,5 %	93,9 %	94,3 %	94,7 %	95,4 %	96,6 %	94,3 %	96,2 %	95,5 %	95,3 %	
Totaal	571	534	545	548	489	546	388	457	365	492	4935	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

39. Ingeschreven zaken bij het OM naar leeftijd van verdachte (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
< 18 jaar (minderjarig)	86	67	57	73	75	75	50	54	56	97	690	
	15,1 %	12,6 %	10,5 %	13,3 %	15,4 %	13,8 %	13,0 %	11,8 %	15,4 %	19,8 %	14,0 %	
18-20 jaar	109	89	107	124	104	85	71	90	73	120	972	
	19,1 %	16,8 %	19,8 %	22,7 %	21,3 %	15,6 %	18,4 %	19,7 %	20,1 %	24,5 %	19,8 %	
21-25 jaar	125	105	114	120	100	110	93	110	81	97	1055	
	21,9 %	19,8 %	21,1 %	21,9 %	20,5 %	20,2 %	24,2 %	24,0 %	22,3 %	19,8 %	21,5 %	
26-35 jaar	162	171	173	147	123	148	101	108	85	100	1318	
	28,4 %	32,3 %	32,0 %	26,9 %	25,2 %	27,2 %	26,2 %	23,6 %	23,4 %	20,4 %	26,8 %	
36 jaar en ouder	89	98	90	83	86	126	70	96	68	76	882	
	15,6 %	18,5 %	16,6 %	15,2 %	17,6 %	23,2 %	18,2 %	21,0 %	18,7 %	15,5 %	17,9 %	
Totaal	571	530	541	547	488	544	385	458	363	490	4917	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

40. Ingeschreven zaken bij het OM naar geboorteland van verdachte (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
China	6	12	4	9	16	1	7	0	2	1	58	
	1,0%	2,2%	,7%	1,6%	3,3%	,2%	1,8%	,0%	,5%	,2%	1,2%	
Irak	6	2	3	6	5	8	4	5	0	6	45	
	1,0%	,4%	,5%	1,1%	1,0%	1,5%	1,0%	1,1%	,0%	1,2%	,9%	
Joegoslavië	9	7	5	7	3	13	8	2	4	12	70	
	1,6%	1,3%	,9%	1,3%	,6%	2,4%	2,1%	,4%	1,1%	2,4%	1,4%	
Marokko	38	31	41	34	40	27	31	25	24	24	315	
	6,6%	5,8%	7,5%	6,2%	8,1%	4,9%	8,0%	5,5%	6,6%	4,9%	6,4%	
Nederland	347	334	324	316	287	325	247	298	239	362	3079	
	60,3%	62,5%	59,3%	57,4%	58,5%	59,5%	63,5%	65,1%	65,5%	73,4%	62,2%	
Nederlandse Antillen	42	21	31	36	24	40	12	33	25	11	275	
	7,3%	3,9%	5,7%	6,5%	4,9%	7,3%	3,1%	7,2%	6,8%	2,2%	5,6%	
Overige landen	66	68	62	66	63	76	44	62	39	42	588	
	11,5%	12,7%	11,4%	12,0%	12,8%	13,9%	11,3%	13,5%	10,7%	8,5%	11,9%	
Somalie	2	7	3	8	3	4	9	4	5	7	52	
	,3%	1,3%	,5%	1,5%	,6%	,7%	2,3%	,9%	1,4%	1,4%	1,1%	
Suriname	30	37	43	48	32	32	15	17	23	18	295	
	5,2%	6,9%	7,9%	8,7%	6,5%	5,9%	3,9%	3,7%	6,3%	3,7%	6,0%	
Turkije	29	15	30	21	18	20	12	12	4	10	171	
	5,0%	2,8%	5,5%	3,8%	3,7%	3,7%	3,1%	2,6%	1,1%	2,0%	3,5%	
Totaal	575	534	546	551	491	546	389	458	365	493	4948	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

41. Ingeschreven zaken bij het OM naar ontbreken GBA-registratie van verdachte (gemeente basisadministratie)(absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		Totaal
Wel GBA	511	494	494	509	453	514	372	433	354	474		4608
	88,9 %	92,5 %	90,5 %	92,4 %	92,3 %	94,1 %	95,6 %	94,5 %	97,0 %	96,1 %		93,1 %
Geen GBA	64	40	52	42	38	32	17	25	11	19		340
	11,1 %	7,5 %	9,5 %	7,6 %	7,7 %	5,9 %	4,4 %	5,5 %	3,0 %	3,9 %		6,9 %
Totaal	575	534	546	551	491	546	389	458	365	493		4948
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %		100,0 %

42. Ingeschreven zaken bij het OM naar woonland van verdachte (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		Totaal
Nederland	543	489	504	501	461	519	364	425	349	466		4621
	94,4 %	91,6 %	92,3 %	90,9 %	93,9 %	95,1 %	93,6 %	92,8 %	95,6 %	94,5 %		93,4 %
Onbekend/niet ingevuld	26	36	34	37	19	20	19	26	12	22		251
	4,5 %	6,7 %	6,2 %	6,7 %	3,9 %	3,7 %	4,9 %	5,7 %	3,3 %	4,5 %		5,1 %
Overige landen	6	9	8	13	11	7	6	7	4	5		76
	1,0 %	1,7 %	1,5 %	2,4 %	2,2 %	1,3 %	1,5 %	1,5 %	1,1 %	1,0 %		1,5 %
Totaal	575	534	546	551	491	546	389	458	365	493		4948
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %		100,0 %

43. Zaken naar afdoening door het OM (absoluut en % per jaar)

	jaar										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Totaal
Meerderjarigen											
Dagvaarding	403	384	430	400	364	388	303	341	267	347	3627
	82,4 %	82,4 %	87,9 %	84,0 %	87,9 %	82,4 %	89,6 %	84,6 %	86,7 %	88,1 %	85,4 %
Septot	46	60	39	53	34	57	26	53	31	26	425
	9,4 %	12,9 %	8,0 %	11,1 %	8,2 %	12,1 %	7,7 %	13,2 %	10,1 %	6,6 %	10,0 %
Septot/dagvaarding	21	13	7	15	8	16	5	4	4	18	111
	4,3 %	2,8 %	1,4 %	3,2 %	1,9 %	3,4 %	1,5 %	1,0 %	1,3 %	4,6 %	2,6 %
Transactie	0	2	0	0	0	0	0	1	0	0	3
	,0 %	,4 %	,0 %	,0 %	,0 %	,0 %	,0 %	,2 %	,0 %	,0 %	,1 %
Voegen/overdracht	19	7	13	8	8	10	4	4	6	3	82
	3,9 %	1,5 %	2,7 %	1,7 %	1,9 %	2,1 %	1,2 %	1,0 %	1,9 %	,8 %	1,9 %
Totaal	489	466	489	476	414	471	338	403	308	394	4248
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
Minderjarigen											
Dagvaarding	75	53	52	65	64	61	44	46	52	91	603
	87,2 %	77,9 %	91,2 %	86,7 %	83,1 %	81,3 %	86,3 %	83,6 %	91,2 %	91,9 %	86,1 %
Septot	9	9	1	5	11	8	4	4	2	7	60
	10,5 %	13,2 %	1,8 %	6,7 %	14,3 %	10,7 %	7,8 %	7,3 %	3,5 %	7,1 %	8,6 %
Septot/dagvaarding	0	4	2	1	2	3	2	3	1	1	19
	,0 %	5,9 %	3,5 %	1,3 %	2,6 %	4,0 %	3,9 %	5,5 %	1,8 %	1,0 %	2,7 %
Transactie	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	3
	,0 %	1,5 %	3,5 %	,0 %	,0 %	,0 %	,0 %	,0 %	,0 %	,0 %	,4 %
Voegen/overdracht	2	1	0	4	0	3	1	2	2	0	15
	2,3 %	1,5 %	,0 %	5,3 %	,0 %	4,0 %	2,0 %	3,6 %	3,5 %	,0 %	2,1 %
Totaal	86	68	57	75	77	75	51	55	57	99	700
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

44. Geseponeerde zaken bij het OM naar type sepot (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		
Meerderjarigen												
Beleidssepot	5	7	3	4	2	16	2	1	6	1	47	
	11,4 %	13,5 %	8,1 %	8,2 %	6,9 %	30,2 %	8,7 %	2,0 %	20,7 %	4,3 %	12,1 %	
Technisch sepot	39	45	34	45	27	37	21	48	23	22	341	
	88,6 %	86,5 %	91,9 %	91,8 %	93,1 %	69,8 %	91,3 %	98,0 %	79,3 %	95,7 %	87,9 %	
Totaal	44	52	37	49	29	53	23	49	29	23	388	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	
Minderjarigen												
Beleidssepot	2	0	0	2	1	0	0	0	0	0	5	
	25,0 %	,0 %	,0 %	40,0 %	10,0 %	,0 %	,0 %	,0 %	,0 %	,0 %	9,6 %	
Technisch sepot	6	7	1	3	9	7	3	3	2	6	47	
	75,0 %	100,0 %	100,0 %	60,0 %	90,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	90,4 %	
Totaal	8	7	1	5	10	7	3	3	2	6	52	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

45. Ingeschreven zaken bij het OM naar afdoening door rechter in 1e aanleg (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Meerderjarigen												
Ontslag vervolging div.	5	2	2	6	2	4	5	6	5	1	38	
	1,2 %	,5 %	,5 %	1,5 %	,5 %	1,0 %	1,7 %	1,8 %	2,0 %	,5 %	1,1 %	
Strafoplegging	391	369	407	387	342	376	273	300	221	177	3243	
	95,8 %	94,9 %	95,5 %	94,4 %	94,0 %	95,2 %	90,1 %	89,8 %	88,8 %	95,2 %	93,6 %	
Vrijspraak	12	18	17	17	20	15	25	28	23	8	183	
	2,9 %	4,6 %	4,0 %	4,1 %	5,5 %	3,8 %	8,3 %	8,4 %	9,2 %	4,3 %	5,3 %	
Totaal	408	389	426	410	364	395	303	334	249	186	3464	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	
Minderjarigen												
Ontslag vervolging div.	3	2	1	0	1	2	0	2	2	0	13	
	4,1 %	3,8 %	2,0 %	,0 %	1,6 %	3,2 %	,0 %	4,2 %	3,8 %	,0 %	2,3 %	
Strafoplegging	65	49	50	61	60	58	42	45	49	51	530	
	89,0 %	92,5 %	98,0 %	93,8 %	96,8 %	93,5 %	93,3 %	93,8 %	94,2 %	98,1 %	94,1 %	
Vrijspraak	5	2	0	4	1	2	3	1	1	1	20	
	6,8 %	3,8 %	,0 %	6,2 %	1,6 %	3,2 %	6,7 %	2,1 %	1,9 %	1,9 %	3,6 %	
Totaal	73	53	51	65	62	62	45	48	52	52	563	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

47. Opgelegde straffen door rechter in 1e aanleg: prevalentie van afzonderlijke straffen (absoluut en % per jaar)*

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
Meerderjarigen												
Onvoorw. vrijheidsstraf	356	361	402	380	337	370	269	293	218	174	3160	
	91,0 %	97,8 %	98,8 %	98,2 %	98,5 %	98,4 %	98,5 %	97,7 %	98,6 %	98,3 %	97,4 %	
Voorw. vrijheidsstraf	189	171	192	163	174	186	146	169	115	87	1592	
	48,3 %	46,3 %	47,2 %	42,1 %	50,9 %	49,5 %	53,5 %	56,3 %	52,0 %	49,2 %	49,1 %	
Werkstraf	64	54	40	41	42	45	45	37	20	15	403	
	16,4 %	14,6 %	9,8 %	10,6 %	12,3 %	12,0 %	16,5 %	12,3 %	9,0 %	8,5 %	12,4 %	
Geldboete	1	3	4	4	11	6	1	3	5	2	40	
	,3 %	,8 %	1,0 %	1,0 %	3,2 %	1,6 %	,4 %	1,0 %	2,3 %	1,1 %	1,2 %	
Minderjarigen												
Onvoorw. vrijheidsstraf	53	44	49	54	58	56	41	45	47	50	497	
	81,5 %	89,8 %	98,0 %	88,5 %	96,7 %	96,6 %	97,6 %	100,0 %	95,9 %	98,0 %	93,8 %	
Voorw. vrijheidsstraf	39	39	33	48	41	35	31	35	34	39	374	
	60,0 %	79,6 %	66,0 %	78,7 %	68,3 %	60,3 %	73,8 %	77,8 %	69,4 %	76,5 %	70,6 %	
Werkstraf	19	13	14	25	18	21	19	18	17	22	186	
	29,2 %	26,5 %	28,0 %	41,0 %	30,0 %	36,2 %	45,2 %	40,0 %	34,7 %	43,1 %	35,1 %	
Geldboete	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

* Percentages tellen niet op tot 100. Alle strafgroepen zijn apart geteld.

48. Gemiddelde duur van opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidstraffen (absoluut en % per jaar)

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
Meerderjarigen												
< 6 maanden	80	77	81	67	82	73	74	70	44	37	685	
	22,5 %	21,3 %	20,1 %	17,6 %	24,3 %	19,7 %	27,5 %	23,9 %	20,2 %	21,3 %	21,7 %	
6-12 maanden	53	64	59	52	54	64	39	55	39	25	504	
	14,9 %	17,7 %	14,7 %	13,7 %	16,0 %	17,3 %	14,5 %	18,8 %	17,9 %	14,4 %	15,9 %	
1-2 jaar	110	105	118	92	77	98	57	63	49	47	816	
	30,9 %	29,1 %	29,4 %	24,2 %	22,8 %	26,5 %	21,2 %	21,5 %	22,5 %	27,0 %	25,8 %	
2-5 jaar	90	85	107	129	92	101	80	75	71	51	881	
	25,3 %	23,5 %	26,6 %	33,9 %	27,3 %	27,3 %	29,7 %	25,6 %	32,6 %	29,3 %	27,9 %	
> 5 jaar	23	30	37	40	32	34	19	30	15	14	274	
	6,5 %	8,3 %	9,2 %	10,5 %	9,5 %	9,2 %	7,1 %	10,2 %	6,9 %	8,0 %	8,7 %	
Totaal	356	361	402	380	337	370	269	293	218	174	3160	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	
Minderjarigen												
< 6 maanden	33	26	28	38	31	32	31	34	26	29	308	
	62,3 %	59,1 %	57,1 %	70,4 %	53,4 %	57,1 %	75,6 %	75,6 %	55,3 %	58,0 %	62,0 %	
6-12 maanden	11	12	17	10	14	19	7	4	17	12	123	
	20,8 %	27,3 %	34,7 %	18,5 %	24,1 %	33,9 %	17,1 %	8,9 %	36,2 %	24,0 %	24,7 %	
1-2 jaar	7	6	3	4	9	2	3	4	4	7	49	
	13,2 %	13,6 %	6,1 %	7,4 %	15,5 %	3,6 %	7,3 %	8,9 %	8,5 %	14,0 %	9,9 %	
2-5 jaar	1	0	1	2	4	0	0	3	0	1	12	
	1,9 %	0,0 %	2,0 %	3,7 %	6,9 %	0,0 %	0,0 %	6,7 %	0,0 %	2,0 %	2,4 %	
> 5 jaar	1	0	0	0	0	3	0	0	0	1	5	
	1,9 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	5,4 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	2,0 %	1,0 %	
Totaal	53	44	49	54	58	56	41	45	47	50	497	
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

49. Hoger beroep aantekend na vonnis van rechter in 1e aanleg

	jaar											Totaal
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009	
Meerderjarigen												
Beide partijen	24	23	22	19	18	27	26	15	5	6	185	
	5,6%	5,8%	5,0%	4,6%	4,8%	6,7%	8,5%	4,4%	1,9%	3,0%	5,2%	
Geen hoger beroep	282	253	296	257	227	245	196	203	169	108	2236	
	66,4%	63,6%	67,6%	61,8%	61,0%	60,9%	63,8%	60,1%	65,3%	54,0%	62,9%	
Officier van justitie	21	22	17	14	18	20	6	16	13	8	155	
	4,9%	5,5%	3,9%	3,4%	4,8%	5,0%	2,0%	4,7%	5,0%	4,0%	4,4%	
Verdachte	98	100	103	126	109	110	79	104	72	78	979	
	23,1%	25,1%	23,5%	30,3%	29,3%	27,4%	25,7%	30,8%	27,8%	39,0%	27,5%	
Totaal	425	398	438	416	372	402	307	338	259	200	3555	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Minderjarigen												
Beide partijen	0	0	0	2	3	2	0	0	3	0	10	
	,0%	,0%	,0%	3,0%	4,5%	3,1%	,0%	,0%	5,7%	,0%	1,7%	
Geen hoger beroep	62	43	46	56	51	52	39	41	40	41	471	
	82,7%	75,4%	85,2%	84,8%	77,3%	81,3%	84,8%	82,0%	75,5%	74,5%	80,4%	
Officier van justitie	3	3	0	2	3	1	1	3	1	3	20	
	4,0%	5,3%	,0%	3,0%	4,5%	1,6%	2,2%	6,0%	1,9%	5,5%	3,4%	
Verdachte	10	11	8	6	9	9	6	6	9	11	85	
	13,3%	19,3%	14,8%	9,1%	13,6%	14,1%	13,0%	12,0%	17,0%	20,0%	14,5%	
Totaal	75	57	54	66	66	64	46	50	53	55	586	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Bijlage 2 Geraadpleegde bronnen en literatuur¹⁴⁷

Artikelen, boeken en documenten

- Alarid, L.F., Burton, V.S. & Hochstetler, A.L. (2009). Group and solo robberies; Do accomplices shape criminal form? *Journal of Criminal Justice* 37, 1-9.
- Baarden, H. van (2009). *Analyse drugsgerelateerde woningovervallen januari 2008 tot en met augustus 2009*.
- Bennett, T. & Brookman, F. (2008). The role of violence in street crime; a qualitative study of violent offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*.
- Bennett, T. & Brookman, F. (2010). Street robbery. In F. Brookman, M. Maguire, H. Pierpoint & T. Bennett (Eds.), *Handbook on crime*. Portland USA: Willan Publishing.
- Bernasco, W. (2008). *Woongeschiedenis en de keuze van een plaats delict. Plegen daders misdrijven in hun voormalige woonbuurten?* Leiden: Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR).
- Bernasco, W. & Block, R. (2009). Where offenders choose to attack: a discrete choice model of robberies in Chicago. *Criminology*, 47(1), 93-129.
- Boerman, F., Grapendaal, M. & Mooij, A. (2008). *Nationaal dreigingsbeeld 2008. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD - dienst IPOL.
- Borghouts-Dijkzeul, J.J.M.A. (1992). Een bankoverval, en dan... *Justitiële Verkenningen*, 18(1), 68-85.
- Bosman, M. (2004). *Landelijk overvalcoördinator. Beleidskaders*.
- Bunt, H.G. van de & Rademaker, J. (1992). *Recherchewerk in de praktijk; een case study naar recherche en informatievoorziening*. Lochem: Van den Brink.

¹⁴⁷ Bij de casusbeschrijvingen (en de inventarisatie van maatregelen die de Nederlandse politiekorpsen toepassen om overvalcriminaliteit tegen te gaan en te bestrijden) is gebruikgemaakt van niet-gepubliceerde, interne documenten die aan de onderzoekers ter beschikking zijn gesteld. Om de vertrouwelijke en/of interne status van deze stukken te beschermen, is er in de tekst noch in dit overzicht van geraadpleegde literatuur naar deze documenten verwezen. Er wordt om genoemde reden alleen aan officieel gepubliceerde documenten gerefereerd.

- Casteel, C. & Peek-Asa, C. (2000). Effectiveness of crime prevention through environmental design (CPTED) in reducing robberies. *American Journal of Preventive Medicine*, 18(4S), 99-115.
- CBL. *Veiligheidsplan: Preventie criminaliteit supermarkten*. Te downloaden van www.supermarkt.nl.
- CCV (2007). *Handboek Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan*. Utrecht: CCV.
- CCV (2008). *Handboek Keurmerk Veilig Ondernemen*. Utrecht: CCV.
- CCV (2009). *CCV 2004 - 2009. Veiligheid door samenwerken. Vijf jaar maatschappelijke veiligheid in beweging*. Utrecht: CCV.
- Cohen, L.E. & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: a routine activity approach. *American Sociological Review*, 44, 588-608.
- Dedert, P., Jong, M. de, Kanters, K. & Leijstra, Y. (2009). *Strategische analyse overvallen*. Rotterdam: Politieregio Rotterdam-Rijnmond.
- Driessen, B. (2009). *Evaluatie Kernteam Overvallen 2008 - 2009*.
- Elklit, A. (2002). Acute stress disorder in victims of robbery and victims of assault. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(8), 872-887.
- Erpecum, I. van (1999). Gevoelige branches. *SEC; Tijdschrift over samenleving en criminaliteitspreventie*, 13(6), 23.
- Eshof, P. van de & Heijden, A. W. M. van de (1990). Tienduizend overvallen; beschrijving van de overvallen sinds 1980. *Tijdschrift voor Criminologie*, 32(2), 56-66.
- Etman, O., Kesselaar, B. & Klerks, P. (1998). *Verdachten van overvallen geanalyseerd*. Den Haag: Eysink Smeets & Etman.
- Fagg, I., Zee, S. van der & Poorter, P. de (2003). *Tien jaar LORS. Onderzoek naar herhaald slachtofferschap van overvallen in Nederland*. Zoetermeer: KLPD-DNRI.
- Gemeente Almere & Regiopolitie Flevoland (januari 2009). *Voortgangsrapportage Plan van aanpak Overvalcriminaliteit Almere*. Almere: Gemeente Almere, Stafdienst Bestuurszaken, afdeling Kabinet, Cluster veiligheid en de Politie Flevoland, District Zuid. Te downloaden van www.hetccv.nl/instrumenten.
- Gill, M. (2000). *Commercial robbery; offenders' perspective on security and crime prevention*. London UK: Blackstone Press Ltd.
- Harrison, C.A. & Kinner, S.A. (1998). Correlates of psychological distress following armed robbery. *Journal of Traumatic Stress*, 11(4), 787-797.
- Hendricks, S.A., Landsittel, D.P., Amandus, H.E., Malcan, J. & Bell, J. (1999). A matched case-control study of convenience store robbery risk factors. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 41(11), 995-1004.
- Hobbs, D. (2010). Stealing commercial cash: from safe-cracking to armed robbery. In F. Brookman, M. Maguire, H. Pierpoint & T. Bennett (Eds.), *Handbook on crime*. Portland USA: Willan Publishing.
- Hogeveen, N. (2008). *Hoor, wie klopt daar...? Een daderonderzoek ter verbetering van de aanpak van woningovervallen in Nederland*. Utrecht: Scriptie Vrije Universiteit Amsterdam.

- Hoofdbedrijfschap Detailhandel (2008). *Brochure: Voorkom een overval. Tien gouden tips*: Te downloaden van www.hbd.nl.
- Hulst, M. J. van, Kaptein, L., Steenmeijer, J. & Zuthem, E. van (2010). *Politie-communicatie rondom overvallen: Een vergelijkende analyse van de regio's Brabant Zuid-Oost, Limburg-Noord, Midden en West Brabant en Flevoland*. Tilburg: Tilburgse School voor Politiek en Bestuur.
- Jacobs, B.A. (2000). *Robbing drug dealers; violence beyond the law*. New York: Aldine de Gruyter.
- Jacobs, B.A. (2010). Serendipity in robbery target selection. *British Journal of Criminology*, 50(3), 514-529.
- Jacobs, B.A., Topalli, V. & Wright, R. (2003). Carjacking, streetlife and offender motivation. *British Journal of Criminology*, 43(4), 673-688.
- Jammers, V. (1995). Commercial robberies; the business community as a target in The Netherlands. *Security Journal*, 6(1), 13-20.
- Jammers, V. & Lang, W.T. de (1997). *Overvallen in Nederland*. Den Haag: VUGA.
- Jobse, J.-M. (2010). *Achter de voordeur; een onderzoek naar criminele carrières en motieven van woningovervallers*. Amsterdam: Politie Amsterdam-Amstelland.
- Jones, C.A. (2002). Victim perspective of bank robbery trauma and recovery. *Traumatology*, 8(4), 191-204.
- Jong, M. de & Hekkert, A. (2009, juli-augustus). De overvaller in beeld. Rotterdam werkt met gedifferentieerde ketenaanpak. *Secondant*, 68-71.
- Kahlman, J. & Driessen, B. (2009). *Overvallers in de Strafrechtketen*. Amsterdam: Politie Amsterdam-Amstelland.
- Kalidien, S.N. & Eggen, A.Th.J. (2009). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2008; Ontwikkelingen en samenhangen*.
- Kamphuis, J.H. & Emmelkamp, P.M.G. (1998). Crime-related trauma: psychological distress in victims of bankrobbery. *Journal of Anxiety Disorders*, 12(3), 199-208.
- Keus, R. (1999). Overvallen: feiten en cijfers. *SEC; Tijdschrift over samenleving en criminaliteitspreventie*, 13(6), 8-11.
- KLPD DNRI (2005). *Eigen haard is goud waard...; Woningovervallen 2004*. Zoetermeer: KLPD/IPOL.
- KLPD DNRI (2006). *Overvallen in Nederland. Jaaroverzicht 2005*. Zoetermeer: KLPD-DNRI.
- KLPD-DNRI (2004). *Nationaal dreigingsbeeld zware of georganiseerde criminaliteit. Een eerste proeve*. Zoetermeer: KLPD-DNRI.
- KLPD IPOL (2009). *Landelijke analyse overvallen 2009*. Zoetermeer: KLPD/IPOL.
- Koppen, P.J. van & Jansen, R.W.J. (1998). The road to robbery; Travel pattern in commercial robberies. *British Journal of Criminology*, 38, 230-246.
- Koppen, P.J. van & Jansen, R.W.J. (1999). The time to rob; variations in time of number of commercial robberies. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 36, 7-29.

- Kroese, G. J. & Staring, R.H.J.M (1993). *Prestige, professie en wanhoop; een onderzoek onder gedetineerde overvallers*. WODC-Onderzoek en Beleid 124. Arnhem: Gouda Quint.
- Kruize, P. (2002). Een typologie van overvallers? De balans op basis van drie daderonderzoeken naar overvallers. *Tijdschrift voor Criminologie*, 44(1), 46-54.
- Landelijke aanpak STOP overvallen* (29 maart 2009). Werkconferentie Vlijmen.
- Landelijke overvalcoördinator (2006). *Voortgangsrapport no. 5. Eerste halfjaar 2006*. Houten/Zoetermeer: KLPD.
- Landelijke overvalcoördinator (2007a). *Voortgangsrapport no. 6. Eerste & tweede halfjaar 2006*. Houten/Zoetermeer: KLPD.
- Landelijke overvalcoördinator (2007b). *Voortgangsrapport no. 7. Eerste halfjaar 2007*. Houten/Zoetermeer: KLPD.
- Landelijke overvalcoördinator (2008). *Voortgangsrapport no. 8. Het jaar 2007 in beeld*. Houten/Zoetermeer: KLPD.
- Landelijke overvalcoördinator (2010). *Visiedocument aanpak overvalproblematiek Nederlandse politie*.
- Landelijke Taskforce Overvallen (2009). *Actieprogramma Taskforce Overvallen 2009-2011* (Vol. Versie 0.2). Den Haag.
- Lange, N.E. de (2008). Vervolg en berechting. In S.N. Kalidien & A.T.J. Eggen (Eds.), *Criminaliteit en rechtshandhaving 2007; ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: BJU, CBS, WODC.
- Lansbergen, J. (2009). *Analysrapport criminologie, het criminele netwerk rondom de gebroeders B*.
- Laukkanen, M. & Santtila, P. (2006). Predicting the residential location of a serial commercial robber. *Forensic Science International*, 157, 71-82.
- Linde-Koster, E. van der & Staal-Koppelman, E. (2004). *Een onderzoek onder gedetineerde overvallers*. DoctoraalScriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam.
- MacDonald, H.A., Colotla, V., Falmer, S. & Karlinsky, H. (2003). Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) in the workplace: a descriptive study of workers experiencing PTSD resulting from work injury. *Journal of Occupational Rehabilitation*, 13(2), 63-77.
- McCluskey, K. & Wardle, S. (1999). The social structure of robbery. In D. Canter & L. Alison (Eds.), *The social psychology of crime: groups, teams and networks (Offender profiling series III)*. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Mehlbaum, S. & Broekhuizen, S. van (2010). *Overvallers uitgelicht! De (achtergrond) kenmerken van verdachten van overvallen binnen de regio Amsterdam-Amstelland (inclusief cijferbijlage ketenmonitor overvallen 2006-2008)*. Amsterdam: Politie Amsterdam-Amstelland, Dienst Regionale Informatie, Centrale Informatie Organisatie.
- Ministerie van Justitie (2004). Regeling nationale en bovenregionale recherche. *Staatscourant 2004, nr. 19*.

- Ministerie van Justitie, Platform Detailhandel Nederland, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ministerie van Economische Zaken & Raad van Hoofdcommissarissen (november 2008). *Convenant aanpak winkelcriminaliteit, deel 3*. Den Haag: ministerie van Justitie.
- Ministerie van Justitie, Programma Geweld (november 2008). *Programmaplan geweld in het (semi)publieke domein. 'Blijvend signaleren en effectief interveniëren'*. Den Haag: ministerie van Justitie.
- Ministerie van Justitie (2009). Instellingsbesluit Taskforce overvallen. *Staatscourant 2009, nr. 15348*.
- Moors, H., Rovers, B., Bruinsma, M. & Fijnaut, C. (2009). *Criminaliteit en veiligheid in Almere, 1984-2030; Ontwikkelingen en opgaven*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Mulder, E.A. (2010). *Unraveling serious juvenile delinquency: risk and needs assessment by classification into subgroups*. Doctoral Thesis, Erasmus MC, University Medical Center Rotterdam, Rotterdam.
- Nederlandse Vereniging van Banken (februari 2006). *Position Paper Overvallen*. Te downloaden van www.nvb.nl.
- Neve, R., Berg, R. van den, Roest, D., Soudijn, M. & Zee, S. van der (2008). *Actualisering van dreigingen uit 2004 verslag van een onderzoek voor het nationaal dreigingsbeeld 2008*. Zoetermeer: KLPD/IPOL.
- Nijhof-Klein, H.J. (2009). *Overvallen woning binnen de regio Rotterdam - Rijnmond periode 1-1-2008 t/m 31-5-2009 nader bekeken*.
- NPC (2007). *Actieplan Veilig Ondernemen Deel 3*. Den Haag: Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (NPC).
- NPC & PDN (2005). *Convenant Aanpak Winkelcriminaliteit. Deel 2*. Leidschendam.
- NSO (2006). *Brochure: Top tien tips: preventie winkelcriminaliteit tabaksdetailhandel*. Te verkrijgen via website brancheorganisatie NSO: www.tabakshandel.nl.
- Politieacademie (2007). *Meer heterdaadkracht, aanhoudend in de buurt. Onderzoeksrapport over de rol van burgers bij directe opsporing*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Pretorius, R. (2008). Armed robbery, violent assault and perceptions of personal insecurity and society as a risk. *Acta Criminologica*, 21(2), 81-91.
- Raad van Hoofdcommissarissen & Landelijke Overvalcoördinator (april 2004). *Landelijk overvalcoördinator. Beleidskaders*. Te downloaden van www.hetccv.nl.
- RCM-advies (mei 2010). *Overvallen in Flevoland. De mogelijkheden voor een aanpak*. Den Haag: RCM-advies.
- Regiopolitie Flevoland (2009). *'Flevoland groeit door'. Jaarplan 2009*.
- Regiopolitie Utrecht (2010). *Gezamenlijke veiligheidsstrategie 2008-2011*.
- Regiopolitie Utrecht (7 januari 2010). *Persbericht: 'De politie Utrecht wil 40% minder criminaliteit'*. Te downloaden van www.hetccv.nl.

- Regiopolitie Haaglanden, Regiopolitie Utrecht, & Dienst Nationale Recherche Informatie (2007). *'Een open deur...?': een beschrijving van de resultaten van de 'projectgroep woningovervallen'*. Den Haag: Politie Haaglanden, Politie Utrecht DNRI.
- Reijenga, P. (2009). *Grote vlucht overvallen, wat doen we eraan & wat leren we er van? Trends & aanpak overvallen in Nederland*.
- RHC & VvBO (december 2006). *Convenant tussen de Raad van Hoofdcommissarissen en het Verbond van Beveiligingsorganisaties (VvBO) aangaande de organisatie- en opvolging van elektronische alarmen*. Te downloaden van www.hetccv.nl.
- Rooseboom, S.J., Driessen, F.M.H.M. & Völker, B.G.M. (2006). *Regionale Platforms Criminaliteitsbeheersing, een evaluatie*. Utrecht: Bureau Driessen Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek.
- Speech van de hoofdofficier van justitie van het parket Breda bij de aftrap van de Taskforce*, (6 februari 2010).
- Taskforce Overvallen (2010). *Factsheet Taskforce Overvallen*. Paper presented at the Landelijke bijeenkomst taskforce, Rotterdam. Factsheet retrieved from <http://www.hetccv.nl/dossiers/Overvalcriminaliteit/Landelijk+-+Factsheet+-+Taskforce+Overvallen>
- Tops, P.W., Hoogeboom, B., Spijker, W. van & Torre, E. van der (2009). *Van urgentie naar noodzaak. Positie en perspectief van de stadsmariniers in Rotterdam*. Apeldoorn, Tilburg: Politieacademie, Universiteit van Tilburg.
- Vollaard, B.A. (2009). *Het effect van langdurige opsluiting van veelplegers op de maatschappelijke veiligheid*. Apeldoorn, Tilburg: Politie en Wetenschap, Tilec.
- Wouters, S.M. & A. Ponjee (2009). *Heterdaadkracht in perspectief. Onderzoek naar de Utrechtse Heterdaadkracht*. Politie Utrecht.
- Zee, S. van der, Ven, N. van der & Vriezelaar, N. (1999). *Van de bank naar de bajes; een onderzoek naar overvallers en overvalbestrijding*. Den Haag: Elsevier.
- Zweep, L. & Hees, E. van (26 mei 2010). *Projectplan Bovenregionale opsporing van overvallen. Projectmatige intensivering van de landelijke aanpak van de BR*. Stafbureau BRO en BR MN.

Almere succesvol bij afname overvallen (10 februari 2010). De Telegraaf.
Winkel is voor overvaller lucratiever dan bank (17 mei 2001). De Volkskrant.

Kamerstukken

- Handelingen TK, 2000-2001, Aanhangsel nr. 705.*
Handelingen TK, 2006-2007, Aanhangsel nr. 1344.
Handelingen TK, 2006-2007, Aanhangsel nr. 2538.
Handelingen TK, 2007-2008, Aanhangsel nr. 1674.
Kamerstukken II, 2002-2003, 28 250, nr. 4.
Kamerstukken II, 2002-2003, 28 600 XIII, nr. 22.

Kamerstukken II, 2003-2004, 28 684, nr. 24.
Kamerstukken II, 2007-2008, 31 430, nr. 3.
Kamerstukken II, 2008-2009, 28 684, nr. 21.
Kamerstukken II, 2008-2009, 28 684, nr. 210.
Kamerstukken II, 2009-2010, 28 684, nr. 253.
Kamerstukken II, 2009-2010, 28 684, nr. 271.
Kamerstukken II, 28 684, nr. 276.

Websites

www.almerevandaag.nl
www.beta-tankstations.nl
www.biz-nl.nl
www.burgernet.nl
www.fgz.nl
www.groningencityclub.nl
www.hetcvv.nl/dossiers, dossier Regionale Platforms Criminaliteitsbeheersing
www.horeca.org
www.justitie.nl/onderwerpen/criminaliteit/npc
www.overlastdonatie.nl
www.politie.nl/klpd
www.veiligheidbegintbijvoorkomen.nl
www.veiligheidshuizen.nl/veiligheidshuizen/veiligheidshuis_utrecht
www.vng.nl

Bijlage 3 Lijst van respondenten

Hieronder is per onderdeel aangegeven met welke personen is gesproken.

Geïnterviewde personen met betrekking tot beleid of problematiek van private organisaties

S. van Golberdinge	Detailhandel Nederland
H. Kant	Horeca Nederland (KHN)
D. van Wijk	Nederlandse Juweliers- en Uurwerkbranche
Mw. M. Amsen	Nederlandse Vereniging van Banken
J.-W. Burgering	NSO, brancheorganisatie voor de tabaksdetailhandel
G. Koudeis	NSO, brancheorganisatie voor de tabaksdetailhandel
W. van Teeseling	Nederlandse Video Detaillisten Organisatie
Mw. A. Volkers	(mede in naam van VNO NCW E. Prins) MKB
E. IJzerman	BCC
C. van Zwam	AH / commissielid CBL
H.J. Kaptein	Hoofdbedrijfschap detailhandel (HBD)
P. Schoevaars	IPOL (m.b.t. zicht op private sector)
R. van Dijk	Raad NL Detailhandel, Vendex en voormalig expert Detailhandel NL
J. Vig	Centrum criminaliteitspreventie veiligheid
R. Huijgens	G4S Cash Services BV
A.H. Westerman	Verbond van verzekeraars
C. Cahn	Vereniging Particuliere Beveiligingsorganisaties
H. Hopman	Vereniging Nederlandse Petroleum Industrie
H. Baars	Samenwerkende Dirk van den Broek bedrijven

Aanwezigen bij groepsinterview met de expertgroep overvalcriminaliteit (d.d. 9 februari 2010)

H. Hogenboom	Chef recherche Noord-Oost Gelderland en voorzitter expertgroep
W. Koenen	Accountmanager NIM, lid van Vlijmengroep
J. Slavenburg	Chef infodesk
B. Driessen	Kernteam overvallen regio Amsterdam-Amstelland
J. van der Stap	Landelijk overvalcoördinator

C. Smedema	Hoofd informatie Bovenregionaal team Noord-Oost Nederland
B. Schriek	Teamchef recherche Noord-Oost Gelderland en Producthouder overvallen Noord-Oost Gelderland
M. van Poppel	Politie Midden en West Brabant, voorzitter regiegroep overvallen

Aanwezigen bij groepsinterview met de overvalcoördinatoren van de politie (Landelijk Overleg Overval Coördinatoren / LOOC, d.d. 9 februari 2010)

H. Schoonveld	oc Groningen
L. Mulder	oc Groningen
B. Tuinhof	oc Friesland
R. Kroeze	oc Drenthe
Mw. I. Verbiest	oc Drenthe
A. Beuwer	oc IJsselland
Mw. A. de Vries	oc IJsselland
O. van Dijk	oc Twente
S. van Ewijk	oc Noord- en Oost-Gelderland
Mw. C. van de Broek	oc Gelderland-Midden
C. Borggreve	oc Gelderland-Zuid
K. van Engelenhoven	oc Regio Utrecht (voorzitter)
E. Melissen	oc Noord-Holland-Noord
P. Daamen	oc Zaanstreek-Waterland
N. Prinse	oc Kennemerland
J. de Jong	oc Kennemerland
B. Schagen	oc Amsterdam-Amstelland
Mw. M.-L. Heil	oc Amsterdam-Amstelland
W. Snijders	oc Gooi- en Vechtstreek
P. Peperkamp	oc Haaglanden
M. Peek	oc Hollands Midden
H. Wieme	oc Hollands Midden
F. Wesdorp	oc Rotterdam-Rijnmond
R. van Dijk	oc Rotterdam-Rijnmond
Mw. J. den Breejen	oc Rotterdam-Rijnmond
Mw. W. Dirkmaat	oc Zuid-Holland-Zuid
R. Sulman	oc Zuid-Holland-Zuid
R. Koster	oc Zeeland
A. van Leeuwen	oc Zeeland
Mw. I. Linders	oc Midden en West Brabant

R. Bartels	oc Brabant-Noord
P. van Hoof	oc Brabant-Noord
H. Aarts	oc Brabant Zuid-Oost
E. van der Linde	oc Brabant Zuid-Oost
T. van der Werff	oc Limburg-Noord
P. van Elmpt	oc Limburg-Noord
E. Versteeg	oc Limburg-Zuid
R. Damman	oc Flevoland
P. de Poorter	KLPD Dir. Rech; Dienst Nat.Rech.Info
H. Oudshoorn	KLPD Dir. Politie; Dienst Spoorwegpolitie
F. Hermans	Koninklijke Marechaussee: Infodesk
R. Roodenburg	Koninklijke Marechaussee: Infodesk
J. van der Stap	Landelijk overvalcoördinator
P. Schoevaars	KLPD, Beleidsadviseur landelijk overvalcoördinator
H. Groenendal	Politieacademie: Kennisnetwerk PKN

Geïnterviewde personen bij politie met betrekking tot landelijke kennis en/of landelijk beleid

R. Sietsma	KLPD, dienst IPOL, adviseur expertise
R. Langeveld	KLPD, dienst IPOL, infoverwerker
J. van Beek	KLPD, senior analist
R. ten Broek	KLPD, medewerker invoer LORS
P. de Poorter	KLPD, dienst IPOL, functioneel beheerder overval-criminaliteit
P. Schoevaars	KLPD, beleidsadviseur landelijk overvalcoördinator
Mw. S. Mesu	KLPD, dienst IPOL, onderzoeker
P. Reijenga	Voormalig landelijk overvalcoördinator
Y. Joustra	Voorzitter Landelijk Platform Vuurwapens

Geïnterviewde personen met betrekking tot casusbeschrijvingen

Flevoland:

R. Damman	Regionaal overvalcoördinator
T. Hoevers	Coördinator overvallenteam
H. Borger	Medewerker programmabureau politie Flevoland
E. van Zuthem	Portefeuillehouder geweld
M. Vink	Overvallenofficier van justitie (vaste officier van justitie van het overvallenteam)
Mw. W. Viel	Gemeente Almere

Mw. M. Kooijman
M. Ort

Ketenmanager Veiligheidshuis Almere
Directeur ondernemersvereniging Stadshart Almere

Utrecht:

K. van Engelenhoven
M. Jansen
A. Schimmel
T. Koopman

Regionaal overvalencoördinator en voorzitter landelijk overleg overvalcoördinatoren
Wijkagent Amersfoort Centrum
Projectleider Bovenregionale recherche
Hoofd van de regionale organisatie en verantwoordelijk voor het thema overvallen binnen de Bovenregionale Recherche

P.-J. Huiskes
E. Peeters
D. Pals
J. Bak
F. van Veghel

Analist bij de Divisie Informatie
Meldkamer
Teamchef FE-recherche en chef expertise korps Utrecht
Recherche-officier Arrondissementsparket Utrecht
Officier van justitie, arrondissementsparket Utrecht (BR-officier)

Mw. N. Geldermans

Officier van justitie, arrondissementsparket Utrecht (recherche-officier)

S. Geerds
V. Heus
J. Låven
Mw. J. Smit
P. Booijen

Regionaal Platform Criminaliteitsbeheersing Utrecht
Gemeente Utrecht
Gemeente Utrecht
Veiligheidshuis Utrecht
Adviseur Regionale Economie, Kamer van Koophandel Midden-Nederland

P. van der Weiden

Hoofd Bedrijfschap Detailhandel, adviseur bestrijding winkelcriminaliteit en KVO

R. Abers

Teamleider stad Utrecht

Groningen:

H. Schoonveld
L. Mulder
G. de Vries
F. Greve
N. Schuringa
R. Hulshof
B. ten Heuvel
W. Buurman
Mw. D. Homans-De Boer

RCT-coördinator, overvalcoördinator
RCT-coördinator, overvalcoördinator
Kwaliteitsmedewerker opsporing
Chef unit districtsrecherche Groningen/Haren
Vaste rechercheur RCT
Vaste rechercheur RCT
Tijdelijke rechercheur RCT
Tijdelijke rechercheur RCT
Officier van justitie (vaste officier van justitie voor overvallenteam)

Mw. L. Apeldoorn	Beleidsmedewerker Openbaar Ministerie Groningen: via deze persoon gerichte vragen uitgezet bij aantal medewerkers Veiligheidshuis en Openbaar Ministerie
J. Siepel	Projectleider Regionaal Platform Criminaliteits- beheersing
Mw. S. Slob	Bestuursadviseur Openbare Orde en Veiligheid gemeente Groningen
Mw. M. Plender	Groningen City Club (branchevereniging)

Midden-West Brabant:

J. van der Stap	Landelijk overvalcoördinator
Mw. I. Linders	Overvalcoördinator politie MWB
R. van der Linden	Hoofd bedrijfsbureau en lid regiegroep overvallen
A. Endeman	Teamchef Wilhelminapark politie Tilburg
Mw. W. Nijssen	Hoofd recherche
M. van Poppel	Voorzitter regiegroep overvallen
Mw. N. Hermes	Officier van justitie, portefeuillehouder overvallen
F. Swinkels	Directeur veiligheid gemeente Tilburg
M. van der Pijll	Projectleider veiligheid gemeente Tilburg

Rotterdam-Rijnmond:

F. Wesdorp	Overvalcoördinator, informatierechercheur
H. Blaauw	Hoofd opsporing, regionaal portefeuillehouder
F. Makkinga	Hoofd Pagang, Antillianenteam
P. Melsen	Districtschef Feijenoord Ridderster
J. Slavenburg	Regionaal informatie-coördinator overvallen, Chef in- fodesk, Regionale Informatie Organisatie (RIO)
S. Top	Hoofd regionale informatie organisatie RR
R. Baak	Plaatsvervangend hoofd infodesk
L. IJkamp	Chef opsporing district Oost
E. Pols	CIE-officier Arrondissementsparket Rotterdam
J. Verbeek	Stadsmarinier veilig ondernemen gemeente Rotterdam
E. Pols	CIE (criminele inlichtingen eenheid) officier van justitie, persofficier
L. Hoek	Regionaal Platform Criminaliteitsbeheersing

Bijlage 4 Samenstelling begeleidingscommissie

B. Berghuis (voorzitter)	Raadsadviseur rechtshandhaving en rechtspleging ministerie van Justitie
S. van Golberdinge	Adjunct-directeur Detailhandel Nederland
A. Volkers	Secretaris criminaliteitsbeheersing en veiligheid VNO-NCW
T. van der Heijden	Openbaar Ministerie, Parket-Generaal, afdeling Handhavingsbeleid
J. van der Stap	Korps Landelijke Politiediensten, Landelijk overvalcoördinator
Mw. A. de Vrij (secretaris)	Accountmanager VbbV, ministerie van Justitie